OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A MAGYAR IPAR UTTÖRŐI

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A MAGYAR IPAR UTTÖRŐI

ÉLET- ÉS JELLEMRAJZOK

90

A MAGYAR IPAROS-IFJUSÁG BUZDITÁSÁRA

IRTA

GELLÉRI MÓR

BUDAPEST

DOBROWSKY és FRANKE KIADÁSA

1887

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

R 2

259 827

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR
N Növedéknapló
1954 év 179 sz.

R 1955

Budapest, Rudnyánszky A. könyvnyomdájából.

TREFORT ÁGOSTON

M. KIR. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER ÚRNAK,
A MAGYAR IPAR LELKES PÁRTFOGÓJÁNAK.

OSZK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ELŐSZÓ.

Iparunk fejlődése ma már biztosabb nyomokon halad. A kisérletek és erőlködések keretéből már rég kiléptünk s bizonyos megállapodott, programmszerű fejlődés tör magának utat, mely a politikai és gazdasági viszonyok kedvezése esetén, a föltartózhatlan haladás ösvényének nevezhető. És ha ez uton előre haladunk, miután az 1885. évi országos általános kiállítás a hazai ipar fejlődésének első korszakát úgyszólván berekesztette, egy pillanatra szükséges megállapodnunk, hogy visszatekintsünk a multba, az eddig megvívott küzdelmekre és eddig elért sikereinkre. A mi ezután történik, annak hű krónikása lesz a mindinkább fejlődő napisajtó és a szakirodalom. De a régiek érdemeit már ma is moha födi s csak kegyeletes utánjárás, gondos kutatás után sikerült azok emlékét a feledéstől megóvni, kik már akkor hírt és dicsőséget szereztek a magyar iparnak, mikor az erős és életképes magyar iparnak csak csirái voltak még meg.

Pedig a mai fejlődésben már szervezve látjuk az ipari szakoktatást is. A fiatal iparos-nemzedék ma kedvezőbb viszonyok között indúl az iparos pályára. Nem anyagilag kecsegtetőbbek e viszonyok, hanem társadalmilag. Jobbjaink elismerik az ipar fontos hivatását, a művelt iparosság helyzete a társadalomban ma sokkal

kedvezőbb. És elértük az időt, hogy ma már az iparos fogalma alatt nem csak a kérges tenyerű tipikus kézművest értik, hanem a művelt, képzett, a kor színvonalán álló s a legelőkelőbb osztályokkal egyenrangú, felvilágosodott polgárt. És mikor a fiatal iparos-nemzedék szervezett iskolákban képeztetik, vagy mikor kijárta inaskodása éveit, adjunk kezébe egy könyvet melyből megismerje a magyar ipar érdemes úttörőit. hogy régi jeleseink buzdító példáján okúlva, a becsület, a tisztesség, a tökéletesedés terén igyekezzék fejlődni és haladni, hogy lelkesüljön az ipar fejlődésének nagy eszméjeért, hogy tanuljon a nehézségekkel megküzdeni, ismerje meg a kitartás jutalmát és barátkozzék meg azzal az eszmével, hogy nemcsak mint közönséges munkásnak kell robotmunkáját leróni, hanem gondolkoznia kell ipara természetéről, be kell hatolnia mestersége titkaiba, fejlesztenie kell iparát, tökéletesítenie önmagát s így a kor színvonalára emelni mind a kettőt. És a nemes példák buzdítják a fiatal iparos-nemzedéket az alkotásokra, foglalkoztatják elméjét és fogékonnyá teszik szivét a szépre, a nemesre és a jóra.

Ez a czélja e műnek. És e czéljánál fogva nemcsak a serdülő-, a zsenge fiatal iparosok kezébe való. habár első sorban arra van szánva, hogy az ipariskolai zárvizsgálatok alkalmával mint jutalomkönyv, a jobb és értelmesebb tanulók között kiosztassék; hanem arra is van szánva, hogy a haladottabb fiatalság, a mesterlegények, a munkások és az önálló fiatal iparosok is haszonnal forgassák. Végre pedig e műnek kétségtelenül ipartörténelmi fontossága is van, a mennyiben egyes iparágak meghonosítására és fejlesztésére nézve hasznos és alapos útmutatásokkal szolgál.

A „Magyar Ipar Uttörői“ e tendenciája mellett tehát első sorban figyelemmel kellett lenni a legrégibb uttörőkre. kiknek sorából sok jelesünk emelkedett ki és szerzett a magyar iparnak dicsőséget. Ezek iránt a

kegyeletes elismerés és hála is vezette e sorok iróját, ki évek óta rendszeresen gyűjti e műhöz az adatokat. Ha ezek mindemellett hézagosak és nem mindenben teljesek, ennek oka másban keresendő. Valóban a jó ügyhöz méltó kitartással és a legmesszebb menő türelemmel kellett jeleseink mai utódjaihoz fordulni, azonban az ismételt felszólitás, a sokszori sürgetés is eredménytelen volt Két út között volt tehát a választás, vagy régi jelentések, hirlapi közlemények s egyéb összegyűjtött adatok alapján kellett ideiglenes életrajzot adni, mint például Valeró-nál, vagy Zahn J. Györgynél, vagy pedig teljesen ki kellett hagynunk az illetőket, mint például budai Goldberger F. Sámuelt, Spitzer Gerzsont, a kékfestőipar e kiválóbb uttörőit, Neuschlosz Simont, a parketgyártás meghonositóját, a n.-bosányi Smitt, bőrgyárosokat, stb. stb. Hogy a fiuk vagy unokák kegyelete nem terjedt annyira, hogy e jeles uttörők életrajzi adatait rendelkezésre bocsássák, azt föltenni nem szabad, s hogy e mű nemes intenczióit nem értették meg, azt föltenni nem lehet Igy tehát azt a reményt táplálhatjuk, hogy e hézagok egy második vagy harmadik kiadás alkalmával pótolhatók lesznek vagy hogy e hiányokat talán egy szerencsésebb kéznek fog sikerülni helyrehozni

Másodsorban figyelemmel kellett lenni azokra, kik egy-egy fontosabb iparág meghonositása, vagy mintaszerű ipartelepek berendezése által szereztek kiváló érdemeket. És itt már sokkal nehezebb volt a föladat. Élő emberekkel volt dolgunk élő emberek érdemeit kellett följegyezni, és pedig legtöbbnyire az illetők tudta nélkül. Lehet, hogy egyik-másik irányban ez élet-, vagy inkább jellemrajzok kifogás alá eshetnek Ezzel szemben csak egy védekezésem van. Több mint másfél évtized óta szolgálom a hazai ipar ügyét és működésem folyamában megismerkedtem sok jeles iparossal, tanulmányoztam sok kiváló ipartelepet. Fokról-fokra láttam emelkedni a hazai ipart s közelről szemlélhettem iparosaink és ipartelepeink fejlődését, emelkedését. A sze-

mélyes érintkezés közben sok kiváló iparoshoz közelebb jutottam, s a jellemrajzok megirásánál a személyes tapasztalatok voltak az irányadók, de belejátszott itt-ott a rokonszenv és nagyrabecsülés is. Sok a dicséret, a mi itt-ott előfordul, de hiszen csak is oly férfiak kerülhettek e könyvbe, kik a föltétlen dicséretet és elismerést megérdemlik. S annál kimagaslóbb valamely uttörőnek az érdeme, ha az az ipar közérdekei iránt lelkesülő és elfogulatlan férfiak tiszteletét, rokonszenvét és nagyrabecsülését képes volt magának biztositani. Véges emberi elmével tökéleteset nyujtani nem lehet s ha e rovatban is mutatkoznak hézagok, mentségemül csak az elvállalt föladat nagyságára, a leküzdendő akadályok sokaságára utalhatok. Tekintettel kellett lenni a nagy- és kisiparra, a fővárosra és a vidékre, sőt az erdélyi részekre is. Sok fölvételre kiszemelt iparos nem értette meg a mű tendencziáját s a mai világban, midőn az érdemek olcsó jutalmazására oly sok a vállalkozó, nem is lehetett bárkinek e műbe való besorozását forszirozni. A régi gárdával szemben kegyeletes kötelességeink voltak; a mai nemzedék kiválóbb uttörői, még mindig nem késtek el e műbe való beosztástól.

De bármennyi hiányos adat, bármily nagy hézag mutatkoznék is, ezeket kellő tapintattal és jóakarattal mind ki lehet pótolni. Sőt e pótlás érdekében volt éppen szükséges e műnek mielőbbi közreadása, mert maga e kötet legjobban fogja az érdekelt körökkel czélját és tendencziáját megismertethetni s a mire ismételt sürgetés és untalan utánjárás nem volt képes, azt talán ki fogja eszközölni e műnek az illetők által való közelebbi megismerése.

Nem lehet czélunk az ipart, mint közgazdasági tényezőt izolálni, sőt hivatásunk már a fiatal iparosnemzedéket hozzá szoktatni, hogy az ipar fejlesztésével szoros kapcsolatban állanak a kereskedelem és forgalom eszközei. Ezért kellett harmadsorban különös sulyt

fektetni a közgazdasági élet ama fontosabb tényezőinek bevonására, melyektől az ipari fejlődés sok tekintetben függ. A pénzügy, a biztositás, a közlekedés és a kereskedelem kiválóbb uttörőinek bemutatása tehát nemcsak kiegészítő részét képezheti e műnek, hanem bizonyos hasznos és magasabb czélzattal is bir. E magasabb szempontból osztottuk be végül az ipar szellemi munkásainak fejezetét, hogy már a fiatal iparos-nemzedék hozzászokjék méltányoló elismeréssel viseltetni azok iránt, a kik egész életük javát és tevékenységüket az ipar ügyének szentelték, a kiknek működéséhez e téren az eredmények hosszu lánczolata füződik De éppen e rovatban sok jeles férfiu működését kellett még figyelmen kivül hagyni, kik fiatalságuknál fogva csak később tarthatnak számot e gyüjteménybe való fölvételre. Ezek közé tartozik a hazai kereskedelmi s iparkamaráknak több kiváló titkárja.

Az ipari fejlődésnek hazánkban régóta hatalmas központját képezte az erdélyi részeknek a németajku iparosok által lakott vidéke. Méltányos tekintettel voltam erre, midőn Brassó és környéke kiválóbb uttörőit e gyüjteménybe fölvettem. Köszönetet kell e helyen Dück József ismert brassai iparosnak kifejeznem, ki e tekintetben szives volt engem önzetlen készséggel támogatni. Sajnálom, hogy a Nagy-Szebenbe ugyan e tárgyban intézett fölkérésem még válaszra sem érdemesittetett.

Ha az élet- és jellemrajzok hatásosságára is sulyt fektetünk, lehetetlen volt figyelemmel nem lenni arra, hogy az egyhangu, sablónszerü életrajzok unalmasak, tehát czéljukat nem közelitik meg és a mű hatását is gyöngitik. Különös figyelmet fordítottam tehát arra, hogy a szövegbe meglehetős változatosságot hozzak. Ezért egyes bevezetésekbe és befejezésekbe átalános instruktiv részleteket kellett beszőni; egyes életrajzok lehető egyszerüek, másokban az érdekesebb epizódokra van suly fektetve; egyesekben a jellemfestés domboro-

dik ki, másokban az illető által képviselt iparág fejlődé-ének történetére van suly fektetve; egyes életrajzok a küzdelmet, a fejlődést emelik ki, mások a szív és a lélek nemességére helyezik a fősulyt. Szóval a változatosság egyuttal alkalom arra nézve, hogy az olvasó és okulni akaró fiatal ember ne unja meg az olvasmányt, hogy mindig találjon olyan támaszpontokat, melyek gondolatait, elméjét, lelkét és szivét foglalkoztassák, melyek buzditó hatással legyenek rá nézve és ingerenciát gyakoroljanak jelleme fejlődésére.

Valaki talán megütközhetik azon, hogy ez életrajzokban sok idegen szó fordul elő. Ez nem minden czélzatosság nélkül történt. A szakbavágó idegen szavak mellett számos oly elterjedt és közhasználatban levő szavak vannak melyekhez a fiatal iparos-nemzedéknek nem árt hozzászokni. És mivel tankönyveink ezektől meg vannak tisztítva, egy-egy haszonnal forgatható könyvnek nem válhatik hátrányára, ha fiatal olvasóinak alkalmat ad e szavak megismerésére.

Végre kötelességem még fölemlíteni, hogy e műnél használt anyag és adatok egybegyűjtése, illetőleg feldolgozása és fölhasználása körül a következő forrásokra támaszkodtam: A Vasárnapi Ujság, a Hazánk és Külföld régebbi évfolyamai, Sächsischer Hausfreund, Iparos-Naptár, Iparosok Évkönyve, Alföldi Iparlap (régebbi folyam), Magyar Szalon, Egyetértés, Iparlap, sat. sat. A legtöbb életrajz azonban az ez alkalomra bekért, sok fáradtsággal és utánjárással beszerzett adatok alapján lett e mű kerete számára megírva és abba beleillesztve Hogy egyes iparágak e gyűjteményben képviselve nincsenek, ennek az az oka, hogy ezekből kimagasló vezérférfiak nem voltak, míg más iparágakban több oly jelesünk emelkedett ki, a kiket mellőzni nem lehetett. Igy például a szabó- és czipészipar régi gárdájából nem kinálkozott senki a fölvételre, míg a malom- és nyomdaipar jelesebb uttörői alig fértek a számukra fönntartott szük keretbe.

Ez előzetes megjegyzések után a „Magyar Ipar Úttörői"-t nyugodtan adom át a közönség használatára. Meg vagyok róla győződve, hogy általában méltányolni fogják a nemes czélt, mely e munka megírásánál vezetett; s méltányolni kell azt is, hogy az itt-ott mutatkozó hézagok daczára is közhasználatra bocsájtatott e mű.

Ugy vagyok vele, mint az építész, a ki épülete tervét elkészítve, meg van győződve, hogy az jó és szép. Az épületben — ha külső díszítése és kiegészítése nincs is még teljesen befejezve — lehet már lakni. Majd eljönnek a mesteremberek és befejezik az épületet s minden hézagot elsimít a kőműves vakoló kanalával.

Nem tudom, lesz-e még alkalmam e munkát tökélyesbíteni, kiegészíteni s én leszek-e az a kőműves, kire a kiegészítés és befejezés munkája vár. De leghőbb vágyam volna e munkát teljesíteni. Nem ismerek emelőbb tudatot, mint azt, mikor egy-egy férfiunak érdemeit elismeréssel jutalmazzuk. Nem lehet oly fölemelő annak az érzete, ki küzdelmei, fáradozásai és sikerei fejében az elismerés koszorúját átveszi, mint annak, a ki azt átadja. És ebben sem az az emelő érzet, hogy ez vagy amaz tudomásul veszi e tényt, hanem éppen az, hogy régi és mai jeleseink látják, hogy küzdelmeiket és fáradalmaikat éber szemmel kisérik, sikereiket és vivmányaikat méltányolják. És ezt látva, talán a későbbi nemzedékek is több lelkesedéssel és buzgalommal haladnak e pályán, melyen eddig oly kevés volt a babér.

E mű tökéletesítése és kiegészítése különben sohasem lesz befejezhető. A régiek nyomába ujak jönnek, érdemek érdemekre halmozódnak s a krónikásnak mindig lesz kiegészíteni valója. És ha ez irányban az eddig járatlan utat egyengetnem sikerült s példámat kellő tapintattal és diszkréczióval mások is követik, bizonyára nem fog feleslegesnek látszani az a kezdeményezés, melynek eredménye gyanánt a „Magyar Ipar Úttörői"-nek e kötetét a nagy közönség használatára bocsájtom.

Budapest, 1887. junius 1.

Gelléri Mór.

TARTALOM-MUTATÓ.

Lap

ELŐSZÓ VII

I. CSOPORT: **Élelmi és élvezeti szerek ipara.**

BURCHARD KONRÁD, malomigazgató, a főrendiház tagja * 3
'SIGMOND ELEK, szeszgyáros és gőzmalom-tulajdonos, Kolozsvártt 8
'SIGMOND DEZSŐ, szeszgyáros és gőzmalom-tulajdonos, Kolozsvártt 12
RIEGER GYÖRGY, malomigazgató 15
RADVÁNY ISTVÁN, gőzmalomigazgató, Miskolczon 17
LEIPZIGER VILMOS, szeszgyáros 20
ADLER KÁROLY, szeszgyári igazgató 23
BELICZAY IMRE, bábsütőmester 26
TOPITS JÓZSEF, tésztagyáros 29
STÜHMER FRIGYES, czukorkagyáros 32
PALUGYAY JAKAB, vendéglős és bornagykereskedő, Pozsonyban 34

II. CSOPORT: **Vas-, fém- és gépipar.**

GANZ ÁBRAHÁM, vasgyáros 39
SCHLICK IGNÁCZ, vasgyáros 44
MECHWART ANDRÁS, vas- és gépgyári igazgató 46
RAJKA PÉTER, gépgyáros, Kolozsvárott 51
MADARÁSZ ANDRÁS, vas- és rézhámoros, Csetnek-Pécs 56
ID. KIRNER JÓZSEF, puskaműves 59
VIDATS ISTVÁN, gazd. gépgyáros 62
RÖCK ISTVÁN, gazd. gépgyáros 66
HAVAS SÁNDOR, vas- és lánczgyáros 71
OETL ANTAL, vasöntőde- és gépgyár-tulajdonos 76
WALSER FERENCZ, harangöntő és tüzoltószergyáros 81
JUNGFER GYULA, műlakatos 85

* A hol lakhely kitéve nincs, ott Budapest értendő.

Lap
SELTENHOFER FRIGYES, tüzoltószergyáros, Sopron 89
ZELLERIN MÁTYÁS, nagybádogos és érczműves 91
KÜHNE EDE, mezőgazd. gépgyáros, Mosony 96
GÖMÖRI SZONTÁGH PÁL, rézhámoros, Csetnek 100

III. CSOPORT: **Fa-, butor- és épitési ipar.**

GRÓF ZAY ALBERT, faiparos, Zay-Ugrócz 105
BÁRÓ POPPER LIPÓT, faiparos, Trencsén 109
GREGERSEN GUILBRAND, ács- és faiparos 113
ID. KÖLBER FÜLÖP, kocsigyáros 117
THÉK ENDRE, épület- és mű-asztalos 122
KRÁMER SÁMUEL, kárpitos 128
WALSER JÁNOS, kádármester 132
WALSER JAKAB, kádármester 134
YBL MIKLÓS, műépitész 137
BOBULA JÁNOS, épitész 141

IV. CSOPORT: **Fonó-, szövő- és bőripar.**

VALERÓ ANTAL, selyemgyáros 147
FELMAYER ANTAL, kékfestőgyáros, Szeged 149
FELMAYER ISTVÁN, kékfestőgyáros, Székesfehérvár 151
CZELL FRIGYES, gyapjufonó, gyapjumosó intézet-tulajdonos, Brassó-Keresztényfalu 154
DÜCK GYÖRGY, bőrgyáros, Brassó 156
SZILÁGYI ISTVÁN, gombkötő 161
BAKAY NÁNDOR, kötélgyáros, Szeged 164
STREITMANN JÓZSEF, kötélgyártó, Gyöngyös 168

V. CSOPORT: **Műipar.**

SZENTPÉTERY JÓZSEF, ötvös 173
FISCHER MÓR, porczellángyáros, Herend 176
ZSOLNAY VILMOS, majolikagyáros, Pécs 183
FISCHER IGNÁCZ, majolikagyáros 189
ZAHN J. G. üveggyáros, Zlatnó 193
GÖPFERT MIKSA, üveggyáros, Zay-Ugrócz 198
TRATTNER KÁROLYI ISTVÁN, nyomdász 200
ID. EMICH GUSZTÁV, könyvkereskedő és nyomdász 202
POSNER K. L. kőnyomdász és műkönyvkötő 205
LOVAG FALK ZSIGMOND, nyomdaigazgató 209
TÜRK GYÖRGY, papirgyáros, Brassó 215
KRÁLIK SÁMUEL, órás 218
SCHOLCZ RÓBERT, szobafestő 221

VI. CSOPORT: **Forgalom és kereskedelem.**

Lap
LÉVAY HENRIK, a magyar biztositó társ. igazgatója 227
KAUTZ GYULA, nemzetgazd. iró az osztr. magy. bank alkormányzója.... 231
TOLNAY LAJOS, volt vasutigazgató 235
B. KOCHMEISTER FRIGYES, a budapesti keresk. és iparkamara elnöke... 238
Dr. SZVETENAY MIKLÓS, a budapesti keresk. és iparkamara volt titkára 243
WEISZ B. F. volt nagykereskedő 248
JELLINEK MÓR, a közuti vasutak megalapitója 251
GMEINER GYULA, petroleumgyáros, Brassó 255
BRÁZAY KÁLMÁN, nagykereskedő 259

VII. CSOPORT: **Az ipar szellemi munkásai.**

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN, a nemzet napszámosa 263
KOSSUTH LAJOS, az iparegyesület első igazgatója 268
TREFORT ÁGOSTON, vallás- és közoktatásügyi miniszter 272
Dr. SZABÓKY ADOLF, az orsz. iparegyesület volt alelnöke 276
MATLEKOVITS SÁNDOR, a keresk. és iparügyi miniszterium államtitkára. 281
KELETI KÁROLY, az orsz. statisztikai hivatal főnöke 286
GRÓF ZICHY JENŐ, az országos iparegyesület elnöke 290
RÁTH KÁROLY, a keresk. s iparkamara alelnöke 294
MUDRONY SOMA, az orsz. iparegyesület igazgatója 301
LANGE TRAUGOTT PÉTER, Brassó 305
GÁMÁN ZSIGMOND, keresk. és iparkamarai titkár, Kolozsvár 308
KATONA ZSIGMOND, gyógyszerész, Kecskemét 311
LENGYEL ANTAL, Szolnok 315

I. CSOPORT.

ÉLELMI ÉS ÉLVEZETI SZEREK IPARA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

BURCHARD KONRÁD, malomigazgató, a főrendiház tagja.

A pesti hengermalom-részvénytársaság igazgatói szobája, azokra, a kik először fordulnak meg benne, ma, a meglehetősen kifejlett luxus korában, sajátságos benyomást gyakorol. A tágas szobát a puritán egyszerüség jellemzi. 40—45 év előtti, régi, ódon formáju, a fényüzést sohasem látott butorok diszitik e szobát. Igen, „diszitik," mert e butorokat a malom alapitója, gróf Széchenyi István rendelte, és e szoba hosszu ideig az ő elnöki szobája is volt. Minden egyes butordarabhoz egy-egy emlék füződik, mert a „nemzet napszámosa" ezek körül érvényesitette nagy eszméi egy részét, az iparnak gyakorlati előmozditását. A hengermalom igazgatói nagy kegyelettel őrzik a Széchenyire emlékeztető szoba teljes berendezését s ez által legjobban tisztelik a nagy férfiu emlékét.

A történelmi nevezetességü szobának főlakója most Burchard Konrád, a pesti hengermalom részvénytársaság igazgatója, a kinek egyéniségéhez, jelleméhez oly találó keretet képez e puritán egyszerüség. Az ő egész müködését eleitől fogva a szerénység jellemezte. Mindig távol tartotta magát a zajos, föltünő, a nyilvánosságot kereső müködéstől; tetteit, eredményeit sohasem kötötte a nagy dobra, hanem

dolgozott, munkálkodott zajtalanul, csöndesen, eredményesen és éppen szorgalma, munkássága, sikerei és szerénysége által vonta magára a figyelmet és érdemelte ki a közelismerést akkor, mikor már sokkal többet tett közérdekeink előmozditása körül, mint a mennyit igen sok mondva csinált nagyság egész életén át tehet.

Bár az utolsó évtizedben a közpályán többször érdemelte ki a legfelsőbb körök és polgártársai kitüntető elismerését, érdemeit, melyeket a hazai malomipar fejlesztése, a vezetése alatt álló iparvállalat fölvirágoztatása, általában pedig az ipar s a fővárosi közélet körül szerzett, méltókép csak az a kitüntetés jutalmazta, mely őt 1885 junius 21-én a főrendiház tagjává emelte. A főrendiház ujjászervezése alkalmával ugyanis a tudomány, az irodalom, a kereskedelem, az ipar legjelesebbjeinek is kivántak hazánk arisztokraciája között helyet biztositani.

Midőn tehát az ipar ez irányu képviseltetéséről volt szó, természetesen legelsőbben is legkiválóbb iparágainak egyikére, az elsőségénél fogva világszerte elismert magyar malomiparra kellett gondolni s ennek képviselői között Burchard Konrádnál méltóbbat nem találhattak arra, hogy a főrendiházban, mint a becsületes munka, mint a nagyipar képviselője, helyet foglaljon. Nemcsak azon érdemeknél fogva, melyeket e téren évek hosszu során kifejtett működésével szerzett, hanem ama szeretetreméltó egyéni tulajdonoknál fogva is, melyek őt oly széles körben rokonszenvessé és tiszteltté tették. Kellemes modora, müveltsége, előzékenysége, szivélyessége és főleg nemes és szilárd jelleme képezik ama tulajdonokat, melyek őt e kiváló állásra oly kitünően qualifikálták s melyek szakképzettsége és a közélet terén szerzett érdemei mellett szintén számba jöttek.

Ez előnyös tulajdonok mellett talán alig kellene kiemelnünk, hogy Burchard, a főrendiházba való kinevezése után, hivatását mint a nagyipar egyik legkiválóbb képviselője fokozott buzgalommal teljesiti s mint a magyar ipar kinevezett arisztokratája, a polgártársaival való érintkezésben és sokoldalu tevékenységében a legszeretetreméltóbb demokrata maradt. Sőt működésében oda törekszik, hogy polgártársai és barátjai az őt ért nagy kitüntetés után se tekintsék őt másnak, mint azelőtt s igyekezzenek a vele való érintkezésben az előbbi viszonyt csorbittatlanul föntartani. És ezt nem mint érdemet, hanem mint jellemvonást emeljük ki.

Sokoldalu tevékenységének fejlődését megismerjük életrajzának adataiból, melyek közül kiemeljük a következőket:

Született 1837 márczius hó 23. napján Eperjesen. Atyja Burchard Vilmos egész életét a közjónak szentelte és e vidéken még ma is a legjobb emlékezetben van. Burchard Konrád jó sikerrel elvégezte az eperjesi kollégiumot és miután hajlamai a kereskedelmi pályára vonzották, mivel e pályán leginkább éreztük abban az időben a hivatott és jelesebb erők hiányát, 1854-ben külföldre ment, hogy a gyakorlati téren szerezzen tapasztalatokat. Először Berlinben állapodott meg, hol a kereskedelmi akadémiát is hallgatta. Innen Danzigba ment, hol egyik legkiválóbb gabnakereskedő- és hajóvállalkozási czégnél volt hosszabb ideig. Az itt szerzett gazdag tapasztalatok után beutazta egész Német- és Francziaországot, mindenütt tüzetesen tanulmányozva a kereskedelmi és ipari viszonyokat.

Hosszabb, külföldi tartózkodás és érdemleges tanulmányok után 1862-ben hazatért Magyarországba. Itthon körültekintve, csakhamar arról győződött meg, hogy az egyetlen ipar, melyben nagyobb haladást elérni lehet, a malomipar s egy a hengermalomnál neki felajánlott igen szerény állást elfogadott. Vasszorgalma, szakképzettsége és körültekintő ügyessége által a hivatalok rangfokozatán át csakhamar az első helyre, az igazgatói állásra küzdötte fel magát, mely állást eleinte másodmagával töltötte be, de 1876 óta egyedül viszi az igazgatói teendőket. Mikor az igazgatóságot átvette, a malom viszonyai meglehetősen rosszak voltak, de kitartó buzgalma, szakképzettsége és odaadó munkássága által nemcsak rendezte a zilálttabb viszonyokat, hanem rövid idő alatt a hajdan virágzó iparvállalatot régi fényes állapotába emelte s azt folyton a virágzás magas fokán tudja megtartani.

A malomipar érdekeinek előmozditása szempontjából kezdeményezte még 1879-ben az akkori általános iparegylet kebelében a „malomipari szakosztály"-t, melynek több mint hat év óta elnöke. E szakosztály kebelében élénk részt vett mindama közérdekü intézkedések létesitésében, melyek az utóbbi években e téren elérhetők voltak. Ilyenek, hogy csak nehányat emlitsünk: a malomipari tanfolyam, a malomipari statisztika, a malomipar kiviteli érdekeinek megfelelő előmozditása, stb., stb. E szakkérdésekkel nem egyszer irodalmilag is foglalkozott, s kiváló szakképzettségről tanuskodó felszólalásait, melyek legtöbbnyire a földm.-, ipar- és kereskedelmi miniszteriumhoz intézett jelentések alapjában fordultak elő, a „Közgazdasági Értesitő" és ez után több nagyobb napilap is közölte.

Egyik érdemes munkáját képezi az 1885. évi országos kiállitás után a „magyarországi malomiparról" irt szakjelentése, mely hazai szakirodalmunkban egyike a legkiválóbb enemü munkáknak.

Sok gondot forditott a magyar malomiparnak a kiállitásokon való megfelelő képviseltetésére. Részt vett az 1873-ki bécsi, az 1878. évi párisi nemzetközi kiállitásokban, 1879-ben a székesfehérvári kiállitáson szakcsoportjának jury-elnöke volt, hasonlóképpen jury-tag volt 1882-ben a trieszti kiállitáson. Az 1885. évi országos kiállitás rendezési munkálataiban ugy is, mint az országos bizottság tagja, mint csoportbiztos, csoport-jury-elnök stb. jelentékenyen részt vett és saját, nagy hatáskörében ismert buzgóságával hatott közre a kiállitás fontos érdekeinek előmozditásában és sikerének előidézésében.

Általában, a hol a malomipar az utolsó évek alatt testületileg fellépett, ott neki mindenütt vezérszerep jutott, melynek becsülettel, közmegelégedésre felelt meg mindenkor. Igy az 1887. évi országos malomgyülekezetnek szervezője és elnöke volt.

Ezenkivül az iparügyek általános érdekeiben is régóta tevékenyen müködik közre. Az iparegyesületnek jó idő óta igazgatósági tagja, a budapesti keresk. és iparkamarának 1881. óta tagja, s az uj ipartörvény alapján egyike volt a legelső iparhatósági megbizottaknak, s mint ilyen, a gyárak és mühelyek megvizsgálását a legnagyobb lelkiismeretességgel teljesitette és erről szóló jelentései illetékes helyen mindig figyelemben részesültek. Midőn pedig 1884. május 3-án Brazilia főkonzulává kineveztetett, első dolga volt, Braziliával való rendes összeköttetésünket előmozditani, s az ő közbenjárása folytán ismerte el a braziliai kormány hajójáratainkat rendeseknek és ennek folytán e járatokat könnyitésekben részesitette, a mi néhány fontosabb iparczikkünk exportjára nézve döntő fontossággal birt.

A társadalmi téren is találkozunk hasznos tevékenységével. Egyik volt ama kevesek között, kik a nemzeti torna-egyletet alapitották; az V. kerületi második számu iskolaszéknek évek óta tevékeny másodelnöke és a Matlekovics Sándor államtitkár védnöksége alatt alakult magánhivatalnokok egyletének, melynek ma már 700 tagja van, elnöke. Mind e tiszteket ismert buzgóságával és bizonyos előszeretettel tölti be, és e sokirányu, lelkiismeretes és eredményekben gazdag működése hozzájárult ahhoz, hogy a legszélesebb körök őszinte rokonszenvvel és nagyrabecsüléssel viseltetnek iránta.

Mint ez életrajzi vázlatból látszik, Burchard Konrád a becsületes munka egyik kiválóbb képviselője. Mai nagy tekintélyét és előkelő állásának alapját az a hosszu munkásság és tevékenység vetette meg, mely éveken át nemcsak hazánk legelső iparága fejlesztésének, hanem a közügyeknek és polgártársai jólétének volt szentelve. Ma, mikor a közélet hatalmas kifejlődésében oly sokan lépnek előtérbe, kiket csak ambiczió, szereplési vágy és nem tisztán közérdekek vezérelnek, kétszeres méltánylást érdemel oly férfiu, ki igazán „legelől“ kezdte, a ki fiatal éveit tanulmányoknak, önképzésnek szentelte, s a ki, mióta tevékenysége és működése latba esik, minden idejét és minden tehetségét a közérdekek előmozditásának szentelte, a kinek önzetlen és buzgó működése a legszélesebb körökben, a hol e működés értékét meg tudják becsülni, elismerésre és méltánylásra talál.

A közélet terén szerzett érdemeit többször méltányolta a korona is. Kitüntetéseinek sorozata szerényen kezdődött, mikor 1879-ben a székesfehérvári kiállitás körül szerzett érdemeiért a koronás arany érdemkeresztet kapta; 1882-ben (a trieszti kiállitás után) a Ferencz József-rend lovagja lett, 1885-ben (az országos kiállitás után) legfelsőbb elismerésben részesült és 1885. junius 21-én a főrendiház élethossziglani tagjává neveztetett ki.

Burchard Konrád ma legjobb éveiben van. 1868-ban nőül vette Fuchs Rudolf, előkelő fővárosi polgár leányát, Augustát. Sokoldalu, buzgó tevékenységéhez a családi boldogságból is meriti az erőt, és e réven is remélhetjük, hogy közügyeink hathatós fejlesztésében még igen sokáig, sikeresen fog közreműködni.

'SIGMOND ELEK, szeszgyáros és gőzmalomtulajdonos.

Számtalanszor hangoztatott panasz nemzetünk ellen, hogy nem szeret az ipar és kereskedés terén mozogni. Főleg a jobbmódu, s előkelő osztály az üzleti tért még mindig rangján alól valónak, magához nem méltónak nézi, s inkább szaporitja gyermekeivel a hivatalkeresők máris nagy számát, semhogy e hálás téren is igyekeznék elfoglalni az őt megillető helyet.

'Sigmond Elek azon kevesek közé tartozott, a kik a fönnebbiek igazságát belátva, egész életük vonzó és tanulságos példájával bizonyitják, hogy a magyar ember bármely pályán képes sikert fölmutatni, s hogy a munkásság az ipar terén nemcsak anyagi eredményekre, de a közönség elismerésére, s a kortársak méltó tiszteletére is vezet. Élénken bizonyitja ezt 'Sigmond Elek fényes példája.

Alsó-Szentmihályfalvi 'Sigmond Elek 1810. márczius 17-én született Gyulason, Küküllőmegyében. Atyja, szintén Elek, mint földbirtokos gazdasággal foglalkozott, de fiát a hivatali pályára szánta, s hogy a német nyelvben is jártas legyen, elemi iskolába Nagy-Szebenbe küldte, hol a Thereziánum növendéke volt. Gimnáziumot

és jogot Kolozsvártt végzett a kath. liczeumban, mint ösztöndijas. Tanulmányai végeztével 1839-ben Nagy-Enyeden megyei irnoknak esküdt föl, s szolgált is egy évig, de hajlama s ösztöne e pályától távol vonták. Atyja az ősi birtok egy részét neki átengedvén, gazdálkodni kezdett, s csakhamar fölébredt benne az ösztön, mely pályájának megadta ezentuli főirányát.

Átlátta, hogy a mezőgazdasági iparágak okszerü fejlesztése és helyes alapon nyugvó vállalkozás nélkül kisbirtokosnak előhaladnia nem lehet. Előbb tehát kereskedés utján tőkére igyekezett szert tenni, s bort, dohányt és deszkát szállitott Magyarországba. E vállalkozásaiban annyi szerencse kisérte, hogy nehány év mulva terjedelmes jószágokat vehetett haszonbérbe, s azokon a kiterjedt gazdaságon kivül nagyobb mérvben kezdett foglalkozni a szeszgyártással, a malomipar fejlesztésével s marhatenyésztéssel.

E foglalkozásaiból az 1848-ki mozgalmak zavarták ki, melyek eddigi fáradozásai gyümölcsét egyszerre elsöpörték. A föllázadt oláhság az ő birtokait is teljesen elpusztitotta és kirabolta, sőt Kis-Enyeden az ő házába menekült magyar lakosokat is fölkonczolták. Szerencsére a tulajdonos ekkor Nagy-Enyeden volt, azonban innen is menekülnie kelle családjával, mert az oláhság e várost is zsákmányul ejté s fölgyujtá, mely alkalommal a piaczon levő háza is a lángok martaléka lőn.

Az igy csaknem tönkrejutott család Kolozsvárra költözött, ahol aztán végleg meg is telepedett. 'Sigmond Elek birtokát eladta, s bizva szerzett tapasztalataiban, bizva önmagában, csüggedetlenül kezdte ujból az életet. S pályájának ez volt forduló pontja, amely nemcsak önmagára, de az erdélyi részekre is nevezetes hatást gyakorolt. Ő állitotta ugyanis Erdélyben, — Kolozsvártt, az első nagyobbszerü szeszgyárt, amelyben a lepároltatásnál a gőz szerepelt. 1851-ben keletkezett az első, 1853-ban a második ily gyára, amelyek ugyszólva alapját vetették meg ez országrészben a szeszipar okszerü fejlődésének.

De tevékenysége itt sem állapodott meg. 1853-ban Kolozsvár elővárosában, a hidelvi király-utczában megnyitá az első gőzmalmot Erdélyben. E vállalkozása még kihatóbb volt a mezőgazdaságra, valamint a malomiparra, mint a szeszgyár. Kezdeményezése alapján az erdélyi részekben számos műmalom keletkezett, melyek ez országrészt ellátván finomabb lisztnemekkel, nemcsak a

lisztkereskedés nyert addig ott nem ismert lendületet, hanem az értékesebb buza-fajok termesztése is, mert maga meghozatván a sulyosabb bánáti buzákat, a gazda-közönség közt kiosztotta, annak termesztésére buzditott; s ma már, ha az aratás kielégitő, az erdélyi részek képesek az ottani műmalmokat a kellő mennyiségü nyersanyaggal ellátni.

Gyári vállalatainál a czélszerü berendezésen kivül folytonos lépést tartott a külföldön hasznosnak tapasztalt fejlődéssel, s minden gyakorlati ujitást azonnal életbeléptetett.

Általában barátja s előmozditója volt a hasznos ujitásoknak. Fölismervén, hogy csak egy példát emlitsünk, a fotogén-világitás nagy jövőjét, előbb Oláhországban, Plojesten, állitott petroleum-tisztitó gyárt, Máramarosban s hazánk több vidékén költséges kutatásokat eszközölt ez ásványolaj kibányászására, de fájdalom, az óhajtott siker nélkül.

Gyári vállalkozásain kivül is az ipari téren forgolódott folyvást, majd mint bérlő, élelmezési vállalkozó, serfőző és nagyszerü sütőde fölállitója stb.

Egyik vállalatával támogatta a másikat, tervszerüleg. Hogy szeszgyárainak foglalkozást adjon, 135 község pálinka-regáléját haszonbérelte ki; szeszgyárai és gőzmalma hónaponkint 9800 vámmázsa gabonát dolgoztak fel, s a szeszgyártással összekötött marhahizlalóból évenkint 800 darab ökör került a bécsi piaczra, s 3—400 sertés a kőbányai vásárra. S mennyi embernek adott kenyeret! Gyáraiban 44 segéd-személyt (havonkint 2200 frt fizetéssel) és 120 segédmunkást (havonkint 2400 frt bérrel) foglalkoztatott.

Ekkép bebizonyitván, hogy az értelmiséggel párosult szorgalom csekély alapról is messze kiható sikerre vezet, miután megérte, hogy vállalatainak legnagyobb része nem csak sikerült, de jövőre is biztositva van: a tevékenységtől 1875-ben méltó nyugalomba vonulhatott, s virágzó üzleteit a technikai tudományokban képzett két fiára, Dezsőre és Ákosra hagyta, kik amit ő kezdeményezett s teremtett, azt fönntartani s továbbfejleszteni képesek.

'Sigmond Elek az „Erdély első iparosa“ nevet érdemelte ki. Mint ilyen, s a társadalmi téren más tekintetben is, mint buzgó hazafi, hasznos polgár és valódi emberbarát, köztiszteletet vivott ki magának. Mint polgár és ember szép példáját adta önzéstelenségének 1857-ben, midőn a roppant fagy miatt beállott lisztdrágulás és

szükség idején lisztkészitményeit az azelőtti árban adta a közönségnek. Ez nagy jótétemény volt akkor, s azért Kolozsvár közönsége küldöttségileg mondott neki köszönetet, s a nép fáklyászenénel tisztelte meg.

Polgári érdemeinek elismerése volt az is, hogy a városi képviseletnek mindvégig tagja, a kereskedelmi és iparkamarának pedig 15 éven át alelnöke volt.

A megérdemelt nyugalmat azonban csak kevés ideig élvezhette. Az 1877-ik év elején betegeskedni kezdett, s egészsége helyreállitása végett gyógyfürdőre utazott, de hasztalan. Már augusztus végén haza kelle jönnie, s itt szerető családja karjai közt 1877. szeptember 14-én elhunyt. Halála méltó részvétet keltett.

Szolgáljon munkás élete buzditó például azon körökben, ahonnan anyagi téren való előhaladásunk legsikeresebben várható!

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

'SIGMOND DEZSŐ. szeszgyáros és gőzmalomtulajdonos.

'Sigmond Dezső született Maros-Bogáton, Maros-Tordamegyében 1844. aug. 1-én. Atyja, alsószentmihályfalvi 'Sigmond Elek, az erdélyrészi gyáripar egyik leghathatósb előmozditója és anyja Lósádi Zudor Emilia gondos nevelésben részesitették, s tekintettel arra, hogy atyja jelentékeny iparvállalatoknak vetette meg alapját, fiát, Kolozsvártt végzett öt gimnáziális osztály után, hogy jövő pályájának megfelelő kiképeztetést nyerjen, Bécsbe reáltanodába küldte, hol később a műegyetemen folytatta további tanulmányait.

Már 20 éves korában atyja mellett foglalt el helyet a gyakorlati pályán. 1873-ban fivérével „'Sigmond Testvérek" czég alatt atyjától a már akkor is terjedelmes iparvállalat vezetését átvette és azt szakszerü vezetése által oda emelte, hogy e tekintetben az az erdélyi részekben első helyet foglal el.

Szesz, műmalom, sörgyártás és állattenyésztéssel és hizlalással összekötött mezőgazdaság képezik főbb ágait a vállalatoknak, melyekben évenkint 165,000 métermázsa kerül feldolgozás alá. Az évente termelt szesz 45,000 hektoliter, melynek egy része finomitott alakban külföldre kerül eladásra.

E vállalat Kolozsvár kereskedelmi forgalmának egyik legtekintélyesebb részét képezi, 200 embernél többnek nyujt életmódot, kik közel 60,000 forint évi fizetést huznak.

De a mennyire magánvállalatainak emelésén törekedett, épp oly tevékeny részt vett mind olyan közügyekben, melyek a mezőgazdaság, ipar és kereskedelem fejlesztésére hivatvák. Elnöke a kolozsvári ipar- és kereskedelmi kamarának, a kereskedelmi körnek, a kolozsvári ipariskolák és ipartanmühelyek felügyelő bizottságának, alelnöke az erdélyi gazdasági egylet állatkiállitási szakosztályának, a felsőbb kereskedelmi iskola felügyelő bizottságának, az erdélyrészi házi-ipar fejlesztő egyletnek.

Az ő kezdeményezése folytán jöttek létre a kolozsvári áruraktárak, az ő és br. Bánffy Ádám közreműködése által létesült a kolozsvári, évenkint megtartandó tenyészállat-kiállitás, mely az erdélyi gazdák hazafias részvétele által támogatva, különösen hivatva van arra, hogy az erdélyi részek anyagi jóllétét a marhatenyésztés emelése által fejleszsze.

'Sigmond Dezső, magánéletében, legtalálóbban e szavakkal jellemezhető: a munka és szorgalom példányképe. E tekintetben keresve sem találhatott volna jobb tanitót atyjánál, ki Kolozsvártt, ez arisztokratikus hagyományokkal telt városban, első gyökereztette meg az ipari és üzleti tevékenység szellemét.

És az atya se találhatott volna buzgóbb tanitványt fiánál, ki megmutatta, miként lehet a társadalmi előkelőséget a mindennapi munkássággal összeegyeztetni. „Főuraink, — mondja egy kolozsvári iró — nagyobb birtokosaink csak a 'Sigmond-ház példájára kezdték őseik arisztokratikus hagyományait annyira levetkőzni, hogy most nem tartják szégyennek az üzleti dolgokkal való foglalkozást. A 'Sigmond-ház vitte be nálunk a demokratikus munkát az arisztokraták közé is.“

Nagy része volt ebben 'Sigmond Dezsőnek, ki kora ifjuságában vette át atyja örökét, mi aztán szemmel láthatólag gyarapodott ügyes kezei között. Éjet-napot összetett s ma sem lehet egy perczig se dolog nélkül. Kiterjedt nagyipari üzletének teendői megoszlanak ugyan közte és öcscse: 'Sigmond Ákos között: innen a „'Sigmond-Testvérek“ czég; de ezekből a nehezebb részt: a külső teendők vezetését, Dezső magának tartotta fenn. Ákos az irodát és a pénztárt vezeti.

Üzletében az egész vidék munkásai összesereglenek és kenyeret találnak. Gyára valóságos áldás a vidék napszámosaira nézve, kik, főleg télen, kétszeresen éreznék e nélkül az évszak viszontagságait. És 'Sigmond Dezsőnél jobb főnököt keresve sem találnának. Állandó munkásai között betegsegélyző egyletet szervezett; ezenkivül, szorgalma és igyekezete szerint, évenkint mindenki külön jutalomban is részesül. A munkásokkal való érintkezésében egyszerü, bizalomkeltő; mindegyik ugy járul hozzá, mint egy atyához. És senki sem panaszolja el baját a nélkül, hogy támogatást ne találna nála.

Csakis e körülmények fejtik meg nála azt, mit általában üzleti szerencsének szoktunk nevezni. Mert nem elég erre magának a tulajdonosnak fáradságot nem ismerő szorgalma, közegeinek, alkalmazottjainak odaadó buzgalma is megkivántatik. Csak a kedvvel teljesitett munkán van áldás. És 'Sigmond Dezső oly szellemet ápol alkalmazottjaiban, hogy ezek az alárendeltség viszonyai helyett ugy érzik magukat, mintha közkereseti társaságban volnának. Ilyen 'Sigmond Dezső mint üzletember.

Ezzel azonban még nem vivta volna ki annyira a közbizalmat, hogy már ifjan a honatyák diszes sorába emeljék. Ezt 'Sigmond Dezső, mint a közélet embere fejti meg.

Kolozsvárt az utóbbi évtizedek alatt az ipari és üzleti tevékenység egészséges szelleme kezdett megerősödni. A régi fejedelmi város, a multakon való merengést praktikus világnézettel kezdte fölváltani. E szellem ébresztése és megerősitésében nevezetes része van a 'Sigmond Dezső tevékenységének. Már ifjan rohamosan hóditotta Kolozsvár társadalmi életében a tért. A praktikus tudományokban való alapos képzettsége, gazdag tapasztalatai, világos és eleven észjárása s a közdolgok iránt tanusitott meleg érdeklődése és buzgalma nemsokára a közélet vezérkarába emelék.

'Sigmond Dezsőt, mint a közélét emberét, leginkább jellemzi az, hogy soha, sehol se tolta magát előtérbe; de a hová tehetségeinek és tulajdonainak elösmerése emelte, mindenütt emberül megállta helyét. Érdemeit Kolozsvár városának polgárai azáltal méltányolták, hogy őt országgyülési képviselőjükké megválasztották. Ő a magyar parlamentben egyike az ipar legelső képviselőinek s mint ilyen, mint gyakorlati ember, egyike a képviselőház leghasznosabb és legmunkásabb tagjainak.

RIEGER GYÖRGY, malomigazgató.

A magyar malomipar nagy hire az egész világon el van terjedve. Magyarország volt az első, mely kitünően berendezett gőzmalmaiban a buzát oly finoman tudta megőrölni, hogy lisztünk a világpiacz forgalmában előkelő helyet foglalt el s a többi buzatermelő országok mind hazánk mintaszerü gőzmalmait kezdték utánozni, s berendezésüket követni. A nagy verseny közepette a magyar lisztnek is számos versenytársa akadt, s e mindjobban fejlődő verseny ma gőzmalmainkat és általában lisztiparunkat válságokba sodorta.

A lisztipar terén beállott mai kevésbbé örvendetes viszonyok azonban nem képezhetnek akadályt arra nézve, hogy azoknak érdemeit méltányoljuk és elismerjük, kiknek kiváló része volt abban, hogy ez iparág világhirüvé lett s meg tudta hóditani a világpiaczokat.

E szakférfiak között előkelő helyet foglal el Rieger György, a budapesti Victoria-gőzmalom igazgatója, a ki mai kiváló állását saját szorgalmának és tehetségeinek köszönheti.

Született 1838. február 22-én Lippán Temesmegyében. Már fiatal korában a gyakorlati életpályának szentelte magát, s elemi iskoláinak befejezte után a kereskedelmi szakiskolát végezte, s 1858-ban

a kereskedői pályára lépett. Ekkor Budán a Barber fiai-féle jóhirü malomban mint gyakornok nyert alkalmazást, mely minőségben szorgalma s igyekezete által annyira kiérdemelte főnökei bizalmát és elismerését, hogy nemsokára magasabb hivatalnoki állásra léptették elő. 1861-ben a Blum-féle Árpád-malomba üzletvezetőül hivták meg, mely állást elfoglalva, nemsokára e malom czégvezetője is lett. Hat évi gyakorlati működés után azonban már a Victoria-malomban találjuk őt, mely vállalatnak vezérigazgatójává megválasztatott s ez állást mind e mai napig közmegelégedésre, kitünően tölti be, ugy, hogy szaktársai körében kiváló tekintélynek örvend. Ez elismerést főleg ama szakavatottságnak köszönheti, melyet működése közben kifejtett, s ama buzgalomnak, melyet a hazai malomipar közérdekeinek előmozditása körül kifejtett. Több szakczikkben tárgyalta a hazai malomipar érdekeit, s mindenütt tevékenyen résztvett, a hol ez iparág létkérdéseinek kedvezőbb megoldásáról volt szó. Az 1885. évi országos kiállitás alatt a malomipar birálóbizottságának szakelőadója volt, s ez alkalommal készitett szakjelentései méltó elismerésben részesültek. A kiállitás alkalmával szerzett érdemei elismeréseül ő felségétől a koronás arany érdemkeresztet nyerte.

Rieger a társadalmi téren is előkelő szerepet játszik. Nemes gondolkozása, embertársai érdekei iránt való jó érzéke kiváló szerepet biztositott neki a humanisztikus téren, melynek ő egyik kipróbált, régi hive. Élénk részt vett a hajléktalanok menedékházának létesitésében, számos, az emberszeretet szolgálatában létesitett hasznos és humánus intézményünk megalkotásában s többek között évek óta elnöke egyik fővárosi iskolaszéknek. A közélet terén való működését, valamint egész egyéniségét a szerénység jellemzi és talán éppen ezért füződik tevékenységéhez annyi siker.

Boldog házasságát az ég több gyermekkel áldotta meg s a gyakorlati pálya iránt való előszeretetét és bizalmát azáltal is be akarja bizonyitani, hogy több fiát az iparos-pályára neveli.

Ez elhatározása ép ugy megérdemli az utánzást, mint általában elismerésreméltó munkálkodása saját iparága és a közügyek terén.

RADVÁNY ISTVÁN, gőzmalomigazgató Miskolczon.

A hazai malomipar világra terjedő hire az által is emelkedett, hogy nemcsak a fővárosban karolták föl e nagy iparágat, hanem a vidéken is. Ma már számos előkelő vidéki malomipari vállalat van az országban, melyek bátran sorakozhatnak a fővárosiak mellé s ebben tagadhatatlan kiváló érdeme van a vidéki vállalatok élén álló igazgatóknak. Ezek közül elismeréssel emelhetjük ki Radvány Istvánt, a borsod-miskolczi gőzmalom igazgatóját, ki nemcsak vállalata élén mint gyakorlati ember ismeretes, hanem kiváló buzgalmat fejtett ki mindig a helyi és országos iparos mozgalmak támogatása és azokban való tevékeny részvétele által, ugy, hogy nevét a kézmüves-iparosok is a legnagyobb tisztelettel és elismeréssel emlitik.

Radvány István született Rozsnyón Gömörmegyében 1832. év december 10-én, jómódu szülőktől, kik fiuknak nevelése érdekében mindent szivesen megtettek; de mivel maguk nagy üzlettel birtak és az akkor hires rozsnyói vászonfehéritést nagyban üzték s igy igen el valának foglalva, a nevelésre — ugy mint akarták volna — fel nem ügyelhettek és Istvánt, Imre testvérével Palugyai J., később Oltványi Endre nevelőjök felügyelete alá adták, hogy a rozsnyói

főgimnáziumot végezzék. István a jogi pályára vala készülendő, azonban közbejött az 1848—49-ki idő; bátyja, Miksa, ki Schlick császári és királyi altábornagy által Eperjesen elfogatott, de a magyar hadsereg által fogságából kiszabadittatott, a magyar kormány által Felső-Magyarországba kormánybiztosnak lőn kinevezve; ezen tisztség átvételére Pestről Eperjesre utaztában Eger és Gyöngyös között hirtelen meghalt. E misztikus eset, valamint a bekövetkezett rémuralom arra inditották ugy a szülőket, mint a fiatal, rajongó kedélyü fiut, hogy a hatalom embereivel semmiféle összeköttetésbe ne jöjjön, s igy a kereskedelmi pályának szentelé magát. Jóllehet, hogy a főiskolát végezte, a kereskedelmet a legalsó fokon, mint tanuló kezdte s igy tanulótársai részéről sok gunyolódásnak volt kitéve. A kereskedelmi iskolát Pesten és rövid ideig Bécsben hallgatván, már 20 éves korában egy nagy kereskedőháznak lett főkönyvelője; ez azon időben nagy előmenetelre mutatott, mivel csakis idősebb, mondhatni öreg, gyakorlott emberek voltak akkori időben a könyvelői állás viselői.

Pesten, Pozsonyban, Bécsben mindig és mindenütt főnökeinek legnagyobb bizalmát, becsülését és szeretét birta. Ez okból nyerte el 32 pályázó közül 1865-ben a borsod-miskolczi gőzmalom igazgatói állását, hol ez idő óta kiváló szakértelemmel és áldásosan működik.

E működésről röviden csak annyit, hogy Radvány csakhamar meg birta nyerni a bizalmat tiszta becsületessége és kiváló szakértelme által, a társulat bonyolódott viszonyait tisztázta, s midőn a vállalat nehény év előtt leégett, a legnagyobb odaadást s buzgalmat fejtette ki, hogy azt ujjá épitve, a régi kerékvágásba hozza, s lehetőleg még virágzóbb állapotba helyezze. Radvány a vezetése alatt álló vállalatnak jó hirnevet szerzett ugy bel-, mint külföldön; valamennyi kiállitáson, a hol megjelent, az ő vezetése alatt levő vállalat arany dijakat nyert, s két izben ő felsége a magyar király legfelsőbb elismerésre méltatta. A malomfölszerelés és technikához szükséges czikkek országos kiállitására Lipcsében 1869-ben Magyarország részéről mint juror volt meghiva és mint ilyen működött. Hasonló minőségben működött az 1885. évi országos kiállitáson is.

Miskolcz városának buzgó, minden közjóra törekvő polgára, városi képviselő, több bizottság tagja, megyei bizottsági tag s a miskolczi királyi törvényszéknek 1871 óta kereskedelmi ülnöke. Ő alapitotta Miskolczon a kereskedelmi és gabonacsarnokot. A pénzintézeteknél évek óta előkelő bizalmi állásokat foglal el; a felső-magyarországi

malomegyesület igazgató elnöke, az országos magyar iparegyesület miskolczi fiókjának elnöke, a kereskedelmi testület békebirságának elnöke, a miskolczi általános ipartársulatnak sok ideig elnöke volt, a felvidéki házi ipart és iparos oktatást terjesztő egyesület borsodi csoportjának alelnöke. Az ő buzgalma és fáradozása folytán létesült Miskolczon 1879-ben a kereskedelmi és iparkamara, melynek ő keletkezése óta köztiszteletnek örvendő elnöke. És hogy szaktársai is mennyire méltányolják a közélet terén és a gyakorlati iparos pályán szerzett érdemeit, az kitünik abból, hogy az 1887-ben tartott országos malomgyülésen egyhangulag alelnökké választatott. De ezzel még nincs kimeritve tiszteletbeli állásainak száma. Az egyházi ügyeknek is buzgó pártfogója; egyházi felügyelő, egyháztanácsos stb. Sokoldalu buzgó működését ő felsége a király egyizben érdemrenddel, ujabban pedig azzal jutalmazta, hogy Radványt királyi tanácsossá nevezte ki.

Azok közé tartozik, kik buzgalmuk és a közügyek iránti szeretetük által a vidéki előkelő körökben is tiszteltté tették az iparos nevet, s a kinek most is minden működése oda van irányozva, hogy az ipar érdekeit lehetőleg előmozditva, az iparosok önérzetét emelje, s az iparosok józan és hazafias törekvéseinek minden körben rokonszenvet biztositson.

LEIPZIGER VILMOS, szeszgyáros, Budapesten.

Ama másik fontos hazai iparág, mely a malomipar után az egész világon ismeretes és jó hirnévnek örvend, a szeszgyártás. Kevés nagy városban van ez iparágnak oly számos és tekintélyes képviselője, mint Budapesten, de az ország több vidéki ipari központján is vannak nagyterjedelmü és nagyfontosságu szeszgyáraink. A mostoha időviszonyok ugyan súlyosan nehezednek e kiváló iparágunkra is, de mindemellett kétségtelen, hogy az még hosszu ideig fönn fogja tartani jelentőségét és fölényét más államok szeszipara fölött.

Azok között, kik szesziparunk érdekeinek előmozditása körül legtöbbet fáradtak s ugy szólván vezérszerepet vittek, első helyen emlitendő Leipziger Vilmos, kinek szakavatottsága, széles látköre, gyakorlati nézetei a legilletékesebb körökben is föltüntek s aki hosszu idő óta meghitt tanácsosa a kormánynak minden oly kérdésben, mely a szeszipar érdekeire vonatkozik. De elismert szaktekintély ő szaktársai körében is, kik között, midőn a szeszipart érintő közös és egyértelmü eljárásról van szó, mindenkor vezérszerepet visz. Felszólalásai a sajtóban és a nyilvános gyülekezetekben mindenkor figyelmet kel-

tenek, mert alig ismeri valaki jobban szakmáját, mint Leipziger, és alig tudja valaki eszmemenetét, inditványait, javaslatait annyira a gyakorlati élet igényeihez és követelményeihez alkalmazni, mint ő.

Született 1840. junius 18-án Porosz-Sziléziában; miután a gimnáziumot elvégezte, a Friedenthal Károly-féle ismert boroszlói gyár irodájába lépett mint gyakornok; és rövid idő alatt ritka szorgalma, buzgalma és példaszerü magaviselete által annyira megnyerte főnökei bizalmát, hogy már 1864-ben a czégvezetéssel, s nemsokára egy Trientben létesitett fióktelep berendezésével és vezetésével megbizatott. Mikor Magyarországban az alkotmányos élet uj életre kelt, 1867-ben az emlitett czég Budapesten szeszfinomitót létesitett, s ennek vezetésével Leipzigert bizta meg, ki ez idő óta Magyarországban állandóan letelepedett s előzékeny, bizalmat gerjesztő modora által gyorsan megnyerte a vele érintkező társadalmi körök bizalmát és rokonszenvét.

A vezetése alatt álló vállalat csakhamar igen jelentékeny mérvben kifejlődött, s rövid idő alatt a legtekintélyesebb ipartelepek közé küzdötte föl magát. A gyártulajdonos, dr. Friedenthal Rudolf, Poroszország egyik legkiválóbb gyárosa és politikusa, 1874-ben miniszteri tárczával kináltatott meg s miután azt el is fogadta, gyári vállalataitól visszavonult és ezeket Boroszlóban (Grunwald), Budapesten (Leipziger) és Trientben (Napp) müködő czégvezetőinek adta át, mely idő óta a vállalat Grunwald és társai czég alatt tovább vezettetik. Ez uj czég, melynek Budapesten Leipziger maradt a főnöke, 1879-ben Ó-Budán hizlalóval összekapcsolt nagy szeszgyárt létesitett, mely ma az ország legnagyobb és legtekintélyesebb ipartelepei közé tartozik. A gyár terjedelmével és nagy fontosságával együtt gyarapodott Leipziger hirneve is, ki nemsokára a budapesti kereskedelmi s iparkamara levelező tagja, az országos iparegyesület igazgatósági tagja, az osztrák-magyar nemzeti bank czenzora, s a szesztermelők országos egyesületének első alelnöke lett. Ez utóbbi egyesület képezi müködésének központját, mert itt a szakérdekek fejlesztése és képviselete érdekében legtöbbet tehet. Ez egyesület létesitésének eszméje is ő tőle származik, s a mi hasznost és jót az önnállása óta tett, abban sok érdeme van Leipzigernek is.

Leipziger Vilmos ama külföldről hozzánk érkezett szakférfiak sorába tartozik, kik második hazájukat, Magyarországot csakhamar igazán megszerették és tiszta szivből ragaszkodva hozzá, a társadalmi

téren kifejtett sokoldalu müködésük által igyekeztek mint jó polgárok hazájuk és a közügyek iránt való tartozásukat bőségesen leróni. E közérdekü tevékenysége nemcsak polgártársai körében nyert általános elismerést és biztositott Leipzigernek közbecsülést, hanem a királyi kegy is jutalmazta azokat, midőn 1885. ápril havában Leipzigert a III. osztályu vaskorona-renddel kitüntette. Leipziger, ki a királyi porosz koronarendnek is lovagja, ma még legszebb éveiben van, s hazai ipar érdekében még hosszu időn át számithatunk megbecsülhetetlen közreműködésére.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ADLER KÁROLY, szeszgyári igazgató.

A nyers és finomitott szeszgyártás mellett nem csekély fontossággal bir a likőrgyártás. Hazánknak e téren is kiváló ipartelepei vannak és ezek között első sorban emlithető a Gschwindt-féle rum-, szesz- és likőrgyár részvénytársaság, melynek megalapitója győri Gschwindt Mihály volt, a részvénytársaság mai elnöke, ki a közügyek terén szerzett érdemeiért a magyar nemességet kapta.

E gyárnak huszonöt év óta Adler Károly a vezérigazgatója, kinek a gyár fölvirágoztatása és általában ez iparág nagyobbmérvű fejlesztése körül sok érdeme van. Született 1835-ben Győrött, hol atyja jótékonyságáról ismeretes és köztiszteletben álló kereskedő volt; a kereskedelmi pályát választván életczélul, a kereskedelmi iskolákat Budapesten és Lipcsében végezte és miután husz éves koráig atyja üzletében volt, gyakorlati működését mint könyvvezető az Alföldön kezdte meg s hosszabb időt töltött Nagybecskereken. 1863-ban lépett a győri származásu Gschwindt Mihály szeszgyárába s midőn ez 1868-ban részvénytársasággá alakult, Adler a társaság igazgatójává választatott és ez állást mind e mai napig teljes buzgalommal tölti be. Eleitől fogva minden törekvése oda volt

irányozva, hogy a gyártelep a maga nemében a legelsők közé emelkedjék s ritka szorgalommal és szakértelemmel szentelte magát a vállalat fejlesztésének. Törekvéseit a legszebb siker koronázta, mert a vezetése alatt álló társaság oly szépen fejlődött, hogy eddig minden körülmények között tiz százalék hasznot hajtott a részvényeseknek. E gyár az egyedüli Ausztria-Magyarországban, mely a likőr nagyban való termelése czéljából a finomitott szeszt maga állitja elő; ma átlag 200 munkást foglalkoztat s fönnállása óta szesz- és egyéb adóban több mint öt millió forintot fizetett az államnak. A bel- és külföldi kiállitásokon a gyár készitményei a legelső kitüntetésekben részesültek s a belföldi szükséglet fedezése mellett a gyár a közeli és távolabbi külföldre is jelentékeny mennyiségü árut exportál.

Mihelyt a gyári vállalatot a fejlődés magas fokára emelte, Adler előszeretettel foglalkozott a közügyekkel is és sok szolgálatot tett elsősorban szakmájának, másodsorban az ipar általános érdekeinek. Mihelyt szakavatottsága és praktikus tapasztalatainak jó hire az általa a gyakorlati téren elért sikerek folytán is szélesebb körökben lett ismeretes, az érdekelt körök gyakran kérték ki véleményét a legfontosabb törvényhozási intézkedések létesitése előtt. Igy például alkalma volt a képviselőház pénzügyi bizottsága előtt a szeszadótörvényjavaslatra vonatkozó nézeteit előterjeszteni, szakvéleményt mondott a külföldi államokkal kötött vámszerződések előtt a szeszipar kivánalmai tárgyában, tagja volt a gazdasági egyesület által a közgazdasági válság elháritása tárgyában egybehivott szakértői tanácskozmánynak; a regáleügy rendezése tárgyában kiküldött bizottságoknak is tagja volt, s a szesztermelők országos egyesületének maig is igazgatósági tagja. Midőn 1878-ban a kisebb szesztermelők ipartársulatot alakitottak, Adlert választották elnökükké, ki e bizalmi állást mai napig is betölti; ezenkivül tagja az áruforgalmi statisztika érték-megállapitó bizottságának, évek óta egyik legtevékenyebb tagja az országos iparegyesület igazgatóságának és pénzügyi bizottságának és a budapesti kereskedelmi s iparkamarának 1875 óta beltagja. Mikor az uj ipartörvény alapján az iparhatósági megbizottak intézménye létesült, Adler egyik fővárosi kerületben iparhatósági megbizottá választatott s ez idő óta ily minőségében is a legpéldásabb buzgalommal teljesiti föladatát. Ezenkivül több pénzintézetnek és részvénytársaságnak felügyelő bizottsági vagy igazgatósági, és számos jótékonyczélu egyesületnek működő és tiszteletbeli tagja.

A kiállitások terén is buzgón működött közre; a kecskeméti (1872), a bécsi (1873), az ujvidéki (1875), s a szegedi (1876) kiállitásokon mint bizottsági és biráló bizottsági tag tevékenyen közreműködött; az 1878. évi párisi közkiállitás magyarországi bizottságának tagja volt, a székesfehérvári országos kiállitás alkalmából az akkori iparügyi miniszter fölhivása alapján terjedelmes és figyelmetkeltő jelentést terjesztett elő a szeszipar akkori állapotáról, de különös buzgalmat fejtett ki az 1885. évi országos kiállitás rendezésében, amennyiben tagja volt a helyi végrehajtó bizottságnak s mint csoportbiztos, jury-tag s mint szakmája biráló bizottságának előadója működött. Végre több fontos ipari érdekben tartott szaktanácskozmánynak volt munkás tagja s 1866 óta a budapesti kereskedelmi s váltótörvenyszék ülnöke, vagyis e törvényszéknek kereskedelmi tanácsosa.

E sokoldalu és elágazó tevékenysége mellett azonban Adler elsősorban minden erejét a vezetése alatt álló vállalatnak szenteli s amennyiben szabad ideje engedi, a legnagyobb készséggel foglalkozik szakmája és az ipar közérdekeivel és e működését jellemzi az a buzgalom, melylyel minden elvállalt tiszteletbeli állásának megfelelni igyekszik. De az ipari érdekek előmozditására mindig kész áldozatokat is hozni és több izben járult hozzá oly iparvállalatok alapitásához, melyek — mint előre látható volt — a befektetett tőkét megemésztették, de amelyeknek alapitása mégis hazafias kötelesség volt. Emlitésre méltó továbbá, hogy a vezetése alatt álló gyári vállalat munkásainak érdekeit is szivén viseli s 1884-ben igazgatói jutalékát a munkások javára engedte át.

Az ipar és a közérdek terén szerzett érdemeit legfelsőbb helyről is méltányolták, s 1882-ben Adler a Ferencz József-rend lovagkeresztjével lett kitüntetve. Ezenkivül több külföldi rendjelnek is tulajdonosa.

BELICZAY IMRE, bábsütőmester.

Az ipari élet ujjáébredésének s az ipari mozgalmak fejlesztésének korszakában élt és működött Beliczay Imre, ki e korszaknak egyik köztiszteletben álló munkása volt. Született 1806-ban Alásonyban, Veszprémmegyében, hol atyja Beliczay Jónás evangelikus lelkész volt. Első iskoláztatását a szülői háznál nyerte, két gimnáziális osztályt pedig Sopronban végzett; a gimnáziumból kilépve, Keszthelyre került, hol sógoránál, Druglányi János mézeskalácsos és viaszgyertya-öntő műhelyében, négy évi inaskodás után megtanulta a mesterséget, az emlitett mester jó nejének, vagyis Beliczay testvérnénjének anyai gondozása mellett.

A tanulási évek betöltése után bevándorolta a Dunántuli vidéket, remélve, hogy Pozsonyban akad munkája; azonban csalódott, kénytelen volt lejönni Pestre. Itt, az akkoriban legelőkelőbb mester: Horváth Imre műhelyében kapott munkát, hol két évig maradt; akkoriban a mézeskalács iparáról hires Rozsnyó lévén Mekkája a viaszgyertya-öntőknek, Beliczaynak is vágya volt oda kerülni, sikerült is pesti munkaadója ajánlata folytán a leghiresebb, legnagyobb műhelyben, Fialka urnál, munkát kapnia.

Itt szintén több éven át dolgozott főnökének legnagyobb megelégedésére és önmagának nagy előnyére, mert ezen üzlet szállitotta akkoriban a kir. kanczellária számára, ő fensége a nádor háztartásába, Magyarország nagyobb káptalanaiba és más előkelőbb házakhoz a hires rozsnyói viaszgyertyákat. Ily nagy forgalmu és finom munkával foglalkozó mühelyben csak is jó és ügyes segédek lévén alkalmazva, kétségkivül nagy vágyat érzett minden törekvő mézeskalácsos és viaszgyertya-öntő segéd, hogy ott munkát kapjon, de még sokkal nagyobb befolyással volt Beliczayra az a körülmény, hogy akkori szokás szerint, a mi különben a mézeskalács iparnál még ma is igy van, mestere asztalánál az egész családdal együtt étkeztek a segédek, igen gyakran a városnak tudós és hires embereinek társaságában, és igy ebéd közben tanuja lehetett a nemes és érdekes társalgásnak. Nem egyszer emlitette Beliczay, mily nagy tapasztalatokkal gazdagodott ily alkalmakkor Rozsnyón Fialka házánál.

Három évi működés után megint Pestre vágyódott, hol Horváth Imre ur műhelyében könnyü szerrel kapott ismét munkát, mert ismerték a szorgalmatos és becsületes segédet, kit miután magaviselete által kitünt, annyira megbecsültek, hogy mestere a vasárnapi estékre magához hivatta, hol a családdal együtt társalgásban töltötte az időt. S ez Horváth részéről nem kis kitüntetésnek tekintendő, mert Horváth gazdag ember, a városnak előkelő, befolyásos választó polgára volt.

1832-ben Beliczay elhatározta magát Pesten önállóvá lenni: természetesen kénytelen volt a jó mühelyt elhagyni, mi reá nézve, szerény vagyoni állásánál fogva, annál sajnosabb vala, mivel akkoriban nem oly könnyü volt uj üzletet kezdeni, mint ma. De különösen nehéz volt reá nézve, mert a hatalmas, gazdag mézeskalácsos mesterek ismerve Beliczay kiváló tehetségeit, szorgalmát és kitartását, minden uton-módon meg akarták hiusitani, hogy itt letelepedjék. Sikerült is egy egész évig megbénitani önálló működését, mely idő alatt, mint ügyes formabökő tartotta fenn magát. Azonban 1833. évi április hónapban mégis megkapta a várva-várt mézeskalácsos jogot és mesterré lett a szokásos mesterműi elkészitése után. Ekkor azután elkezdte csekély tehetségéhez képest az üzletet, 1834-ben megnősült és 1838-ig bár szegényesen, de zavartalanul folytatta mesterségét; ez évben azonban az árviz folytán majdnem végkép tönkrement, mert vagyonának nagyobb részét az árviz elsodorta.

Ebből a bajból nagy erőfeszités mellett kilábadván, 1839-ben

meghalt első neje, a mi megint nagy csapás volt reá nézve, de ezt is megadással és türelemmel viselte.

1844-ben alapitotta Horváth Imre volt főnöke és még mások társaságában a volt pesti mézeskalácsos czéhet, mely ő felsége Ferdinánd király által nagymérvü szabadalmakkal volt felruházva. A czéh alakitásakor Horváth Imre lett a főczéhmester, Beliczay pedig alczéhmester, mely állást 1848-ig viselte, ekkor Horváthnak elhalálozása után ő lett főczéhmesterré megválasztva, mely állást holta napjáig szép sikerrel viselte, a mennyiben az ő vezetése alatt ez Magyarország legnagyobb mézeskalácsos czéhe lett és a mi még nagyobb fontosságu, az egyedüli, mely magyar nyelven vezette könyveit és állitotta ki okmányait, és gyülésein még a Bach-korszak alatt is a magyar nyelvet használta tárgyalási nyelvül.

Az 1848. év Beliczayra nézve majdnem végzetessé vált, hazafias magatartása miatt. Haynaunál ő is a megbélyegzettek közé tartozott, azonban sikerült neki magától mégis minden komolyabb következményt elháritani.

Beliczay volt egyike azon férfiaknak, kik a pesti ágostai evang. magyar egyházgyülekezetet alapitották, és a boldog emlékü és nagy Székács Józsefet hivták meg papjuknak; Beliczay lőn kurátora a gyülekezetnek és maradt az végső napjáig, 1872. julius 13-káig. — Az ipari közéletben Beliczay mindig tevékenyen vett részt. Már a negyvenes évek alatt egyike volt az akkori iparegylet legbuzgóbb tagjainak, résztvett a kiállitásokon s szervezője volt a legelső tanonczmunkakiállitásoknak, melyeken a jutalomkiosztás alkalmával nem egyszer intézett buzditó beszédeket a fiatal iparos nemzedékhez. Később a mostani iparegyesület kebelében munkálkodott, mint buzgó és tevékeny igazgatósági tag s a budapesti kereskedelmi s iparkamara iparosztályának elnöke is volt.

De élénk tevékenységet fejtett ki a községi közügyek terén is, miért is — a koronázás alkalmával — az arany érdemkereszttel lőn kitüntetve. Hosszu ideig buzgó tagja volt a városi képviselőtestületnek és a városi kijelölő bizottságnak; a képviselőválasztások alkalmával a terézvárosi kerület választási alelnöke s egy izben e kerületnek községi birája volt. S mind e tiszteletbeli állásait oly lelkiismeretes buzgósággal töltötte be, a mily kötelességtudó volt üzletében s mesterségénél. És ezért polgártársainak őszinte tiszteletét és elismerését vivta ki, mely kegyelettel övezi nevét holta után is.

TOPITS JÓZSEF, tésztagyáros, Budapesten.

Az ipar fejlesztésében azt az irányt kell követni, hogy az ország nyers-terményei és félkészitményei lehetőleg bent az országban dolgoztassanak föl. Ez az egészséges ipari fejlődés alapja. Magyarország mezőgazdasági állam és nagy mennyiségben és kitünő minőségben előállitott nyersterményei vannak, melyek feldolgozás végett nagyrészt külföldre kerülnek. Gabonánkat azonban nagyszámu gőzmalmaink itthon dolgozzák föl s a kész lisztet exportálják külföldre. De maga a liszt is csak félkészitmény és anyag, mely különböző iparczikkekben s a házi használatban nyer értékesitést. Igen helyes tehát az a törekvés, hogy bizonyos iparczikkek számára a lisztet itthon dolgozzuk föl és például a kész tésztakészitményeket árusitsuk és terjeszszük a külföldön, a helyett, hogy a külföldről a mi lisztünkből készitett tésztaféléket behozzuk és itthon drágán megfizessük. Ez eljárás által sokat megtakaritunk. A lisztnek kiviteli és szállitási dijait, a külföldön készitett áruk behozatali és szállitási dijait nem kell fizetnünk, de ezenkivül a magyar munkások keresetét mozditjuk elő s a magyar gyáros bevételeit gyarapitjuk. Vajha ezt az elvet minden nyersterményünk feldolgozásában lehetne értékesiteni.

Ez elvek és irányeszmék birták rá Topits József fővárosi kereskedőt, hogy gőzerőre berendezett tésztagyárat létesitsen. A levesbe való száraz tésztát és a hus mellé való csőtésztát (maccaroni) és tarhonyát ugyanis ujabb időben Olaszországban gyárilag állitották elő, és az egyes gazdasszonyok azáltal, hogy e tészta készen volt a kereskedésekben kapható, egyrészt megtakaritották a tészta előállitására szánt időt, másrészt — a nagyban való gyártás előnyeinél fogva — olcsóbban is jutottak a kész áruhoz, melynek jóságához különben kétség sem férhetett. És miután Magyarországon a legjobb lisztet állitották elő, Topits József arra a gondolatra jutott, hogy a tésztagyártást hazánkban meghonositsa. E tervének kiviteléhez sok buzgalommal fogott és fáradozásait fényes siker koronázta.

Gőzerőre berendezett tésztagyárát Topits még 1859-ben alapitotta s a folytonos haladás által annyira vitte, hogy ma gyára 40 munkásnál többet alkalmaz. Készitményeinek jelessége csakhamar széles körben elismerést aratott s Topits gyárát folyton nagyobbithatta, ujabb és jó segédgépekkel láthatta el. Gyárában kitünő keverő-, gyuró- és sajtoló-gépek vannak s az évi termelés ma a háromezer métermázsát túlhaladja. E mennyiségnek majdnem fele külföldi piaczokra és pedig Ausztriába, Szerbiába és Romániába kerül, hol a Topits-féle készitmények kitünő hirnévnek örvendenek. A gyár készitményeit az 1873-ik bécsi világkiállitás a nagy haladási éremmel tüntette ki. Elsőrendü kitüntetésekben részesült még a gyár az ujvidéki, szegedi és a székesfehérvári országos kiállitásokon, az országos iparegyesület pedig 1878-ban a versenyképességi ezüst diszérmet itélte meg e kiváló telepnek.

Midőn az 1885. évi országos kiállitás alkalmával a külföldi iparosok tömegesen rándultak a magyar fővárosba s ennek nevezetes ipartelepeit megtekintették, kiváló figyelemben és elismerésben részesitették a Topits-féle gyárat, mely hazánk gyáriparának egyik speczialitását képezi.

Topits József, e gyár alapitója, 1824-ben született Gödöllőn s eleinte a kereskedői pályára lépett. Mint kereskedő jött a tésztagyár alapitásának eszméjére s e tervét odaadással vitte keresztül. Minden erejét és tehetségét vállalata fölvirágoztatására forditotta s még életében élvezhette fáradságos munkájának sikereit és eredményeit. Élete virágjában, 1876. deczember 27-én költözött el az élők sorából s gyárát

fiára, Topits Alajos Józsefre hagyta, ki atyja nyomdokaiban haladva, fejlesztette azt s ma egyike a főváros legtiszteltebb iparosainak.

A Topits-féle gyár különben vegyészeti termények gyárával is össze van kapcsolva s a tészta-fajok és ostyák előállitásán kivül nagy sikerrel foglalkozik vegyészeti czikkek, ugy mint tinta, spanyolviaszk, fáklyák, mázak és fénymázak nagyban való gyártásával.

Topits József mintaképe volt a munkás, tevékeny és szerény iparosnak, és áldásos működése által sok érdemet szerzett arra, hogy neve a magyar ipar uttörői sorában megörökittessék.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

STÜHMER FRIGYES, czukorkagyáros.

Németországból vándorolt hazánkba, hogy tapasztalatait a czukorkagyártás terén nálunk meghonositsa. Nem hozott magával egyebet, mint szakképzettségét, szorgalmat és jó igyekezetet. Ez volt a tőkéje, melylyel a magyar fővárosban megtelepedett és e tőkét csakhamar gazdagon tudta gyümölcsöztetni. Látván, hogy a czukorkagyártás hazánkban teljesen el volt hanyagolva, és tudva, hogy ez iparág, mint fontos és általános fogyasztási czikk, hazánkban életképes és jövővel bir, szerény műhelyt rendezett be ez iparág fölkarolására és eleinte minden törekvését oda irányozta, hogy az ártalmas festékekkel kevert és az egészségre ártalmas czukorkákat a forgalomból kiszoritsa. E törekvése lassan bár, de biztosan érvényesült és mivel készitményeit nemcsak a tisztaság, hanem a jóság és az izléses kiállitás is jellemezték, könnyü volt a térfoglalás s ugy a kereskedők, mint a közönség készséggel karolták föl a fiatal, jeles iparos gyártmányait.

Az 1870-ben alapitott gyár napról-napra szélesebb kiterjedést vett, készitményei mindinkább ismeretesek lettek és elterjedtek s bár e czikkekben hazánkban igen nagy a fogyasztás, Stühmer lassankint

kiszoritotta a külföldi gyártmányokat, sőt Szerbiába, Bulgáriába és Romániába jelentékeny mennyiséget exportált.

Készitményeit Stühmer először az 1879. évi székesfehérvári országos kiállitáson mutatta be s ez alkalommal a czukorkaipar oly változatos, kitünő gyüjteményét állitotta a közönség elé, hogy még az elsőrendü szakértők is teljesen meg voltak lepve ez iparágnak ily nagymérvü fejlődése által s ez időtől kezdve Stühmer Frigyes, ki semmiből nagyfontosságu és nagykiterjedésü telepet létesitett, az ország legelső és legtiszteltebb iparosai között foglalt helyet. Ma, gőzerőre berendezett gyárában 40 munkás van alkalmazva s annak évi termelése háromezer métermázsa czukorkaárura terjed. E készitmények jelességét és versenyképességét a székesfehérvári országos kiállitás az arany érem, az iparegyesület pedig 1882-ben a versenyképességi ezüst érem odaitélése által ismerte el. Ő felsége, a király, Stühmert a kiállitás alkalmából szintén kitüntette.

Az iparában kifejtett tevékenysége és elért nagy sikerei által Stühmer polgártársainak bizalmát és tiszteletét is mindinkább kiérdemelte. És tagadhatatlanul elismerés illeti meg az oly férfiut, ki, mint Stühmer, szakértelme és avatottsága mellett mindenét kiváló szorgalmának, becsületes törekvéseinek és ernyedetlen munkásságának köszönheti. E munkássága által nemcsak erkölcsi elismerésre tett szert, hanem tekintélyes vagyont is gyüjtött s az országban oly iparágat teremtett, mely közgazdasági szempontból is figyelmet érdemel, mert a külföldi termelvényeket hazánk piaczairól leszoritotta és ezáltal a nemzeti tőkét gyarapitotta.

Az iparában elért sikerek által buzditva, Stühmer 1883-ban a gőz-csokoládégyártást is meghonositotta, e czélra gyárának egy részét nagy költségekkel rendezte be s csakhamar elérte azt a sikert, hogy készitményei jóság és minőség tekintetében bátran soroltathattak a világhirü svájczi és franczia csokoládé-készitmények mellé. És ez egy okkal több, hogy az ipari fejlődésünk terén oly kiváló érdemeket szerzett szakférfiu iránt mindazok tisztelettel viseltessenek, a kik méltányolni tudják ama nehézségeket, melyeket egyes uj iparágak meghonositása alkalmával az uttörőknek le kell küzdeni. Stühmer sok szerencsével és több kitartással derekasan végezte e munkát.

PALUGYAY JAKAB, vendéglős és bor-nagykereskedő.

Hazánk leghiresebb vendéglőse és borkereskedője, kis-palugyai és bodafalvi Palugyay Jakab született Pozsonyban 1819. évi augusztus 8-án, meghalt 1886. évi május 22-én. Már zsenge ifju korában kitüntette magát becsületessége és ernyedetlen szorgalma által. Mindenütt, hol ifju korában szolgált, kiérdemelte főnökei határtalan bizalmát. Már 1844. évben átvette a Pozsony sz. k. város kies környékén fekvő Vasforrás czimü vendéglőt, mely az akkori időben az országgyülések alkalmával kedvencz gyülekező helye volt a magyar főnemességnek és országgyülési képviselőknek.

Lehetetlen itt fel nem emliteni egy jelenetet, mely egészben és részben jellemzi Palugyay Jakab nemeslelkűségét. Az ország nagyjai akkoron hetenkint köz-ebédeket rendeztek az emlitett Vasforrásnál. Egy ily alkalommal hirtelen tornyosulván a felhők, Palugyay neje, zokogással panaszolta férjének, hogy a várva-várt nagyuri vendégek most már a kedvezőtlen idő miatt nem fognak kijönni a kies környékre és nem lesz fogyasztója a nagy áldozattal előkészitett lakomának. De Palugyay papa vigasztalta szeretett nejét, mondván: „Ne félj kedves feleségem; lesz elég ven-

dég.“ És midőn a vihar beállott és semmi remény sem maradt, hogy a városból valaki jöjjön, Palugyay összegyüjtötte a Vasforrás környékének összes szegényeit, földiszitette az asztalt, mintha csakugyan az ország nagyjai jelentkeztek volna, oda ültette a szegényeket és elfogyasztatta velök a lukullusi ebédet; ő pedig felejthetlen nejével és boldogult anyjával együtt kiszolgálta személyesen az „Isten vendégeit.“ E nemes tett tudomására jutván a magyar főnemességnek, ezentul még gyakrabban és számosabban jöttek a Vasforráshoz és pártfogásukkal tulhalmozták a nemeslelkü Palugyait.

Ez időtől kezdve Palugyay fokról-fokra gyorsan emelkedett. 1848-ban átvette a pozsonyi Zöldfához czimzett világhirü szálloda restauratióját. E vállalatra nem is akadt alkalmasabb ember: mert a magyar főurak a Zöldfának akkori tulajdonosa előtt oda nyilatkoztak, hogy csak azon feltétel alatt lesznek járatosak a Zöldfába, ha a derék, becsületes és ügyes Palugyay kapja meg a restauratiót. Ez meg is történt; és most látjuk Palugyayt napról-napra emelkedni. Hisz oly gyorsan és oly nagy mérvben emelkedett, hogy nem csak a közeli Bécsből, hanem a világ minden részéből jöttek az átutazó vendégek élvezni Palugyay kitünő konyháját.

Bécsben és sok más nagy városban még most is általán elterjedt hire van a Zöldfának. Bámulatos is volt, hogy a hires vendéglős mily kitünően és aránylag mily olcsó áron szolgálta ki vendégeit.

Dicsőségesen uralkodó fejedelmünk és az uralkodóház sok tagja, nem egyszer szállottak a Zöldfába és mindannyiszor legmagasabb tetszésüket érdemelte ki a derék Palugyay.

De bármennyire emelkedett is Palugyay, ő mindig egyformán igénytelen, egyszerü, szerény és előzékeny maradt. Az ő figyelmét mi sem kerülte ki. Nem jött vendég a Zöldfába, kit Palugyay ki nem szolgált volna és ez előzékenysége nagy hasznára volt. Mint emberbarát és jó hazafi, szintén mindig híven teljesítette kötelességét. A Zöldfában évről-évre naponkint déli pont 12 órakor a boldogult Palugyay 12 szegény diáknak személyesen és minden díj nélkül szolgáltatta ki az ételeket, mely nemes nagylelkűséget a boldogultnak Ferencz, József és Károly nevü fiai most is bőkezüséggel gyakorolják. Az 1848/49. évi válságos időben hazánk sok üldözöttjét segitette és oly áldozatokat hozott, melyek hamarjában egy embertől ki nem telnek. A muszkák 1849-ben megszállván Pozsonyt, tüzifa hiányában el akarták puszti-

tani a város szép sétányát; akkor Palugyay lépett közbe; odaadta saját fakészletét és az ellenség sértetlenül hagyta a diszes sétányt.

Az 1850-es évek elején megkezdette nagy borkereskedését. Eleinte csakis a főuraknak, később uralkodó házunk több tagjának szállitott borokat. Midőn azután az 1856. évben az esztergomi bazilika beszentelésénél Palugyay a primás felhivása folytán rendezte a hirneves nagyszerü lakomát, Ő Felsége a király és az egész diplomatia megismerkedtek e kitünő vendéglőssel. Nemsokára nagyobbszerü külföldi megrendelések érkeztek Palugyayhoz, melyeknek ő páratlan pontossággal felelt meg. Igy az ő európai hire meg volt alapitva. 1857. évben átvette az egész Zöldfát, a kávéházon kivül és üzlete napról-napra növekedett.

Borkereskedése 1864. évben már áttörte az európai határt. Ez évben nagyban szállitott boraiból Mexicóba és az észak-amerikai államokba, mely részekből a Palugyay hirneve Amerikában óriási módon terjedt. Ő Felsége meg is jutalmazta Palugyay tevékenységét 1866-ban a koronás aranyérdemkereszttel. József főherczeg pedig 1868. évben kinevezte Palugyayt udvari szállitójának.

Az üzlet folyton nagyobb mérveket öltvén, 1872. évben épitette Palugyay Pozsonyban a márcziusi vámsorompó előtt levő hires pinczéit és palotáját, mely most központja lett oly üzletnek, melynek messze földön alig van párja. Évtizedek óta nem volt a világon jelentékeny kiállitás, melyben a „Palugyay és fiai“ czég ne vett volna részt, és a melyeken kitüntetésben ne részesült volna. 1873. évben kapta a Ferencz József-rend lovagkeresztjét és 1882. évben a királyi szerb Takova-rendjelet.

Hogy mennyire szerette a világ Palugyayt és mennyire szeretik fiait, bizonyitják ama bizalmas kitüntetések, melyekben e nemes magyar család többször részesült. Igy például János főherczeg gazdagon ajándékozta meg Palugyay papát az 1881. év karácsonyán. Frigyes főherczeg pedig, ki most állandóan Pozsonyban lakik, nemcsak díszkoszorút küldött az elhunyt Palugyay ravatalára, hanem személyesen vett részt a derék iparos temetésén.

Az uttörő, iparkodó, becsületes és nemeslelkü iparos erényei magas polczra emelik nevét. Palugyay Jakab életpályája szolgáljon buzditásul mindazoknak, kik ernyedetlen munkálkodásuk közben el nem csüggednek.

II. CSOPORT.

VAS-, FÉM-, ÉS GÉPIPAR.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

GANZ ÁBRAHÁM, vasgyáros.

Ganz Ábrahám neve össze lesz forrva a magyar ipar fejlődésének korszakával. És a mily kegyelettel gondolunk vissza e korszak bölcsőjére, oly tisztelettel és elismeréssel kell annak egyik legkiválóbb hőséről, Ganz Ábrahámról megemlékeznünk. Az iparosok között egy typust alkotott, melyet példaképpen bátran állithatunk a mai és a jövő nemzedék elé. Ganz Ábrahám szorgalma és józan munkássága által megtakarított csekély tőkéjével alapitotta üzletét, mely szerény méretekben megindulva, idővel folyton erősbödött, nyert kiterjedésben, emelkedett tekintélyben, fejlődött erőben és hatalomban, ugy hogy ma a magyar iparnak büszkeségét képezi, mert hazánk határain messze tul is megalapitotta világraszóló hirnevét.

Az egyszerü munkás neve és dicsősége füződik a világhirü vállalat mai sikereihez is, melyeket a társadalom kész örömmel ismer el s melynek mai fontos tényezőit a kormány szép kitüntetésekkel halmozta el. De e kitüntetések nem lehetnek elég nagyok, mert az érdem, mely alapjukat képezi, mngbecsülhetetlen. És a Ganz-gyár mai vezetőinek legnagyobb kitüntetését az a jóleső tudat képezheti, hogy ők a gyár megalapitójának, Ganz Ábrahámnak szellemében

dolgoznak s szilárd alapon épitenek tovább-tovább: kiszélesitve az alapot, megizmosítva a rajta nyugvó vállalatot, mely ezreknek ad kenyeret, a mely eddig hazánk iparának történetében a legkimagaslóbb helyet foglalja el s igy erkölcsi szempontból s általános értelemben az egész országra nézve kiváló fontossággal bir.

Ganz Ábrahám üzletét nagyon kicsiben, igen szerényen kezdte. 1815. november hó 24-én Embachban, Zürich mellett született, hol apja, Ganz Ulrik, szegény falusi tanitó volt. A tanitó meg levén áldva gyermekekkel, a kis Ábrahámot mesterségre adta, hogy csakhamar maga gondoskodhassék betevő falatjáról. Tizenöt éves korában került egy vasöntő- és gépgyárba, hol szorgalommal, folytonos tanulással töltötte el tanonczéveit. Előszeretettel gyakorolta mesterségét s felszabadulása után a Svájcz és Olaszország több jeles gyárában mint segéd tökéletesitette magát, minden törekvését odairányozván, hogy szakmájának minden fogását és a technika minden változatait lehetőleg elsajátitsa. Magyarországba 1842-ben, épp abban az időben került, mikor hazánkban az iparfejlesztés legelső mozgalmait élesztette Kossuth és Batthyányi. Pesten a gróf Széchenyi István által alapitott József-műmalom, vagyis a mai Hengermalom öntődéjében mint öntőmester nyert alkalmazást s már két évi munkássága után józansága és takarékossága által csinos kis összeget takaritott meg, melylyel 1844-ben Budán egy kis házikót vásárolt s ebben szerény öntőműhelyt rendezett be. Még öntőmester korában munka közben elveszté jobb szemét, a mi azonban nem keseritette el s nem lohasztotta le munkakedvét sem. Igy lett a szerény budai öntőműhely a mai nagyterjedelmü Ganz-gyárnak alapja. Pedig a régi kis műhelyben is csak lassan, de biztosan haladt előre a munka. A fuvóerőt eleinte emberi erő, később járgány pótolta s csak évek mulva állitott föl Ganz gőzgépet. Gyárának nagyobb lendületet az 1848-iki forradalom adott, mely alkalommal Ganz az akkori magyar kormánytól ágyugolyók öntésére kapott megrendeléseket. E miatt 1849-ben haditörvényszék elé állittatott, de némi zaklatás után fölmentetett.

Az öntés körül szerzett nagy gyakorlati ismereteinél és tapasztalatainál fogva Ganz csakhamar képes lett jelentékenyebb munkákat elvállalni s ő készitette többek között a lánczhid öntött vastartóit s a szegedi vasuti hid öntött vasoszlopait. És bár ez időtől fogva a gyár fokozatosan fejlődött, mégis sok nehézséggel kellett megküzdenie. Magyarországban akkor az ipar még a fejlődés első stádiumában

volt s a gyári termelvényeknek csekély kelete volt. De Ganz nem csüggedett. Szorgalma, tevékenysége nem ismert határt. Minden törekvése gyárának felvirágoztatására volt irányozva s ehez az első, szilárd alapkövet 1854-ben tette le, midőn egy vasuti igazgató barátjának buzditására kisérletet tett az Amerikában akkor már használatban levő kéregöntetű kerekek gyártásával. E kisérletet fényes siker koronázta és pedig egyrészt azért, mert a Magyarországban termelt anyag kitünő volt, de másrészt és főleg azért, mert Ganz fényes tehetségét és ügyességét érvényesitette e gyártás körül. Csakhamar majdnem valamennyi magyar és osztrák vasut e kerekek rendszeres használását fogadta el, nemsokára a külföldi vasutak is meghajoltak e gyártmány kitünősége és czélszerüsége előtt és szintén e kerekeket kezdték használni, ugy hogy ez volt az első magyarországi gyári czikk, mely rövid idő alatt európai hirrel és fontossággal dicsekedhetett. A kéregöntvények azóta speciálitását képezték a Ganz-gyárnak és a mai napig is a legkülönbözőbb alakban érvényesülnek. Igy például 1859-ben a vasutak számára kéregöntetü keresztezések készültek, melyek az aczél nagy versenye daczára fényesen megállották helyüket és még ma is nagy elterjedésnek örvendenek. A hetvenes évek elején kezdte a gyár az eddigi alapon a kéregöntetü hengereknek malomberendezések számára való gyártását és ezzel az egész világ malomiparában örvendetes átalakulást és rendkivüli haladást biztositott.

1857-ben lépett a gyárba a bajor születésü Eichleiter Antal, mint igazgató, ki a czég főnökét törekvéseiben támogatta, munkájában segitette. Négy évvel később már az igazgatói teendőket Mechwart Andrással osztotta meg, ki mint gépészmérnök 1859-ben meghivást kapott a gácsországi Károly Lajos-vasuthoz, hogy ott egy másodrendü mühely-felügyelői állást foglaljon el. Mechwart, mielőtt ez állást elfoglalta, közelebbről és személyesen akart az ausztriai és magyarországi viszonyokkal megismerkedni s igy került Budára is, hogy itt régi ismerősét, Eichleiter Antalt meglátogassa. Ekkor ismerkedett meg Mechwart Ganz Ábrahámmal, ki a fiatal mérnök fényes tehetségeit csakhamar fölismerve, azt az ajánlatot tette neki, hogy ne menjen a gácsországi vasuthoz, hanem lépjen az ő gyárába, mint aligazgató. Mechwart készséggel elfogadta ez ajánlatot, rövid idő alatt megismerkedett a gyár viszonyaival és körülményeivel és nemsokára Ganz Ábrahámnak jobb keze, később pedig a gyárban helyettesitője lett.

Ganz Ábrahámnak szerencsés keze és tapintata tehát nemcsak gyárának fokozatos fejlesztése, hanem embereinek kitűnő megválasztásában is nyilvánult. És még életében élvezhette munkájának dús gyümölcseit. Az 1855-ik és az 1867-ik évi párisi, valamint az 1862. évi londoni közkiállitáson a legnagyobb kitüntetéseket nyerte s a mi ennél is többet ér, általános, osztatlan elismerést vivott ki érdemeiért. Itthon jó hirnév, gazdagság környezték. A Dunasoron fényes palotát épitett magának és emlékét megörökitette a város az által, hogy nevéről Budán egy utczát nevezett el. Hirnevének tetőpontján, 1867. végén, hirtelen és váratlanul következett be halála....

Halála után a gyár Eichleiter, Mechwart és Keller urak vezetése alatt Ganznak Svájczban élő testvérei tulajdona lett, kiktől két év mulva, vagyis 1869-ben a ma is fönnálló Ganz és társa vasöntőde és gépgyár részvény-társaság vette át, melynek 1869-től, vagyis alakulásától kezdve mai napig Mechwart András az igazgatója.

Ez rövid életrajzi vázlata ama férfiúnak, ki hazánk legelső ipartelepének megalapitója és fejlesztője volt. Érdemeinek teljes méltatása csak ugy volna lehetséges, ha elmondanók, mivé lett a Ganz-féle gyár és iparunk keretében milyen tényező az ma. Ehez azonban csak néhány statisztikai adatot használhatunk, mert a gyár fejlődésének történeti ismertetése nagyon messze vezetne. A gyár ma ratibori fióktelepével együtt több mint három ezer munkást foglalkoztat. A társaság 1869-ben alapitotta a németországi vasutak szükségleteinek fedezésére a ratibori fiókgyárat; 1872-ben Meczenzéfben nagy olvasztót szerzett; 1879-ben a waggongyárat vette meg és egyesitette gyáraival; 1877-ben alapitotta a csakhamar világhirre vergődött elektro-technikai osztályát, melynek 1880-ban Milanóban fiókja nyilt meg. Az 1884-ik évben készült az 500,000-ik kéregöntetü kerék vasuti teherkocsikhoz, az 58,000-ik keresztezés, a 11,000-ik hengerszék, a 15,000-ik vasuti kocsi, a 12,000-ik löveg, a 200-ik electro-technikai berendezés, a 400-ik gép, az 1000-ik ivlámpa, sat.

Ez adatok fényesen igazolják, hogy a szerény kezdetből kiindult vállalat mily nagy mérveket öltött s mily magaslatra tudott emelkedni. Tagadhatlan, hogy a további és mai vezetésnek is kiváló érdeme van e fejlődésben, de a miként a mai részvénytársaság méltányolta Ganz érdemeit akkor, midőn nevét a társaság czégében megörökitette, ugy nekünk, az ipartörténet krónikásainak,

hálás kegyelettel kell visszaemlékeznünk az uttörőre, kinek példáját követésre kell a mai ifju nemzedéknek ajánlani.

Rég kizöldült a fü Ganz Ábrahám sirja fölött, melyet virágok boritanak. Az elismerés koszorúját helyezzük a hantra, mely alatt az iparosok példás mintaképe aluszsza örök álmát. És ha áll az, hogy van élet a siron tul is, akkor Ganz Ábrahámra nézve áll ez, a kinek neve tul fogja élni nagyszerü alkotásait is.

És ha alkotására tekintünk, ha öröklétre hivatott emlékét fölidézzük, bátran szólhatunk a mai ifju iparos-nemzedékhez fordulva a költővel:

„A mult hát példa legyen most.“

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

SCHLICK IGNÁCZ, vasgyáros.

Schlick Ignácz igazi úttörő volt a magyar vasipar terén s munkás élete alatt mindig arra törekedett, hogy a vasipart magas szinvonalra emelje, virágzásra juttassa. Buzgóságát fényes siker koronázta. Gyárának külföldön is nevet vivott ki s több mint egy évtizeden át részben Bécset is ő látta el vasipari készitményekkel.

Született 1821. április 13-án Pesten. Atyja a fővárosban tekintélyes bádogos mester volt s fiának nevelésére sok gondot forditott. Miután Schlick Ignácz a középiskolákat jó sikerrel elvégezte, tapasztalatok szerzése végett külföldön tett hosszabb tanulmányutat. Francziaországban és a Svájczban hét évet töltött, mely idő alatt a legelőbbkelő és leghiresebb vasöntő gyárakat tanulmányozta, ezekben gyakorlatilag működött, ugy hogy e szakmában a legalaposabb ismeretekre tett szert. Ekkor hazajött s az akkori nyul-utczában (ugyanazon a helyen, a hol a Vidats-féle gyár állt) vasöntődét rendezett be. De akkortájt ez iparágban Magyarországon oly csekély volt a szükséglet és kereslet, hogy a gyárral fölhagyni kényszerült. Megfelelő munkakört keresve, az ó-budai hajógyárban mint első öntőde-főnök talált alkalmazást, mely állásában több évig működött közmegelé-

gedésre. Majd ismét saját kezére akarván dolgozni, Budán öntődét alapitott, melyet vejével: Langenfeld Frigyessel virágzásra juttatott. A gyár hova-tovább emelkedett s utoljára helyisége is szüknek bizonyult. Ekkor Pestre költözött át s megvetette alapját a jelenlegi tekintélyes és világhirü Schlick-gyárnak. Eredményes működését azonban nem sokáig folytathatta, mert hazai iparunk örök veszteségére, 1869. deczember 23-án, korai halál döntötte sirba.

Halála után a gyár részvénytársasággá alakult át, melynek vezérigazgatója az alapitó veje: Langenfeld Frigyes lett, ki teljes erővel folytatta buzgó előde munkáját s a gyárat oly virágzóvá tette, hogy az ma nemcsak a belföldön, hanem a külföldön is a legtekintélyesebb gyárak közé tartozik. A gyár termelőképességét több monumentalis és nagyszerű munka által tette ismertté. Nevezetesebb alkotásai a gyárnak: a m. kir. operaház szinpada, a vámház, a tud. Akadémia, az operaház tetőszerkezete, a nagy iparcsarnok vasszerkezete, több vasuti hid, köztük a Varasd melletti nagy Drávahid, stb. stb., melyek az illető szakkörökben föltétlen elismerést vivták ki. Néhány év előtt, hogy az általános kivánságnak megfeleljen, a szoboröntésre külön szakmühelyt rendezett be a Schlick-gyár, melyben a Deák-mauzoleum „Genius" szobra, a Deák-szobor impozáns fő- és mellékalakjai közelebb nyertek befejezést. A Deák-szobor tehát fönnen fogja hirdetni e nemzeti hazai iparágunk fejlődését és haladását is.

A gyár éléről Langenfeld Frigyes csak az 1885-ik évben vonult vissza a jól kiérdemelt nyugalomba s most a telepet az alapitó fia: Schlick Béla vezérigazgató vezeti, atyja hagyományos szellemében s kitünő intenczióinak megfelelőleg.

Schlick Ignácz működése nem volt zajos. Eleinte küzdött, fáradt, mig végre megállapodva, kitartó szorgalommal, odaadó munkássággal vetette meg alapját annak a nagy vállalatnak, mely ma hazánkban nagy hézagot pótol. És bár ő életében a gyár mai nagyszerü sikereit nem élvezte, mint alapitó és uttörő azok között foglal helyet, kiknek neve fényes betükkel van megörökitve a magyar ipar történetében s a kiknek példáját, mint követésre és utánzásra méltót állitjuk oda a mai fiatal nemzedék elé.

MECHWART ANDRÁS, a Ganz-gyár igazgatója.

1884-ben ünnepelte a Ganz-gyár személyzete Mechwart András igazgatóságának 25 éves jubileumát. Ma már a jubiláris ünnepek meglehetősen el vannak koptatva, de azért a Mechwart jubileuma iránt a legmelegebb részvétet tanusitotta a főváros előkelő iparos-közönsége és a sajtó is, mert benne oly férfiut ünnepeltek, kinek érdemei a magyar ipar fejlesztése körül igen kiválóak, ki a munka, a haladás, az iparfejlesztés megtestesült képviselője s a ki hosszu működése folyamában hazánk iparának a külföldön is hírt, dicsőséget, magának pedig a legszélesebb körökben tiszteletet és rokonszenvet biztositott.

Mechwart András született 1834-ben deczember 6-án Schweinfurtban, mint egy szerény polgári család gyermeke.

Már kora ifjuságában csöpögtették lelkébe ama szerénységet és a munkához való szeretetet, melyek egyrészt előkészitették az utat mostani állásához, másrészt pedig kulcsát képezték embertársai szivéhez, kiknek nagyrabecsülését és szeretetét ritka módon meg birta nyerni.

A nép- s az ipariskola befejezte után a fiatal Mechwart András

egy schweinfurti lakatosmesternél alaposan megtanulta a lakatosságot és a szokásos legényremeket is — egy sikerült mesterlakatot — elkészitette, mire aztán a hires augsburgi műegyetemre ment, tanulmányait befejezendő, a mit ugyan csak nagy nélkülözések mellett tehetett, s közben dolgozott az intézet mechanikai műhelyében. Mérnöki bizonyitványával a hires Cramer & Klett-féle gépgyárban, Norimbergában talált alkalmazást a hidépitészetnél.

Itt foglalkozott először a malom-technikával. E gyári czég az időben Ausztria-Magyarország részéről is különféle nagyobb szállitmányokkal volt megbizva. A nagyszabásu vállalat sokoldalúsága folytán Mechwartnak alkalma nyilt, Ausztria és Magyarország akkori legkiválóbb vasuti technikusaival érintkezhetni, s igy kapott 1859-ben felhivást a galicziai Károly Lajos-vasutnál megüresedett műhelyi segéd-felügyelői állás elfoglalására. — Mielőtt azonban ez állást elfogadta volna, elhatározta monarchiánk általa kevéssé ismert viszonyairól személyes áttekintést szerezni, s e végett a budai Ganz-féle gyár akkori igazgatóját, Eichleiter Antal urat, kivel személyes ismeretségben állott, meg is látogatta. — Itt ismerkedett meg egyuttal az üzlet alapitójával, Ganz Ábrahámmal is, ki azt tanácsolta neki, hogy ne fogadja el a felajánlott állást, hanem lépjen be az ő gyárába.

Mechwart rögtön elfogadta ez ajánlatot, s azután rendkivüli buzgalommal az üzletnek élt, olyannyira, hogy nemsokára sikerült barátjától, ki a mindig növekvő gyár vezetésével volt megbizva, a gyakorlati munkák nagy részét átvenni. — A számos javitás a gyár gépein, berendezésén, a sikerült gépészeti szerkezetek, mind a tehetséges, fiatal mérnök kezéből kerültek ki.

Tudvalevőleg a Ganz-gyár az 50-es és 60-as években főleg az ugynevezett kéregöntésü vasuti kerekek s vasutak részére való keresztezések gyártásával foglalkozott, mely kéregöntésü vasgyártmányaival világhirüvé vált. A gyár alapitójának 1868-ban történt hirtelen elhalálozása után az üzlet ideiglenesen a rokonok s Eichleiter Antal által vezettetett tovább, mely czélból az elhalálozott Ganz A. rokonai Eichleiter Antallal mint társsal és disponenssel szövetkeztek.

A következő 1869. évben az egész vállalat részvénytársasággá alakult át, s annak igazgatójául Mechwart András neveztetett ki.

Ezután nemsokára beállott az általános üzletpangás, mely főkép a vasiparra volt érezhető hatással. Daczára ennek, az 1873-ban meg-

nyilt bécsi világkiállitáson a Mechwart által vezetett gyár csak uj dicsőséget szerzett hirnevének, a mennyiben nemcsak Mechwart András — ki mint feltaláló, többféle kitüntetésben részesült, — hanem elődje, Eichleiter is a Ferencz József-renddel lettek kitüntetve.

A kiállitás azonban az üzleti viszonyoknak nem hozta meg a várt javulást, s a sebek, melyeket ép az 1873. év közgazdasági válsága ütött, még soká emlékezetesek lesznek. De ép ebben a válságos időben mutatta magát Mechwart rendithetlen s éleslátásu kormányosnak, s első sorban az ő erélyének és sokoldalusságának köszönhető, hogy ma a Ganz-gyár a nagyiparban oly kiváló állást foglal el.

Ez általános pangás alatt, — mely a vasuti iparra is oly sulyosan nehezedett — helyesen vette észre, hogy a vezetése alá rendelt gyárat csak akkor lesz képes fenntartani, ha sikerülend uj iparágak létesitésével, melyek ezen válságnak kevésbbé lehetnek alávetve, a gyárnak uj lendületet adni.

Az annak idejében Wegmann által buzaőrlésre feltalált porczellánhengerek alkalmazása arra inditotta Mechwartot, hogy e czélra hengereket kéregöntetü vasból gyártson, mi az általa feltalált javitások s ujitások segélyével sikerült is, s ekkor állt be ezen, a malomiparra nézve oly fontos esemény, mely csakhamar a czég nevét az egész világ előtt ismertté és népszerüvé tette.

Az uj iparág felkarolásával sikerült neki az előfordult nehézségeket legyőzni s egyuttal lehetővé tenni, hogy daczára a rossz időviszonyoknak, számos hivatalnoknak s munkásnak adhatott foglalkozást. — Az ő javaslatára vétetett meg később az „Első magyar waggongyár", mi által az üzlet hatáskörét jelentékenyen emelte, e mellett, a malmászati gépekhez szükséges famunkákat tökéletesitette, s az egész vállalat munkaképességét nagyban fokozta. — Ezzel azonban még nem elégedett meg, mert az ő vállalkozó szelleme sohasem pihent; nem elégedett meg eddigi tevékenységével, felkarolta — valóban bámulatra méltó erélylyel — a legujabban divatba jött electro-technikát és gyárat állitott fel oly czélból, hogy ott villanyvilágitási berendezéseket és dynamo-elektrikus gépeket készitsen, mely uj ágban a Ganz-gyár nevét szintén világhirüvé tette.

Egész müködése alatt Mechwart az odaadó munkásság, az alkotás, a szorgalom megtestesült képviselője volt. S hogy mily közbecsülést szerzett törekvéseinek, azt élénken bizonyitja az üdvöz-

letek sokasága, melylyel imént említett jubileuma alkalmával elárasztották. A Ganz-féle részvénytársaság elnöke, a közéletünk körül oly sok érdemet szerzett Somssich Pál a társaság nevében mondott üdvözlő beszédéből — Mechwart működésének jellemzésére — kiemeljük a következőket:

„Nem csak megvédeni tudtad nehéz időkben vállalatunkat, gyarapitottad is azt folyvást alkalomszerűleg, szerezvén telkeket és házhelyeket, melyekre a mindinkább fejlődő gyár szabadabb működésére szükséges czélszerű épületeket a Te terveid szerint állithattunk; — s midőn egyrészről ezt cselekvéd, éber figyelmed nem mulasztotta el, kilesni az időt és alkalmat, melyekben a társulat előnyeit más irányban is növelhessed; — igy szereztük meg a Te ajánlatodra a pesti waggongyárt, ezen a magyar iparra nézve oly nagyfontosságu vállalatot, mely a Te ügyes vezetésed alatt csakhamar oly szépen fejlődött, hogy ma már hazai szükségleteinket fedezni teljesen képes, s e tekintetben a külföldtől egészben függetlenek vagyunk: — és ezért neked nemcsak társulatunknak minden tagja hálás köszönettel adózik, de az egész ország elismeréssel tartozik.

Szóval a Ganz és Társa czég vezérleted alatt világszerte ismertté lett, melynek összeköttetései a világnak majd minden részeire kiterjednek, s mely ma teljes virágzása felett méltán örvendhet!

Te azonban, ki nem csüggedtél, midőn borús égen sötét felhők vonultak el fejünk felett, nem bízod el magadat ma, midőn fényes nap tündöklik felettünk; — egy perczig se feledkezel meg a szerencse forgandóságáról, különösen nem az üzletben előforduló esélyek változandóságáról, hanem jó előre gondoskodol oly segédforrásokról, melyek bekövetkezhető gonosz viszonyok között ismét megmentsenek bennünket a végzetes veszteségektől; éber figyelmed azért karolta fel kezdetben mindjárt a villanyos világitásnak feladatát, szorgalmasan tanulmányoztad és részleteiben tanulmányoztattad azt, és ma már odafejlesztetted, hogy vállalatunknak egy egész külön osztálya evvel nem csak foglalkozik, hanem a már kivivott eredményeit gyakorlatilag is, még pedig oly sikerrel érvényesíti, hogy mindazoknak, kikkel e téren szerződtünk, csak megelégedésükkel dicsekedhetünk.

Szóljak-e még hivatalnokainkról, kik vezetésed alatt mindinkább fejlődtek és tökéletesbültek; vagy derék munkásainkról, kikről atyailag gondoskodol, ápolva a betegeket, segélyezed a szükölkö-

dőket, mívelve szivben, lélekben mindnyájokat; — de nem foglalom le, nem veszem ki a szót azok szájából, kik magok akarják érdemeidet méltányolni s hálájokat kifejezni."

És ezek után még csak azt akarjuk kiemelni, hogy Mechwart megtanulta nyelvünket s mint jó magyar hazafi, részt vett közéletünk fejlesztésében és az ipari érdekekért nem csekély áldozatokat hozott.

Ganz Ábrahám szellemében működött mindeddig s remélhetőleg ezután is. Ama kevesek közé tartozik, kik megvalósitották azt a szép mondást: a munka nemesit! Ő elismerést szerzett a munkának s a munka embereit tevékenysége és saját példája által fölemelte arra a magas polczra, melyről a társadalom minden rétege a legnagyobb tisztelettel és elismeréssel szól róluk.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár
ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

RAJKA PÉTER, gépgyáros, Kolozsvártt.

A gépek alkalmazása forradalmat és nagy változást idézett elő a nagyiparban; a gépek ujjá teremtették az ipart, s az iparczikkeknek olcsóbb árt szabván, a közjólét hatalmas emeltyüjévé váltak. Erdélyben a gépipar terén ma is alig mutathat fel valaki több érdemet, mint Rajka Péter, volt gépgyáros, ki 35 éven át fáradhatlanul harczolt a gépipar mellett, és művei által az erdélyi részekben a gépek használatát a kisebb gazdaközönséggel megismertette és megkedveltette.

Rajka Péter született az 1808-ik év február havában, Maros-Vásárhelytt, hol édes atyja jó módban levő puskaműves volt. A gépészet s a természettudományok iránti hajlam bizonyosan már korán fejlődhetett ki benne, mert bár iskolai tanulmányai folytán más életpályára készült, (atyja hivatalnoknak szánta), sőt már M.-Vásárhelytt a kir. itélő tábla tisztviselője volt, e foglalkozása mellett is folytonosan kedvencz eszméjének élt, és a hires Bolyai Farkas m.-vásárhelyi főiskolai tanárnak volt kedvencz tanitványa a mathematika, fizika és chemiából. Bolyai Farkas felismerte benne a tehetséget és ennek megfelelő más életpálya választására ösztönözte.

Rajka P. 1836-ban Kolozsvárra jövén, élete más fordulatot vett; a gépészet lett határozott iránya egész tevékenységének.

Bolyai Farkas s más kitünőségek ajánlása folytán elnyert egy kitüntető ösztöndijat, és 1837-ben a bécsi müegyetemre küldetett, hol gróf Teleki Sámuel pártfogója jeles társaságában folytatá tanulmányait, és midőn ezeket befejezte, Waldeck herczegnő ajánlása folytán egy kéziművét mutatta be a jeles Ettingshausen müegyetemi tanárnak, ki az ifju embernek, azon esetben, ha Bécsben marad, szép állást igért.

Rajka Péter azonban a kecsegtető igéretek daczára sem akart idegen földön maradni s megköszönve a szives jó indulatot, kijelenté, hogy tanulmányaival hazájának óhajt szolgálatokat tenni, annyival is inkább, mert erre nem csak erkölcsileg van kötelezve, mint ösztöndijas, de azt hazafiui kötelességének is tartja.

A jó német tanár megmosolyogta Rajka jövendő terveit s figyelmeztette, hogy meg fogja bánni, hogy ez ajánlatot nem fogadja el, s hogy egy olyan országban akarja kezdeni az életet, hol a gépek használatát még nem ismerik. Rajka P. végre nemes ambiczióval s nagy reményekkel telve, 1840-ben hazatért s Kolozsvártt alapitója lett Erdély egyetlen gépgyárának. Szük körülmények között kezdé meg működését, nagy küzdelmekkel járt megélhetése, úttörő lévén e vidéken a gépipar terén. Mindemellett türelme s munkássága oly kitartó volt, hogy egész lélekkel küzdött kedvencz eszméje mellett.

Gyára volt a felső szén-utczában, a mely mai napig is Rajka-gyár elnevezés alatt ismeretes. Gyára egy szerény épület volt, szerény és kezdetleges berendezéssel. A vasöntőde fuvóját emberi kéz hajtotta, még pedig pénz- és időpazarlás mellett 12 ember felváltva, négyenként dolgozva majdnem 24 órán át. Ekkora erő természetesen nem mutathatott fel nagy eredményt. E kis gyár különben nemcsak gazdasági gépgyár volt, hanem egy univerzális gyár; innen származott a tulajdonos „ezermester“ elnevezése is. Készlete nem volt, sőt a megrendeléseknek is alig birt eleget tenni. Ennek az eladóra nézve épugy, mint a vevőre nézve egyiránt kellemetlen helyzet okát a közönség jól ismerte.

Első kisérletei göröngyös pályán meglepők voltak, s már 1846-ban egy gazdasági kiállitáson dicsérő oklevelet nyert. Az 1848-ki szabadságharcz alatt a gyárt be kellett zárni, mert munkásai elszéledtek. Rajka pedig szolgálta hazáját az által, hogy a Kolozsvártt alakult fegyvergyár igazgatójává neveztetvén ki, az ágyuk felszere-

lésénél együtt működött Gábor Áron ezredessel, míg vendégszerető háza tele volt enyedi menekültekkel. Ezek miatt később Urbán 340 forint hadi sarczot vetett reá, melyet pártfogói, az erdélyi főurak fizettek ki helyette.

A szabadságharcz lezajlása után lassanként rendezgette gépgyárát. Nehéz volt a munkások beállítása. Az akkori czéhrendszerrel sok kellemetlensége volt. A kis iparosok nem nézték jó szemmel, s a nála dolgozó mesterlegényeknek is szüntelen baja volt a czéhmesterekkel. Közlekedési eszközeink, vasutak akkor még Erdélyben nem levén, a mesterlegény csak gyalog vándorolt és jó munkás ritkán vetődött Kolozsvárra, sőt az ott levő is följebb igyekezett; ha pedig egy-egy ide akarta magát száműzni, akkor roppant meg kellett fizetni, mi semmikép nem állott arányban a munka forgalmával.

1852-ben Rajka arra a gondolatra jött, hogy maga fog derék munkásokat kiképezni. Nem anyagi érdekek s haszonlesés vezérelték gondolatát. Hogy tehát tervét megvalósíthassa, vasárnaponként az elmélet terén felolvasásokat tartott házában a gépészet és több rokon tárgyakból tanulóinak, kik nála alkalmazást nyertek, minek folytán fáradtságát évek mulva siker koronázta, mert több kitünő férfiut képezett, kik közül néhányan külföldön is megfordultak tanulmányaik s látókörük szélesbitése végett.

1853-ban állitotta be vasöntődéjét, s a kolozsvári terménytárlat műipari osztályában egy 40 fontos öntvényt állitott ki. Ez már csak azért is meglepő volt akkor, mivel eddig, ha Erdélyben valakinek gépében öntött eszköze eltört, azt csak Nagy-Bányán tudták ujra önteni. Azonban ernyedetlen haladni vágyása gépgyárát oda vitte, hogy nagyobb-nagyobb öntvényt tudott előállitani. Az akkori hirlapban irták róla, hogy „Rajka már évek óta adja fényes jeleit a benne rejlő képességnek, sokoldalu ügyességének. Vajjon — mondhatnók szinte egyetlen embere irányában — ki nálunk a magasabb gyáripart képviseli, nem lehetne-e bőkezűbb a közönség?“

Munkái mindinkább terjedni kezdettek, s nemsokára már a királyi lyceum nyomdája számára készitett egy kézi vassajtót; továbbá 1854-ben K.-Fejérvárra a püspöki templom számára egy toronyórát, a melyet 3 napban egyszer kellett felhúzni, mely négyfelé mutatott, órát, negyedet ütött, s egyébként is sok ujitást érvényesitett.

A gazdasági egylet által 1854-ben rendezett termény- és gépkiállitáson egy saját találmányu könnyű kerti ekét, kukoricza-morzso-

lógépet, szóró- és osztó-rostát, egy tizedes mérleget állitott ki, melyekkel teljes dicséretet aratott és ezüst érmet nyert; a közvélemény pedig szóró-rostáját és kukoricza-morzsológépét országosan és mindenekelőtt elterjesztendőknek nyilvánitotta.

Az 50-es évek második felében ujabb-ujabb találmányokkal állott a gazdaközönség elé. Azonban az 1860-as évek elején már meggyőződött, hogy pozitiv akadályok állanak elő, s gyára terjedelmesebb irányt nem nyerhet. Pénzhiány miatt tengődnie kellett, s legszebb terveit látta e miatt dugába dőlni.

Ekkor fölhivta Erdély főurait, hogy segélyezzék, mert ő ilyen kevés tőkével nem képes a közönség igényeinek eleget tenni. De e fölhivásnak nem volt eredménye és Rajka Péter egyedül küzdött tovább. 1862-ben egy saját találmányu borsajtóval állott a szőlős gazdák elé, mely általános dicséretet nyert. Később előállott szintén nevezetes ekéjével, mely az 1866-ki bécsi országos kiállitás alkalmával nemcsak magyarországi, illetve a pesti gyárosok, hanem az amerikai ekék elől is elnyerte a dijat. 1869-ben végre, mikor a Dietrich-czég szegődött társul Rajkához, a gyár nagyobb lendületet vehetett, rendszeresebb alakot öltött, gőzerőre müködő gépeket szerzett be, a mi nagy örömet okozott Rajkának. De ez öröme nem sokáig tarthatott, részint mert betegeskedő kezdett lenni, öregedett, s több egyenetlenség állott elő. Igy lassanként elvesztette kedvét, önállóságát, mivel olyan anyagi érdekek nyomultak előtérbe, a melyek Rajka P. magasztosabb szellemével nem fértek össze. Rajka Péter, annyi küzdelmek és oly csekély méltánylás után 1876. ápril 28-án az örök hazába költözött, életének majdnem 70 éves korában.

Hosszu és becsületes munkássága által, bár ha nem mutathatott fel anyagi hasznot saját részére, de felmutatta honszeretetének, erényének annyi példáit, midőn nemes törekvéssel igyekezett müveit meghonosítani, midőn tanitványait valódi jóindulattal igazi képzett müiparosokká törekedett kiképezni.

Kétségtelen, hogy munkásságának megszüntével Erdélynek, különösen Kolozsvár városának a megkezdett uton megállapodni nem volt szabad és örömmel is tapasztalhatjuk, hogy az ifjabb nemzedék sikerrel lép az ő nyomdokaiba, uj iránynyal, uj modorral. De azért Rajka Péter kiváló alakja marad hazai gépmüiparunk történetének s ő honfitársai tiszteletét szorgalma, komoly iránya és becsületességével kivívta magának.

Rajka Péter a magánéletben rendkivül szerény, kevés beszédü, komoly ember volt. Soha semminemü kitüntetést nem keresett. Több rendbeli czímei s dícsérő oklevelei egész halmazát, a melyeket évek hosszu során át kiállitásokon nyert, asztalfiókjába rejtette el, és azokat soha semmiféle munkáján sem fitogtatta. Polgártársai, a városi képviselő-választáskor, mindig megtisztelték bizalmukkal; de ő csak akkor járt el a képviselőtestületbe, ha fontos szakügyeknek vélt szolgálatot tenni. Leginkább a gazdasági egyesület gyüléseire szeretett elmenni, melynek tiszteletbeli tagja volt; itt kedvencz tárgyairól értekezhetett kitünő gazdákkal és szakférfiakkal, és ebben nagy élvezetet talált. A kereskedelmi és iparkamarának 1851-ben alelnöke volt, gyüléseire rendesen eljárt. De legjobban érezte magát családi körében, melyet nagyon szeretett. A mennyire nem volt barátja a nyilvános társalgó helyeknek, hol soha meg nem fordult, annyira vendégszerető, szives ember volt házánál.

Ünnep és vasárnap délutánokon, midőn minden csendes volt, ő asztala mellett olvasgatta a szakkönyveket és folyton tanult, gyarapította szakismereteit. Munkásait, ugy mint cselédeit, emberbaráti bánásmódban, s jó tanácsokban részesitette ugy ő, mint neje. Soha sem restelte valamely munkásának véleményét meghallgatni, sőt egyszerü földmívelő gazdák tanácsára is szivesen hallgatott s a mennyiben ezek gyakorlatiságuknál fogva helyesek lehettek, megfogadta tanácsukat. A szeszes italok mértékletlen élvezetével visszaélő ember iránt valódi szánalommal viseltetett, és ha ilyen munkásra akadt, igyekezett azt józan, becsületes életre ösztönözni; sőt nejével együtt dijakat tüzött ki az iszákosság elhagyására. A dijak zsebórából vagy ruhaneműekből állottak. És fáradságukat siker koronázta. Egy munkása az 50-es években rendkivül iszákos ember lévén, annyira leszokott e rút szenvedélyéről, hogy később igen jó módu falusi gazda lett belőle, s soha viznél egyebet nem ivott.

Nemes szivűségeért áldották is sokan és emlékét tisztelik mindenfelé, amerre az élőt ismerték.

MADARÁSZ ANDRÁS, vas- és rézhámoros Pécsett.

Született Kún-Tapolczán, Csetnek mellett, Gömörmegyében, szegény nemes szülőktől 1797-ben; meghalt Csetneken 1873-ban. Iskolát járt Dobsinán és Lőcsén, s a gimnázium nyolcz osztályának bevégzése után Abaffy Károly egykori nagyhirü gömöri alispán által, megyei irnokká kineveztetett. Rövid idő mulva Nagy-Rőcze városa jegyzőjének választotta.

Ritka szép nejével Mühlhahn Zsuzsannával, kivel boldog házasságban számos tagból álló családot alapitott — örökségi osztályba kapta a csetneki „határi“ vashámort, a mit oly szerencsés sikerrel kezelt, hogy a midőn később, mostohább viszonyok beálltak, az e völgybeli többi hámorbirtokos felkérésére létrehozta a „Csetnekvölgyi Concordia vasgyár-társulatot“ és abban részvényeket vállalván, annak igazgatását is átvette és jó eredménynyel több esztendeig vezette.

Saját hámorját már megelőzőleg átalakitotta rézhámorrá, mely „Szontagh Pál azelőtt Madarász András“ czég alatt ma is fönnáll és működik.

Mint a Concordia vasgyári társulat igazgatója, Madarász András már 1840-ben kezdte belátni, hogy a hazai vasiparnak, ha verseny-

képességét Ausztria ellenében elveszíteni nem akarja, szükségképen át kell alakulnia, hogy eddigi telepein, a vaskőbányászat vidékein faszénnel csak érczet olvaszszon és csak nyersvasat termeljen, a verőkkel (hámorokkal) pedig felhagyván, a nyersvasat másutt finomitsa kőszénnel és hengerművekkel. E végből létrehozta a „Csetnek-pécsi“ vasfinomitó társulatot, melynél mint főrészvényes az igazgatást is átvette és lakását is 1845-ben Csetnekről Pécsre áttette. E vállalat azonban — miután belső viszályok miatt Madarász András az igazgatásról lemondott, — sok válságon ment keresztül és e közben Madarász András tevékenységét más felé irányozta. Épitett Pécs városában gőzmalmot, mely nagy sikerrel működött, nemsokára azt kenyérsütővel is ellátta, s e téren oly reformot idézett elő, a miért Pécs város közönsége ma is elismeréssel lehet iránta, ha visszagondol arra a kenyérre, a mivel a háztartások akkoron a molnárok egyedáruságából éltek.

Később egy kisebb gépgyárat épitett, részben saját szükségletére, részben gazdasági gépek gyártására, azután a városi lakosság kényelmére egy uszodafürdőt állitott, nem emlitve két szép lakóházát, melyekkel a pécsi országut részbeni kiépitéséhez hozzájárult.

Mielőtt Madarász András Csetnekről átköltözött volna, Csetnekvölgyén alapját vetette meg a masznikói géppapirosgyárnak, melynél főrészvényes volt, s a mely sok évig változó eredménynyel működött, míg most nem régen, az első magyar papíripar-részvénytársulat birtokához csatoltatott.

Később ugyancsak Csetneken birtokába vette és sikeresen fejlesztette, sőt öntődével is berendezte a csetneki vas-olvasztót, mely halála után a Sárkány-család birtokába ment át, mely család a „Concordia“ vasgyárat is már több év előtt megvette.

Utolsó éveiben Madarász András ugy csetneki, mint pécsi gyári birtokait gyermekei között megosztván, Pestre költözött, a hol tevékenység nélkül nem maradhatván, vas- és rézgyártmányainak központi elárusitó helyet létesitett, mely „Madarász András“ czég alatt fia Madarász Viktor, ismert nevü festőművész birtokában, ma is fennáll.

Madarász András nagy tevékenységet és erélyt fejtett ki és működését a hazai közügyek iránti érdeklődés jellemezte, mely utóbbinak azzal is adta tanubizonyságát, hogy az akademia palotája költségeihez ezer forinttal járult hozzá, az orsz. m. iparegyesületbe pedig kétszáz forinttal alapitónak belépett.

Egyike volt az ipar legelső úttörőinek. Alkotott, teremtett uj és uj gyárakat; egyikből keletkezett a másik és egyik kiegészitette a másikat. Páratlan erélye mellett kiváló tulajdonságai közé tartoztak vasszorgalma, kitartása és kiváló szakértelme. Czélja volt az iparnak elterjedését biztositani és tőle telhetőleg hozzájárulni ahhoz, hogy Magyarország lassankint iparos-állammá alakuljon át. És e kitüzött czélja érdekében egész életén át fáradhatlanul dolgozott, sikereket sikerre halmozott és elismerést biztositott különben is köztiszteletben álló nevének még életében és a későbbi nemzedékek előtt is. Mert az uj nemzedék, mint követésre méltó példát, tartozik tisztelni azt a fáradhatatlan munkásságot, melyet Madarász a hazai ipar gyakorlati fejlesztése érdekében tényleg kifejtett s mely nevét a magyar ipar úttörői sorába emeli.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

IDŐSB KIRNER JÓZSEF, puskaműves.

A fegyvergyártásnak, az öldöklő szerszámok készitésének valamennyi ipar közül a legrégibb multja, a leghosszabb története van. Attól a pillanattól fogva, mikor az első testvérpár halálos harcza lezajlott, mikor az első furkós bot csapása vért ontott, embert ölt, egészen a mai napig folyton küzködtek, fáradoztak az emberek a fegyverek javitásán, tökéletesbitésén. A kezdetleges furkósbotból, kőbaltából, nyíl, dárda, lándzsa lett, amely ma már ismétlő-fegyverré tökéletesült.

És mégis a puskaművességnek Magyarországon alig van százados története. E nehéz ipar egyik uttörői, megalkotói között volt a bajorországi születésü Kirner György, aki miután hosszabb ideig Bécsben dolgozott és ott meg is nősült, 1809-ben Magyarországra jött, magával hozva csecsemő fiát, a még Bécsben született Kirner Józsefet. Kirner György elébb Budán telepedett meg mint puskaműves-mester, de már kevéssel rá Pestre költözködött, ahol a párisi-közben bérelt lakást és szorgalmasan űzte iparát. Később üzletet nyitott az akkori uri-utczában a Trattner-Károlyi-féle házban, s itt már munkásokat is foglalkoztatott és szolid munkája által a közönség figyelmét is magára vonta.

Kirner György fiát Józsefet is a maga iparára fogta, és tanitotta, oktatta és 18 esztendős korában, három évi tanonczidő után fölszabaditotta. A fiatal ember még két esztendeig atyja mühelyében dolgozott mint segéd, azután batyut kötött a hátára és vándorló könyvével fölfegyverkezve vándorutra kelt 1829. junius havában. Legelébb Bécsbe ment, ahol majd két évig dolgozott különböző jóhírnevü fegyvermüveseknél. Azután ujra kezébe vette a vándorbotot, hogy majd Lüttichben, majd Brüsszelben nézze meg a jelesebb fegyvergyárakat, egyik helyt rövid ideig dolgozva is. Innen Prágába vitte vándorutja, és miután 6 hónapig dolgozott ott Novack akkori puskaművesnél, ujra utra kelt, de ekkor már rég nem látott hazájába, szülei karjaiba vonta vissza a honvágy.

1832. október havában hazatérve Kirner József megszerezte Pest városában a polgári és mesterjogot, mire atyja társul fogadta üzletébe, fényes betűkkel iratva czimerére a „Kirner és fia“ czéget. A fiatal mester még a következő évben családi tüzhelyet alapitott, oltárhoz vezetvén az akkor igen tekintélyes lakatosmester Helfmann leányát, akivel boldog házasságában 2 leánya és 3 fia született; ezek közül most már csak egy leány és egy fiu (az üzlet mostani tulajdonosa) vannak életben.

Az apa és fiu egyesült, szorgalmas tevékenységének csakhamar szűknek bizonyult a különben elég tágas műhely, és már 1835-ben áttették helyiségeiket a szervita-tér 2. sz. alatt levő házba, ahol az még ma is van. A nagyobb helyiségben nagyobb munkaerővel és kiterjedtebb mértékben üzték iparukat, és szolid, tartós készitményeikkel, szép és finom izlésü fegyvereikkel a legszélesebb körök elismerését vivták ki, ami abban is nyilvánult, hogy az 1842-iki iparkiállitáson ezüst, az 1846-ikin arany éremmel tüntették ki őket. Az üzlet megalapitója, az öreg Kirner György nem sokáig örülhetett e külső sikereknek, mert már a következő évben, 1847-ben, 66 esztendős korában meghalt.

Kirner Józsefre ezután sulyos idők terhe nehezedett. Kitört az 1848/49-iki szabadságharcz, melynek folyamában a magyarok is, az osztrákok is két izben konfiskálták a fegyverműves egész fegyvertárát, anélkül, hogy a kárpótlásnak még csak reményével is biztatták volna. És később, a szabadságharcz elnyomatása után, az abszolut uralom idejében másfél éven keresztül megvonták tőle ipara üzésének jogát és csak hosszas utánjárással és folyamodá-

sokkal tudta azt ujból megkapni. Ekkor már fegyvereinek elvétele, a hosszas munkaszünet, a Kossuth-pénzben szenvedett nagy veszteségei és családi szerencsétlenségek majdnem a tönk szélére juttatták az előbb jómódu iparost. Kitünő szakismeretei, ernyedetlen szorgalma, lankadatlan munkássága azonban ismét tűrhető viszonyok közé juttatták Kirnert, kinek már 1851-ben ismét módjában állott a londoni világkiállításon, 1852-ben pedig a new-yorkin résztvenni és jeles munkája mindkét helyen méltánylásban és kitüntetésben részesült. Viszonyai ezután mindinkább javultak. 1852-ben már megint 8—10 munkást foglalkoztatott állandóan és ugyanakkor jelölt műhelyében 14 éves fiának is helyet, hogy belőle is derék, jóravaló iparost neveljen. Négy esztendei tanonczidő után Kirner fölszabaditotta szintén József nevü fiát és őt is beosztotta az időközben 20-ra fölszaporodott segédek közé.

Kirner Józsefet, kinek mint jeles képzettségü, lelkiismeretes és nemesült izléssel biró iparosnak ekkor már országszerte jó hírneve volt, 1854-ben az akkor igen tekintélyes pesti czéllövő-társaság fölövészmesterré választotta meg, mely tiszteletbeli állásban haláláig megmaradt. Mint e társaság vezetője buzditott és lelkesitett e nemes sportra és összevonta e körben a főváros legelőkelőbb, legtekintélyesebb polgárait, a 60-as évek polgárságának elite-jét. Az 1860-ban épült szép lövölde is neki köszöni létrejöttét. Érdemeinek elismeréseül tekinthette azt is, hogy polgártársai, kik mindmegannyian tisztelték és becsülték, az ipar- és kereskedelmi kamara és a fővárosi törvényhatósági bizottság tagjai közé választották.

1861-ben szélhűdés érte és bénitotta meg szakadatlan tevékenységét. Nyolcz évi folytonos betegeskedés után, 1869. májusában a halál szabaditotta meg kínos szenvedéseitől. Általános részvét kisérte sirjához az a férfiut, aki mint iparos szakképzettsége szorgalma, ízléses és szolid munkájával közelismerést, a közéletben polgári kötelességeinek hű és pontos teljesitésével, a közérdekek lelkes védelmével és istápolásával közbecsülést vivott ki magának.

Örökébe fia, Kirner József lépett, ki ma mint tekintélyes, előkelő iparos s mint köztiszteletben álló polgár méltó utódja ez üzlet derék megalapitójának és fejlesztőjének.

VIDATS ISTVÁN, mezőgazdasági gépgyáros.

Vidats István egyik tagja ama régi gárdának, mely a magyar ipar hirnevét fokozatosan megállapitotta. Vidats István egyike volt a legképzettebb, legszorgalmasabb iparosoknak, ki józan fölfogása, éles megfigyelő tehetsége és találékonyságának köszönheti boldogulását.

Vidats István, hazánk iparának épugy, mint okszerü mezei gazdaságának történetében elvitázhatlan érdemeket szerzett, mint oly derék iparos polgár, a kit méltán megillet e czim: „a magyar gazdasági gépészet apja;" mert ő előtte egész Magyarországban sehol sem volt olyan gazdagsági gépgyár, mely gyártmányai által országos hírre tudott volna szert tenni, s a gazdasági gépek és tökéletesitett eszközök használását oly általánossá birta volna tenni, mint ez Vidats Istvánnak sikerült, főkép országos hírre kapott s közelismerésben részesült ekéje által, melyet a magyar iparegyesület annak idejében, a biráló szakválasztmány előterjesztése következtében, nemcsak arany éremmel tüntetett ki, de ünnepélyesen meg is keresztelt Vidats-ekének, igy biztositván a derék polgárnak oly emléket, melyből minél több kopik el évenkint, annál bizonyosabb annak tartós maradandósága.

Vidats István sem nagy vagyont, sem hirnevet nem örökölt; de természettől nyert éles felfogásu, találékony, fürge eszét vas szorgalommal, fáradhatlan iparkodással és folytonos tanulással tudta sikeresen párositani. — Örökké fürkésző, nyugtalan tudvágyának jeleit Vidats már gyermek korában adta; ezen sajátsága nélkül aligha válhatott volna oly hirneves emberré a maga nemében, aminőnek, kivált hazánk gazda-közönsége ismeri. Példája ösztönzésül szolgálhat sok derék, a természet által szép tehetségekkel, munkakedvvel megáldott magyar ifjunak; kiknek tetterejét, buzgalmát sokszor meglankasztja a jövőjük feletti elcsüggedés, mert nem látják azt tetemes tőke, jelentékeny vagyon által biztositva.

Vidats István 1802-ben született Kalocsán. Atyja ottani szabómester volt; tűz, víz, devalváczio, s a franczia háboru által sokszorosan kárositott meglehetős szegény állapotban. Itt történt Istvánnal, hogy nagyobb testvéreivel együtt baltával kellett a lenföldön rögöket zuznia, mely nehéz munkája közben, midőn azt hallá egy arra menőtől, hogy: jaj be rosz ekéje volt annak a parasztnak, a ki ezt a csunya szántást tette, ő azzal felelt, hogy majd jobbat csinál ő, ha nagy lesz.

Ki hitte volna akkor, hogy a mit a gyermek mintegy öntudatlanul mondott, később csakugyan be fog teljesedni!

Utóbb Szegedre adta őt atyja lakatosmesterséget tanulni, a hol szorgalmasan látogatta az iparos tanulók vasárnapi iskoláját is. Volt ez iskolának egy igen derék rajztanára, a kegyesrend tagja, Illés, a ki gondosan kiszemelte a tehetségesebb és szorgalmasabb fiukat, s ügyességökhöz képest mindenféle gép- és tetőmintákat, és sokféle más eszközt készittetett velök ama kézi muzeum számára, melyet tanitás közben használt. E kitüntetésben Vidats is részesült.

Öt évre terjedő vándorlási idejének nagyobb részét Bécsben töltötte, hol akkor még csak egy gazdasági és két más gépész volt. Itt is szorgalmasan látogatta az iparosok számára vasárnaponkint tartott reáliskolai előadásokat. Visszakerülvén hazájába, B.-Komlóson telepedett le, s csakhamar hírre kapott leginkább azáltal, hogy a legkülönnemübb munkákat, a melyekkel megbizták, a várakozáson tul pontosan készitette el; igy például a vidéken több községnek, mint Lovrinnak jó toronyórát is csinált.

Mint olyan ember, a ki gyermekkorától fogva szeretett okulni, 1830-ban megszerezte magának gróf Széchenyi István hires munkáját,

a „Hitelt," mely akkori időben oly igen felvillanyozta az egész országot, s mondhatni, ez adta neki az első ösztönzést arra, hogy földeink jobb művelését a jobb ekék terjesztése, szaporitása által iparkodjék ő is a maga részéről előmozditani.

Most már közkedvességre s országos hírre kapott földmiveseszközét, az ekét, eleinte megbizás után egyszerüen utánozva csinálta, a Zugmayer-félék szerint, az ottani Nákó uradalom számára, és ezek is annyira kielégitők voltak, hogy a „komlósi lakatos" csakhamar számos megbizást kapott mindenfelől a környékről, mert a szomszéd falukból rövid idő alatt a szomszéd vármegyékbe vitték a jó munka hirét.

A szaporodó megbizásoknak és Vidats természetes hajlamának a gépészethez az lett az eredménye, hogy évről évre nagyobb kiterjedésben látott nemcsak ez ekék, de más mindenféle gazdasági eszköz gyártásához, s már egészen gépészszé átalakulva, feljött Pestre 1842-ben, s itt állandóan meg is telepedett.

A mint határozottan a gazdasági gépészet terére lépett, a mellett, hogy mindenféle gazdasági eszköz készitésére vállalkozott, — legszenvedélyesebb gondot fordított az eke kitanulására, melylyel annyira is haladt czélszerü módositásai következtében, hogy már 1844-ben több tekintélyes magyar gazda az ő ekéjét mondta a legjobbnak, 1846-ban pedig, mint fentebb emlitettük, a nagy iparmükiállitáskor gépgyártmányaira s különösen ekéjére megkapta az arany érmet. Ugyanekkor nevezte el az iparegyesület ünnepélyesen az ő általa szerkesztett és gyártott, s azóta hazánkban mindenfelé utánzott ekét Vidats-ekének, mely kitüntetés fölért az arany éremmel; de sőt még annál is nagyobb belbecscsel s nyomatékkal birt.

Vidats azon sajátságos viszonyba jutott a hazai gazdasági iparral, hogy amint az okszerü gazdálkodási kedv terjedt Magyarországon, a szerint növekedett az ő üzlete is, s megforditva: minél bővebb aratással fizetett Vidats-ekéi után a barázda, annál jobban lábra kapott országszerte a jeles földmivelő eszközök utáni vágy is; mely nem állapodott meg csupán a szántovető eszközöknél, hanem a kukoricza-morzsoló-, szecska-, répavágó-, zuzó-, daráló- stb. gépeken s mindenféle rostákon kivül elhaladt egész a cséplőgépekig és műmalmokig.

Vidats üzlete már 1852-ben oly kiterjedésü lett, hogy előbb bérbe, azután örökül vett egy vasöntőgyárat; azzal átellenben nagy

telket szerzett, hol raktárai voltak, s az öntőde telkén akkora emeletes gyárat épitett, mely rendesen mintegy 100 munkást foglalkoztat, és két annyinál is többnek volna képes munkát adni.

Az 1858-ik évben e nagykiterjedésű gyárat átadta Jankó Vinczének és legidősebb fiának Jánosnak, kik még két ifjabb fiával, Istvánnal és Józseffel folytaták az üzletet, mig atyjok rongált egészsége helyreállitása végett egy időre visszavonult a fárasztó foglalkozástól. Ezután pedig nehány hónapot hazánk határain kivül utazott, különösen a vasgyártás körül tett legujabb előmenetelek tanulmányozása végett. Végre rövid pihenés után ujult erővel, jó egészségben, s eddigi szép ismereteit uj tapasztalatokkal gazdagítva, ismét helyt állt gyárában, melynek minden kalapácsa gyorsabban dolgozott, ha közel érzé maga körül azt a mestert, a ki az udvaron beszélgetve meg-megcsóválta fejét, ha a félig földalatti műhelyek valamelyikéből egy kalapácsütés elárulta a' legényt, ki nem jól dolgozik.

De a mily jó kedvvel és friss erővel fogott ujra a munkához, oly hamar kellett ismét visszavonulnia. A kérlelhetlen sors kiragadta szerető családja és az élők sorából.

Gyára, melynek jó hire nevét sokáig fönn fogja tartani, fiaira szállt, de nem tudott tovább is oly emelkedést fölmutatni, mint Vidats István életében. A különböző válságok és csapások folytán a Vidats gyárnak meg kellett szűnni, de Vidats István emlékét s őt magát is, mint a szorgalom, az előretörekvés, a munka emberét még sokáig hálásan fogja emlegetni az iparos-osztály, az ipar történetirója pedig meg fogja örökiteni nevét, mely iparunk fejlődésének első korszakával szoros összefüggésben van.

RÖCK ISTVÁN, gépgyáros.

A magyar vasipar és a gépgyártás fejlődése hazánkban egyike a legtanulságosabbaknak. Semmiből fejlődtek óriási kiterjedésü telepek s a régi uttörők hatalmas alkotó ereje megtörte az utókor számára a járatlan utakat, megnyitotta a gazdag keresetforrásokat számos uj és uj iparág sikeres meghonositásával. És az uttörés e nagy munkája, a gyáralapitás első kedvező korszaka az ötvenes évek elejére esik. Ez időnek kiválóbb mesterei figyelmüket első sorban a mezőgazdasági gépgyártás felé forditották; mert ez időtájt országszerte élénkebb mozgalom keletkezett a mezőgazdasági gépek használata iránt. De a könnyebb gazdasági gépeket a kezdetleges falusi kovácsok készitették, s a nagyobb gépek mind külföldről kerültek hazánkba s Anglia legkiválóbb gépgyárai jól berendezett fiókraktárakat tartottak már ekkor hazánk fővárosában.

A külföldi ipart hazánkból kiszoritani s a mezőgazdaság szükségleteit itthon kielégiteni, ez volt akkor a legfontosabb közgazdasági kérdés és többekkel együtt e kérdés kedvező megoldására vállalkozott Röck István, ki munkás életét szentelte e fontos czél megvalósitásának. És kevés iparos ért el e téren nagyobb sikereket, mint ő.

Az ő buzgalma, tevékenysége, nyugtot nem ismerő kutató szelleme, uj és uj sikerek után vágyódó lelke számos iparágnak adott életet és bátran elmondhatjuk, hogy a modern mezőgazdasági gépgyártásnak ő volt hazánkban első megalapitója. És mihelyt ő az utat e gyártmányok előállitására megtörte, nyomdokait sikerrel és szerencsével követték más iparosok is, így gyára folyton uj és uj termelési ágakat ölelhetett föl s mindig a legelső nagy hazai ipartelepek között foglalt helyet.

Röck István 1813. november 15-én született Pesten, szülei jó módu emberek voltak, atyja István szita- és rosta-gyártással foglalkozott. Fiatal éveit részint az országban, részint Ausztriában és Németország nagyobb városaiban töltötte s atyjának iparát tanulmányozta. Az 1840. évben Pestre visszaérkezvén, atyjának üzletét átvette és folytatta. De már ekkor fölébredt benne a hatalmas vágy: gépeket gyárthatni, s többször tett kisérleteket szelelő rosták, szecskavágók előállitására.

Az ötvenes évek elején nagyobb sulyt fektetett ez iparágra; 1852-ben gazdasági gépek gyártására külön iparengedélyt eszközölt ki, s nehány munkás segélyével ekéket, rostákat, szecskavágókat, kukoricza-őrlőket állittatott elő.

Majd 1853-ban idősb Vidats Istvánnal társaságba lépett s fokozott erővel odatörekedett, hogy a már előállitott gépeken kivül más fajta gépek gyártását honositsa meg. Ez időszakba esik az első kézi és lóerőre alkalmazott cséplőgépnek előállitása, mely valóságos esemény volt a mezőgazdasági gépgyártás történetében, s ez idő óta a cséplőgépeknek két faját, a kézi és lóerejü cséplőgépeket folytonosan gyártotta.

Az 1855-ik évben Vidats Istvántól elvált s 1856-ban vetette meg nagyobb gyári vállalatának alapját. Röck István és Szabó Ferencz czég alatt; de már két év mulva azt „Röck István" czég alatt maga folytatta.

Kezdetben a gyár kisebb gazdasági gépek, u. m. eke, borona, rosta, szecskavágó, és egyszerü szegecses cséplő-gépek készitésével foglalkozott. Később kisebb malom-berendezéseket, majd szeszgyári- és olajmalom-szerkezeteket is készitett. Az 1857. év végén kezdte a gyár a legelső könyvnyomdai gépeket készitení. Röck István az 1857. évben állitotta elő hazánkban az első könyvnyomdai gyorssajtót, s a következő években számos könyvnyomdát

látott el a szükséges különféle könyvnyomdai gépekkel; 1859-ben állitott elő egy chromograf gépet, mely mind szerkezeténél, mind működésénél fogva nagy feltünést okozott. A reá következő 1858. évben az első fekvő gőzgépet állitotta elő és saját használatára szerszám-gépeket, és pedig esztergákat, csavar-, metsző-, és furó-gépeket készitett. Az 1858. és 1859-ik években készitette a legelső szállitható, tisztitó és zsákoló készülékkel ellátott cséplő gépeket, 4 és 6 lóerőre, melyek rövid idő alatt oly nagy elterjedést nyertek, hogy a gyár évenkint 170—200 sőt még többet is készitett és adott el belőle. Hogy mily általános elterjedést nyertek e lóerő által hajtott tisztitó cséplő gépek, erre nézve hivatkozni lehetne az akkori lapokban megjelent czikkekre, melyekben általánosan el van ismerve azoknak kitünősége és a kisebb gazdaságok számára való előnyössége. 1859-ben készitette a gyár a legelső gőzcséplő garniturát, melynek megvizsgálására, több tekintélyes szakértő jelenlétében, a gyár udvarán nyilvános próba tartatott, melyben a Gazdasági egylet akkori vezérférfiai s a legkitünőbb magyar gazdák vettek részt. E próbatételen Érkövy Adolf, mint akkori időben a Clayton és Shuttlewort angol czég magyarországi vezérügynöke és maga Shuttlewort is megjelent, és a szerkezettel, valamint annak munkájával teljesen meg voltak elégedve, és nagy dicsérettel nyilatkoztak Röck István kiváló ügyességéről és fényes tehetségéről. A gőzcséplő garniturák ezután folytonosan nagyszámban készültek; a legelső három gőzcséplőt a kalocsai érseki uradalom rendelte s példáját követte a herczegprimás esztergomi uradalma s a legtekintélyesebb magyar főurak uradalmai. E gőzcséplő-garniturák, valamint a lóerővel hajtott tisztitó cséplők az 1865. évben Pesten tartott kiállitáson és több más vidéki kiállitáson elsőrendü kitüntetéseket nyertek.

A hatvanas évek vége felé kezdett a gyár mind nagyobb kiterjedést nyerni; főképen a gazdasági gőzmalom berendezésekkel foglalkozott; a gyár két kőjárattól kezdve 3, 4, 5, 6 és 8 kőjáratu malmokat készitett, hozzá való gőzgépekkel és kazánokkal együtt, melyek teljesen és kizárólagosan saját gyártmányai voltak. E gyár rendezett be először egyszerü szitaszerkezetü malmokat, mi által a régi szerkezetü és lassu munkáju pitlés malmokat mindinkább kiszoritotta a használatból.

A gyár azon idő óta 275 darab, különféle nagyságu gőzgépet,

158 különféle nagyságu gőzmalmot, különböző nagyságu szesz- és olajmalom berendezéshez való gépeket készitett a legujabb szerkezet szerint.

1874-ben készült a csavar-gőzös átkelési vállalat részére a két csavarhajóra való gőzgép-kazán és egyéb hozzá való szerkezet; ez idő óta több hajó-gép és kazán készült, ugy e vállalat, mint magán hajótulajdonosok számára.

Ujabban a gyár mindennemü, a modern technika számára szükséges gép készitésével foglalkozik és pedig artézi kútfuró-gépezetek, selyemgyári berendezések, régi gőzgépeknek a mostani legujabb szerkezet szerint való átalakitásával, mindenféle dohánygyári gépezetek, dohányvágók stb. készitésével.

1884 óta honositotta meg a gyár Magyarországon az annyira előnyös hullám-lemez fütő csöves kazánokat, melyek nemcsak tartósság és nagyobb gőznyomás elbirása tekintetében, hanem igen jelentékeny tüzelő-anyag meggazdálkodásával is fölötte állnak minden másféle szerkezetü kazánoknak; e kazánok azóta folytonosan nagy elterjedtségnek örvendnek.

A gyár az előrehaladt gazdasági viszonyokhoz mérten keskeny vágányu vasuti kocsikat is készit, ló- és gőzerőre, mindenféle bányászathoz tartozó gépeket, különböző nagyságu hideg, melegviz szivattyukat, ló-, viz- és gőzerőre, deszkametsző és fürészelő, rács- és körfürészeket, finom liszt berendezésü őrlőmalmokat, különféle nagyságban téglagyári gépeket stb.

Miután 1880 óta a gyár saját vasöntődével bir, mindennemü öntvényeket, és pedig lágy és kéregöntéseket, valamint a legszivósabb aczélöntvényeket, mindennemü sárgaréz- és vörösércz vegyületi öntvényeket is készit a legszivósabb összetételek szerint. A gyár az ujabb időben annyira gazdaságos és nagy előnynyel biró Compound gőzgépeket, Compound mozgonyokat is készíti süritővel vagy a nélkül; végre legujabban mindenféle tejgazdasági gépeket és tejcsarnoki berendezéseket is készit s ezekből dus raktárt tart.

Mint ezekből látszik, Röck István volt hazánkban a gépipar terén egyike a legelső és legtöbb sikerrel fáradozó uttörőknek. Szorgalma, takarékossága minta-iparossá tették, kutató és alkotó szelleme pedig oly kiváló eredményekkel dicsekedhetik, melyek becsületes törekvéseivel együtt köztiszteletnek örvendő nevét meg fogják örökiteni.

Gépgyára, mely jelenleg derék fiainak vezetése alatt fényesen virágzik, Röck István tevékeny munkássága és uttörő pályájának befejeztével 1882-ben 250 munkással dolgozott, s a következő munkaágakat foglalta magában: ércz és vasöntődét, kazánkovács-mühelyt, vas- és faeszterga mühelyt, lakatos, asztalos, bádogos és bognár mühelyt. A gépgyár a versenyképesség oly magas fokán állott, hogy nemcsak a hazai iparnak válik diszére, de számot tenne minden nagyobb külföldi iparos-államban is.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

HAVAS SÁNDOR, gép- és lánczgyáros.

A főváros kiválóbb és tekintélyes iparosai közé tartozik Havas Sándor gépgyáros, kinek sokoldalu és közhasznu müködésével évek óta találkozunk a főváros iparos közéletében. Egyike azoknak, kik iparkodással, szorgalommal és szigoru takarékossággal saját erejükből emelkedtek föl, igen tekintélyes vagyonukat és számos előkelő bizalmi állásaikat szorgalmuknak és becsületes munkásságuknak köszönhetik. És mivel életük delén mindenük megvan, a mi után áhitoztak — és pedig vagyon, családi boldogság, megállapodott jó üzlet: most már annál nagyobb buzgalommal és kizárólag a közczélra való tekintettel szentelhetik magukat iparos társaik közérdekeinek.

1831-ben született Váczott. Atyja Antal molnár volt és szerény körülmények között élt; tizenöt gyermeke neveléséről kellett gondoskodnia. Sándor a gimnázium hét osztályát elvégezvén, Budapestre jött, hogy a gépészetet megtanulja, mert ellenállhatlan vágyat érzett magában, hogy a Dunát átszelő hatalmas gőzhajóknak idővel ő parancsolhasson; de az időtájt Pesten gépgyárak még nem léteztek, a Dunagőzhajózási társaság pedig kiképzés végett nem alkalmazott

senkit; beállott tehát egy ügyességéről jó hirben álló mechanikushoz, kinél mindennemü vasmunkák készültek ugyan, de ezek ma már a közönséges lakatosságnál is feltalálhatók. Itt töltött két évet és az 1848. év beálltával tanuló éveitől felszabadultnak nyilvánittatott. A Láner ezredes által Budán felállitandó fegyvertár berendezését, daczára fiatalságának, átvette és a gyárat mintegy 60 munkásra berendezte; azonban Windischgrätz seregének közeledtével az összes fegyvergyárat készleteivel együtt Szolnokon át Debreczenbe és onnét Nagyváradra vitette. Nagyváradra települt ekkor a pesti fegyvergyár is és ebben 1000 munkás foglalkozott uj fegyverek készitésével; a Budáról áttelepitett és Láner alatt álló fegyvergyár pedig — mintegy 100 emberrel — az elkészült fegyverek kipróbálására és átvételére volt hivatva. Itt már felügyelői szereppel birt Havas. Az 1849. év tavaszán Nagyváradon két gyors üteg szerveztetett és ezeknél minden tüzér saját lovával volt ellátva; két tüzérhez egy lovász volt beosztva, ki az ágyuk kezelésénél a tőle jobb és baloldalra eső tüzér lovait átvette; ez igen megtetszett Havasnak, és minden áron ezen ütegek egyikébe kivánta magát besoroztatni. Lukács ezredes, várparancsnok azonban a fegyvergyári munkásoknak, mert reájok nagy szükség volt, a katonáskodást megengedni nem akarta, miért is Havas felrándult Debreczenbe, az ott székelő Kossuth Lajoshoz, kinek szándokát bejelentette. Itt Havas Kossuthtól is tagadó választ kapott, de mivel nem tágitott, végre Kossuth az emlitett üteg egyikébe való besoroztatási engedélyt neki megadta, mire Havas magát azonnal be is soroztatta. Két heti gyakorlat után ütegével Dembinszky táborában Tokajba, Vogel és Schlick ellen elindult. Mint tüzér és irányzó tizedes, később, mint tüzérmester részt vett az Eperjes, Kassa, Szeged és Lugos alatt folyt nagy csatározásokban és mint tüzér, természetesen mindenütt a legexponáltabb helyeken volt. Lugosnál hosszabb ideig tartózkodott, de az akkor már egyesült orosz és osztrák hadsereg táborát innen is kiszorítván, a tábor feloszlott, a harczosok egy része Törökországba menekült, másik része — és ezek között Havas is — elszéledt. A harczok lezajlása után, miután iratokkal nem rendelkezett, egy régi czéhszokás alapján (Havas atyja czéhmester levén) legénynyé avattatott és Váczról molnárlegény-könyvvel világgá indult. Budán hónapokon át mint molnár-legény dolgozott, végre Bécsbe került, hol fegyvergyári társaival találkozott s ezek révén az akkori Schmitt és Meynier-féle gépgyárban, mely Bécsnek ez időtájt legnagyobb

gyára volt, nyert alkalmazást. A gyártulajdonos beleegyezett abba, hogy a tehetséges fiatal munkás hetenkint négy napon át a technikát látogassa. Havas sok buzgalommal szentelte magát szakmája tanulmányozásának és a technikáról nyert jó bizonyitványa által a kényszerbesoroztatás alól megmenekült. Tanulmányai gyarapitása végett 1852-ben Triesztbe utazott s ott egy javitás alatt álló amerikai hadihajó gépészeti munkálatainál nyert alkalmazást. Ezután legnagyobb, részt mint az osztrák Lloyd-társaság harmad-, majd másod hajógépésze, különböző hajókon beutazta Európa, Ázsia és Afrika legfőbb kikötőit. Volt Egyptomban és az Alexandriától Kairóig akkor készülőben volt vonalon az első próbautat megtette. Utazásait, mint értelmes ember természetesen jól fölhasználta, megtekintette az egyptomi gulákat, és jelen volt az Aranykürtben, honnan a krimi hadjárat alkalmával az összes nemzetek hadi-hajóraja kiindult.

Hosszas utazás után visszatért hazájába s a Duna-gőzhajózási társaságnál 1858-ban a Galatz és Odeszsza közötti csavargőzösöket megindította; 1860-ban a Sofia gyorshajón és más hajókon Pest és Galatz között hajózott, mig 1861-ben a Luczenbacher Pál által életbe léptetett magyar hajózást inditotta meg. Felügyelete alatt épült a Szent-István, Mátyás király, Zrinyi Miklós utas- és több vontató gőzös. — Munkássága közben mindig takarékos életet élt és mikor 1864-ben 8000 forint megtakaritott pénze volt, önálló üzletet és ipartelepet alapitott Budapesten.

Ekkor uj aera kezdődik életében. Önállósitása daczára az első magyar gőzhajózási társaságnál főfelügyelői állást töltött be. 1869-ben, nősülése után 14 nappal, a Vaskapunál elsülyedt Rosmayer-féle gőzös kiemelésére vállalkozott, de a föladat oly nagy volt, hogy minden erőfeszités és kűzdelem daczára sem sikerült, emelő hajói is eltörtek s Havas érzékeny kárt szenvedett, ellenben bámulatos sikert aratott később a Carl Ludwig által Apatin és Bezdán között elsülyesztett és a magyar gőzhajózási társaság tulajdonát képező „Szlavonia“ gőzös kiemelése által, melyet erős akarattal és biztos számitás mellett 24 óra alatt vitt véghez. Az egy öl magas és három öl hosszu sérülést a viz alatt kireperálta, a hajót felhozta Pestre, hol az e munkálatért kikötött 8000 frtot fölvette, mi mint kezdőnek, nagyon előmozditotta üzlete tovább fejlesztését.

Gyárában eleinte csekély tőkével gazdasági gépeket gyártott, de rövid idő mulva csakhamar hálásabb tér felé fordult s a hajózási

és más nagyobb gépek készitését kezdte meg. Foglalkozott gőzmalmok és hajók berendezésével, 1873-ban ő épitette a Ferkó és Anna vontató gőzösöket, melyeknek gépein kizárólag magyar munkásokat foglalkoztatott; e munkálatokért az országos iparegyesület a versenyképességi diszéremmel tüntette ki.

A gőzfavágók, a mint még ma is használatban vannak, majd nem kizárólag és pedig nemcsak itthon, hanem a külföldön is az ő találmánya és készitési módja szerint készülnek; a legtöbb ily telepet ő rendezte be. Különös speczialitását képezik Havas gyárának a hajó- és malomhorgonyok; ezek készitését, noha a nagyobb fajták csakis hámorokban készültek, nemcsak meghonositotta, hanem a ma elismert legkitünőbb minőségben még külföldre is szállitja és évenkint 500 darabot is állit elő. Ujabban a lánczgyártás is speczialitásai közé tartozik; szabadalmazott találmánya szerint az eddigi gyártási módszert egészen mellőzve, a lánczszemek, melyek hidegen hajlittatnak, általa konstruált gépen forrasztatnak össze s e készitmények kitünősége általában el van ismerve, mert tartósságuk és hordképességük fölülmulja az eddig ismert legjobb angol gyártmányokét. Csak három éve, hogy e czikk gyártását meghonositotta s már 4 hajlitó- és 12 forrasztó-gépet foglalkoztat; a hajózási vállalatokon kivül az összes vasutak és számos bécsi czég is megrendelői közé tartoznak. E czikkek az 1885. évi országos kiállitáson is általános feltünést keltettek s egyrészt ezeknek révén, másrészt mint országos bizottsági tag s a juryban mint a gépcsoport alelnöke, ő volt az egyetlen gépgyáros, a kit ő felsége a Ferencz József-rend lovagkeresztjével tüntetett ki. Az országos iparegyesület pedig a lánczgyártásnak saját kitünő rendszere szerint való meghonosításáért és e czikkben való rendkivüli verseny- és kivitelképességéért, 1887. évi közgyülésén az arany éremmel tüntette ki. Havas a második, kit e kitüntetés ér, s az első önálló iparos, ki azt a Ganz-gyár után megkapta. E tény maga is jellemzi az ő érdemeit ipari köztevékenységünk terén.

Havas üzletének fejlesztésére nagy befolyással volt boldog családi élete is. Neje mintája az iparosnőknek, kezdettől fogva egészen beleélte magát az üzlet titkaiba s lassankint odavitte, hogy férjét mindenben helyettesiteni, a könyveket vezetni képes, ezenkivül pedig mint pénztárnok, az üzlet anyagi érdekeit is minden tekintetben képviseli. E kitünő nő mellett Havas sok időt szentelhetett a köz-

ügyeknek is. A hajókapitányi vizsgálatoknál 12 év óta működik a bizottságban, a kereskedelmi- és váltótörvényszéknek 14 év óta ülnöke, a kereskedelmi- és iparkamarának tagja, az országos iparegyesületnek évek óta igazgatósági tagja s egyidőben alelnöke is volt, az ált. nyugdijintézetnek pedig elnöke. Ujabban a nemzeti bank czenzorává választatott, mely tisztet szintén kitünően tölti be. Az adókivető bizottságokban, az ipariskolai bizottságban évek óta buzgón működik s a hol polgártársai igénybe akarják venni, mindenütt kész a tisztességes közreműködésre és elvállalt kötelezettségeiben mintaszerü lelkiismereteséget tanusit. Az üzletétől igy elvont időt gyakran éjjeleken át pótolja és sokszor dolgozik este és éjjel iró- vagy rajzasztala mellett, mert üzletében más szellemi erőt nem alkalmaz; ő konstruktőr, rajzoló, könyvelő, pénztárnok és gyakorlati munkás egy személyben, és azt tartja, hogy e segédmunkaerők és szellemi munkásoknak nyujtandó fizetésekből ő egész családját képes föntartani.

Gyermekei neveltetésére kiváló gondot fordít. Két legidősebb fiát üzletének neveli; az idősebb a technikát, a kisebbik a kereskedelmi akadémiát végzi, hogy az üzlet technikai és kereskedelmi sikereit egyaránt képviselhessék. Többi gyermekeit is a gyakorlati pályára neveli és ezáltal jó példát ad iparos-társainak.

A fiatal iparos-nemzedék példát vehet Havasról, az ő buzgalmáról, ernyedetlen munkásságáról, s példát vehet arról a tevékenységről is, melyet Havas már mint önálló, köztiszteletnek örvendő iparos a közügyek terén kifejtett, miáltal oly előkelő társadalmi állást biztositott magának, hogy széles körben a mai modern iparos egyik kiváló typusa gyanánt van elismerve.

OETL ANTAL, vasöntőde- és gépgyártulajdonos.

Oetl Antal budapesti polgári családból származik. Az 1837-ik évben született s az elemi iskolákat oly jó sikerrel végezte, hogy atyja a gymnáziumba iratta be; de a viszonyok Oetl sorsa fölött már két év mulva másként határoztak. Három bátyjának legidősbike János ugyanis, ki már gyermekkorában határozottan iparossá kívánta magát kiképeztetni, az 1851-ik évben lakatos mesterségének önálló gyakorlatát a fővárosban szerény pénzerővel ugyan, de különben kedvező viszonyok közt, szép reményekkel kedte meg, s Antal öcscsét a szülők beleegyezésével, és noha Trautwein Nep. János akkori kegyesrendi tanára e tanulót szép előmeneteénél fogva mindenáron a tanulói pályán kívánta marasztani, tanonczul annál könnyebben vehette magához, mivel e foglalkozás a fiu hajlamának is inkább megfelelt, és másik két testvérbátyjának iskoláztatása különben is már elég gondot okozott a szüléknek.

Tanonczévei alatt Oetl Antal minden percznyi szabad idejét ismereteinek bővitésére forditotta, különösen a rajziskolát szorgalmasan látogatta, és e hajlamának érettebb korában is kiváló előszeretettel hódolt. Felszabadulása után, mint segéd még két évig

bátyja mindinkább fejlődő üzletében foglalkozott, és ez idő alatt a nagyobb és nehezebb munkák készitésében is ügyszeretettel működött közre, és még közvetlen tanujává vált ama közbecsülésnek, melyet János bátyja, egyéb sikeres munkálatain kivül, a tüz- és betörés ellen biztos vasszekrényeknek mind nagyobb szabásu gyártása által kivívott. Mint 19 éves fiatal ember további kiképeztetése és ismereteinek gyarapítása czéljából a külföldre utazott: Bécsben, Drezdában és Berlinben mintegy négy éven át gyakorlatilag működött, és mindig a legjobb műhelyekben sikerült alkalmazást találnia és igy a vasesztergályozással is alaposan megismerkedett. A fémek feldolgozásának mesterségében ugyszólván első sorban álló Párist 1860-ban szintén utjába ejtette, és itt is mint egyszerü munkás állott a satu elé és dolgozott, ismereteit és tapasztalatait gyarapítva.

De alig hogy szabad idejében a franczia vasipar körében kissé körülnézett, e sokfelé elágazó nagy és fontos ipar egyik speczifikus szakmája a vasöntés csakhamar rendkivüli vonzerőt kezdett reá gyakorolni, és midőn gyakorlati módon a fölött elmélkedett, hogy nem kis vívmány lenne egy vasöntő telepnek a magyar fővárosban való létesitése, és hogy egy jól berendezett vasöntőde bátyjának már tért foglalt és a szokottnál jóval magasabb szinvonalon álló lakatos- és pénzszekrénygyári vállalatát kitűnően kiegészitheti, rövid idő alatt az az elhatározás érlelődött benne, hogy párisi tartózkodását mindazon ismeretek alapos megszerzésére fogja forditani, melyek egy czélszerüen berendezett vasöntődének a magyar fővárosban való létesitésére, és ezen gyári iparágnak önálló folytatására megkivántatnak. Ez elhatározására döntő befolyást gyakorolt az is, hogy Oetl Antal nem kivánt hazatérte után bátyja ellenében versenyvállalatot létesiteni.

Oetl tehát kénytelen volt a választott uj szakma elemeivel olykép megismerkedni, hogy eddigi foglalkozásának folytatása mellett esti szabad óráiban egy elsőrangú vasöntődében az aránylag igen alárendelt öntvény-tisztitással foglalkozott s itt a véső és reszelő kezelésében való jártasságánál fogva munkástársait csakhamar felülmulta; ezután egy öntőde főnökével és vezetőjével sikerült megismerkednie, kinek pártfogása mellett — miután kitűzött czélját következetesen akarta megvalósitani, (23 éves kora daczára,) mint öntőtanoncz vétette föl magát a műhelybe. A kezdet nehézségeit azonban Oetl Antal, mivel egyfelől a rokon szakmában szerzett bő

előismeretek nagy segitségére voltak, másfelől a mintázók kézfogásait külön magyarázat vagy oktatás nélkül is sikerült gyorsan elsajátitania, erejének teljes megfeszitésével rövid idő alatt legyőzte, és igy korábbi foglalkozásától eltérve, öntősegédi minőségben munkálkodott és szorgalma s képzettsége folytán már rövid idő alatt nem csekély összeget volt képes megtakaritani.

E nehány száz franknyi megtakaritott pénzével mint kiképzett vasöntő 1862. őszén hazájába visszatért és János bátyjával szövetkezett. Bár a rendelkezésükre állott anyagi erő nagyobb szabásu vállalat megindítását még nem tette lehetővé, mégis a közönség bizalma által támogatva, a vasöntő-műhelylyel legott kibővitett vállalatot egyesitett erővel és oly szép sikerrel folytatták, hogy az üzlet mind nagyobb gyarapodásnak, a czég pedig oly jó hirnévnek örvendett, hogy rövid öt-hat év múlva a telepet, mely a Terézvárosban ott állott, hol most a gróf Andrássy-utat a Csengery-utcza metszi át, részvény-társulat (az Oetl-féle vasöntőde és gépgyár-részvénytársaság) vette meg és megfelelő beruházások által ezt kiterjesztvén, mindkét testvérnek, mint szerződtetett műszaki és kereskedelmi igazgatónak egyesitett vezetése alatt, mindennemű lakatosmunkák, tűzbiztos szekrények, továbbá gépalkatrészek gyártásával, de vasöntvényekkel is foglalkozott.

Három évi fennállás után, mikor a társaság már szép virágzásnak indult, mikor többek közt az „Oetl János" czég alatt megkezdett és „Oetl testvérek" által folytatott szekrény-gyártás darabszáma már a 6000-ig eljutott volt, s mikor a vállalat a vasöntés terén is már számbavehető eredményeket ért el, a sugár-út kiépitése következtében, midőn a telep egyik részének lebontása követeltetett, a részvény-társulat oly kérdéssel állott szemben, mely a vállalat létébe mélyen belevágott; a részvényesek közgyűlése a város által megajánlott beváltási árt barátságos uton elfogadta s a társulat feloszlását és a vagyonnal való felszámolást határozta el.

Miután Oetl János a magánéletbe vonult vissza, a társulat különféle készleteit és üzleti berendezéseit Oetl Antal szerezte meg, és az István-út mentén, a m. kir. állatorvosi tanintézet tőszomszédságában (jövendőbeli Bethlen-tér) 1872-ben felépitette saját vasöntődéjét és gépgyárát és ez időtől fogva kezdődik az ő teljesen önálló működése.

És bár a sok irányban gyászos emlékü pénzügyi válság már

néhány hónappal később (1872. május) beállott, e vállalat még ez újabb nehézséggel is nemcsak szerencsésen megküzdött, hanem mivel szilárd alapra volt helyezve s mert Oetl kiváló szakértelemmel és körültekintéssel maga vitte az igazgatói teendőket, lassan ugyan, de évről-évre szebb fejlődésnek indult és nemsokára megizmosodott.

Itt különösen ki kell emelnünk, hogy mig más gyáriparágak, és különösen a vasanyag feldolgozásával foglalkozó egyéb fővárosi telepek csak részvénytársulatok alakitása által voltak képesek az idők viszontagságaival szembe szállani, az emlitett czéget, bár nem tulságos nagy, de erőteljes szervezeténél fogva egy maga a czég tulajdonosa tartja fenn és fejleszti fokról-fokra.

E gyár az utóbbi években egy nagyobbszerü műhelylyel bővittetett ki, melyben vasfedelek, vashidak, növényházak sat. szerkesztetnek; e munkálkodási ág szintén szakadatlanúl foglalkoztatja a gyárat, mely szép sikereit természetesen csak a fáradhatlan szorgalom, a szilárd és csinos munka, a feltétlen pontosság, s általában a legszigorúbb reálitás által érte el.

Számtalan kisebb munkálatokon kivül a m. kir miniszteriumok, Budapest főváros, és az ország egyéb nagyobb községei, testületek valamint magánosok megrendelései és megbizásai sorából megemlithetjük az Oetl Antal által teljesitett munkálatok közül a következőket: A magy. kir. füvészkert pálma- és növényházait, úgy szintén a budavári és gödöllői díszkert hasonló épitményeit, a fővárosi közvágóhid összes ujabb vasberendezéseit; a lipót-utczai városház, a m. k. honvédelmi miniszterium palotájának, a lipótvárosi gymnázium, a Grand Hôtel Hungária stb. lépcsőszerkezeteit; a fővárosi elevator-épület, a Vasudvar, a Haris-Bazár, Strobentz-féle gyár, a fővárosi lovassági laktanya négy nagy lovardájának, a m. kir. államvasutak központi személypálya-udvarán lévő kocsiszínek, a budapesti légszeszgyár teleszkópjának, a fővárosi víztorony, a cs. kir. élelmezési épület szénaraktárának stb. fedélszerkezeteit; a főváros területén, a Dunaszakasz mentén levő rakpartokon a Margithidtól a Rudas-fürdőig terjedő rácsozatokat: a központi személypályaudvar perronjaihoz szükségelt szerkezeteket, és ugyanott valamennyi nagyobb födényszerkezeteket; a lóversenytéri csarnok vasszerkezetét, stb. stb.; a Ferencz-csatornán át létesített tiz vashíd összes alkatrészeit, a kerepesi államut irányában, a központi pályaudvarhoz vezető szárnyvonalon levő vashidat és ezekhez hasonlókat nagyobb

számmal vidéken is; a főváros részére szükségelt vizvezetéki hydransokat, melyek száma a 2000-et meghaladja; a fővárosi uj építkezésekhez szükségelt vasszerkezeteket, melyekhez hasonlók nagy számmal vidékre is mentek stb., stb.

A czég továbbá müködési képességének tanujeleit adta a két párisi, a bécsi, szegedi és székesfehérvári kiállításokban való részvétele által, és mind ezen alkalmakkor megfelelő elismerésekben részesült, mig a czég főnöke 1873-ban legfelsőbb helyről a koronás arany érdemkereszttel lőn kitüntetve.

Ily körülmények közt természetes, hogy a czég kiváló igyekezete az 1885. évi országos kiállítással szemben is, költségtől és fáradságtól eltekintve, mindenkép oda irányult, hogy ott méltó módon, egy diszes és egyuttal nagyobb művirág csoport befogadására alkalmas külön pavillon által legyen képviselve. E kitünő munkáért a gyárat a kiállítási bizottság a díszokmány megitélése által tüntette ki, ő felsége a király pedig ez alkalomból Oetlnek a hazai ipar terén szerzett érdemeinek elismeréseül a Ferencz József-rend lovagkeresztjét adományozta.

Oetl gyára állandóan 200—300 munkást foglalkoztat, kik a vasöntődében, gép-, szerkezeti-, lakatos- és asztalos-műhelyekben el vannak osztva, kik a főnök humanus bánásmódja mellett helyzetüket biztosítva látják. Az évenkint feldolgozott anyag mennyisége (a mellékanyagoktól eltekintve) 20.000 métermázsa nyers és 10.000, métermázsa kovácsolt vasra tehető.

És ha bárki e gyártelepet működése közben megszemléli, és egyrészt annak keletkezési korára és szerény kezdetére visszatekint, másrészt azon sok esélyre gondol, melyek uj meg uj, a legkitartóbb küzdelmet igénylő nehézségeket görditettek a vállalat fejlődésének utjába, az nem fogja a méltán megérdemelt rokonszenvet és elismerést Oetl Antaltól megtagadni, a ki férfias kitartással, szilárd elhatározással és nemes becsvágygyal, igazi lelkesedéssel és ügyszeretettel dolgozott ipartelepének fejlődése és felvirágoztatása érdekében s ez által hozzájárult a magyar ipar versenyképességének fokozásához s jó hirnevének emeléséhez.

WALSER FERENCZ, harangöntő, tüzoltószer-gyáros.

Walser Ferencz, mint Walser János kádármester fia, budapesti iparos családból származik, és szülői puritán házánál szívta be a munkásság és becsületesség utján való haladás amaz elveit, melyek egész életét és működését jellemzik. Született 1827-ben; az elemi és gymnáziumi iskolák látogatása után 1842-ben, mint inas került Schaudt András harangöntőhöz, kinek háza az atyjáéval szemben levén, az atyja és mestere közötti barátság volt mérvadó e pálya választásánál, melyet csakhamar megszeretett.

1847-ben, felszabadulása után, az akkori szokás szerint vándorbotját s tarisznyáját kezébe véve, külföldre ment, és előbb Linzben, Passauban, Lauingenben majd később Augsburg, Bamberg és Lipcse városokban a legelőkelőbb műhelyekben dolgozott. Különösen Lipcsében alkalma nyilt ismereteit elméletileg is gyarapitani. Egy tallér heti fizetéséből magánoktatási költségeinek is ki kellett kerülni, és iparkodása, szorgalma oly szembetünő volt, hogy az akkor elsőrangu tüzoltógép-gyáros és nagy harangöntő Jauck a fiatal Walsert ipartelepének műszaki vezetőjévé nevezte ki; ez utóbbi állása befolyással volt arra, hogy a tüzoltó-gépek gyártását tökéletesen elsajátitva, sőt

még ma is érvényben levő, feltünést keltő javitásokat alkalmazva, megvesse alapját hazánkban a tüzoltószerek gyártásának, illetőleg e téren megindított és messzekiható tevékenységének.

Tanulmányutját azzal fejezte be, hogy Európa nevezetesebb városaiba körutat tett, 1854-ben pedig haza jött és volt tanitómestere üzletének vezetését vette át. Ez állásában 1858-ig működött és ez év junius 3-án kiállitott iparengedély alapján a kerepesi ut és nagykereszt-utcza (mostani Kazinczy-utcza) sarkán levő városi tűzraktár épületében, önálló működését megkezdette.

Az üzletéhez szükséges segédműszereket a fizetéséből megtakaritott összegekből szerezvén be, az atyjától nyert s aránylag jelentéktelen anyagi támogatást, mint forgalmi tőkét használta. Szivósságának és a jó ügy iránt való bizalmának, becsületes és kitartó munkásságának bizonyitékául szolgálhat az a körülmény, hogy a kezdet rendkivüli nehézségei daczára erős lelke el nem csüggedett; önállósitása utáni időben egy egész évig nem volt képes megállapodott versenytársa mellett, egyetlen-egy megrendeléshez jutni. Csekély tőkéjével, nagyobb ismeretség és minden összeköttetés hiányában, kizárólag saját erejére volt utalva, és ez idő alatt ugy ő, mint gyöngéden szerető, sorsában résztvevő atyja és testvérei, gyakran hullattak keserü könyeket, és csakis Istenbe és a kitartó munkásság sikerébe vetett rendíthetlen bizalmuk volt egyedüli vigasztalásuk.

E hosszu megpróbáltatás után végre 1859. derekán a kétegyházai róm. kath. hitközség által rendelt és Walser által készitett nagy harang először kondult meg a szerény műhelyben; a mély, tiszta hang, hálafohász gyanánt hangzott el és megerősitette a gondviselésbe és kitartásba helyezett bizodalmat. E naptól kezdve a megrendelések sűrübben érkeztek és minden egyes, műhelyéből kikerült darab után, melyek kitünőségüknél fogva kiváló tetszést arattak, hirneve nőttön-nőtt és szaporodott ismerősei és támogató jóakarói száma. Mig az üzlet megkezdésekor csak egy napszámost foglalkoztathatott, 1866-ban már 11 munkása volt és miután a műhely is szűknek bizonyult, ugyanazon évben, az ép akkor feloszlott Schaudt-féle üzlet-telepre, tanuló éveinek szinhelyére költözködött, mely telep 1867-ben örök tulajdonába ment át.

Készitményeinek jó hirneve mindnagyobb kiterjedést nyert s azok lassankint távolabb piaczokra is szállittattak, ugy, hogy már

1869-ben 80 munkás dolgozott Walser műhelyében s a rendelkezésre álló helyiségek elégtelennek bizonyultak; 1870-ben tehát megvetette alapját a mai kifejlődött gyári telepnek, mely 1500 négyszögöl területen 850 négyszögöl fedett gyári helyiségeket foglal magában és 200 munkásra van berendezve.

A legujabb találmányok szerint szerkesztett segédgépekkel dúsan felszerelve, a gyár készitményei is a technikai haladás legmagasabb fokán állottak; a szerény kezdetből, ernyedetlen szorgalom, önzetlen munkásság, a tüzoltó-szereknek tökéletesitése és a már speciális szakmának mindjobban való kifejlesztése által a mai világhirü gyártelep keletkezett, mely hazánknak több mint 2000 harangot és 7000 tüzoltógépet állitott elő. A gyár hirneve azonban az ország határain messze tul is elterjedt s évek óta látjuk megrendelői sorában a Balkán-félsziget tartományait, az európai Törökország, sőt Kis-Ázsia egyes városait és ezek nevezetesebb czégeit, sőt nem egy eset volt már, hogy a gyár kitünő készitményeit egyenesen Amerikába vitték.

Ha tekintetbe vesszük a nyugati államok megizmosodott és előrehaladt iparát, másrészt szem előtt tartjuk hazai viszonyainkat, melyek az ipar támogatásának most sem kedvezőek minden tekintetben, a Walser Ferencz által elért eredmény minden valódi hazafit büszkeséggel tölthet el. Fáradhatatlan munkássággal, és nem az anyagi jólétre, hanem kizárólag a technikai tökéletesitésre, az iparág fokozatos fejlesztésére forditott tevékenységgel eltöltött életet látunk magunk előtt. Walser Ferencz nem maga számára alkotta nagyszerü telepét. Sokszor mondá: én küzdök, fáradok, alkotok, hogy majdan fiaim, kik örökömbe lépnek, élvezzék munkám gyümölcseit . . .

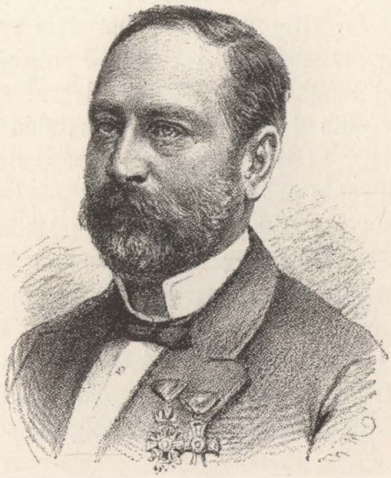
És e nagy ipartelep megalkotója büszkeséggel tekinthet vissza több mint harmincz éven át tartó munkásságára. Büszkén is tekint végig munkásai során, kik iránt igazi atyai jóindulattal van eltelve ma is épúgy, mint akkor, a mikor egy napszámos állott mellette, és az annyi mesterségbe vágó és egyetemes szakismeretet igénylő munkálatokat egymaga, saját kezeivel végezte.

Munkásságát többször érte kitüntetés, de Walser, mint önzetlen, nemesen gondolkozó polgár, sokszor kijelentette, hogy ezeket nem tekinti személyes kitüntetéseknek, hanem az összes gyári személyzetet és az ennek kezéből kikerült eredményt tartja személyében összpontositva kitüntetettnek; ezt minden egyes alkalomkor érzi

is, és ez öntudat nem csekély mértékben segitette elő az eddigi eredményt, és biztositotta a haladás folytonosságát.

Ő felsége, a király által Walser az arany érdemkereszttel és a Ferencz József-renddel lett kitűntetve; az 1885. évi országos kiállitáson készitménye a legmagasabb kitűntetést, a diszokmányt kapta; a bécsi és párisi világkiállitásokon és az 1860. óta tartott országos és vidéki kiállitások alkalmával mindig elsőrendű kitüntetéseket nyert; polgári érdemei elismeréseül, a hazai tűzoltó-csapatok legkiválóbbjai részéről örökös tiszteletbeli parancsnokká neveztetett ki.

Mint ezekből látszik, Walser Ferencz saját erejéből, kitartó munkássága, jeles szakképzettsége révén emelkedett az ország legjelesebb iparosai közé. Műhelyében ma is megkoszorúzva áll az első esztergapad, melyen önállósága legelső idejében dolgozott. A szerény kezdetből kiindúlva, létesitette mindazt, a mire ma megelégedéssel tekinthet vissza, mert ipartelepe nemcsak neki, hanem hazánk iparának is diszére válik. És ha példát akarunk a fiatal nemzedéknek arra nézve mutatni, hogy semmi körülmény között sem szabad elcsüggedni, hogy a kitartás, a jövőbe vetett hit és bizalom nem hoz csalódást, ha az ernyedetlen munkára és szorgalomra van alapitva, akkor bátran mutathatunk Walser Ferencz nemes példájára.

JUNGFER GYULA, műlakatos.

A mint műiparunk minden ágazatában igyekezett a szükséglet igényei, a kereslet követelményei és a kor izlése szerint fejlődni, úgy a műlakatosság terén sem lehetett a külföld nagy haladása előtt szemet hunynunk.

De nem is kellett, mert a műlakatosságnak hazánkban oly kiváló képviselője van, a ki méltán állitható összes külföldi versenytársaival egy szinvonalra, sőt a külföldi szaktekintélyek azt is készséggel elismerik, hogy Jungfer Gyulánál kevés országnak van a műlakatosság terén avatottabb és hivatottabb művelője, illetőleg mestere. Eddigelé a kontinens leghiresebb lakatosa egy bécsi iparos volt, aki midőn az 1885. évi országos kiállitás alatt Jungfer kiállitási csoportját látta, kénytelen volt kollegiális nagyrabecsülése mellett kijelenteni, hogy sokat tanult Jungfertől.

Jungfer Gyula iparos a szó nemes értelmében. Régi lakatoscsalád ivadéka. A lakatosmesterség az ő családjában nemzedékről nemzedékre szállt. Dédapjának, Jungfer Andrásnak 1785. szeptember 15-én állitotta ki a nemes szegedi lakatos-czéh a mesterlevelet; nagyatyja (ki lakatosczéhmester is volt Pestvárosában) és atyja szintén

e mesterséget folytatták s Jungfer Gyula legidősb fia is e mesterségre készül. A Jungferek mind derék, becsületes, törekvő iparosok voltak és nem is kisebbitjük őket, ha mégis kiemeljük, hogy e mesterséget senki sem vitte sem közülök, sem senki más Magyarországban a tökély oly magas fokára, mint Jungfer Gyula. És bármily sok jeles mesterrel találkozunk a régibb időben, azt is bátran állithatjuk, hogy a régibb lakatosmestereknek talán távolról sem volt sejtelmük arról, hogy ez iparágat a jelentőség oly fokára lehessen emelni, mint a milyenre azt Jungfer Gyula tényleg emelte.

Jungfer Gyula ma 150 munkással dolgozik, ami, — ha kiemeljük, hogy műhelyében kizárólag kézművesmunka készül — rendkivül nagy szám. Régóta birja a megrendelők bizalmát, munkával évek óta annyira el van halmozva, hogy műhelyeit évről évre ki kell bővitenie és ma is sokkal több munkást állithatna be, ha ezeknek helyet tudna szoritani. Uj műhelyének nagy, kiegészitő része most fejeztetett be, a mikor is e telep az eddiginél sokkal tágasabb és nagyszerűbb lesz.

Ha Jungfer Gyulát csak az anyagi haszon utáni vágy vezette volna, ma már sokszoros háziur lehetne és régen nyugalomba vonulhatott volna. De őt az ambiczió vezeti, hogy a műlakatosságot hazánkban a fejlődés és művészet legmagasabb fokára emelje. És e törekvését jelentékeny áldozatok árán is iparkodik megvalósitani. Ez állitást tényekkel is igazolhatjuk. Mikor a ferenczvárosi templomot épitették, Jungfer egy 3000 frtos kaput ajánlott föl a templomnak, csakhogy az egészben és következetesen stylszerü legyen. Mikor a várkerti bazár lakatos munkáit kellett készíteni, Jungfer a művasrácsokat oly olcsón ajánlotta, mint más gyárak az öntött vasrácsokat. Mert fő törekvése az volt, hogy a közönség a vert vas-keritések szépségét megismerje, és az illetékes körök e rácsozatokat a modern épitkezésben fölkarolják. Hasonlóképen tett Jungfer az apró dísztárgyakkal. Drága terveket készittetett és ezek után az apró díszműtárgyak kivitelére fordított kiváló gondot. Hogy azonban ezeket divatba hozza, el kellett azokat ajándékozni barátainak, jóakaróinak és oly egyéneknek, akik által e tárgyaknak megrendelőket, vagy jobban mondva divatot remélt biztosíthatni. Eltekintve attól, hogy külföldi tanulmányutjai közben maga is sokat látott és tanult, eltekintve attól, hogy készítményeinek előállítására az ő kitünő érzéke, választ ékos izlése nagy befolyással

van, első rendű műépitészeink és tervezőink által különféle terveket készíttetett, ezek közül kiválogatta azt, ami neki alkalmas, de a drága tervek közül nem egyet sokszor félretesz, mert a közönség izlését csak a nemes irányhoz és oly tárgyakhoz akarja szoktatni, melyeknek terjedése a műigények legszigorubb mértéke szerint is kiállja a birálatot.

Egy kiváló bécsi művészeti lap Jungfer készitményeit ismertetvén, ezekről többek között a következőket irja: „Jungfer házi raktárában készitményei tanulságosan és szemléltető módon vannak csoportositva ugy, hogy a látogató ez érdekes gyűjteményt gyorsan áttekintheti és arról azt a benyomást nyeri, hogy a vasművészet fénykorát látja maga előtt. Minden egyes készitménye arról tesz tanuságot, hegy e technikailag tökéletes kivitelben a vas elveszti merev jellegét s oly hajlékony anyaggá változik, hogy ugy lehet kezelni, miként a legnemesebb fémet. De e munkák nemcsak technikai szempontból tökéletesek, hanem styljük és izléses kivitelük is teljes elismerést érdemel. És tagadhatatlan, hogy ez iparág fénykora Magyarországban Jungfer nevével szoros kapcsolatban fog mindig állani.“

Jungfer műhelyében egész iskolát teremtett és mint értelmes, az ipar közérdekeiért is melegen érdeklődő és jelentékeny áldozatokra kész iparos, — munkásainak érdekeit épugy szivén viseli, mint a saját érdekeit. Az ő vezetése alatt a lakatos iparban egész uj iparos nemzedék képződik, mely a hazai iparnak épugy, mint nevelő mesterének, Jungfernek, becsületére válik.

Elismeréssel kell meghajolnunk az oly iparos előtt, aki nemes ambicziót helyez készitményeinek eredetiségére és magas művészi tökélyére, aki alig sejtett áldozatokkal mozdítja elő műipari készitményeinek népszerűségét, aki ezen fölül a családban, a műhelyben és a közéletben egyaránt kitűnő polgár és a kinek legnagyobb megnyugvása lehet az, hogy hirneves bécsi versenytársai vetekedve keresik barátságát és leplezetlenül tűntetik ki őszinte elismerésükkel. Ez elismerést vele szemben kifejezte ő felsége a király is, midőn őt iparága művészi fejlesztése körül szerzett érdemeiért a Ferencz József-rend adományozásával tűntette ki.

IDŐSB SELTENHOFER FRIGYES, tüzoltószergyáros Sopronban.

1816-ban, mikor Magyarország ipara ugyszólván csecsemőkorát élte, idősb Seltenhofer Frigyes atyja, a mostani „Seltenhofer Frigyes fia“ czég tulajdonosainak öregapja, Sopronban, szerény viszonyok között, igénytelen kis harangöntődét alapitott. De a kicsike mühelyből oly jeles készitmények, olyan pompás csengésü harangok és kitünő szerkezetü tüzifecskendők kerültek ki, melyek csakhamar országszerte ismertté és tiszteltté tették megalapitójuk nevét.

Mikor 1845-ben idősb Seltenhofer Frigyes átvette atyjának akkor még mindig csekély kiterjedésü üzletét, főtörekvését oda irányitotta, hogy a külföldi versenynyel szembe szállhasson, hogy azt lehetőleg lekűzdhesse és a hazai ipar gyártmányainak az azokat megillető érvényt megszerezze. Igen nehéz föladat volt ez, egyrészt mert Sopron mint országos piacz nem valami kedvező fekvésü, másrészt a város maga sem nagy előszeretettel viseltetett a körében fejlődő ipar iránt. De daczára a nehézségeknek, az ily komoly törekvés nem maradhatott sikerek nélkül, és már 1847-ben, a Sopronban tartott ipar-kiállitás alkalmából ezüst érdemérmet kapott Seltenhofer mint első kitüntetést egy Magyarország számára készitett, de Stájerországba eladott hydrofor-jáért.

Nehéz küzdelmek és nagy áldozatok után, végre az 50-es években az akkoriban fennállott cs. k. helytartóság Seltenhofert, mint az elsőt, aki a tüzoltóság intézményének javitására figyelmeztetett, azzal bizta meg, hogy az egyes kerületek számára nagyobb mennyiségü tüzifecskendőket szállitson. Ez volt Seltenhofer első nagyobbszerü vállalata és ezzel megbizóinak teljes elismerését vivta ki.

Mikor azután 1866-ban megadták a sokat szenvedett hazának a forrón óhajtott alkotmányt, Seltenhofer volt az első, aki az akkor megalakult első magyarországi önkéntes tüzoltóságot a legujabb, korszerü tüzoltó-szerszámokkal fölszerelte. E tüzoltó-eszközöket később a város megvette és azok még ma is használatban vannak.

A tüzoltóság üdvös és czivilizált államban okvetlenül szükséges intézményét ezután gyorsan fölkarolták és terjesztették Magyarországon, a külföld, különösen Németország legjelesebb gyárai pedig nagyban erőlködtek, hogy ez ujonan alakuló nagy piaczot gyártmányainak megnyerjék. 1870-ben Lincz városában, Felső-Ausztriában általános német tüzoltógyülést tartottak, és ez alkalomra tüzoltóeszközökből nagy kiállitást rendeztek. A kiállitás fényesen sikerült. Németország nagy gyárai, melyek vérmes reményekkel kecsegtették magokat, e kiállitáson egymást akarták fölülmulni. E nagy versenyen a magyar czégek közül egyedül Seltenhofer jelent meg, kinek gyára még ekkor is igen szük keretben mozgott, aki még ez időben gőzgép nélkül dolgozott, de daczára mindezeknek és daczára annak, hogy mint magyart nem a legelőzékenyebben fogadták, annyit mégis kénytelenek voltak konstatálni, hogy a német nagyipar nem tud ezen a téren jobbat, czélszerübbet, szolidabbat produkálni, mint a kis, a kezdet nehézségeivel küzdő soproni gyár. A német spekuláczió pedig határozott kudarczot vallott és nagyon is számba menő konkurrensre talált a kis magyar gyárban, amelyet előbb alig vettek figyelembe.

E határozottan fényes győzelem után Seltenhofer még nagyobb buzgalommal és fáradsággal nagyobb áldozatokat hozva folytatta a harczot, melyben annyira megállotta helyét, hogy ma már általánosan el van ismerve, hogy a gyár készitményei az egész világ hasonló nemü legjobb czikkei közé tartoznak és ezért a czég országszerte föltétlen bizalmat is élvez.

A mi a pompásan berendezett gyár harangöntődéjét illeti, az egyike a legjobb hirü, legczélszerübben berendezett gyárainknak. Az

onnan kikerült harangok tiszta, szép, hibátlan munkájuk és kitünő, ezüstcsengésü hangjuk következtében az országban kitünő hirnek, és napról-napra nagyobb elterjedésnek örvendenek. A czég tehát e téren is teljes erejével és a legjobb sikerrel küzd a külföldi konkurrenczia ellen.

A Seltenhofer-czég szakmáját minden oldalról elméletileg is bőven tanulmányozta és igy nagy és fontos technikai javitásokat, ujitásokat tett és szépszámu találmányai is vannak, a melyekre szabadalommal bir.

Ily sokoldalu törekvés, ily lankadatlan folytonos és sikerdus müködés után természetszerüen az elismerés külső, látható jelei se maradhatnak el. Seltenhofer a többek között a bécsi világkiállitás alkalmával 1873-ban, a párisi világkiállitáson 1878-ban és a budapesti országos kiállitáson 1885-ben jeles gyártmányaira a legmagasabb kitüntetéseket kapta, a király pedig sokoldalu bokros érdemeit a koronás arany érdemkereszttel tüntette ki.

Seltenhofer Frigyes nem régiben számos évi szakadatlan munkásság után kiterjedt üzlete vezetését két, az iparában nevelt és jelesen kiképzett fiára bizta, kik lelkesülve atyjuk példáján, tanulva annak jeles szakképzettségéből, mindenre kiterjedő figyelméből és okulva kitartó munkásságán és vasszorgalmán, szilárd és biztos léptekkel haladnak tovább azon a most már egyengetett uton, melynek atyjok volt hazánkban egyik első uttörője.

ZELLERIN MÁTYÁS, nagybádogos és érczműves.

Az épitési ipar fejlődésével a lakberendezési iparok is meghonosultak és magas fejlődésre jutottak hazánkban. Bámulatos az az eredmény, melyet a nagybádogos és érczmüves iparban Zellerin Mátyás elért. Nagy telepe egész sorozatát öleli föl az uj iparágaknak és mindig ki tudta választani a legkedvezőbb alkalmat arra, hogy mikor és mily iparág megalapitása által tehetett szolgálatot a hazai iparnak és gyára fejlődésének. Zellerin Mátyás a szünetnélküli tevékenység, a fáradhatatlan munka embere. Reggeltől estig ül iróasztala mellett, mint a tábornok vezeti munkásainak és üzletvezetőinek seregét, tudomása van mindenről a mi történik s minden az ő utasitásai szerint készül. E mellett modern iparos, a szó nemesebb értelmében. Nemcsak mint mester, mint munkaadó jeles a maga nemében, hanem mint vállalkozó is. Folyton kutató észszel, helyes üzleti felfogással tudja kiterjedt nagy telepét uj és uj iparágakkal gyarapítani, melyek hazánkban hézagot pótolnak s igy a gyárnak jövedelmet hajtanak.

Egyszerü iparosok gyermeke levén, maga is az iparos-pályára készült és elég fiatalon került egy akkor meglehetős jóhirü pesti

bádogos mühelyébe, hol inaséveit mint szorgalmas, józan és tanulékony ifjú töltötte. Jó viselete és képzettsége folytán jó alkalmazást is kapott s bár egyik vagyonos rokona, kinek egy nagy vidéki városban virágzó kereskedése volt, magához kérte a fiatal Zellerint, hogy üzletébe először segédül, később társul vegye magához, Zellerin udvarias kitéréssel válaszolt e felhivásra, melynek száz és száz fiatal ember megörült volna. De a fiatal emberben volt kellő önérzet és különös előszeretett mestersége iránt s azt mondá rokonának: Kitanultam a mesterségemet, látom, hogy abban nekem nagyobb és hálásabb tér nyilik munkásságom érvényesitésére, és ezért hű akarok maradni iparomhoz. A kényelemmel és vagyonnal kecsegtető ajánlat visszautasitása után Zellerin sokat utazott külföldön és tapasztalatokat szerzett szakmájában Németország sok kiváló és elsőrendü műhelyében. Dús tapasztalatokkal megrakodva tért vissza hazájába s fővárosunkban telepedvén meg, a bádogos czéhhez folyamodott iparengedélyért s ez alkalomból remeket készitett, mely egy gyönyörü és ritka technikai ügyességgel összeállitott kalitkából állott. Sok dicséretet és elismerést aratott a fiatal segéd e remekműve, melynek alapján nem lehetett a mesterlevél kiadását megtagadni.

Zellerin megnyitotta szerény üzletét s később átvette volt munkaadójának műhelyét, mely a Sebestyéntéren volt, ott, a hol Zellerin raktára még ma is létezik. A szerény kezdeten alig volt tul Zellerin, mikor eltökélte magában, hogy a bádogos-ipar nagy hivatását és föladatait nem a sablonszerü munkák készitésében, hanem uj és uj, nálunk még hézagpótló iparágak meghonositásában fogja keresni.

Ekkor kezdték fővárosunkba a légszeszvilágitást bevezetni és Zellerin a legelsők között volt, ki a légszeszberendezéseket eleinte kicsiben, később azonban folyton haladva, mindig nagyobb és nagyobb mértékben gyártotta. A csővezetékeken kivül fölkarolta a légszeszvilágitás minden szükségletének fedezését és műhelyéből nemsokára gyönyörü légszesz-csillárok kerültek ki. A légszeszvilágitási berendezések között különös emlitést érdemelnek intenziv világitó lámpái, melyeknek az a jó tulajdona van, hogy lángjuk folyton nyugodt és hogy aránylag kevés gázt fogyasztanak. E lámpákat a főváros számos kiváló központján alkalmazták eddig is. Ugyancsak Zellerin kezdte a szinház-világitási berendezések

gyártását is felkarolni és e téren, főleg a m. kir. operaház berendezése alkalmával szép eredményt ért el. Ugyanez időre esik a vízvezetéki berendezések fölkarolása is, melyekben Zellerin szintén úttörő volt. A csatornázási munkálatokon kivül az épitési ipar modern fejlődésében rendkivül nagy jelentőséget nyert a fürdő-szoba-berendezés és mind az, a mi egészségügyi és kényelmi szempontból ezzel jár. Zellerin a fürdő-szoba-berendezésekben oly tökélyre vitte, hogy minden tulzás nélkül el lehet róla mondani, hogy e téren hazánkban elérte a tökély legnagyobb fokát. Az 1885. évi országos kiállításon bemutatott zuhanyok, katonai fürdők, a rendkivül díszes és elegáns fürdőszobák, a márvány- és bádogszobafürdők változatossága előtt bámulattal állott meg a szakértő, ki e szakmában eddig sehol sem láthatott szebbet és jobbat annál, a mit Zellerin készitett. Zellerin figyelemmel kiséri ez iparágnak külföldön való haladását és minden ujitást, minden javitást azonnal fölkarol, sőt maga is számos ujitást alkalmazott, melyek a gyakorlati életben kitünőeknek bizonyultak. E mellett különös sulyt fektet főleg a fürdőszobák izléses berendezésére is s a Herkulesfürdőt (Mehádia) ő látta el legujabb rendszerű és feltünően izléses berendezésü kád- és zuhany-fürdőkkel. Figyelmet érdemel az az adat, hogy Zellerin eddig több mint 1500 fürdőberendezést készitett.

Ugyancsak az épitési ipar rohamos fejlődésével keletkezett nálunk az épület-bádogosság. Ma ugyanis az egyes épületeknek tetőzetét, párkányait, stb. oly diszitésekkel szokták ellátni, melyek fémvegyületből valók és részben a kőfaragó-munkát helyettesitik, részben a tetőzet diszének emelésére szolgálnak. E dísztitésekben is egyike volt a legelsőknek Zellerin Mátyás. Az Eötvös-téri u. n. Stein-ház volt az első, melynek diszitésének és fölszerelésének elvállalására fölszólitották. Zellerin a felszólitásnak eleget tett, a munkát elfogadta. De mivel ez iparágra akkor még berendezve nem volt, azonnal hosszabb tanulmányutat tett; Bécsben és Párisban megtekintette a legujabb és legmodernebb házakat. Órákat töltött a háztetőkön, hogy azok diszitésének és e diszitések alkalmazásának részleteit megismerje s mire hazatért hozzáfogott ez iparágnak hazánkban való meghonositásához, illetőleg nagyobbmérvü fölkarolásához és e téren is bámulatos sikereket ért el. A ki fővárosunk fényes palota-sorain végig tekint s az izléses tető-diszitéseket vizsgálja, az tudhatja, hogy azok jó része a Zellerin gyárából került ki. Bádog

és pléh-tetőzet készitését és általában a figurális épitészeti diszitések gyártását, valamint az épitő-ipari bádogos-nagyiparnak minden képzelhető mellékágát Zellerin oly tökélyre emelte, hogy a külföldi nagy vállalkozó versenytársaival minden téren bátran versenyezhet, mert készitményeinek nemcsak formája kiváló, hanem minősége is jeles és ára is teljesen méltányos. Zellerin nélkül a főváros rohamos épitése sohasem fejlődhetett volna oly magas fokra, mint az ma áll. És hogy ez megtörténhetett, abban neki kiváló érdemei vannak, mert szorgalma, törekvése és nemes ambicziója mindig oda irányult, hogy a külföldet gyári termelésének száz ágában nemcsak utólérje, hanem, ha lehet, tul is haladja.

Végre az épitési ipar körébe tartozik annak fölemlitése is, hogy egyike volt a legelsőknek, ki a légfűtési és szellőztetési berendezéseket meghonositotta s azokat a legnagyobb eredménynyel és kitünő sikerrel alkalmazta számos városi közintézetben, különösen iskolákban és magánházban is. Ő honositotta meg az ugynevezett aërophor gyártását. Az aërophor oly gépezet, melynek segitségével zárt helyekből a rosz levegőt gyorsan eltávolithatni s tiszta friss levegőt lehet bevezetni. Az aërophor igen fontos találmány, melyet közegészségi szempontból csakhamar általánosan fognak használni, kivált olyan helyiségekben, a hol egyszerre sok ember tartózkodik, mert a hol ilyen levegő-tisztitó van, ott rosz levegő nem lehet. A londoni egészségügyi kongresszuson egy kiváló szaktekintély ugy nyilatkozott, hogy ez a találmány valóságos jótétemény az emberiségre nézve, s a kongresszus azt a legnagyobb dijjal az aranyéremmel tüntette ki. A lég-, gőz- és forróviz-fütési berendezésekben a technika már annyira haladt, hogy egy vagy több szoba vagy terem hőmérsékletét egy a fütőkészüléken levő gombra gyakorolt nyomással emelni vagy alászállitani, szóval tetszés szerint lehet szabályozni, s ha a szoba levegője már igen meleg vagy tikkasztó, a központi fütőberendezést egyuttal szellőztetésre is lehet használni. A fütéshez szükséges Zellerin által gyártott gépezetek oly csinosak és elegánsak, hogy nemcsak hasznosak, hanem minden teremnek diszére is válnak. Zellerin honositotta meg nálunk a Chamberlain szabadalma szerint és Pasteur világhirü tudós és vegyész rendszere alapján készült vizszűrőt is, melyet Ausztria-Magyarországban a Zellerin czégen kivül másnak gyártani nem szabad. E vizszűrő rendkivüli fontos találmány. E szűrő megtisztitja a vizet ama részektől, melyek az

emberi életre legveszélyesebbek. A kinek ily szűrője van, az rosz, tisztátalan vizet nem iszik többé, mert a legzavarosabb posványvíz is, melyet e szűrőbe töltenek, kristálytisztán folyik ki belőle. E két tárgynak, az aërophornak és vizszűrőnek fölkarolása is élénken bizonyitja, hogy Zellerin kitünő érzékkel tudja iparágának hivatását és magasabb föladatait is fölismerni.

Még egy sikerét kell fölemliteni, azt, melyet a hadsereg szükségleteinek fedezése körül ért el. Azelőtt a bádogcsészék és üvegtakarók, melyeket a katonák használnak, mindig Bécsben készültek. Néhány évvel ezelőtt pályázott először Zellerin is e czikkekre és annyira előnyös volt ajánlata, hogy lehetetlen volt ezt mellőzni. Sokoldalu cselszövény és számos fölmerült nehézség daczára Zellerin rövid idő alatt ugy berendezte telepét a legkitünőbb és legjobb segédgédekkel, hogy ma e czikkeknek nagyban való gyártásában is a legnagyobb sikerrel versenyez a külföldiekkel.

Mindezekből látszik, hogy Zellerin, mint folyton haladni törekvő iparos, mint kitünő vállalkozási szellem is, minden erejét iparága fejlesztésére forditotta és ma oly telep fölött rendelkezik, mely a legujabb és legkitünőbb gépekkel berendezve, messze földön ritkitja párját s állandóan 250 munkásnak ad foglalkozást. Zellerin azon iparosok közé tartozik, a kik czégüknek jó hirnevére sokat adnak; mint a felsoroltak is igazolják, nem kimél semmi költséget, ha valamely uj találmány meghonositásáról van szó. Bizonyitja áldozatkészségét gyárának mai berendezése is. Néhány év előtt telepe a lángok martaléka lett. De az ő ernyedetlen tevékenysége és erélyes vezetése mellett az egész ipartelep pár hó alatt Phönixként uj életre kelt hamvaiból és ma nagyobb és czélszerübben berendezett, mint valaha.

Zellerin kizárólag iparának és családjának él. Megfeszitett munkával ernyedetlenül dolgozik és e buzgalomnak, csüggedést és nehézségeket nem ismerő kitartásának köszönheti telepének rendkivüli fejlődését. Jól tette, hogy hű maradt mesterségéhez, mert ebben oly sikereket ért el, melyek nevét széles körben ismertté és tiszteltté tevék s melyek által buzditó példája, mint követésre méltó, ajánlható a fiatal iparos-nemzedéknek. Zellerin érdemeit ő felsége legutóbb a Ferencz József-renddel tüntette ki.

KÜHNE EDE, mezőgazdasági gépgyáros Mosonyban.

Mezőgazdasági államokban, mint a minő Magyarország is, melyeknek jó és czélszerü mezőgazdasági gépekre oly nagy szükségük van, ez iparág emelése és tökéletesitése általános törekvés kell, hogy legyen, s mindenképen oda kell hatni, hogy az e czikkben való szükséglet kizárólag hazai gyártmánynyal legyen fedezhető és hogy a külföld behozatala lehetőleg fölöslegessé tétessék. Már egyedül ez okból is, ha semmi más érdemük sem volna, teljes elismerést érdemelnek azok, akik e fontos nemzetgazdasági czél elérésén fáradoznak, akik nemcsak hogy elősegitik a mezőgazdasági gépekben való szükségletnek hazai gyártmányokkal való fedezését, hanem még ezenfölül saját készitményü uj és kitünő gépekkel ismertetik és barátkoztatják meg a mezőgazdákat és igy nagyban elősegitik az okszerü és intenziv földmivelést.

E kevesek közé tartozik Kühne Ede mosonyi mezőgazdasági gépgyáros, kinek kitünő készitményü gépei nemcsak a Kárpátoktól Adriáig alapitották meg jó hirnevét, hanem aki, különösen Hungárian-Drillje által rég világhirre tett szert.

Kühne Ede 1839-ben született Hamburgban. Atyja a most

„Bochumer Verein für Bergbau und Gussstahlfabrikation“ czim alatt részvénytársasággá alakult aczélgyár egyik alapitója volt és fiát Kölnben gondos nevelésben részesitette. De a családi viszonyok változása következtében a törekvő és jeles tehetségekkel megáldott ifju kénytelen volt tanulmányait félbeszakitani és kenyerét a maga munkájával megkeresni. Elébb rajzoló lett egy berlini gépgyárban, majd 1862-ben igen kedvező állást kináltak neki Odesszában, hogy elébb a mezőgazdasági gépek tervezése és kezelése körül szerezzen elméleti és gyakorlati ismereteket.

Igy történt, hogy az akkor 23 éves Kühne Ede elment a magyar-óvári gazdasági intézet igazgatójához, dr. Papst H. V.-hoz, aki akkoriban Mosonyban, vejével Krausz Frigyessel egyetemben, kis műhelylyel egybekötve külföldön készült mezőgazdasági gépekből állandó kiállitást tartott fenn, hogy a megkivánt ismereteket megszerezze.

És ekkor két váratlan, szerencsés fordulat állott be, melyek Kühne életsorsára, de egyszersmind a magyar mezőgazdasági gépipar fejlődésére és fölvirágzására is, nagy befolyást gyakoroltak. Odesszából annak hire érkezett Kühnéhez, hogy ama czégnél, mely őt alkalmazta, nagy zavarok állottak be; kevéssel rá pedig akkori főnöke, Krausz Frigyes, s annak üzletvezetője is egyidejüleg megbetegedtek, ugy hogy az egész üzlet vezetése, gondozása Kühnére maradt. A fiatal ember ritka ügyességgel és szerencsével felelt meg e feladatnak és rövid időre rá, miután Ludwig R. württembergi gazda a szükséges tőkét is rendelkezésére bocsátotta, egészen átvette az üzletet és „Kühne és Ludwig“ czég alatt vezette azt tovább.

Eleinte bizony csak szerénykе kis gyár volt ez. Pár gabonaraktárban voltak a műhelyek, s ezekben 10—12 munkás készitett, a szükséges segédgépek nélkül, ekéket s apróbb gépeket. S daczára e szerény viszonyoknak, nagyon hamar elfogyott a kezdő gyáros forgalmi tőkéje, mert a gépraktár, ha nem is volt valami nagy, mégis igen sok pénzt emésztett föl. Nehéz napok virradtak ekkor a fiatal vállalatra, melynél már-már a tönkremenéstől lehetett tartani. Ekkor a két társnak életrevaló eszméje támadt: föltették, hogy csakis egynemü gépeket tartanak raktáron és csakis ilyeneket fognak gyártani. A választás a vetőgépekre esett, s nagyon szerencsés volt. Már a budapesti kiállitáson 1865-ben, meg a bécsin 1866-ban nagy elismerésre találtak e gépek és a legmagasb kitüntetésekben részesül-

tek. Ez időtől fogva fokozatosan, bár eleintén csekély tőkéjük mellett csak lassacskán, nagyobbitották, tökéletesbitették a gyárat. Mikor 1869-ben a társak szerződése lejárt, Kühne egyedül vette át a vállalatot és szakadatlan buzgalmu erélylyel és szorgalommal vezette tovább. Megnagyobbitott mühelyeit gőzüzemre rendezte be, de nemsokára e helyiségek is szűkek lettek és ekkor 1874-ben az előbb Albrecht főherczeg tulajdonát képezett czukorgyár-épületet vette meg, és itt a tágas helyiségekben rendezte be uj, minden irányban a kor szinvonalán álló gyárát, melyhez 1879-ben még vasöntődét is épittetett és azóta is alig mult el év, melyben Kühne mindinkább prosperáló gyárát nem öregbitette, terjesztette volna. 1881-ben, mikor fölismerte, hogy a gyorsan és hatalmasan fejlődő magyar ipar és kereskedelem központja, melyből mint a szívből az éltető elem a legtávolabbi erecskékbe is lüktet, az ország fővárosa, Budapesten főraktárt rendezett be.

Kühne főgyártmánya még most is az, amiből kiindult, a vetőgép. Hungárian-Drilljét, melyből már 8000-nél több került ki gyárából, a mezőgazdák nagyobbára ismerik és dicsérik, s talán elegendő lesz jellemzésére az a száraz számadat, hogy 21 esztendő alatt 70 kiállításon lőn bemutatva, s mindenütt az első, a legmagasabb kitüntetéseket kapta. Kühne gyártmányai eddigelé 118 kitüntetésben részesültek, ami mindenesetre olyan tekintélyes szám, milyennel kevés vállalat dicsekedhetik. A sokféle és számos kitüntetéseket a király tetézte azzal, hogy Kühne kiváló érdemeit 1873-ban a koronás arany érdemkereszttel, 1878-ban pedig a Ferencz-József-rend lovagkeresztjével tüntette ki.

Az 1885-iki budapesti országos kiállitásban természetesen szintén képviselve volt Kühne gyára, s az ő kiállitása képezte a mezőgazdasági gépcsarnok egyik legnagyobb diszét. 400 négyszögméter területen 88 mezőgazdasági gépe vonta magára a szakértők figyelmét, akik amellett, hogy e rendkivüli s még világkiállitásokon is ritka termelőképességet bámulták, nem tagadhatták meg teljes elismerésüket a pompás, szolid munkától sem. A magas kitüntetésekhez, a szakértők elismeréséhez természetesen a közönség pártfogása járult, melyet legjobban illusztrál az, hogy magán a kiállitáson csak a Hungárian-Drillből több mint 300 darabot rendeltek meg. A kiállitás biráló-bizottsága a legnagyobb kitüntetéssel, a diszoklevéllel tüntette ki Kühne gyártmányait.

Kühne mint iparos ép oly jeles, mint munkaadói iminőségében. Munkásainak valódi atyja. Külön betegsegélyző- és nyugdijintézetet létesitett számukra; idősebb, kitartó és jeles munkásai számára lakóházakat épittetett és minden törekvése oda van irányozva, hogy az érdemeket munkásaiban elismerőleg jutalmazza.

Mint polgár, mint hazafi szintén egyike Kühne a legtiszteletreméltóbbaknak és ugy nemes szíve, mint áldozatkészsége minden hazafias és hasznos czélt örömmel karol föl.

A boldog családi életen kivül a sokoldalu elismerés, a szokatlan nagyszámu kitüntetés, a közönség meleg pártfogása képezik jutalmát ama páratlan kitartásnak, szorgalomnak, ama sok fáradságnak és odaadó buzgalomnak, melylyel Kühne Ede a nehéz időkben küzdött.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

GÖMÖRI SZONTAGH PÁL, rézhámoros, Csetnek.

Egyike ama kevés „lateinerek"-nek, ki régidőktől fogva a legnagyobb buzgalommal foglalkozott és foglalkozik ma is ipari közérdekeinkkel. E buzgalom és nemes jóakarat számtalanszor nyilatkozott tizenkétévi törvényhozói működésében és az iparegyesület kebelében, a hol fölismerte a fontosabb ipari közérdekeket és odaadással, lelkiismeretességgel tanulmányozta az egyes kérdéseket és közreműködött sok eminens fontosságu ügy kedvező megoldásában vagy előkészitésében. Az állami iparűzés korlátozása és szabályozása, a gyáripari viszonyok rendezése stb. az ő kezdeményezésére került tárgyalás alá az iparegyesületben. Igen tevékenyen vett részt az ipartörvény revizionális munkálataiban és e közben kiválólag a gyáripar érdekeit képviselte; résztvett a vizjogi törvény megalkotásában, a szabadalmi ügynek megfelelő reformja érdekében folytatott tanácskozásokban, számos átalánosabb érdekü gyáripari kérdés megoldásában, a bányatörvényjavaslat kidolgozásában s legutóbb sok időt és tanulmányt szentelt ama szakbizottság munkálkodásának, mely a közlekedési miniszterium kebelében a hazai vasutak szükségleteinek a magyar ipar által való minél nagyobb mérvü fedezése érdekében megindult.

Működése közben mindig egy czél vezérelte: a hazai gyáripar és általában az ipar és iparüzők érdekeinek fejlesztése és ez irányu tevékenységében oly sok buzgalmat, készséget és tapintatot tanusitott, hogy az iparegyesület kebelében méltán fordult feléje a tagok bizalma, rokonszenve és tisztelete.

Ez általános bizalom és tisztelet emelte őt az alelnöki tisztre, mely díszes állást mérséklettel és tapintattal tölt be már több mint öt év óta és — reméljük — még ezután is, évek hosszu során keresztül.

Szontagh Pál ezenkivül a társadalmi életben is évtizedek óta buzgó és hazafias tevékenységet fejt ki s egyike közéletünk legtisztelteremléltóbb és legérdemesebb alakjainak.

Mint gyáros is jelentékeny, készitményei kitünőek és keresettek; munkásai iránt atyai jóindulattal viseltetik s e tekintetben is jó példát ad iparos társainak.

Felette érdekes életrajzi adataiból kiemeljük a következőket:

Született Dobsinán, Gömörmegyében, 1821. április 25-én. Atyja Vilmos, köztiszteletben részesülő birtokos és megyei tisztviselő volt. Iskoláit Sajó-Gömörön, Pozsonyban és Késmárkon végezte s már 20 éves korában 1841-ben Pesten kitünő sikerrel letette az ügyvédi vizsgát. — Egy év mulva Gömörmegyében tiszt. alügyésznek és 1845-ben táblabirónak neveztetett ki.

Megelőzőleg 1843-ban meghivást kapott több gyári üzlet felügyeletére Csetnekre, Madarász András tekintélyes gyártulajdonostól, a ki már akkor előre látván, hogy a vasfinomitás faszénnel és kalapácscsal sokáig fentartható nem lesz, gazdag kőszénvidékre, Pécsre tervezett nagyobbszerü vasfinomitó részvénytársulatot. E vállalat mint „Csetnek-pécsi vasgyár" nem sokára létre is jövén, Madarász András lakását oda tette át s csetneki összes ügyeit és vagyona kezelését teljhatalommal Szontagh Pálra bizta, ki rövid idő mulva veje lett.

Ily minőségben létesitette Szontagh Pál a masznikói gép-papírgyári részvény-társulatot, s aztán igazgatta ezt ugy, mint a csetneki rézhámort, és később megszerezte és kezelte a csetneki vasolvasztót, miközben alkalma volt ez iparágak műszaki és kereskedelmi oldalával gyakorlatilag is megismerkedni.

A szabadságharcz alatt mint mozgósitott nemzetőrségi százados részt vett a kassai ütközetben, a honnan a század maradványait

Miskolczra vezette; de nemsokára Szemere Bertalan kormánybiztos által kiküldetésben Gömörbe visszarendeltetett, hogy az ipar terére visszatérvén, később a Duschek pénzügyminiszterrel kötött papiros-szállitási szerződésének eleget tehessen.

A szabadságharcz lezajlásával ügyvédi jogosultságától megfosztatván, családja csendes körébe vonult, főleg gyári foglalkozásainak élve, a hol idővel nejével együtt tulajdonostárs és később vele a csetneki rézgyár tulajdonosa lett.

De a mint a viszonyok kissé javultak és később derűlni kezdtek, felkereste őt a közbizodalom, s megválasztá a gömöri evangelikus egyházmegye világi elnökévé (1863-ban) és 1867-ben, valamint később is 1869., 1875. és 1878-ban a rozsnyói választókerület országgyülési képviselőjévé.

Mint az iparegyesületnek kezdet óta rendes és később alapitó tagja, több évig elnöke volt a gyáripari szakosztálynak, 1883. óta pedig az országos iparegyesületnek alelnöke.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

III. CSOPORT.

FA-, BUTOR- ÉS ÉPITÉSI IPAR.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

GRÓF ZAY ALBERT, faiparos Zay-Ugróczon.

Az iparról már most nemcsak mint a jövő legfontosabb tényezőjéről lehet beszélnünk, hanem mint a jelenéről is. A földmivelés nem bir többé hazánkban a folyton szaporodó emberiségnek elegendő munkát s igy életfentartási forrást biztositani, termékeivel a többi földrészek versenye mellett mindinkább leszorittatik a versenytérről. Az ipar nyujtja nekünk a módot arra, hogy a mit a réven elvesztettünk, visszanyerjük a vámon. Kivált az angol és a franczia nemzetek korán értették meg az idők jelét s a kezdet előnye gazdaggá tette őket. Ma már valamennyi nemzet ott küzd a nagy versenytéren s ott vagyunk köztük mi magyarok is, legjobb erőnk megfeszitésével iparkodva helyrepótolni az elmulasztottat. Hogy sikerül-e? Arra csak a jövő fog megfelelhetni, mert ez a mai, sikerrel kecsegtető kezdeményezések mellett, a jövő fiatal, iparosnemzedéktől is függ.

Kétségtelen továbbá, hogy e siker valószinüsége nagyban függ attól is, mily érzéket tanusitanak a kor igényei iránt, mily mértékben lesznek részesévé az ipar nagy harczának hazánk azon lakói, kik nemcsak őseik érdemeinél, de anyagi helyzetüknél fogva is, nemzetünk élén állanak. Értjük a magyar főnemességet. Zöme még

nincs a küzdelemben; de tagadhatlan, kogy egyesek felfogták már a feladatot, mely reájuk vár és lelkük egész hevével, rendelkezésükre álló minden eszközzel törik az utat az uj téren.

Csömöri gróf Zay Albert ezek között a legelsők egyike. Ősmagyar nemzetségből származván, nemességét a honfoglalás koráig viheti fel. Ősei között voltak, kik mint hadvezérek, államférfiak, irók szereztek maguknak érdemeket hazájuk körül; az ő babérjai melyeket, mint hazája iránti kötelességét a kornak megfelelő módon lerovó honpolgár már eddig is szerzett, bizonynyal nem csekélyebbek amazok érdemeinél. Csömöri gr. Zay Albert fia a hazafias érzelmeiről ismert gróf Zay Károly cs. kir. kamarásnak és az ág. evang. hitvallásuak egyházi és iskolai főfelügyelőjének és báró Prónay Karolának, báró Prónay Albert cs. kir. belső titkos tanácsos és m. kir. koronaőr nővérének, — született 1825-ben, jun. 22-én. Eleintén a katonai pályára szentelte magát s a bécsujhelyi mérnökkari akadémia növendéke lett. 1841-ben a hadseregbe lépett, hol előbb a 6. és 4. dragonyos — később az 1. számu huszárezredben szolgált. Mint lovaskapitány nyerte el a szász királyi Henrik-rendet. 1852-ben kilépett a hadseregből, hogy kezeibe vegye a két négyszögmiriametert meghaladó területű zay-ugróczi uradalma vezetését

Ez időben fennállott még a posztógyár, melyet atyja 1845-ben, az első magyarországi iparmozgalmak idején, hazafias kötelességérzetből állitott Ugróczon, hol addig számos posztós csak nyomorogva űzhette iparát. E gyár is a gróf kiváló gondozása tárgyát képezte. — Az ötvenes évek végén tett egyik németországi tanulmányutja után, 1860-ban a gróf, mint első hazánkban, a cserfakéreghántást hozta be uradalmába. A tett kisérleteket teljes siker koronázta s évek alatt a gróf cserfakérgére a belföldi kiállitásokon kivül Londonban, Hamburgban és Berlinben is részesült kitüntetésekben. Sikerei nem maradtak hatás nélkül; hazánk erdődús vidékein a cserfakéreghántás általánossá lett, sok ezer kezet foglalkoztat, a birtokosoknak, rendes kezelés mellett, biztos jövedelmet hoz; előmozdítja az ipart, kereskedelmet és milliókat hoz az országnak.

Időközben a posztógyár bérbe adatott ugyan, sőt az 1873-iki krizis alkalmával beszüntettetett s épületében jelenleg már a „Schreiber és unokái“ czégnek nagyszerű üveggyára van, mely több mint 300 munkást foglalkoztat; de a gróf ismét talált más tért működésének. 1870-ben a talpszeggyártásnak lett kezdeményezője

hazánkban, 1876-ban pedig egy addig nálunk alig kézműszerűleg űzött iparnak, a botgyártásnak. A talpszegek keleten kitűnő piaczra találtak, gyártásuknál 60 munkáson fölül volt alkalmazva, s az évenkint feldolgozott nyirfaanyag 800 köbmétert tett ki. Az orosz-török háboru óta azonban e czikk kivitele csökkent. De másrészt, kivált az utóbbi időben, rohamosan emelkedik a botgyártás, melynek gyára jelenleg az e nemüek között egyike a legnagyobbaknak.

A botgyár eszméje az által támadt benne, hogy külföldi botgyárak itt állandó ügynököket tartottak, kik e vidékről szállitották gyáraiknak a szükséges botmennyiséget. Szintúgy jött rá a talpszeggyártásra is, miután e czélból meg óriás mennyiségű nyirfát szállitott külföldre. A cserhántást, annak kezelését, jövedelmezőségét részint a róla szóló munkák olvasása, részint személyes meggyőződése alapján ösmervén meg, azt hazánkban is honossá tette.

Jelenleg főleg ernyőbotok készitésével foglalkozik gyára. Kevésbé sétabotok és talpszegek gyártásával. 1886-ban 60,000 tuczat ernyőbot készült és adatott el. A nyers anyagot képezik a mogyoró, vesszős fagyal és sombotok, bükk-, juhar-, tölgy-, dió- körte- és cseresznye-törzsek. A legtöbb nyersanyag a közeli vidékről szereztetik be. A gyárnak van egy 25 lőerejű gőzgépe Dupus-kazánnal, van saját fűrészgépe (vizszintes deszkavágásra) számtalan más legújabb szerkezetű gépe, teljesen felszerelt lakatos műhelye stb. A gyár személyzete: 1 igazgató, 1 könyvvezető, 1 gyakornok, 1 raktárnok, 1 gépésztechnikus. Zay-Ugróczon 178 munkás három művezetővel, Zsittnán 40 munkás 1 művezetővel, Ksinnán 77 munkás 1 művezetővel. Összesen 305 személy. Ezeken kivül: saját utazója van Magyarország, Ausztria, Olasz-, Oroszország részére. Egy másik utazója provizio mellett, Németország, Németalföld, Belgium, Dánia, Svéd- és Norvégország részére; egy utazója provizio mellett s egy helyi ügynöke Franczia országban; helyi ügynökei Orosz-, Török-, Angol-, Spanyolországban és Amerikában.

Jellemző vonása a grófnak, hogy legtöbbször a napnak nagy részét a gyárban töltvén el, — mindig tudakozódik, hogy paraszt-munkásai mennyit szereznek s egészen büszke, ha egy-egy paraszt, a ki különben alig volna képes nyomorúlt földecskéjéből megélni, gyári munkája után annyit tud félretenni, hogy házat, földet vehet magának, vagy pár száz forintot tehet a takarékpénztárba.

Készítettek a botgyárral kapcsolatban különféle fadiszmüárukat is, melyek szintén jó kelettel birtak. Ezeken kivül a gróf áldozatkészsége tette a volt pozsonyi házi-ipartterjesztő egyesületnek lehetővé, hogy ez 1876-ban Zay-Ugróczon egy mű-faragótanműhelyt állithatott. A gróf ingyen engedte át a tanműhelynek, rajzteremnek és a tanitó lakásának szükséges helyiségeket, ingyen adott fát és ezenkivül 8 növendéket saját költségén tartott fenn. 1884-ben az állam vette át a tanműhelyt s a gróf a nyujtott kedvezmények legtöbbjében most is részesíti az intézetet. Az ő gondozásának köszönhető, hogy e tanműhely oly szép fokra emelkedett, s hogy még most is folyton fejlődik. A faragványok számos kiállitáson nyertek kitüntetést, s a zay-ugróczi műfaragók mindinkább háttérbe kezdik szoritani a külföldieket.

Ezek főbb vonásokban ama vivmányok, melyeket gróf Zay Albert fáradhatlan tevékenysége az ipar terén elért.

És a nemes gróf a gazdasági téren sem marad tétlenül. Több mint 30,000 gyümölcsfát sajátkezüleg ültetett el, rétjein műöntözést hozott be, nagyban űzi az okszerü káposztatermelést, van szép tehenészete, halastavai, Álmosdon — biharmegyei birtokán — nagyszerü sertéstenyésztése és sehol semmi sem kerüli el figyelmét.

A nevelésügy is nem kis Maecenásra talált benne. 1876-ban megnyittatván helyben egy állami elemi leányiskola, egy elemi fiu- és egy felső népiskola, a gróf az államnak egy teljesen felszerelt egyemeletes iskolaépületet adott át 30 évi ingyen használatra. Ellátja ezenkivül az iskolákat ingyen fütőfával s egy tanerő részére ingyen ad lakást, sat.

Atyjaként tiszteli és szereti őt a vidék; ezrek köszönik neki megélhetésüket, és ő a nélkül, hogy csak szóba is hozná a sok áldozatot, miket a haza és a közjó oltárára hozott, megelégszik azon jutalommal, melyet a rendeltetését híven betöltő hazafi és ember nyugodt öntudatában bir.

És ha az angol és franczia főurak példáját olvassuk, kik az ipar terén az elsők, kik az áldásos munkásságban keresik hivatásuk betöltését, akkor bátran hivatkozhatunk Zay Albert gróf nemes példájára, ki sokoldalu hasznos ipari tevékenysége és áldásos, humánus müködése által szerzett kiváló érdemeket a magyar ipar fejlesztése körül.

BÁRÓ POPPER LIPÓT, faiparos Trencsénben.

A faipar fejlődésére hazánkban rendkivüli fontossággal birt annak a rengeteg kincsnek czélszerü értékesitése és hozzáférhetővé tétele, mely erdeinkben rejlik. A fának fürészelése, félkészitményekké való feldolgozása, s a rendes forgalomba való hozatala, rendkivüli fontos kérdés volt abban az időben, mikor még a vasutak nem közvetitették a közlekedést s mikor az épitési korszak fejlődése kezdődött s ugy a vasutak, mint más vállalatok létesitésénél és keresztülvitelénél is első sorban fára volt szükség. E szükségletet fölismerte Popper Lipót báró, ki abban az időben, mikor az erdők kiaknázása még nem volt rendszeresítve, midőn a faipar nyerstermékeinek előállitása felé alig fordult a figyelem, kizárólag e térre vetette magát s azt oly szerencsével művelte, hogy világhirü ipartelepeket létesitett s a magyar faiparnak óriási lendületet adott. Az ő példáját később többen követték s ma már az országban az erdők rendszeres művelése s az erdészeti faipar fejlesztése biztositva van s az állam mint legnagyobb erdőbirtokos e téren jó példával jár elől s nemcsak befolyást gyakorol az erdészeti faipar rendszeres fejlesztésére hanem azt e végből kirendelt közegei által ellenőrizteti. És e tény fontosságát emeli az a körülmény, hogy a magyar szent

korona országainak területén 9.132.748 hektár erdőség van, a mi az egész ország-területnek majdnem harmadrészét teszi. És ha még hozzáteszszük, hogy erdőségeinkben a legkülönbözőbb és leghasznosabb fanemek a legjobb minőségben találhatók, kétségtelenül kiderül, hogy az ugynevezett nyers faipar fölkarolása hazánkra nézve rendkivül fontos közgazdasági érdek s azok az uttörők, kik ez irányban mint kezdeményezők léptek föl, kiváló érdemeket szereztek az ország közgazdasági és főleg ipari érdekeinek előmozditása körül.

Ez uttörők között első sorban áll podhrágyi báró Popper Lipót, ki mindenét e téren való üdvös és szerencsés munkálkodásának köszönheti.

Popper Lipót mint teljesen szegény és vagyontalan fiatal ember egészen kicsiben kezdte. Tutajon jött le Pestre kicsi fakészletével s a mint ezt eladta, visszament felső Magyarországba uj fát vásárolni. Lassankint kisebb erdőterületet bérelt, majd nagyobbat s igy haladt fokozatosan, mig végre óriási területeknek lett örökös ura vagy bérlője. A nyers faipart Liptó-, Túrócz-, Trencsén-, Árva- és Zólyommegyékben űzte nagy kiterjedésben és később Sziléziában is szerzett erdőbirtokot és bérletet. De a mint az általa művelt és kiaknázott terület napról-napra nagyobb lett, úgy váltakozott készitményeinek különbözősége is.

Popper létesitette hazánkban az első gőzfürészmalmokat s ezekkel együtt a nagyobb faipari telepeket is. Mihelyt az erdő nyers fája gőzfűrészen feldolgozva kerülhetett forgalomba, gyorsabban ment a feldolgozás munkája s nemcsak hazánk piaczait lehetett megfelelő fával ellátni, hanem kivitelre is kellett gondolni. És Popper a legelsők egyike volt hazánkban, a ki a faipari anyagot Délre és a Keletre szállitotta, a ki a tengeren egészen Egyptomba s ennél is messzebb küldte keresett czikkeit. Mert a nyersfa feldolgozásán kivül az ujabb időben nevezetessé vált ipari félkészitmények is hatáskörébe tartoznak e czégnek, mely, miután az erdészet rendszeres kiaknázásával a verseny e téren is mindnagyobb lett, főfigyelmét a kivitelre kezdte fordítani.

Az 1885. évi országos kiállitáson a báró Popper Lipót-féle gyártmányok külön pavillonban voltak bemutatva. E kiállitási csoportról s átalában Popper báró tevékenységéről a faipar terén igen elismerőleg nyilatkoztak az akkori szaktekintélyek. Kiemelték, hogy a fenyőfélékből s átalában a honos fanemekből készitett gyárt-

mányok kiállításában podhrágyi báró Popper Lipót méltán tünt ki, s az ő rendszeresen csoportositott szelvényárúi teljes elismerést arattak. Popper bárónak — mint a kiállitási főjelentés emliti — az országban tulajdon uradalmai és erdőségei vannak, melyeket rendszeresen kezeltet; azonkivül kiterjedt vállalatokkal foglalkozik, s ezek terményeinek feldolgozására nagyszámu fürészműveket tart üzemben, mintegy 60 fürészkerettel. Üzlete nagyobbrészt kivitelre van berendezve s ezért leginkább a külföldön szokásos méretü és minőségü félgyártmány előállitásával foglalkozik. A közönséges szálfákon, deszka- és lécnemüeken kivül Popper telepei különféle méretü redőnydeszkákat, képkereteknek való léczeket, csomagolásra szolgáló hordó-dongákat, parkett-kereteket, közönséges dongafát, zsindelyeket, butorléczeket termel, sőt kész bodnár- és kádármunkákat, faszenet, stb. is állit elő; s mindez természetesen a lehető legnagyobb terjedelemben üzetik s egy nagy ipartelep csoportnak vetette meg alapját, mely száz és ezer szegény embernek ad kenyeret.

Popper báró működése azért is nevezhető szerencsésnek, mert nagyszerü ipartelepeit oly megyékben kezdte meg, hol igen szegény volt a nép s mig egyrészt előny volt az iparra, hogy olcsó munkaerőhöz jut, másrészt nagy jótétemény volt a lakosságra, hogy állandó jutalmazó foglalkozáshoz juthatott. És Popper igazán atyailag gondoskodott a bérletei vagy birtokai körül levő népről. Mikor 1850-ben a nagy inség volt, Popper 200 szegény embernek heteken át adott segitséget. De különben is a józan, takarékos életre serkenté munkásait és alkalmazottait, kik közül az idősebbeket és hü embereit jutalmakkal tüntetett ki. Jótékonysága széles körben volt ismeretes. Sohasem felejtette el, hogy semmiből emelkedett arra a magas polczra, melyet élte alkonyán elfoglalt s a mit józan munkássága, ernyedetlen tevékenysége és vállalkozási szelleme reális érvényesitése által szerzett, abból mindig támogatta a szegényeket, enyhitette a nyomort, s rendkivül sok jót tett. Az egyik keze nem tudta, mit cselekszik a másik; átalában pedig jótékonyságát titokban gyakorolta legszivesebben s nem a külső elismerésben, hanem nyugodt öntudatában s a szegények örömében találta jutalmát.

A nagyipar fejlesztése s a közügyek terén szerzett érdemei elismeréseül Popper több kitüntetésben részesült. Számos rendjelen kivül a magyar nemességet, később a báróságot kapta s ő volt az első zsidó Magyarországban, kit a bárói rangra emeltek.

Popper példája buzditólag hathat a fiatal nemzedékre. Semmiből emelkedett fel az ország arisztokratái közé. Szegény zsidó fiú volt, mikor munkálkodni kezdett s szorgalma, ernyedetlen munkássága, kitartása és becsületes törekvése által milliókat érő vagyonhoz jutott, kiváló tekintélyre emelkedett s később megkapta a bárói méltóságot is. E nagy kitüntetésre igyekezett teljes életében méltóvá lenni. A közügyekre mindig kész volt áldozni, s vagyonához és rangjához méltó életmódot folytatott. A nemességet, melyet munkája által szerzett, munkában tartotta meg s mint nagyiparos utolsó lehelletéig a leggondosabb főnökök közé tartozott.

1886. márczius 2-án halt el 65 éves korában; tetemei szülőföldjén, a hliniki családi sirboltban nyugosznak, korábban elhunyt, áldott emlékű neje koporsója mellett.

Fiait szintén a munka, a tevékenység nemes szellemében nevelte s ők méltán lépnek örökébe atyjoknak, ki nemcsak nevet, vagyont és rangot adott nekik, hanem oly példát is, melynek követésére legjobb erőinket buzdithatjuk, melynek követése által a közvagyonosodás s az ipar általános tekintélye egyaránt emelkednék.

GREGERSEN GUILBRAND, ács, épület-asztalos és faipari vállalkozó.

A vasutak korszakával hazánkban a faiparra is uj korszak kezdődött, a mint hogy a vállalkozási szellem, a fejlődés és a czivilizáczió is uj lendületnek indult a vasutak kiépitésével. A közlekedési eszközök fejlődésével élénkebb lett a forgalom, uj érintkezési pontok keletkeztek s uj szükségletek merültek fel. Ezekkel együtt fejlődött az épitési ipar s ezzel természetesen a faipar is s ennek főleg az az ága, mely az épitészettel van kapcsolatban. Ez iparnak hazánkban való nagymérvű fölkarolására is akadtak érdemes vállalkozók s ez uttörők között méltán sorolható föl Gregersen Guilbrand, a ki mint egyszerü ács és művezető kezdte meg működését hazánkban s kitartása, munkássága, szorgalma és jóravaló törekvése által az ország legelső és legnevezetesebb iparosai közé emelkedett. Származásra nézve idegen. Norvégiában született, a modumi kerület Strand nevü helységében, 1824-ben. Atyja szerény földmüves volt, ki fiát az ácsmesterségre taníttatta. Az ácsmesterség gyakorlati megtanulása után Gregersen Kopenhágába ment, hol három évi szorgalmas tanulás után szakmabeli ismereteit az elméleti téren is gyarapította. Elméleti és gyakorlati tevékenysége után 1847-ben Gregersen Magyarországba

jött. Nálunk akkoriban kezdték a vasutépítéseket és ezek körül egyik fővállalkozó volt egy Talagini nevü olasz iparos, ki Gregersent, mint felügyelőt azonnal alkalmazta s nemsokára alkalmaztatása után a Vág fölött épitett hidak munkálatainak vezetésével bizta meg.

E munkálkodása közben keletkezett az 1848. évi forradalom s Gregersen rövid itt tartózkodása után is annyira megszerette hazánkat, hogy első kötelességének tartotta, a honvédséghez beállani s hazánk védelmére kelni. Műszaki képzettségénél fogva az utászok között foglalt helyet s e minőségében derekasan megállta helyét. A délmagyarországi csatározások közben, a forradalmi harczok vége felé, az orosz hadsereg azt a csapatot, melynél Gregersen szolgált, a Maroson át Butyinba kergette. Innen Gregersen Pankotára, majd Szegedre menekült, s végre a fővárosba tért, hol minden bántódás nélkül elfoglalhatta előbbi állását Talagininál. Ez Gregersent, kinek képzettségét, szorgalmát és megbizhatóságát örvendetesen tapasztalta, ujra a Vág fölötti hidak épitéséhez rendelte ki s midőn e munkákkal elkészült, magával vitte Olaszországba, hol Gregersen a Piava folyó fölött emelt nagy hid épitési munkálatait vezette. Innen Gregersen rövidebb tartózkodásra Bécsbe, majd Stiriába ment, hol szakbavágó munkákkal volt elfoglalva. 1850-ben ismét visszatért Magyarországba s ekkor a Pozsony és Pest között épitett vasutnál nyert alkalmazást és számos fontos műszaki munkálat vezetésével, főleg hidak épitésével lett megbizva.

E működése közben Gregersen annyira megismerkedett viszonyainkkal s annyira megkedvelte hazánkat, hogy eltökélte magát a nálunk való végleges megtelepedésre. 1850-ben Pozsonyba került s bár az akkori abszolut uralom tudta, hogy ő honvéd volt, nem bántották, mert az akkori nagyfontosságu vasuti munkálatok vezetése körül Gregersen majdnem nélkülözhetlen volt. Ez időben vezette a Vág és Ipoly fölött emelt hidak épitését s az Esztergom és Érsekujvár közötti vasutépitési munkálatokat. Ez időtájt Gregersen állandóan Szobon lakott. Mint a hid- és vasutépitésben speciálista, Gregersen csakhamar jó hirnévre tett szert, s számos fontos alkotást biztak rá. Ő vezette a még ma is hires szolnoki vasuti fahid épitését, a szegedi hid alapozási munkálatait, többnemű töltési munkálatokat, a budai vasuti indóház, a hires budai alagut épitési munkálatait és több társával együtt a tétényi vonal épitési munkálatait. Az oravicza-steyerdorfi vasut munkálatai közben, melyeket szintén ő vezetett,

számos nehézségeket kellett leküzdenie, de ezt oly sikerrel teljesitette, hogy jó hire s ezzel együtt a személye iránti bizalom a szakkörökben fokozatosan emelkedett.

Kellő gyakorlati és elméleti tapasztalatok után végre Gregersen elhatározta, hogy teljesen önállóvá lesz és a maga számlájára, saját hasznára vagy veszélyére fog dolgozni. 1865-ben megvásárolta a Luczenbacher János-féle fürész- és fatelepet és ezzel megvetette alapját annak a nagyszerü üzletnek, melyet ma az egész ország közönsége a legelőnyösebben ismer. A fősulyt az ácsipar nagymérvü fejlesztésére, az épület-asztalosság lehető kiterjesztésére s a mindinkább növekvő igényekhez való alkalmazására fektette, de emellett figyelmet forditott a finomabb asztalosmunkák készitésére és nem hanyagolta el a nagyobb vállalkozásokat sem. A vasutépitési munkálatok közül, melyeket ő teljesitett, fölemlitjük a károlyvár-marosvásárhelyi, a kolozsvár-géresi, a nagyvárad-eszéki, az esztergomipolysági, a brassó-temesi vonalokat, mely utóbbinál természetfölötti nehézségekkel kellett megküzdenie. E közben számos vasuti hidat épitett és pedig Zákány mellett, a Tiszán, Verőcze, Huszt, Szatmár mellett, az Ungon, a Kőrösön, a Latorczán stb. Vállalkozott egyéb fontos vasuti munkálatokra, átalakitotta a hatvani pályaudvart, épitett számos indóházat, stb. stb.

E közben üzlete mindnagyobb kiterjedést nyert. Nagyszerü erődités munkálatokat vállalt Herczegovinában Krivosaj és Metkovicz körül, a Kattarói öbölben s ezzel majdnem egyidejüleg vett részt az 1879-iki árviz által elpusztitott Szeged ujjáépitésében. Szegeden ő teljesitette a nagy töltési munkálatok jórészét, ő emelte a sövényházi töltéseket, ő teljesitette az összes csatornázási munkálatokat s az uj tiszai hid alapozását is. Rendkivüli munkaképességéről s élénk vállalkozási szelleméről tesz tanuságot az is, hogy ugyanez időszakban teljesitette a budapesti központi indóház óriási czölöpözési munkálatait; a magyar királyi államvasutak impozáns főmühelyeit is ugyanez időben kezdte épiteni s itt egyesitette mindama munkálatokat, melyek e nagyszerü telep elkészitéséhez szükségesek voltak. E mellett részt vett számos kiváló épületnek faipari fölszerelésében és igy a főváros épitkezési emelkedésében s rohamos fejlődésében az ő nagy munka- és versenyképességének is igen jelentékeny része van. Többek között ő készitette a népszinház összes faipari- és ácsmunkálatait.

Hogy Gregersen ily sokoldalu s nagyszabásu vállalkozásokban vett részt, ez ujabb időben az által is vált lehetségessé, hogy három fia Hugó, György és Nils üzlete vezetésében jelentékeny segitségére van. Igy György és Hugó a külső épitkezések vezetésénél tesznek nagy szolgálatokat, mig Nils a belső felügyeletet és ellenőrzést vezeti s a nagykiterjedésü üzletnek egyszersmind irodafőnöke.

A Gregersen-féle ipartelep terjedelméről s fontosságáról némi fogalmat alkothatunk, ha kiemeljük, hogy az a nagy munkaidőben több mint hatszáz munkást foglalkoztat, kiknek fele az épület-asztalosság körül van elfoglalva. Az épület-asztalosságban és az ácsiparban a Gregersen czég elsőrendü, szolid munkákat állit elő s ez iparágnak gyári fölkarolása által a Bécsből ideözönlő versenynek utját állotta. Az 1885. évi országos kiállitás alkalmával is számos nagy épületet emelt, de valamennyi között legszebb volt az ő saját pavillonja, mely a városligetben még ma is áll, melynek stylje s kivitele egyaránt dicséretére vált a Gregersen czégnek.

E kiállitás alatt láttuk, hogy e czég nemcsak közönséges s nehezebb faipari vállalkozásokban tünik ki, hanem a butorasztalosságban is, melynek oly remek példányait mutatta be, hogy átalános elismerést aratott s jó hirnevét ez irányban is megállapitotta.

A szüntelen munkásság, a vállalkozás és alkotások egész sora füződik a Gregersen czég emelkedéséhez s az abban egyesített különböző fontos iparágak fölkarolása és fejlesztése körül Gregersen Guilbrand elévülhetlen érdemeket szerzett. Ez érdemek átalános tiszteletet és elismerést szereztek neki s telepének. Az elismerést legfelsőbb helyről is kifejezték, midőn Gregersen Guilbrandnak a Ferencz József-rend lovag-keresztjét és 1885-ben, a szegedi rekonstrukczió után, a magyar nemességet adományozták. Igy lett a Norvégiából hozzánk bevándorolt s nálunk nemcsak megtelepedett, hanem gyermekeinek magyar szellemben való nevelése által teljesen aszszimilálódott iparosból magyar nemes. És ha elvitázhatlan tény az, hogy a munka nemesit, akkor a Gregersen nemessége már régi keletü, mert egész életét a becsületes munkában töltötte s ennek köszönheti boldogulását s a köztiszteletet, melyben részesül.

IDŐSB KÖLBER FÜLÖP kocsigyáros.

Kevés név van a magyar iparos világban, mely jobban képviselné az állandóságot, a szolidságot, a reális fejlődést, mint a Kölber név, melynek viselői hazánkban a kocsigyártó-ipart s később a kocsigyártást a modern haladás magas fokára emelték s készitményeik által becsülést szereztek a magyar névnek az ország határain tul is. A Kölber névvel hazánkban a kocsigyártás fejlődése és története szorosan lesz összefűzve s e név maga is a fiatal iparos-nemzedékre nézve tanulság s buzditás lehet.

A kocsigyártás üzletet, melyből a jelenleg fennálló gyár lépésről-lépésre fejlődött, a czég mostani főnökének, id. Kölber Fülöpnek nagyatyja, Kölber Kázmér alapitotta 1784. aprilis 13-án, a midőn egyszersmind a polgári esküt letévén, Pest város polgárává lőn. Kölber Kázmér fia, Kölber Jakab (született 1787-ben, meghalt 1843-ban) külföldön töltött 6 évi tanulmányútjáról haza térvén, 1813. szeptember 11-én vette át és folytatta az üzletet, s alapitotta meg annak mai hirnevét. A külföldön s különösen Bécsben tett azon tapasztalata, hogy nemcsak a magyar főurak, de majdnem az egész ország kocsiszükségletét onnan szerzi be, lehangolta és elszo-

moritotta ugy, hogy élete feladatául tűzte ki a kocsiipart hazánkban annyira fejleszteni és emelni, hogy e káros és fájdalmas viszony megszűnjék. A hibát nem a vevőkben látta és kereste, hanem ott, hol az megtalálható volt, a kocsi-ipar elmaradt siralmas állapotában. Hozzáfogott tehát a munkához, és fáradhatlan szorgalommal folyton fejlesztette és emelte üzletét.

És Kölber Jakab nemcsak mint iparos, hanem a közélet terén is iparkodott kötelességének megfelelni, minek egyik bizonysága az, hogy a város akkori úgynevezett „század tanácsának" tagjává választatott. Társadalmi állását és tekintélyét is annyira emelte, hogy Buda akkorában egyik legelőkelőbb és leggazdagabb családjának leányát, az általánosan ismert, finom műveltségű Müller Karolinát nyerte el nőül, mi által családját és üzletét ujabb anyagi erővel gyarapitotta. A 40-es évek elején már annyira haladt volt, hogy mint szakmájában első és legtekintélyesebb iparos kocsigyári szabadalomért folyamodott s azt el is nyerte. Hozzá is fogott azonnal egy nagyszabásu, s a kocsigyártáshoz szükséges összes iparágakat (kovács, lakatos, bognár, asztalos, fényező, kárpitos sat.) magában foglaló gyártelep építéséhez.

Ifj. Kölber Fülöp.

Mielőtt azonban azt befejezhette volna, utólérte a kérlelhetetlen halál, s a tulságos szorgalom és fáradhatatlan munkásság által megtört test 1843. szeptember 6-án felmondotta a szolgálatot.

A magyar iparegyesület által rendezett hazai kiállitásokban is élénk részt vett volt, s 1842-ben a bronz és 1843-ban az ezüst érmet nyerte jutalmúl.

Kölber Jakab halála után ennek legidősb fia Kölber Fülöp vette át az üzlet vezetését s folytatta azt a régi czég alatt és annak szellemében, míg néhány év mulva Károly öcscse is társul szegődött hozzá s a gyári üzletet „Kölber testvérek" czég alatt folytatták és fejlesztették tovább.

A magyar iparegyesület által 1846-ban rendezett harmadik magyar országos iparkiállitáson a kocsigyár már a jelenlegi czég főnökének vezetése alatt vett részt és a nagy arany érdempénzt nyerte jutalmul.

Az 1848. és 1849-ik örök emlékezetű években hazánk ügyét a Kölber testvérek (id. Fülöp és Károly) mint a fővárosi nemzeti lovas gárda tagjai szolgálták s az üzlet teljes pangásnak indulván, összes munkásaikat felfegyverkeztették s a haza szent ügyének támogatására küldötték a hadsereghez.

A kocsit, melyben Kossuth Lajos mint kormányzó tartotta bevonulását a fővárosba, s melyhez boldogult gróf Károlyi György engedte át lovait, gyáruk szolgáltatta ez alkalomra.

Később, midőn a győzelmes reakczio kezdette meg hirhedt vizsgálatait s Károlyi György grófot mindenképen hálójába keriteni kivánta, e körülmény is vizsgálat tárgya lőn. Kölber Károlyt, mint a czég képviselőjét több izben hallgatták ki és faggatták, hogy tenne tanúságot arra nézve, hogy a kormányzó bevonulásához a lovakat csakugyan Károlyi György gróf állitotta. A vallatásnak sikere nem lévén, Kölber Károlyt elzárták s csak több napi fáradozás után sikerült őt a fogságból kiszabaditani.

Kölber Alajos.

A bekövetkezett szomorú 50-es évek alatt id. Kölber Fülöp minden igyekezete és munkássága kizárólag a kocsigyártásnak volt szentelve. Szakadatlan munkásság és az akkorában már megkezdett nagy világkiállitások szorgalmas tanulmányozása, nemkülönben a külföldi nagy gyártelepek figyelmes látogatása végre azt eredményezték, hogy midőn a 60-as évek bekövetkeztével s a nemzeti élet ébredésével az ipar terén is élénkebb mozgalom fejlődött, és a szükséglet mindinkább fokozódni kezdett, e czég főnöke büszkén elmondhatta, hogy elérte, mit boldogult atyja czélul tűzött volt ki, elérte, hogy hazánkban többé nem volt szükség arra, hogy bárki is, s legyen az a lehető legnagyobb igényekkel biró ur, kénytelen lett volna kocsiszükségletét külföldről vagy Bécsből beszerezni.

Kölber Károly folytonos betegeskedése és gyöngélkedése miatt 1869. márczius 1-én az üzlettől visszalépvén, helyét id. Kölber Fülöp két fia, Fülöp és Alajos foglalta el, kiket atyjuk e pályára nevelt és képeztetett ki.

Ifj. Kölber Fülöp a gyakorlati téren a czég gyárában tanult,

Gráczban, Bécsben, Német- és Franczia-országban folytatta s végezte be tanulmányait, mig Alajos az elméleti téren Budapesten tanúlt, Bécsben és Zürichben végezte a műegyetem gépész-mérnöki szakosztályát. Két évet Amerikában töltött s hazajövetele alkalmával látogatta meg Angliát, Franczia- s Német-országot.

Ez idő fontos sarkpontot képez a gyár fejlődésében. A szükséges segéderők hiányában a czég érdemdús főnökének, id. Kölber Fülöpnek főfeladata természetesen maga a gyártás, a műhely, ennek vezetése, fejlesztése és ellenőrzése volt, mi idejét annyira elfoglalta, hogy minden egyéb dolognak háttérbe kellett szorulnia. Fiai beléptével abba a szerencsés helyzetbe jutott, hogy a munkát ezekkel és ezek között megosztván, a gyár technikai beredezésére, felszerelésére és az üzlet kereskedelmi részére is kellő gondot fordíthatott.

Legelső gondja volt, az akkor általános szokásnak megfelelőleg a gyárukban is dívott német nyelvet a magyarral helyettesiteni. Ez nem csekély feladat volt, mert a megfelelő magyar elnevezések hiányában még a tiszta magyar munkások is a német műkifejezéseket használták. E kényszerhelyzetben a főnökök maguk kerestek és alkalmaztak belátásuk szerint megfelelő elnevezéseket, melyek egyrésze azóta általános használatban van. A kettős könyvvitelt, teljesen új könyvekkel s most már magyar nyelven vezetve hozták alkalmazásba. Az összes munka- és műhelykönyveket, üzleti irományokat és lajstromokat magyar szöveggel látták el. Igy most már nem csak az üzlet szelleme, mely mindig magyar volt, de nyelve is kizárólag magyar lett és az maradt mai napig is.

Az 1873-iki bécsi világkiállitásban részt vett a czég, s ez volt az első világkiállitás, melyben e czég által a magyar kocsigyár-ipar is képviselve volt. A „haladási érmen“ kivül számos külföldi megrendelés volt a jutalom, melyet gyártmányaik arattak. Ez időben a gyár kocsijai már nemcsak az osztrák-tartományokban, de a külföldön is előnyösen ismertek voltak. Ifj. Kölber Fülöp, ki a kiállitáson a magyar kocsik csoportját rendezte volt, ez alkalommal a koronás arany érdem-kereszttel lett kitűntetve.

1876-ban a szegedi és 1878-ban a párisi kiállitáson vett részt a czég. A párisi világkiállitáson kizárólag csak e czég képviselte a magyar kocsigyár-ipart, s jutalmul az ezüst érmet nyerte el. Királyunk ő felsége ez alkalomból id. Kölber Fülöpöt a Ferencz-József-rend lovagkeresztjével tüntette ki. Az 1882-iki kiállitáson,

Triesztben ismét e czég képviselte egyedül a magyar kocsigyár-ipart és a nagy aranyérmet kapta kitüntetésül.

Ez évben a gyár gőzerőre rendeztetett be, s a szükséges új szerszám- s munka-gépekkel szereltetett fel, mi által a külföld legelső s legfejlettebb kocsigyárainak szinvonalára emelkedvén, a tulajdonosok büszkén mondhatják, hogy elérték mit eddig e téren elérni lehetett. Csak lankadatlan szorgalom, fáradhatlan munkásság kell továbbra is, hogy az elért eredmény fentartassék s a jövőben is tovább fejlesztessék, mit a család tradiczióihoz hiven a mai czégfőnök unokája, a már 16 éves Jenő lesz hivatva teljesiteni, ki szintén e pályára készül.

Sikerült az idősebb Kölbernek szellemében haladva a kocsigyár-ipart a primitiv kis nyerges-műhelyből kiemelni és európai szinvonalra emelni s elérni azt, hogy készitményeik nemcsak hazánkból szoritották ki a külföld és különösen Bécs hasonló gyártmányait, de Európa majdnem minden részében használtatnak, s az egész művelt világon ismertek és kitünő hirnévnek örvendenek. Ma már nem tartozik a ritkaságok közé, hogy előkelő külföldi főurak és királyi családok ivadékai kéretik magukhoz a czég egyik-másik tagját, hogy vele a teendő megrendelésekre nézve személyesen folytathassanak tárgyalásokat és kikérhessék avatott tanácsát.

Azon szép fejlődés, melynek kocsigyár-iparunk hazánkban örvend, legnagyobb részt e gyárnak és gyártmányainak érdeme, mert ez iskolául és mintául szolgált és szolgál még folyton iparosainknak és szolgálhatna a külföld iparosainak is. A jelenleg hazánkban a kocsiiparral foglalkozók túlnyomó része, közvetlenül vagy közvetve e gyár tanitványai. Gyártmányai pedig az ország minden részében mintául szolgálnak és külföldön épúgy, mint hazánkban is utánoztatnak.

Franczia- és Németország, nemkülönben Anglia- és Amerika leghiresebb kocsigyáraival folyton érintkezésben áll e gyár, és az ez országokban megjelenő szaklapokat éber figyelemmel kiséri, úgy hogy a kocsigyártás terén felmerülő minden ujabb mozzanatról tudomással bir s minden ujabb eredményt úgy izlés és külső csin, mint szerkezet s anyag tekintetében saját gyártmányain is érvényesithet.

Szóval a gyár mindig a haladás szinvonalán áll és ez a titka nagymérvű fejlődésének.

Javításai és újításai hazánkban általános használatban és alkalmazásban vannak, sőt azok egy része a külföldre is kihatván, ott is a kellő méltánylásra talált és alkalmaztatik, mint erről az ottani s különösen az amerikai szaklapok jelentései tanúskodnak. A Kölber testvérek gyára munkaképességének egyik fényes bizonyítékát 1882-ben adhatta, midőn a magyar vörös-kereszt-egylet részére rövid néhány hó alatt 115 kocsit szállított s állított ki teljes fölszereléssel, és pedig oly kocsikat, a milyenek addig hazánkban még nem készültek és e nagy munka mellett a gyártás és üzlet rendes menete a legkisebb akadályt vagy halasztást sem szenvedett.

A Kölber család immár az ötödik nemzedékben maradt hive szakmájának, s több mint egy századon át szolgálja ernyedetlenül a magyar ipart, és pedig oly téren, a melyen kellő munkásság, kitartás mellett biztos a tisztességes megélhetés, sőt gyarapodás is, de a mely sem a kényelem, sem pedig a gyors meggazdagodás csábjaival nem kecsegtet.

Ámbár az üzlet a czég főnökének, id. Kölber Fülöpnek majdnem minden idejét igénybe vette, ő mégis iparkodott a közügyek terén is eleget tenni polgári kötelességének. A 40-es években tagja volt a magyar iparegyesületnek, nemkülönben országos választmányi tagja a Pozsonyban alakított védegyletnek. Az 50-es években a kereskedelmi és iparkamarában működött. Ujabban a öreg Kölber a közügyektől lassankint visszavonult, de fiai e téren is helyettesítik.

Ifj. Kölber Fülöp tagja a keresk. és iparkamarának és mint kereskedelmi tanácsos működik a keresk. és váltó-törvényszéknél. Kölber Alajos pedig tagja a főváros törvényhatósági bizottságának és a fővárosi árvaszéknél fizetés nélküli ülnök.

A jótékony adakozásokban és a közáldozatokban a czég erejéhez képest mindig részt vett. Szeged segélyezésére és az Erd. Magy. Közmüv. egyletnek 100—100 forintot, a magyar vörös-kereszt egyletnek két nagy négyezer forint értékü kocsit adott. Tagja számos jótékony egyletnek stb.

Szóval e czég tagjai régi tradiczióikhoz képest első sorban iparáguk fejlesztése terén tűntek ki, másodsorban a közélet terén oly buzgó és mintaszerű tevékenységet fejtettek ki, hogy nevük a magyar ipar történetében a legjobbak közé lesz igtatva s példájukat mindig mint követésre méltót állithatjuk a fiatal iparosok elé.

THÉK ENDRE, épület- és műasztalos.

Kevés iparos él jelenleg a fővárosban, kinek neve oly széles körben volna ismeretes és köztisztelet tárgya, mint Thék Endré-é. És kevés ember érdemli meg jobban e tiszteletet mint ő. Mert azok közé tartozik, a kik maguk erejéből emelkedtek föl a tekintély, a tisztelet magas fokára. Ő sohasem keresett sem elismerést, sem kitüntetést, sem tekintélyt. De éppen az ő szerénysége, iparága fejlesztése körüli vasszorgalma, fényes tehetsége és tapasztalatainak hasznos érvényesitése által elért eredmények és mindenekfölött egyenes, tiszta jelleme oly tisztelettel övezték nevét, mely sok barátot szerzett neki, s mely által már-már szilárdan megállapitott üzleti hirét fokról-fokra fejleszthette.

Nem a különös véletlennek, nem a kedvező esélyeknek, hanem képzettségének, tanulmányainak, lankadatlan szorgalmának és tevékenységének köszönheti üzlete nagymérvü fejlődését. Pedig legelől kezdte. Született Békés-Csabán, mint szegény szülők gyermeke. Elemi iskoláinak befejezte után az asztalos-mesterségre adták s az inasévek kitöltése után Thék mint fiatal mesterlegény vándorutra kelt, hogy szakmájában a külföld nevezetesebb városaiban is kiképezze és töké-

letesitse magát. Igy érkezett Francziaországba, hol, nevezetesen Párisban, több elsőrendü asztalosnál töltött huzamosb időt. Midőn a párisi nagyszerü műbutor-ipar tárult szemei elé, akkor látta csak Thék, hogy mennyire el vagyunk mi maradva Magyarországban, a hol akkor tájt a legelső asztalosoknak is alig volt fogalma arról a nagy haladásról, melyet a butoripar Francziaországban tett. Föltette magában, hogy a tőle telhető buzgalommal oda fog hatni, hogy hazánk butoriparának modern fejlesztéséhez ő is hozzájáruljon. Vasszorgalommal fogott ez iparág tanulmányozásához; a gazdag párisi gyüjteményekben és a legkitünőbb műhelyekben nagy gonddal és figyelemmel tanulmányozta a régibb és ujabb műbutoripar remekeit, különös sulyt fektetve az izlés fejlődésére és a butoriparban való alkalmazására.

Dus tapasztalatokkal megrakodva tért vissza hazájába és a fővárosban asztalos műhelyt létesitett. Az általa gonddal készitett műdarabok csakhamar magára vonták az előkelő közönség figyelmét és Théknek annyi munkája akadt, hogy műhelye napról-napra terjeszkedett és csakhamar elérkezett az az idő, midőn a kézi munka már nem győzte a megrendeléseket és Thék kénytelen volt telepét gőzerőre berendezni s a legkitünőbb faipari segédgépeket beállitani. Ez annál inkább szükséges volt, mert Thék nagy mértékben fölkarolta az épületasztalosságot is, sőt ez műhelyében csakhamar tulsulyra vergődött, anélkül azonban, hogy a műipari irányt elnyomta volna.

Thék tehát az első kézmüves-asztalos volt Magyarországban, ki telepét gőzerőre berendezvén, a legkitünőbb segédgépekkel látta el s egész erővel törekedett a külföldi, főleg az ausztriai butoriparnak hazánkból való kiszoritására. Törekvéseit fényes siker követte. A megrendelő közönség látva, hogy Thék kitünő hirét napról-napra jobban beigazolja, bizalommal fordult hozzá megrendeléseivel s a gőzerőre berendezett nagy műhely is szük lett. Thék tehát 1885-ben megszerezte a régebben fönállott butor-ipar-részvénytársaság üllői-uti nagy kétemeletes telepét s műhelyét ebben helyezte el. Igy műhelye egyike lett Magyarország legnagyobb és legjobban berendezett asztalos műhelyeinek, mely a folyton növekvő szükségletnek most már fokozott mértékben képes megfelelni s oly teleppel bir, mely mindinkább kibővithető. Ez elsőrendü asztalos-üzlet nagymérvü versenyképességéről fényes bizonyságot tehetnek a gr. Károlyi István-féle palota, a gr. Csekonics-féle palota, az operaház és számos más előkelő

fővárosi és vidéki palota és középület mintaszerü berendezései, melyek Thék kitünő izlését és munkaképességét is dicsérik. Jellemző vonása különben e telepnek, hogy sokfelé való versenyzése daczára sohasem tartozik azok közé, kik a vásári verseny legszélső határáig mennek, a többi versenyzők rovására az árakat lenyomják. Sőt, miután nagymérvü versenyképességét számtalan alkalommal bebizonyitotta, bizonyos büszke önérzettel azt az elvet igyekszik megvalósitani, hogy a tisztességes és jó munkát méltányosan meg is kell fizetni, de ez elvnek érvényesitésében sohasem vétett a versenyképesség szigoru követelményei ellen.

A műasztalosság terén is Thék egyike a legelsőknek az országban s azon uttörők között foglal helyet, kik elsők bizonyitották be remek készitményeikkel, hogy a butor-szükséglet fedezése érdekében még a legnagyobb igényekkel biró megrendelőknek sem szükséges többé a külföldhöz fordulni. Stylszerü, általános figyelmet keltő készitményei teljes elismeréssel találkoztak a szegedi és székesfehérvári országos kiállitások alkalmával s ez elismerés csak buzditó hatással volt rá e téren való sikereinek fokozására. A jó iparos kitünő beosztásával és előrelátásával készitette elő e téren való haladását is. Mindig gazdag választéku faanyaggal bir s a világ legtávolabbi piaczait is felkereste, ha bizonyos butordarabhoz kifogástalan, száraz fára volt szüksége és raktárában a legkitünőbb hazai és szlavoniai fanemek mellett, mindig gazdag választékot találhatunk a legjelesebb és legritkább külföldi- és amerikai fanemekből is. Ezenkivül rajz- és diszitményi gyüjteménye egy kis vagyonnal ér föl; rajzolóit kitűnő tapintattal tudja megválasztani és ipara követelményeihez képest nevelni. Végre talán legtöbbet ér, a mit külön is hangsulyoznunk kell, az a körültekintő, mindenre figyelmes és mindent ellenőrző gondosság, melylyel Thék a műhelyében munkában levő butorok előállitását kiséri. Az 1885. évi országos kiállitás akalmával az iparosok által a király tiszteletére emelt „királypavillon“ egyik termét Thék nagy áldozatok árán állitotta elő. A királyszobában a mesteri kivitelü faragott diófa-plafond, a diófából készült falburkolat, a stylszerü butorok, a külföld legkiválóbb szakértőinek osztatlan elismerését is kivívták. Csak nálunk nem keltettek különös feltünést, mert éppen a mi szakértőink nagyon jól tudták, hogy az emlitett készitmények ugyan teljesen méltók Thék műhelyéhez, de éppen tőle kevesebbet nem is lehetett várni. S a kik

Thék készitményeit ismerik, azokat műizlés és tökélyre nézve a külföldi műipar e nemü készitményeivel egy rangba helyezik.

Különös említést érdemel még az is, hogy Thék mint polgár és iparos a közügyek terén is kiváló érdemeket szerzett, emelte jó hirét és hitelét. A kormány megbizásából sokszor készitett hatóságok butor-berendezése számára mintarajzokat, és pedig mindig dijtalanul; ez nemcsak azért érdemel említést, mert áldozat és nagy munka, hanem azért is, mert az általa készitett tervek szerint hirdetett pályázatban Thék sohasem vett részt, nem akarva szaktársai rovására oly munkák készitését elvállalni, melyekhez a terveket ő maga készitette s melyeknek előállitására ennélfogva talán előnyösebb ajánlatot tehetett volna. Ugyanily helyzetben volt az 1885. évi országos kiállitással szemben is, melynek országos bizottsági tagja levén, jövedelmező munkára nem vállalkozhatott. E helyett azonban éjt-nappallá téve, megfeszitett erővel dolgozott a butoripari csoport rendezésében, és munkásainak segitségével is nagy áldozatot hozott e csoport nehéz rendezési munkálatainak sikeres megoldásával. Ezenkivül a butoripari és a munkakiállitási csoportok biráló bizottságainak elnöke is volt és e tisztének is teljes odaadással, a legnagyobb lelkiismeretességgel és szigoru igazságszeretettel felelt meg, ugy, hogy a kiállitás ügyének tett szolgálatait tényleg csak azok képesek méltányolni, kik fáradhatlan munkásságának, odaadó buzgalmának és páratlan ügyszeretetével járó áldozatkészségének közvetlen szemtanui voltak. És e szemtanuk kénytelenek voltak elismerni, hogy Thék a kiállitás ügyének oly szolgálatokat tett, melyeket meghálálni még a legnagyobb kitüntetéssel sem lehetett volna. De ő, bár érdemei elismeréseül a Ferencz József-rend lovagkeresztjét kapta, nem a külső kitüntetésben kereste a jutalmat, hanem azon nyugodt öntudatában, hogy e nagy nemzeti mű sikeréért ő is megtette a magáét, a mi közönséges fogalmak szerint annyit tesz, hogy sokkal többet tett, mint amennyi kötelessége lehetett és tevékenységével három-négy ember munkaképességét és áldozatkészségét egyesitette magában.

De nincs neki szüksége különös alkalomra, hogy a közügyek iránti kötelességeit teljesitse. Az állami tanintézetek valamelyike számára minden évben ingyen készit egy-egy diszesebb szekrényt az ásvány-, rovar- vagy más gyüjtemény elhelyezésére s általában, ha valamely nemes czél előmozditásáról van szó, az ő jó szive és áldozatkészsége sohasem szoktak elzárkózni. Kevés ember tett annyi jót, mint

Thék Endre, kinek semmiféle áldozat sem nagy, csak egyet kerül ki mindig, a hálálkodást, a köszönetet.

Az országos iparegyesület igazgatóságának is buzgó tagja és az ipari közügyek iránt való meleg érdeklődésének sokszor adott kifejezést ugy ez egyesületben, mint más közhasznu intézetekben való felszólalásai által. Iparága fejlesztése s közhasznu tevékenysége által az iparosok között előkelő helyre küzdötte föl magát s az általános tisztelet és közbecsülés mellett rokonszenvet keltett egyénisége iránt, miáltal, mint már emlitettük, sokak által tisztelve, senki által sem irigyelve, a magyar ipar gyakorlati uttörői sorában a legelsők közé jutott.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

KRÁMER SÁMUEL, kárpitos.

Krámer Sámuel a dekorativ lakberendezések terén igen sokat tett a fővárosban. Kitünő izlése e téren számos előkelő uri-lakás berendezése körül érvényesült. Krámer specziális tanulmánya tárgyává tette e szakmát, sokat utazott a külföldön ismeretei gyarapitása végett és itthon mindent elkövetett, hogy a butoripari lakberendezés és dekoráczió terén a lehető legmagasabb igényeknek megfeleljünk. Ha e téren oly rendkivüli haladás mutatkozik, mint a minőt léptennyomon észlelhetünk, ha az izlés általában finomult és nemesbült, ebben kiváló érdemei vannak Krámernek, a ki e téren uttörő volt és sohasem monopolizálta e fontos iparágat, hanem odatörekedett, hogy az a szakma, melyet méltóan képvisel, fokról-fokra emelkedjék és gyarapodjék.

Ama szakembereink, a kik a modern külföldi kiállitásokat figyelemmel kisérték és tudják, hogy ujabb időben minden nagy városban igen nagy sulyt fektetnek a dekorativ lakberendezésekre, a mit például a Bécsben évről-évre ismétlődő butoripari kiállitások is igazolnak, azok némi aggodalommal néztek az 1885. évi országos kiállitás e csoportjának sikere elé, a mennyiben nem voltak tájékozva az e

téren rendelkezésre álló jó erők versenyképessége felől. Az emlitett országos kiállitás azonban, a melyre azért hivatkozunk, mert sok versenyképes iparágunkat ez mutatta be először a nagy közönségnek, fényesen igazolta, hogy ez aggodalmak alaptalanok voltak, mert a szobaberendezések terén oly generáczió keletkezett, mely becsületére válik a magyar ipari fejlődésnek.

Ha áll az, hogy az embert gyakran ruházata után lehet megismerni, sokkal inkább tarthatja magát az az állitás, hogy a nemzetek vagyonosságát, müveltségi állapotát és izlését a szerint lehet megitélni, a mint az emberek laknak. A lakásnak kellemes, izléses fölszerelése, eredeti berendezése jellemzi a lakónak egyéniségét. A tulságos és az illető lakás viszonyainak meg nem felelő luxus ép oly helytelen, mint a tultömöttség, a kiáltó butordarabok összehalmozása stb. Ellenben a könnyed elegánczia, még a szerényebb polgári butorzatu szobát is sokkal kellemesebbé teheti, mint a sokkal drágább, de a megfelelő izlés hiányában berendezett vagy tultömött és tulhalmozott nagyuri szobát.

Hogy a dekorativ lakberendezés terén végre elértük azt a kedvező eredményt, melyet az emlitett országos kiállitás is föltüntetett, az szakbavágó iparunk haladásának kétségkivüli jellensége. És ebben kiváló érdeme van Krámer Sámuelnek, ki mint kárpitos és butoriparos egyike a legrégibbeknek a fővárosban és egyike a legelsőknek, a leginkább kimagasló iparosoknak. Az ő tapintatos erélyének köszönhetjük e részben a haladást. Az ő vezetése e téren befolyással volt a butor- és müasztalosság magas foku fejlődésére és az ő utasitásai szerint és szerkesztése alapján emelkedtek mindama mellék-iparágak (aranyozó-ipar, butorpaszományosság, szobafestés, kárpitozás stb.), melyeknek együttes fejlődése nélkül a dekorativ lakberendezési ipar hatása sohase emelkedett volna például oly magas fokra, mint a milyenen azt a magyar államvasut központi indóházának királyi várótermei, vagy az 1885-iki kiállitáson a fejedelmi fénynyel és ritka müizléssel berendezett királypavillon föltüntette. És e pavillon középső szobája, melyet Krámer rendezett be, a fénypontját képezte a diszitő kárpitosságnak, melynek munkái hazánkban szebben még nem voltak bemutatva. De számos főuri lakás, a királyi palota, a gödöllői királyi kastély, az operaház kárpitosmunkái stb. is fényes bizonyitványt szolgáltatnak arra nézve, hogy Krámer Sámuel iparát a művészet magaslatára emelte, hogy e téren alko-

tott és teremtett annyit, amit egy minden tekintetben képzett, geniális műiparostól várhatunk.

Ezért, de sok más okból is bátran sorozhatjuk Krámert azok sorába, a kik iparunk terén mint úttörők müködtek és sikereket értek el.

Született Pesten, 1834-ben. Miután az elemi iskolákat elvégezte, egy kárpitoshoz került inasnak s 1851-ben fölszabadult. Mint segéd kevés ideig Pesten dolgozott, de csakhamar elfogta a vágy, hogy szakmájában minél tökéletesebbet lásson s vándorutra kelt. Bécsben és Németország több nagy városában töltött rövid időt, de folyton előretörekvő szelleme Párisba vonzotta őt, a hol ez időtájt a kárpitosság és a diszitőipar virágzásának tetőpontján állott. Több elsőrendü műhelyben dolgozott és szabad idejét elméleti képzettségének tökéletesitésére fordította. Sokat tanult, szorgalommal és nagy előszeretettel képezte magát az elméleti és gyakorlati téren egyaránt, a legjobb mintákat gyüjtögette, ízlését nemesitette, s miután még Londonban töltött rövid időt, nehány évi vándorlás után visszatért hazájába. Megjegyzendő, hogy Krámer jómódu szülőktől származott, kik többször fölajánlották neki anyagi támogatásukat, ő azonban kereken kijelentette, hogy tökéletesitésének költségeit a maga keresményéből akarja fedezni s ha a vándorlásnak keserüségei vannak, ezeket is meg akarja ízlelni. De mint szorgalmas és képzett munkásnak nem volt alkalma szükölködnie, sőt józan és takarékos magaviselete mellett csinos összegecskét volt képes megtakaritani.

Hazatérve az akkor alapitott butoripari részvénytársaság művezetőjévé választatott, de e minőségben nem maradt meg soká. 1861-ben önálló üzletet alapitott és a müértő nagyközönség figyelmét csakhamar magára vonta. Munkáit tiszta és finom izlés jellemzi; főerényei voltak a pontosság, a szigoru szoliditás s ezeknek köszönheti, hogy már hat évi önálló munkálkodás után, a párisi közkiállitáson való részvétele által szerzett érdemeiért legfelsőbb helyről a koronás arany érdemkereszttel tüntették ki. Nem sokkal később az udvari szállitói czimet kapta, 1873-ban a bécsi közkiállitás biráló bizottságának tagja lett s ez alkalomból kapta a Ferencz-József-rend lovagkeresztjét s több más külföldi rendjelt.

Üzlete fokról-fokra emelkedett s az ma az ország legelső kárpitos üzlete. Miként e szakmában mindig úttörő volt, ugy az elsőséget mindenkor meg tudta tartani, mert folyvást tökéletesbült s lépést tartott a korral fejlődő magas igényekkel.

Emellett mindig megmaradt a munkás iparos szerény körében. Személyzete iránt atyai jóindulatot tanusitott, iparága közérdekeit s az ipar általános érdekeit buzgón támogatta. Igazgatósági tagja az országos iparegyesületnek s ez egyesület kebelében működő butoripari szakosztálynak tevékeny elnöke; a budapesti kárpitos-ipartestületnek választmányi tagja, a kereskedelmi s iparkamarának beltagja volt, sat. De a főgondot mindig üzletére fektette s mint művelt, képzett iparos ma is oda irányozza törekvéseit, hogy a kor igényeihez képest folyton előre haladjon s iparágát a lehető legmagasabb színvonalra emelje. Fiát, Henriket üzletének folytatására neveli.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

WALSER JÁNOS, kádármester.

Walser János 1782-ben Würtembergben született; a kádárságot megtanulván, 1808-ban vándorlásait megkezdte és Bajorország és Ausztrián keresztül 1809-ben Pestre érkezett. Itt 1816-ban remeke befejezése után kádármester lett.

Még segéd-korában bőséges alkalma volt vasszorgalma és kitartása által magát a nagy hordók készitésében gyakorolni és tökéletesiteni. E fáradozásainak és törekvéseinek sikeres eredményét csakhamar élvezhette; mert kiváló szakképzettsége és ügyessége által jó hirnévre tett szert. Kiváló szorgalma és munkásságának kifejtésére az akkori viszonyok igen kedvezők voltak, mert a bordézsma beszedése folytán az akkori uradalmi pinczék, a nagymennyiségü borok elhelyezésére, nagy hordókkal lettek fölszerelve.

Fölemlitendő, hogy akkoriban a dongafa-szükséglet csekély része Nógrádmegyéből, de legnagyobb része Bajorország és Felső-Ausztriából került az itteni piaczra; de midőn annak beszerzése — az ottani erdők kiirtása folytán — mindig nagyobb nehézségekkel járt, Walser János Klopfinger pesti kádármesterrel egyetemben dongafa-szükségleteit Szlavoniában, a Drávamenti rengeteg erdő-

ségekben kezdte készíttetni és a Dunán Pestre szállittatni. E hasznos kezdeményezés által a tölgyfa-bevitel külföldről megszünt, de sőt dongafa-kivitelünk nagymértékben emelkedett.

Walser János még hazájában elsajátitotta a borkezelést és e képzettségét mint pesti mesterember igen jól értékesithette, mert több nagyuri család, a mint Gyulaiak, Ürményiek stb. meggyőződvén e téren való jártasságáról, megbízhatóságáról és szakképzettségéről, terjedelmes pinczéjükben felhalmozott boraikat általa kezeltették.

De bár Walser János sokfelé és sok irányban volt elfoglalva, még is elég időt szentelt mesteri föladatának és iparos-kötelességének teljesitésére. A fősulyt mindig arra fektette, hogy iparának jóravaló, erkölcsös, értelmes tanulókat és segédeket neveljen és kiképezzen, a mire ő ritka jószivűsége, szívélyes bánásmódja, műveltsége és ipari képzettségénél fogva ugyszólván hivatva volt. Ugy a fővárosban, mint a vidéken még ma is vannak kádár-iparosok, kik tisztelettel és szeretettel emlékeznek vissza volt tanító mesterükre, volt segédjei pedig hálásan emlitik, mint ritka szakértelemmel és buzgósággal megáldott oktatójukat, valamint azt a kedélyes családias kört, melyet Walser házában találtak s melynek kiegészitő része volt minden inas és minden segéd.

És a régi mestereknek egyik legszebb jellemvonása volt az, mit Walser is elsajátitott, hogy a kezükre bizott fiatal nemzedéket mint családtagjaikat tekintették és az atyai szigor mellett a szeretetteljes bánásmódot gyakorolták velük szemben. Igy fejlődött keze alól egy derék és értelmes iparos-nemzedék s ilyen szellemben nevelte fiait: Ferenczet és Jakabot, kik e tekintetben is méltó követői atyjuk derék példájának.

WALSER JAKAB, kádármester.

Walser Jakab 1864 óta folytatja Walser János fia czég alatt, a boldogult atyja Walser János által 1816-ban alapitott kádárüzletet. Ő még 1847-ben az itteni gymnáziumból kilépett, és az akkori József-ipartanodában folytatta tanulmányait; de 1849-ben legidősebb testvérbátyja — konstantinápolyi kocsigyáros — felhivásának engedve, hozzá utazott. Bátyja elhalálozása folytán 1850-ben ismét az atyai házba tért és atyja kádárüzletébe mint tanoncz belépett.

1854-ben megkezdette vándorutját és Majna melletti Frankfurtban egy kádármesternél munkába lépett, ki egyszersmind a hirneves P. A. Mumm-féle borkereskedő czég pinczemestere is volt; ily módon jó alkalma volt, mind a német kádáripart, mind pedig az ottani borkereskedést tanulmányozni. Másfél évi ott tartózkodása után ugyanazon borkereskedés G. H. Mumm czég alatti pezsgőgyárában, Rheimsban talált alkalmazást, a hol a franczia pezsgőgyártási módot ismerte meg. Innét Dél-Franczia országba, Bordeauxba, a hires bordeauxi bortemelő vidékre utazott és Klepper & Cie borkereskedésbe lépett. 1857-ben visszatérvén szülővárosába, a kádárczéhhez intézett folyamodása folytán ugyanaz év november havában remeke elkészitésével megbizatott,

melynek általános dicséretben részesült befejezése után, szeretett aggkoru atyja nagy örömére, 1858-ki február havában czéhbeli mesternek felavattatott, és ez időtől fogva, mint üzlettárs, híven és szorgalmatosan kezelte atyjával egyetemben a kádárüzletet. Az 1864. év tavaszán saját számlájára Walser János fia czég alatt átvette az üzletet atyjától, ki 1865. márczius havában elhunyt.

Walser Jakab atyjától öröklött üzletének nemcsak jó hirnevét törekedett fönntartani, de egyszersmind igyekezett iparágában, a külföldön szerzett tanulmányait és tapasztalatait a gyakorlati téren megvalósitani. Igy sikerült neki az itteni Jálics A. Ferencz és társai világhirü borkereskedő czég hathatós támogatása mellett - az addig használatban volt magyar szállitó- és leginkább borkivitelre szánt hordókat átalakitani; és tekintettel a kivitelre, és a külföldi vevők szokásaira és igényeire, azokat a kényelmesebb elraktározás végett hosszas alakban, és a külföldi borkereskedelemben divó ürmérték szerint elkésziteni.

Ez ujitás előnyei legjobban tanusitják, hogy e hordók kiviteli borkereskedelmünkben már meghonosultak, és az eddig használatban volt sokféle ürtartalmu hordókat a piaczról leszoritották, mert mint Bordeauxban a hordó-egység a barrique bordelaise = 225 lit., ugy általában elismertetett a magyar darab = 4 akó = 225 lit., ezenkivül volt még $^1/_4$ darab 56 lit., $^1/_2$ darab 112 lit., kettős darab 450 lit., hármas darab 675 lit. egyuttal magyar borszállitó hordó.

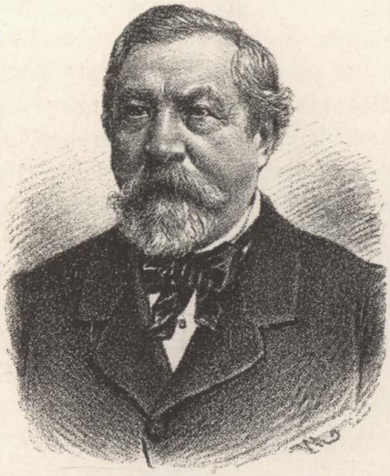
De Walser Jakab erélyes törekvései, önzetlen buzgósága és tevékenysége saját tagtársai körében is méltó elismerésben részesültek, a mennyiben őt már 1877-ben a kádár ipartársulat alakulásakor egyhangulag elnökké választották, mely megtisztelő bizalmat 9 éven át, a társulat feloszlásáig szakadatlanul birta; ujabban pedig a fővárosi kádár-, esztergályos-, kaptafakészitő-, kosárkötő- és kefekötő testület, ismét egyhangulag történt elnökké megválasztása által tisztelte meg.

Az ipar érdekeit mindig előszeretettel és áldozatkészséggel szolgálja. Igy az országos iparegyesület, és a magyar iparosok általános hitelegyletének igazgatósági tagja, a budapesti ker. és iparkamara beltagja, a váltótörvényszéknél ülnök és kereskedelmi tanácsos, a fővárosi iparoskörnek alelnöke.

Ritka szerénységénél fogva közbecsülésben áll ugy az iparosok, mint a nem iparosok körében. Józan, értelmes iparos létére első sorban mindig üzleti érdekeit tartja rendben s ha szabad ideje jut,

ezt a közügyeknek szentelni és sokféle tiszteletbeli állásainak becsülettel, kitartással felel meg. Az ő munkálkodása, józan élete például szolgálhat sok iparosnak. Mert a mint a saját műhelyében mester s munkavezető, ugy azonkivül hazájának hasznos polgára, ki érdeklődik minden nemes közügy, főleg az iparérdekek iránt, minden üdvös kezdeményezést felkarol és támogat és sehonnan sem hiányzik, a hol közreműködésével hasznot hajthat. Életének fele saját magának, a többi polgártársainak és az iparügynek van szentelve. És e tiszta, becsületes, józan és hazafias törekvésü élet és munkásság, melyet számos polgári erény díszít, őt bátran emelte Magyarország legelső kézmüvesei közé, kiknek példáját követésre lehet minden fiatal iparos figyelmébe ajánlani.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

YBL MIKLÓS, müépitész, a főrendiház tagja.

A magyar épitőművészet legelső és legnagyobb mestere Ybl Miklós. Az ő müködése és tevékenysége fényt árasztott az egész magyar épitőművészetre s az ő befolyása nélkül haladásunk e téren nem lett volna oly szembeszökő, mint a minővé tényleg lett. A ki a főváros fejlődését tekinti, örvendetesen győződik meg az épitőművészet és az ennek körébe eső épitő-iparágak nagymérvü fejlődéséről. És ebben igen sok érdeme van Ybl Miklósnak, kiről egyik életrajzirója találóan mondja a következőket: Ybl lángszellemének, művészi alkotásai a magyar épitőművészetnek örökbecsü emlékei. Az élet melege sugárzik ki azokból az élettelen kövekből, melyek eszméit megtestesiték s ez a melegség egyesülve mindazzal, a mi nemes és művészi, jellemzik az ő fennkölt lelkének nemes alkotásait. A valódi klassziczizmus mestere ő, kinek szelleme és alkotóereje előtt meghajolnak szaktársai. Mesteréül ismeri el őt kicsiny és nagy egyaránt, tőle igyekszik tanulni, barátságát igyekszik megnyerni mindenik.

Ybl Miklós ama szerencsés halandók közé tartozik, a ki még ereje teljes épségével, szelleme fiatal rugékonyságával rendelkezve, általános elismerésben részesülő, eredménydus működésre tekinthet

vissza. Pedig ha volt hazánkban az ő működésének kezdetén a tudomány, a művészet és a műipar oly ága, mely messze állott még mai fejlődésétől: ugy az első sorban bizonyára épen az épitőművészet volt, melynek Ybl Miklós erejét és tehetségét szentelé. És ma elmondhatjuk: a nagy föladat és az ő ereje teljesen összeillők voltak.

Ha Ybl óriási tevékenységének eredményeiről némi fogalmat óhajtunk szerezni, nézzünk körül a fővárosban, melynek folytonos emelkedésében, szépülésében neki nagyon kiváló része van. Az ideiglenes országház, a gróf Degenfeld-, gróf Festetich-, gróf Károlyi Alajos-féle paloták, a gróf Pálffy- és a Bókay-féle lakóházak, a nemzeti lovarda, a hazai takarékpénztár bérháza stb. mind Ybl teremtő erejének alkotásai. Az ő műveinek száma az itt felsoroltakkal azonban még távolról sincs kimerítve. A budai takarékpénztári épület, az akadémia bérháza, a Ganz-ház, gróf Széchenyi Béla budai palotája, Balassa muzeumköruti bérháza, stb. mind az ő kezére vall, mind az ő nemes izlésének nyomait viseli magán. Ybl érdemeinek kellő méltatására azonban korántsem elég alkotásainak ez egyszerü felsorolása; műveinek jellemzése volna szükséges arra, hogy világosan álljon előttünk mindaz, a mit legkezdetlegesebb viszonyok között a hazai művészet fejlődése érdekében tett. Alkotásai azonban sokkal számosabbak és nagyobbszabásuak, semhogy azok jellemzése egy életrajz szűk keretébe — bár csak vázlatosan — be volna illeszthető. De rájuk mutathatunk, mint oly alkotásokra, melyek ifju erővel fejlődő fővárosunk büszkeségét képezik. Ha még azután tekintetbe vesszük, hogy a margit-szigeti összes épületek, a fölötte diszes ferenczvárosi templom, a fővárosi nagyszerü vámház, a m. k. operaház mind Ybl művei s hogy jelenleg a monumentális jellegü lipótvárosi bazilika épitése, és a budai királyi várlak nagyszerü átalakitása van az ő mesteri kezére bizva, bátran elmondhatjuk, hogy míg fővárosunk áll s a míg a kegyelet csirája s a szép iránti fogékonyság ki nem hal az emberekből, addig Ybl neve nem lesz elfeledve. S a kik a mesterek oktató példáját tisztelik, kegyelettel és szeretettel fognak megemlékezni róla, a magyar épitőipar és műépitészet legkimagaslóbb alakjáról.

Ybl Miklós 1814-ben született Székesfehérvárott, hol atyja kereskedő volt. Az elemi és gymnáziumi iskolákat szülővárosában végezte, majd Bécsbe ment, a hol műegyetemi s akadémiai tanulmányait befejezvén, Budapestre jött hivatalt keresni. Első lépése

azonban sikertelen volt, mert az akkori országos épitészeti igazgatóságnál alkalmazást nem nyerhetett. És ez talán igy volt jól elvégezve. Mert Ybl az iroda szellemetölő légkörében sohasem fejlődött volna azzá, a mi ma: a hazai épitő-műipar főtámaszává.

Ybl hivatalt nem kapván, vasakarattal látott hozzá a gyakorlati élet nehézségeinek leküzdéséhez. 1832-ben Pollák Mihály, azon időben Pest legjobb hirü épitőmesteréhez állt be kőmüves-inasnak. Szép jelleméhez illő hálával emlékezik meg még ma is első mesteréről, kitől, mint maga is mondja, egész működésére kiható izlést tanult, kinél a tiszta klasszikai alakok helyes alkalmazását sajátitotta el. 1835-ben Koch Henrik cs. kir. bécsi épitész meghivására Prágába ment, hol ennek utasitásai szerint épitette négy év alatt Kinszky herczeg palotáját. Az ő magasra törő szelleme azonban még további tökéletesedést kivánt; 1839 és 40-ben tehát Münchenben és Olaszországban tett művészi tanulmányokat, végre tisztult izléssel és biztossá vált művészi érzékkel 1841-ben visszajött Pestre. Ez időtől fogva folytonosan a mienk volt.

Nehány év mulva még speciális tanulmányok szerzése végett Olaszországba utazott s 1846-ban Fóthra költözött, hol a hazai modern épitészet páratlan gyöngyét, a fóthi templomot alkotta. Fóthról 1851-ben jött Pestre s azóta ernyedetlen munkálkodással alkot, emeli fővárosunkat s az ország különböző részeiben is nem egy kiváló alkotással örökítette meg nevét.

Pályatársai elnevezték a tett emberének. Gondolatainak, fennköltt eszméinek kifejezői: alkotásai. Szóban fukar, mint rendesen azok, kik sokat tesznek. Mindamellett mint fővárosi képviselő a közmunkatanácsban, de különösen szaktársai körében, a magyar mérnök- és épitészegylet műipari osztályában, melynek ő az elnöke, nem fukarkodik jó tanácsával és véleményével a fontosabb ügyek elintézését megkönnyiteni.

A műipar s a közügyek terén szerzett érdemeinek elismeréseül ő felsége a király őt lovagi rangra emelte és 1885-ben a főrendiház tagjává nevezte ki. És e magas kitüntetésre Ybl minden tekintetben méltó, mert egész életében alkotott, munkálkodott. Ez volt az ő eleme. Hirt és dicsőséget szerzett a magyar műiparnak s e hir és dicsőség most az ő homlokát övezi.

Az iparosra pedig a buzditás legnemesebb példája lehet az, ha látja, hogy Ybl, ki az egyszerű kőmüves-inasságon kezdte, ma

a főrendiházban, Magyarország legelső és legkiválóbb főurainak tanácskozó termében foglal helyet s ezekkel a tanácskozásokban egyenrangu. De e kitüntetést rendkivüli buzgalommal, odaadó, fáradhatlan munkássággal, tehetségének és tapasztalatainak közhasznu értékesitésével küzdötte ki. Egy munkás, eredménydus életet szentelt a közügyeknek s ezért, valamint elért sikereinél fogva is egyik dísze lesz a magyar közéletnek s egyik legkiválóbb tényezője művelődésünk történetének.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

BOBULA JÁNOS, müépitész és épitőmester.

Bobula János született 1844-diki márczius hó 15-én, Ujvárott, Felső-Magyarországban, Liptómegyében, hol atyja czipész-mester és kis-földbirtokos volt. Az első elemi oktatást a szülői házban nyerte, később azonban az ötvenes években atyja a magyar nyelv eltanulása és további kiképeztetése végett Komáromba vitte, hol az elemi és gimnáziumi osztályokat látogatta.

A rajzoláshoz már kora ifjuságában kiváló hajlamot tanusitott, s ez volt oka annak, hogy atyja őt az épitészi pályára buzditotta s gimnáziális tanulmányai befejezése után, Rima-Szombatba, a jó hirnévnek örvendő Miks Ferencz épitészhez adta, hogy ez őt ugy az irodai épitészi, valamint a gyakorlati épitési munkálatokra „kitanitsa.“ Későbbi években azonban a mester tanitványához jött tervezeteivel Budapestre és ennek tanácsait kikérve, azokat követte.

Felszabadulási ideje után Bobula Losonczon mint művezető mindjárt harmadévben egyszerű emeletes házat vezetett és épitett. Ezután egy évvel később, Wagner János budapesti épitész buzditása folytán, ki akkor Losonczon a kálvinista templomot épitette, Pestre jött, hol majd mint rajzoló, majd mint művezető működött.

1863-ban folyamodott az országos épitési igazgatósághoz az épitőmesteri vizsga letételeért, mi megengedtetvén, ő azt le is tette és a magy. kir. helytartó-tanács az épitési igazgatóság utján az épitőmesteri oklevelet kiadta neki. 1867-ben Pest városánál a tanács utján mint okleveles épitőmester iktattatott be. Miután azonban önállóvá létele által nem szünt meg benne a vágy folytonosan tanulni és magát szakmájában mindinkább tökéletesiteni, miután épitész is akart lenni, már mint okleveles épitőmester folyamodott a műegyetemre való felvételeért s ott letevén a fölvételi vizsgákat, négy éven át látogatta a műegyetemet s a mű- és disz-épitészettanból, valamint a mérnöki szakmából s a könyvvitelből a vizsgákat letette.

Bobula, technikai tanulmányai bevégezte után, nagyobb utazást tett Német- és Francziaországban, hogy az épitészet terén való kiképeztetése után gyakorlati tapasztalatokat is szerezzen magának. Mint több lap levelezője sok külföldi tudóssal jött érintkezésbe, kiknek nemcsak barátságát nyerte meg, hanem általuk később több kitüntetéssel is halmoztatott el.

Tanulmányutjából visszatérve, kisebbszerü földszintes és emeletes lakházak épitésével foglalkozott, de e mellett még irodalmilag is munkálkodott.

Müködésének sulypontja azonban mégis a gyakorlati térre esik. Mint épitész kitünő hirnévre tett szert. Fölépitette a szerb egyház házát a Lipót-utczában; az Ádám és Halász-féle palotát, az előbbit a főhg. Sándor, az utóbbit az Eötvös-utczában; az épitő-társaság három házát a váczi-körúton, a Széchenyi-emlékszobrot a Ferencz József-téren, a belgyógyászati kórodát az üllői uton, a Gomperz-féle házat a dalszinház mellett, br. Révay-nyaralót, számos más házat az Andrássy-uton és a főváros különböző részein; valamint saját tervei szerint a Schneider-féle palotát az Eötvös-utczában, a gróf Zichy-féle palotát, saját palotáját az Andrássy-uton és a nagy tisztviselői telepet az Orczy-kert mögött, mely ugyszólván az ő feláldozásának köszönheti keletkezését.

Bobula mint épitész az olasz renaissance-modornak a követője és mint ilyen azok közé sorozandó, kik az épitészetet kiemelték a mesterségből és a müvészet körébe emelvén, ez által maguk is művészek lettek. Ragyogó bizonyitékát adja ennek a saját palotája, melyet a közönség az Andrássy-ut legszebb házának nevezett el és a mely a sok nagyszerü és szép házak között, művészi kivitele,

gazdag épitése és diszes, de mindamellett izléses modora által szembeötlő. Nem is lehet ezt bérháznak nevezni, hanem nagy és elismerést érdemlő áldozatokkal előállitott művészi szentélynek kell tekinteni. De a többi általa tervezett épületek is a jó izlés és az arányok helyessége által tűnnek fel. Épitészi tevékenysége nem maradhatott megfigyeletlenül a felsőbb körökben sem; és a vallás- és közoktatási miniszter, Trefort Ágoston több állami épület tervezésével bizta meg; az első ezek között a kivitel alatt levő tanárképezde, a gyakorló-iskola (minta-gymnázium) és a közoktatásügyi tanács épülete, mely az ősz-utczában épült.

Tevékenységének és sokoldalu tehetségének fényes bizonyitékát adta az 1885. évi országos általános kiállitás épületeinek tervezésénél és felállitásánál. Két éven keresztül, a tervezési programm megalkotásától fogva, mint előadó, mint biráló, mint felügyelő és ellenőrző, szóval mint a kiállitási épitési bizottság munkás tagja, egész hévvel és odaadással dijtalanul dolgozott. Munkásságának elismeréseül őt ő Felsége a király, a Ferencz József-rend lovagkeresztjével tüntette ki.

Elismerést érdemlő tevékenységet fejtett ki Bobula kartársai körében, a „Mérnök és épitész-egyletben", hol az épitészi viszonyok rendezése tekintetéből, egy vagy több épitési kamara felállitását inditványozta, mely inditvány el is fogadtatott s ő bizatott meg a javaslat kidolgozásával. E javaslatot ő el is készitette és a hirlapok a terjedelmes és kitünő szakavatottsággal dolgozott munkát dicsérettel ismertették.

Az iparos közügyek terén Bobula szintén ernyedetlenül munkálkodott. Az iparos-mozgalmak ujjáébredése alkalmával ipari szaklapot alapitott, mely nem csekély szolgálatot tett 1879-ben a székesfehérvári országos kiállitással kapcsolatos ipari mozgalmaknak, s az ugyanez évben megtartott II. országos iparos.gyülésnek. Az országos iparosgyülés előkészitő bizottságának Bobula buzgó tagja volt, és ezóta tevékenyen vesz részt az iparos-mozgalmakban és a Terézvárosnak nem csekély szolgálatot tett az által, hogy az iparhatósági megbizottak elnöki tisztét az alakulás és szervezkedés első évében buzgón töltötte be.

Az irodalmi téren számos jeles szakczikkével tünt ki, melyekben a polgári osztály érdekeinek előmozditását fejtegette mindenkor. Mint fővárosi polgár, Bobula a benne helyezett bizalomnak szinte mindig

tökéletes mértékben megfelelt. Számos esztendő óta, mint fővárosi képviselő, a törvényhatóság legbuzgóbb tagjai közé tartozik, hol a különböző bizottságokban tevékeny részt vett. Választmányi tagja a fővárosi egyletnek, a népoktatási körnek, az irók és művészek körének, a kerületi iparhatóságnak; a kormány által kinevezett tagja az épitőmesteri vizsgák tárgyában megalkotott bizottságnak stb. stb.

A társadalmi téren Bobula kiváló szerepet játszik. Ő volt az, ki — mint már érintve volt — több mint egy évtized előtt a fővárosban, a polgári osztály jelentőségét hangsulyozni s annak érzékeit védeni kezdte. Mint szegény szülők gyermeke, saját erejéből vivott ki magának az élet tövises utján előkelő társadalmi állást, melyet csak tehetségének, szorgalmának és munkásságának köszönhet. És Bobula ugy az épitészeti szakma, valamint a közélet tágabb mezején is még jelentékenyebb szerepre van hivatva.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

IV. CSOPORT.

FONÓ-, SZÖVŐ- ÉS BŐRIPAR.

ÓSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

VALERÓ ANTAL, selyemgyáros.

A negyvenes évek elején meglehetős élénk mozgalom fejlődött volt ki a selyemiparnak hazánkban való meghonositása tárgyában. És e mozgalom szép reményekkel kecsegtetett volt, mert az iparegyesület által 1842-től kezdve rendezett iparműkiállitásokon tényleg szép haladást mutatott e fontos iparág hazánkban. Hoffmann és fiai eszéki, valamint a Goldstein L. G. bécsi kereskedelmi czégek karolták föl melegen ez iparág fejlesztését s Koch Péter Antal, később pedig Valeró Antal a fővárosban oly gyártelepeket létesitettek, melyek, mint a Kossuth által az 1842. évi kiállitásról szerkesztett jelentés mondja, „képesek voltak arra, hogy a váczi-utczán végig tündöklő gazdag selyemszövetek akármely nemét tegyék eleikbe, a marcellin-tafotától kezdve egész a himzett virágos metszett bársonyig, mindent szintoly tökélyben és szinhagyhatlanul állitsanak elő, mint azon lyoni és németalföldi gyárosok akármelyike, kiktől mesterségüket tanulták . . .“

És tényleg a Valeró-féle selyemszövetek a tökély oly magas fokán állottak, hogy bátran lehetett őket a legfinomabb külföldi selyemszövetek mellé helyezni. Hazánkban a selyemtenyésztés rend-

szeres fejlesztésére meg vannak a kedvező előfeltételek s hogy nálunk ez iparágból mit lehetne csinálni, azt megmutatta Valeró Antal. Az utczát, melyben gyára állott, az ő neve után Valeró-utczának nevezik még ma is. De e szép terjedelmű gyár nem volt képes a megrendeléseknek megfelelni s Valeró nagyobb, kaszárnyaszerű épületet emelt gyára számára a Lipótváros ama részében, mely az Uj-épület mögött s az uj országházi telek előtt fekszik. De e nagyszerű gyári épületnek más rendeltetése lőn. Valeró gyárával együtt elköltözött Budapestről s a gyári épület még ma is Valeró-kaszárnya név alatt ismeretes, mert Valeró elköltözése után tényleg kaszárnyai czélokra vétetett meg.

Valeró nevével együtt eltűnt a selyem-ipar hazánkból, mintha eltörülték volna s a régi nemzedék mint egy látományra gondol arra a rendkivüli tökélyre, melyre e nélkülözhetlen iparágat Valeró emelte volt. Az ő neve és az ehez füződő emlékek össze vannak kötve a selyem-ipar fénykorával hazánkban s csak őszinte sajnálattal említhetjük föl, hogy az uttörőnek ma csak neve és emléke él közöttünk, nem pedig egyuttal azok az eredmények, melyeket ipartelepe létesitésével s iparága magas foku fejlesztésével tényleg elért, melyeknek továbbfejlődése azonban, a sors különös intézkedése miatt, az utókor és a mai viszonyok nagy kárára, lehetetlenné van téve.

FELMAYER ANTAL, kékfestőgyáros, Szegeden.

A hires magyar iparczikkek között nevezetes helyet foglal el a kékfestő-ipar, mely semmiből fejlődött igen jelentékeny gyáriparrá s melynek készitményei eljutnak messze, hazánk határain túl is. Ez iparágnak egyik legkiválóbb alapvetője és fejlesztője idősb Felmayer Antal volt Szegeden, kinek szorgalma, buzgó, tevékeny munkássága szerény kezdetből, kicsiny kézműves-mühelyből nagygyá fejlesztette a kékfestő-ipart és kinek nyomdokain később ez ipar több kiváló és szerencsés művelője haladt. De egyik sem tanusított ez iparág fejlesztése érdekében több odaadó buzgalmat, mint Felmayer Antal, ki mint vidéki iparos is megtudott küzdeni az ipara fejlődése elé tornyosuló akadályokkal.

Felmayer Antal született Szegeden 1798-ban. Mint szegény szülők gyermeke, nagy szorgalommal tanult és már hat gymnasialis osztályt végzett, mikor 1813-ban egy nagy tűzvész alkalmával szülői is a szerencsétlenül jártak között levén, őt többé nem tanittathatták. Ekkor a festő mesterséget tanulta és Szegeden, Egédi nevű mesternél inaskodott s tanuló évei példás kitöltése után ugyanott felszabadult. Felszabadulása után vándorolni ment és Németországban, majd később Franciaországban, különösen Elszaszban tartózkodott több évig.

1824-ben kezdte el mesterségét önállóan gyakorolni, de biz az nagyon szegényes kezdet volt! Mindössze 300 váltó forinttal rendelkezett. Szorgalmas, takarékos ember volt és napról-napra gyarapodott. Megnősült és nejével csekély hozományt nyervén, kölcsön vett pénzt, hogy műhelyét nagyobbitsa, ami 1836-ban történt meg. Ez időtől kezdve szépen gyarapodott és csakhamar tekintélyes vagyonra tett szert. Szerencséjének megalapitásához nagyban közreműködött azon körülmény, hogy az 1838-ki pesti árviz alkalmával a károsult kereskedők nagymennyiségű vásznat erőszakoltak rá a szó szoros értelmében. Ő az olcsón vett árut értékesítette és az üzlet lebonyolitása után már mint gazdag ember volt ismeretes.

Mint ilyen részt vett a szeged-csongrádi takarékpénztár megalapitásában. Az ötvenes években a Ferencz József-rendet kapta.

Már ekkor foglalkozott a műhely gyárszerű berendezésének eszméjével, amit nemsokára meg is valósított. Majd a 60-as években gőzerőre rendezte be, ekkor már nagyhirű gyárát. Már ekkor tekintélyes földbirtokai is voltak. Fia Ferencz eleinte társa volt, de különféle családi okok miatt elhagyta az uj gyárat és az atyjától kapott 95 ezer forinttal Bécsben rendezett be egy nagy gyárat és akkor megkezdte atyjával a versenyt, amelyben harmadikul az öregnek Székesfehérvárott letelepedett és időközben szintén meggazdagodott testvérét találjuk. Felmayer Antal örvendve látta ez általa felkarolt iparág fejlődését s el volt tökélve, hogy gyárát csak haláláig tartja müködésben. És a halál hirtelen érte el egyik tanyáján. Halála óta a gyár szünetel.

Éles ész, takarékosság és a körülmények kellő kihasználása voltak jellemző tulajdonságai, melyeknek munkája eredményét, vagyonát és tekintélyét köszönheti.

A közügyekben nem sok befolyással birt, mert ezt nem is kereste; a társadalmi életben azonban sokat adtak minden szavára, tanácsai, kivánalmai sokszor a közjó érdekében érvényesültek.

Bár halála 1873-ban váratlanul és gyorsan következett be, Felmayer Antal nyugodtan hajthatta le fejét, mert tudhatta, hogy uttörői munkája nem lesz meddő s nyomdokaiba mások lépnek, folytatni az általa megkezdett irányt. És ha ma a kékfestő-ipar széles körében széttekintünk, örömmel láthatjuk ez iparágnak fölvirágzását és fejlődését, a miben méltánylandó érdeme van a legelső uttörőknek.

FELMAYER ISTVÁN, kékfestőgyáros, Székesfehérvártt.

Felmayer István példája egyike a legbuzditóbbaknak, melyek az ipari munkásság terén előfordulhatnak. Elnevezhetjük a becsületes munka, a szorgalom diadalának. Mert Felmayer István is legelől kezdte, eleinte csak egy munkást foglalkoztatott s fokról-fokra emelte üzletét és műhelyét. És e fejlesztő munkában nem a szerencse kedvezett neki, hanem kitartó szorgalma, ernyedetlen, pihenést nem ismerő munkássága, józan, takarékos élete voltak az üzlet fejlesztésének alapjai. Ezeken biztosan fejlődött a szerény műhely, mely végre nagy gyári vállalat lett és fejlődik ma is napról-napra. Mert a tulajdonos munkássága és szorgalma most, mikor telepe már az ország legelső gyárai között foglal helyet, még mindig ugyanaz. mint volt akkor, mikor az egy munkás segitségével készitett czikkeket kellett vásárról-vásárra vinni, s a máról hónapra való megélhetést biztositani.

Idősb Felmayer István született Szegeden, 1813 augusztus 16-án. Iskoláit jó sikerrel végezte, s miután mesterségre volt szánva, a kékfestő ipart tanulta meg. Felszabadulása, megfelelő gyakorlat és vándorlási éveinek betöltése után 1845-ben Székesfehérvárott telepedett meg s kékfestő műhelyt nyitva, egy munkást alkalmazott.

Szerény műhelyében hű társa volt neje Mutz Juliánna, ki a szerető férj terheit mint a szerény kis bolt vezetője igyekezett odaadással és hűséggel megosztani. Kettőjük szorgalma, s a mester kiváló szakképzettsége csak szerencsét és áldást hozott a kis műhelyre, melyben serényen folyt a munka; készitményeinek csinossága és jósága csakhamar hirnévre vergődtek és a műhely alapitása után hét esztendővel, 1852-ben a kis kézműves telepet tulajdonosa már megkezdte gyári alapra fektetni. A munkának jó keletje volt, a gyár czikkei szélesebb körökben terjedtek s Felmayer István, élvezve szorgalma gyümölcseit, egy pillanatra sem bizakodván el, azt az okos elvet vallotta, hogy a mit neki a gyár hoz, azt visszadja ez iparágnak és minden erejét gyára fokozatos fejlesztésére és nagyobbitására forditotta. Igy 1861-ben már megnagyobbitotta és 1865-ben gőzerőre rendezte be vállalatát. Ezután pedig a gyár ujabb telkek és épületek beszerzése által sokat nyert terjedelemben; készitményeinek hirneve emelkedett, czikkei elterjedtek a külföldön is, s ma a gyár tiz gőzgéppel, számos legujabb rendszerü segédgéppel dolgozik, a hivatalnoki személyzeten kivül kétszáz munkásnak ad kenyeret, évi termelése egy millió frt értéket képvisel s ennek egy harmadrésze külföldre megy. Fióktelepe van Budapesten s bizományosa Bécsben.

Valóban óriásinak nevezhető az az emelkedés, melyet a szerény terjedelmü műhely mai fejlődéséig felmutat. Bátran lehetne ezt a tisztes ipar apotheozisának nevezni. A legcsekélyebb tőke nélkül alapitott műhely ma milliókat forgat, százaknak ad kenyeret s alapitójának hirt, nevet, dicsőséget s vagyont biztositott.

Ujabb időben a gyár vezetésében az alapitó két derék fia: ifj. Felmayer István és Károly is részt vesznek. A czég évek óta „Felmayer István és fiai“ alatt áll fönn. Versenyképességének fényes bemutatóját tartotta e czég az 1879. évi székesfehérvári országos kiállitás alatt, a midőn egy külön pavillonban mutatta be a kékfestő ipar rendkivüli haladását és fejlettségét. E kiállitás alkalmával a hazai ipar sok kitünősége ragadta meg az alkalmat, hogy a hires Felmayer-féle gyárat megtekintse és id. Feldmayer István a legszivesebb előzékenységgel kalauzolta vendégeit a nagyterjedelmű telepen, mely munkájának és szorgalmának gyümölcse; a telep a legkitünőbben van berendezve, példás rend, tisztaság uralkodik mindenütt, hirdetve a gyár vezetőjének gondosságát és rendszeretetét.

És Felmayer István, a kit mindenütt a tisztelet és közbecsülés környez, ma is megmaradt közmondásos egyszerüségében és szerénységében. Szolgalma és munkássága ma sem csökkent, tevékenysége ma sem ismer nehézségeket. Iparos maradt s mint iparos, mintaképe lehet minden törekvő, józan fiatal iparosnak. A munka az ő érdeme s a mit annyi fáradsággal épitett és alkotott, azt szerető gondossággal ápolja ma is. Munkáját megáldotta az ég s kevés törekvő ember érdemelte meg jobban ez áldást, mint ő. Megszolgált érte s a mint vetett, úgy aratott.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

CZELL FRIGYES, gyapjufonó, gyapjumosó-intézettulajdonos, szeszgyáros stb. Brassó-Keresztényfalu.

A Czell-család rég idő óta tekintélyes család volt Brassó egyik külvárosában. A család egyes tagjai mint tanitók, egyházgondnokok, stb. hasznosan működtek. Czell Frigyes atyja a belvárosba költözött, hol mint gyapjuszövő telepedett le és szorgalmasan űzte mesterségét. Fia Frigyes (szül. 1816. augusztus 16-án) ősi szokás szerint szinte atyja mesterségére volt szánva s az evangelikus algimnázium befejezése után atyjához került inasnak. A fiu már inaskorában jeles vállalkozási szellemet árult el. Már gyermekkorában előszeretettel foglalkozott mindenféle apró üzletekkel; megtakaritott pénzéből gyümölcsöt és más terményeket vásárolt és adott el s midőn mesterré avattatott, 3000 váltó frt megtakaritott pénze volt. Megemlitést érdemel, hogy mint fiatal segéd egy szüreten egy hordó bort szerzett magának és ez időtől fogva előszerettel foglalkozott a borkereskedéssel, melyet mind nagyobb terjedelemben űzött.

A gyapjuszövők tudvalevőleg durva, erős posztót készitettek és készitenek még ma is. Czell Frigyes, mint fiatal mester, előszere-

tettel foglalkozott azzal az eszmével, nem lehetne-e a szövetet finomabb kiállitás által tetemesen javitani. Az akkori brassói gyapjuszövők meg voltak róla győződve, hogy a durva gyapjufonalat, melyből a halina, stb. posztó készült, finomabban feldolgozni nem lehet. A fiatal Czell e tekintetben üdvös ujitásnak volt uttörője. Mint fiatal mester, 23 éves korában Bécsbe ment, itt tudakozódott a szövésmesterség viszonyai felől s az itt nyert utbaigazitások alapján Brünnben, Nilitschka szövészeti gyárában nyert alkalmazást, hol addig dolgozott, mig magát a gyapjuszövés technikájában tökéletesitette. Ekkor a brassói durva vászonból egy darabot Brünnbe hozatott s az ezzel tett kisérletei arról győzték meg, hogy a durva anyagot kitünően lehet egyenletes erős czérnává fonni. E fölfedezését hasznára akarta forditani. A Knott-féle brünni gépgyárban egy fonógépet vásárolt és ezt saját felügyelete alatt hazavitte Brassóba. Erdélyben ekkor hasonló gépek még nem voltak működésben. Czell négy évig dolgozott e gép segélyével egy elrejtett műhelyben, a hol csak egy leányka volt segitségére a gép kezelésében. Ez által Czell nemcsak szebb és jobb, hanem olcsóbb szöveteket is állitott elő s készitményei csakhamar nagy hírre vergődtek éppen azok körében, kik nem hitték, hogy ily fiatal ember e termelési ágban oly jelentékeny ujitást hozzon létre. E vívmánya nagyban emelte tekintélyét is.

A fiatal iparos atyja ez időtájt meghalt s Czell maga vezette tovább üzletét. Készitményei kitünő keresletnek örvendtek s azoknak jó része — egy Brassóban lakó eszéki kereskedő által — leginkább Horvát- és Szlavonországba került.

Az ötvenes években a gyapjuszövés meglehetős hanyatlásnak indult és nagyon érezte a folyton fejlődő osztrák szövő- és fonóiparnak versenyét, mely azon területekre is kihatott, melyeket eddig a brassai szövők tartottak elfoglalva.

Czellnek ekkor már igen tekintélyes vagyona volt s a fölött kezdett gondolkozni: szeszgyárat vagy posztógyárat létesitsen-e? A viszonyok akkor az előbbi vállalatra sokkal kedvezőbbek voltak s igy Czell 1854-ben, derék sogórával, Arzt Pállal együtt, a Brassó mellett fekvő Keresztényfaluban szeszgyárat létesitett s ezzel kapcsolatban a regálebérleteket is nagyban űzte. A gyapjuszövést azért mellékesen folytatta és czéhtársai között a legnagyobb teleppel birt; de 1863-ban ez iparral fölhagyott és teljesen a szeszgyártásnak szentelé magát. Ezzel később hizlalót kötött össze, a telepet folyton nagyobbitotta,

végre szeszfinomitót is rendezett be. A gyártelepen meglátszik, hogy fokról-fokra emelkedett, hogy egyik épületet a másik mellé emeltek. Ma a gyár a legujabb készülékekkel ellátva, mintaszerűen van berendezve és Erdély délkeleti részének határozottan legnagyobb ipartelepe s 1883—4-ben a legtöbb adót fizető összes hazai szeszgyárak között a tizenegyedik helyen állott 160,000 frt évi adójárulékkal.

Czell Frigyes, mint már említettük, e nagyszerű ipartelepet sógorával együtt birta s ennek halála után egy ideig az örökösökkel közösen kezelte. 1867-ben e czég nagyszabásu gyapjumosódát állitott fel, melyre nézve a gyapjugazdag Románia közelsége kiváló előny volt. Czell, mint kitünő gyapjuismerő s kihasználva gyapjuszövő korában a romániai juh-tenyésztőkkel kötött messzeterjedő ismeretségét, e vállalatot is a fejlődés magas fokára emelte, amiben nagy előnyére voltak még egy tekintélyes bécsi kereskedőházzal s a világhirű reichenbergi czéggel, Liebig Jánossal való állandó üzleti összeköttetései.

Az 1874-ik évben a czég Volkányban jelentékeny kőszénbányát szerzett meg. A szeszgyár részére szükség volt olcsó fütőanyagra és a Czell és Arzt czég a kőszénbányászat kiaknázására is vállalkozott s az 1866-ban elhunyt Arzt Pál fia, Frigyes gondosságának és szakavatottságának lehet köszönni, hogy ez üzletág is fényesen prosperált.

Meg kell még emliteni, hogy a ma „Czell Frigyes és fia“ czég alatt működő vállalat a legelsők között volt, mely a telefont messzekiterjedő telepén alkalmazta.

Mindezekből látszik, hogy e czég igazán modern értelemben alkot és halad. A czég főnöke polgártársai körében nagy tekintélynek örvend s nem lehet csudálni, ha évek óta számos tiszteletbeli állást tölt be.

Ma a tevékeny férfiu, ki sikereit, tekintélyét és nagy vagyonát belátásának, munkásságának s erélyének, végre bizonyos mértékben a vállalatainak kedvező szerencsének köszönheti, élete alkonyán áll s ezt boldog családi körben töltve, még mindig élénk részt vesz alkotásainak vezetésében és szülővárosa közügyeinek intézésében. Élete pedig példa gyanánt szolgál arra nézve, hogy a csüggedetlen előretörekvés eléri jutalmát s a ki üzletében a haladó kor követelményeit tartja szem előtt s állhatatosan küzd, az élvezheti munkásságának áldásait.

DÜCK GYÖRGY, bőrgyáros, Brassó.

Ha az emberi tevékenység és az általános fejlődés terén van oly hivatás, melynél a nagy tömeg valamely férfiu kitünőségét és jellemességét az általa elért sikerek szerint itéli meg, ugy bizonyára az ipari és kereskedelmi életpálya ez, melyeken gyakran csak az anyagi sikereket akarják számba venni. E méltatlan eljárás igen gyakran nagy tévedésekre vezet s az életpálya megválasztására is sokszor kellemetlen befolyással van. Pedig nem az a fődolog, hogy mely iparágban tudott egyik-másik jelesünk eredményeket elérni, hanem az legyen az irányadó: miképen dolgozott valaki s mely jó tulajdonságai által, milyen elvek alkalmazása, mily bánásmód, milyen tevékenység mellett tudott fölemelkedni és eredményeket elérni? És föl kell tenni azt a kérdést is: vajjon az anyagi haszon összhangzásban állott-e a becsülettel, a lelkiismerettel?

Mindenesetre jól esik, ha oly férfiu jellemrajzát olvashatjuk, kinek működése és sikerei szigoru erkölcsi- és igazságérzetre alapitott vasszorgalomnak az eredményei. Ily férfiu volt Dück György. Született 1790 julius 24-én, Brassóban. A polgári iskolákat végezte s 1804-ben a timárczéhhez inassá szegődött. Fölszabadulása után

legfőbb vágya volt, hogy vándorlásai közben megismerje a külföldet, de — bár ez abban az időben czéhszokás, sőt kényszer volt — e vágya nem teljesülhetett, mert az akkori franczia háboru idejében ott fogdosták össze a katonákat, a hol éppen találták s a fiatal Dück szüleinek aggodalmát s abbeli kívánságát, hogy ily mozgalmas időben hazulról ne távozzék, elodázhatlan parancsnak tekintette, melynek engedelmeskedett. A törekvő és ismereteinek gyarapitása után vágyó fiatal emberre nézve ez szigoru korlát volt, melyet még agg napjaiban is sajnálattal emlegetett, de a mit a világban szemlélet utján nem tanulhatott, azt saját szorgalma és kisérletei utján igyekezett kipótolni. A mesterjog elnyerése után nőül vette Nussbächer Márton szász szabómester Johanna nevü leányát s apósa egyik földszinti házacskáját műhelye számára kibérelte. Hogy mily kicsiben és mily szerényen kezdte, az kitünik következő két följegyzéséből: „1813-ban, apósom engedelmével, az udvarban timárműhelyt épitettem, mely minden hozzávalóval együtt 1403 frt 50 krba került akkori bécsi értek szerint.“ Továbbá: „1815 november 4-én apósom engedelmével a szinbe két szinező kádat ásattam, melynek költsége 97 frt 18 krt tett akkori bécsi érték szerint.“ Ilyen volt a kezdet.

A fiatal mester szorgalmát páratlannak ismerték. Megfeszített munkásságának jellemzésére föl kell emliteni, hogy a fárasztó napi munka után a mész által megtámadott kezeit egy ágya mellett levő és cserlével telt bödönben volt kénytelen gyógyitásképpen áztatni s végre is orvosi tilalomra volt szükség, hogy munkás buzgalmában korlátoltassék. Ily szorgalom mellett a siker nem maradhatott el s már 1827-ben Dücknek régi helyiségei elégtelenek lettek s megvette atyjától a Tömös partján fekvő s majorsággal egybekötött timárságot. Itt a timárság fokról fokra fejlődött s ebből keletkezett a hires bőrgyár, melynek ma unokája, az iparügyek terén való közhasznú tevékenysége által széles körökben előnyösen ismert Dück József a tulajdonosa. Dück György külömben még életében megérte, hogy gyára Erdély leghiresebb bőrgyára lett.

Dück György kárpótolni akarván magát azért, hogy annak idején nem vándorolhatott s a világot nem láthatta, minden a nyugati országok felől hozzá érkezett szolid segédet szivesen fogadott fel s minden ujitást készséggel karolt föl műhelyében. Két fia közül — nagy sajnálatára — egyik sem akarta iparát folytatni, de ugy

teologus, mint jogász fia nagyon jól tudták, hogy az öregnek kiváló örömet okoznak, ha utazásaik közben a timáriparra vonatkozó ujdonságokat közölnek vele. Igy küldötte az egyik Gerából a ványolóhordó, a másik a cserző-malom ismertetését rajzban és leirásban. E kedvtelésében még az sem akadályozta, hogy József fia Nürnbergben egy állitólag szakbavágó és titokban tartott találmányért 400 tallért fizetett s végre kisült, hogy egy szédelgő által lépre vezettetett; sőt kettőzött erővel igyekezett minden ujitást fölkarolni, minden javitást érvényesiteni. És hogy e törekvése által is mily magas fokra emelte Dück György telepét, az kitünik a hadsereg ruházati bizottsága által kiadott bizonylatokból. 1839-ben a Leiningen-féle gyalog-ezred egy bizonyitványa a következőket emeli ki: „Megjegyeztetik, hogy e szállitó (Dück György) által szolgáltatott bőrnemüek, a többiekhez hasonlitva, előnyben részesitendők.“ Hasonló bizonyitványok mind kiemelik a szállitott bőrnemüek kitünő minőségét. A ruházati bizottság egy igazolványa bizonyitja, hogy a Dück által katonai szükségletek czéljaira szállott bőrminták nemcsak megfelelnek és elfogadtatnak, hanem mint teljesen mintaszerűek el is ismertetnek. Mások meg Dück becsületes és tisztességes eljárását és lelkiismeretességét dicsérik meg.

Az 1848—49-iki időszak Dück vagyonát érzékenyen megcsorbitotta. Dück ugyanis az akkori háborus viszonyok és az orosz invázió miatt vagyonát veszélyeztetve látván, azt Romániában kivánta biztonságba helyezni, azonban utközben egy csatározás közelsége miatt a kocsis otthagyta a kocsit és lovakat és ezekkel együtt odaveszett minden, a mit meg akart menteni. De e veszteséget a későbbi szorgalmas munkásság bőven helyrepótolta, ugy, hogy Dück a hatvanas évek elején gőzmalmot is épitett, mely még ma is működésben van.

1864-ben Dück bőrgyárát unokájának, Józsefnek adta át, de azt jóságos tanácsával továbbra is támogatta. 1867-ben a párisi kiállitás előmunkálatai alatt, Dück József illetékes helyről felszólittatott a párisi kiállitásban való részvételre. Nem készült e kiállitásra, de a felszólitást nem utasithatta vissza s igy raktárából kellett egy gyüjteményt két nap alatt összeállitani s igy a gyüjteménybe az öreg Dück által készitett talpbőrökből is jutott nehány darab. — A hevenyében elküldött kollekczió Párisban általános elismerést aratott, a szaklapok kitüntető birálatokat közöltek róla, s egy elsőrendű

berlini timár-szaklap kiemelte, hogy az e gyüjteményben levő talpbőrök az egész osztrák-magyar osztályban utólérhetlennek jóság és minőség tekintetében. Igy Dück József, a ki maga is egyike kora legkiválóbb iparosainak, első kitüntetését nagyatyjának, a minta-mesternek köszönhette.

De Dück György nemcsak mint iparos volt kiváló. Nemcsak szakmájának, nemcsak a munkának élt. Kitünt tevékenysége által mint ember a humánus téren és a közügyek támogatása körül. Az egyszerű és szerény ember nemcsak családja körében volt szerető, gondos családfő, hanem kitűnt a jótékonyság terén is. A negyvenes évek elején sok szegény tanulót támogatott s tette rájuk nézve a boldogulást lehetővé; sok jóravaló, szegény, de törekvő iparost támogatott anyagilag, hogy jövőjüket megalapithassák. Tette pedig ezt oly időben, mikor a személyes hitel Brassóban kifejlődve még nem volt, mikor az emberek pénzüket vagy takarékpénztárba helyezték, vagy jómódu embereknek kölcsönözték. Dück a szegény embereket támogatta hitellel, csak arra fektette a súlyt, hogy az, a kit bizalmára méltat, tisztességes, becsületes és józan ember legyen. Sokra megy azok száma, kiket igy támogatott, de még nagyobb azoknak serege, kiket ajándékokkal halmozott el. Nagy önzetlenséggel, de czéltudatosan, szerényen, minden feltünés nélkül kereste fel a nyomort s enyhitette a bánatot. Szigorú volt magával szemben, enyhe volt mások megitélésében; ő maga igénytelenül élt, de mások igényeire mindig figyelemmel volt; magára és magával szemben a legtakarékosabb, másokkal szemben áldozatkész, jótékony vala. És mikor ez árnyékvilágból elköltözött, unokájához a következő szavakat intézte: „Maradj becsületes és szorgalmas.“ De nem csak e nemes intelem, nemcsak virágzó gyártelepe volt unokájának öröksége, hanem az a példa, melyet munkássága és tevékenysége által is alkotott.

SZILÁGYI ISTVÁN, gombkötőmester.

Budapest főváros letéthivatalában van kifüggesztve Szilágyi István pesti gombkötő olajfestésű arczképe és egy aranykeretű keskeny fehér táblán a következő érdekes sorokat olvashatjuk:

Nemes ***Szilágyi István***

1862-ben kelt végrendeletével összes vagyonát pestvárosi szegénysorsu iparos-polgárok gyermekeinek reáltanodai neveltetésére hagyományozta.

E nagylelkű adományt ***Keszt Mihály*** *végrendeleti végrehajtó bölcs, tiszta és előre látó kezelése megsokszorozta.*

Ritka példája a nagylelkű emberszeretetnek!

És Szilágyi Mihály nem azért került a magyar ipar úttörői sorába, mert iparában, a gyakorlati téren valami rendkivülit alkotott, hanem mert oly nemes tett által örökitette meg nevét, mely méltó, hogy áldással és kegyelettel emlegettessék az utókor által.

Szilágyi István ugyanis 1862. május 3-án kelt és 1863. julius 31-én kihirdetett végrendelete szerint ingó és ingatlan vagyonát a reáltanodák és polgári fiuiskolák oly növendékeinek anyagi támogatására hagyta, kik szegény mesteremberek, illetőleg kézművesek

fiai, s kik jó erkölcsi magukviselete mellett tanulmányaikban is tisztességes előmenetelt tesznek. Később ez ösztöndijak az ipariskolák jobb növendékeire is kiterjesztettek.

Ily ösztöndijakra készpénzben 17,600 forintot, s jelentékeny ingatlan vagyonát hagyta, mely utóbbi Keszt Mihály fővárosi polgárnak, az elhunyt jó barátjának lelkiismeretes és gondos kezelése mellett 108,000 forintért értékesittetvén, az alapitvány összege **125,600 frtra** emelkedett. E tekintélyes összegből ötszáz forint évenkint az emlitett iskolák szegény tanulóinak ingyen könyvekkel való ellátására, az alapitványi összeg évi kamatainak többi összege pedig 80—80 frtos ösztöndijak adományozására fordittatik.

Ritka nemes érzelmű ember lehetett az, a ki élete munkásságának gyümölcsét, dús vagyonát egészben a fiatal tanuló nemzedék tanulmányainak előmozditására forditotta; a ki azzal az éleslátással és kitünő sejtéssel szánta e czélra vagyonát, hogy végtelen jótéteményt gyakorol akkor, midőn szegénysorsu, igyekvő fiatal tanulóknak az előmenetelt és boldogulást lehetővé teszi és évenkint sok ily fiatal, törekvő embernek ad módot arra nézve, hogy jövőjének biztos alapjait gond nélkül megvethesse.

A derék, nemeslelkű férfiu emlékét évszázadokon át fogja áldani a késő utókor, mely e királyi bőkezűsége folytán élvezi jótékonyságának áldást-osztó gyümölcseit s az iparos-osztály büszke lehet arra, hogy soraiból ily férfiu emelkedett ki, a ki nemes cselekedetével dicsőséget hozott az egész iparos-osztályra.

Szilágyi István végrendeletében még sok más nemes czélról is megemlékezett. A Szent-Ferencz-rendieknek 300, a székesegyháznak 100, a Rókus-kórháznak 100, a nemzeti szinház nyugdij-alapjára 500, a magyar tudós Akadémiának 2000 forintot hagyományozott, ez utóbbit történelmi irányu pályadijak kitűzésére. Ezenkivül 2000—2000 frtot a belvárosi kántoroknak oly kikötéssel hagyott, hogy ez összegek kamatait csak akkor élvezhetik, ha magyarul énekelnek. És ennek ellenőrzésére több akkori czéhmestert kért föl. Végre legjobb barátjának, Keszt Mihálynak, kit végrendeletének végrehajtásával bizott meg, szőlőjét hagyományozta. Ezekből is látszik, hogy az egyszerű iparos kitünő érzékkel viseltetett a közügyek iránt és még életében gondolt ama nemes czélok gyámolitására, melyek majdnem kivétel nélkül a közérdeket szolgálják.

Mint iparos is hires volt Szilágyi István. Gombkötőmestersé-

get űzvén, a fősúlyt az akkor divatos arany-paszomántokra fektette. E mellett a diszruhákhoz való zsinórzatokat is nagyban készitette és mivel józan munkássága és takarékossága által korán jutott tisztességes vagyonhoz, mindig előre dolgoztatott és igen szép árukészletek fölött rendelkezett. Ez volt legnagyobb előnye, de természetes, hogy készletein nem adhatott volna könnyű szerrel túl, ha készitményeit a munka kitünősége, csinossága és tartóssága nem jellemezte volt.

Szilágyi jóhirű, tekintélyes iparos létére előkelő házat is vitt. Vasárnapokint sok jeles iparos gyűlt össze nála s a város több tekintélyes polgára volt járatos vendégszerető házához. Lakása is kényelemmel és elegancziával volt berendezve, termeit a régi nevezetes főurak, hadvezérek és uralkodók arczképgyűjteménye diszitették. Jó módjához illő kitünő ebédeket adott sokszor barátai tiszteletére és ez ebédek alkalmával asztalánál mindig helyet foglaltak segédei is, kik iránt atyai jóindulattal viseltetett. Mint mester, a szigorú rendnek volt barátja s mint szigorúságának jellemző vonását fölemlithetjük, hogy az a segéd, a ki este tiz óráig nem volt odahaza, annak az éjjel nem volt szabad házába bemennie. A segédek mind nála laktak. Jószivű és elnéző volt irántuk, mint az atya gyermekeihez, de a rendet föltétlenül és minden szigorral fönn tudta tartani.

1863. junius havában hunyt el, gyermektelenül, 65 éves korában. Neje, ki már előbb jobb létre szenderült, szintén szép vagyont vitt a házhoz, de tekintélyes vagyona nagy részét Szilágyi két keze munkájával szerezte, szorgalmának és takarékosságának köszönhette.

És e szép vagyonnak túlnyomó nagy részét iskolai ösztöndijakra hagyományozta, melyek évről-évre, mint „nemes Szilágyi István“ alapitványának kamatai osztatnak ki a főváros szegény tanulói között. Nagylelkü alapítványa örökre fönn fogja tartani nevét; arczképét a főváros olajba festette és egyik hivatalában kifüggesztette; a belvárosi reáliskola előcsarnokában pedig a nemes alapitó mellszobra hirdeti, hogy alapítványát hálás kegyelettel fogadta az utókor. Az iparosság is büszke önérzettel mutathat e nemes példára, mert Szilágyi e cselekedete oly időben szerzett elismerést a magyar kézműves-osztálynak, mikor a társadalomnak nem minden rétege viseltetett az iránt kellő méltánylattal.

BAKAY NÁNDOR, kötélgyáros Szegeden.

Az 1833-ik év október 15-én, az uj-szegedi birónak fia született; elébb egy, később több leánya. Mindenesetre nagy érdemül tekintetett azon időben, hogy egy egyszerű kötelesmester a biróságig vihette föl. A kis Nándor apja még azon vig korszak embere volt, midőn a magyar mulatva kereste kenyerét. A házi gond felesége vállait terhelte. A jó anyja ezen szent kötelmeit, lankadhatlan buzgalommal teljesité. A nevelést vallás-erkölcsi alapon kezdvén, a családi élet kis kápolnájából gyakran kivezette fia figyelmét az élet rögös pályájára. Elmondta mindennap, hogy a szegénynek mily drága kincse a munka, tudomány és a hit. Erkölcsi oktatásának végsora mindig igy hangzott: „Mi szegények, de becsületesek vagyunk.“

A biró házát gyakran nagy urak látogatták meg. Ha a réven át nem kelhettek, vagy a nagy sárban szekerök elakadt, a bióhoz tértek be; s ez saját lovain a sárból ingyen kivontatá, vagy élete veszélyeztetésével a zajló folyamon keresztül Szegedre átszállitá. 1840-ben a biró iskolát nyitott a kis község számára, sőt annak saját házában adott helyiséget. E nemes tett jutalma gyülölet lőn, mivel egy-egy gyermek után 50—50 pengőkrajczárt kellett a tanitó ré-

szére fizetni, s ez a költség eddig még nem nyomta a község mulató lakosait, kik szivesebben áldoztak volna muzsikára, borra, mint iskolára. De voltak ám, a kik nemes törekvésében oldala mellett állottak, mint p. o. a volt szegedi prépost Kreminger Antal s az akkori csanádi püspök Lonovics.

Az uj-szegedi iskola első kitünője, a biró fia Nándor volt, nem azért, mert biró fia, de mivel tanulótársai szerint is e szép rangot méltán kiérdemelte. Az uj iskola oly jó lábon állott, hogy még Nagy-Szegedről is több gyermeket ide járattak iskolába. A nagy urak ettőlfogva még inkább látogatták a biró házát; köztük a püspök is, ki annyira megtetszett a kis Bakaynak, miszerint elhatározta, hogy vagy köteles lesz, vagy pedig püspök; mindkettőre jogosultságot érezhetett magában, hiszen Lonovics is szegény fiuból lett püspökké. Csak tanulni kell, a többi magától jő. Tanult is éjjel-nappal. Apja kötelesnek, anyja pedig papnak szánta. Ez a két irány folytonos harczot vivott szivében; már a harmadik osztályba járt Szegeden, még mindig ingadozott a két pálya között. Tanév alatt szorgalmasan tanult, szünidőben pedig apja mesterségében gyakorolta magát.

Igy találta őt az 1848-ki szabadságharcz s az ifju a játéktól elment a harcztérre; beállott vadásznak. A csatákból egy könnyü sebbel menekült meg. A szabadságharcz leveretése után, a szabad eszmékért hevülő ifju nem barátkozhatván meg a pátensek által korlátozott tanrendszerrel, egész hévvel apja üzletének tanulmányozására szentelte magát. Nyakába vette a világot, tanult, tökélyesitette magát mindenütt, sok nép közt fordult meg, sok műhelyben, gyárban gazdagitotta tapasztalatait. Midőn végre hazajutott, apja üzletében óhajtá szerzett tapasztalatait érvényesiteni, de a régi szokásokhoz ragaszkodó szivósság elállották utját. Mikor fölszabadult, hiven a czéh szokásaihoz, fejére tüzték a legénykoszorut, kezébe adták a borral tölt poharat, foga közé nyomták a pipaszárat s igy feldiszitve hármat kellett istrángsodrára, hármat kötőféksodrára ugrania s a koszorunak nem volt szabad leesni fejéről, a tele pohárnak kiömlenie, a hosszuszáru pipának kiesnie, mert bármelyik vétség büntetést vont volna maga után. Mikor ezt a botor szertartást rajta végrehajtották s a pohár bort ki kellett innia s társai „az érdemes ifjuság“ eközben leittasodott, összeverekedett s másnap hétfőn egyik sem dolgozott, ő pedig erős fejfájásban szenvedett, meggyülölt minden ilyen jellemet rontó formaságot. Hazatérve utazásaiból, hasznos

olvasmányok által igyekezett hézagos ismereteit kipótolgatni s kevés idő mulva az ipar terén irodalmilag is kezdett föltünni. Ezalatt azonban szomoruan kellett tapasztalnia, hogy apja üzlete napról-napra hanyatlik, mert az idő tulszárnyalta, mi miatt aztán apja vagyoni állása is nagyon alább csökkent. Az üzlet tehát naponta alább hanyatlott s hozzájárult még e bajhoz azon társadalmi ferdeség is, hogy házasságát, ezt a nagy életkérdést szellemi igényeihez képest nem oldhatta meg egyhamar. A félművelt nők is inkább mentek nőül egy-egy városi irnokhoz, mint egy becsületes, józan, szorgalmas iparoshoz, innen származott aztán életének egy nagy tévedése, hogy t. i. több nagyralátó ifju iparosok példájára egyszer jóbarátai unszolására kijelöltette magát egy városi hivatalra; itt azonban szerencsére megbukott; szerencsére, mert ezáltal uj ösztönt nyert iparos pályája lelkiösmeretes folytatására.

Sokszor föltámadt lelkében az a fájó érzet, hogy hazája földjén a becsületes munka nem magasztos erény, s hogy társadalmi szokásainkhoz képest a nő, ki nejévé leend, nem válik be az ugynevezett uri körbe, a melynek sok külső előnyei vannak; s hogy majd gyermekei sem lesznek azon előnyök részesei, melyekért a gondos apa küzdeni szokott utódai számára. Ekkor, s ily érzemények között vette át apja üzletét azon szilárd elhatározással, hogy azt romjaiból nagygyá alkotandja. E küzdelmek között eldőlt élete legfőbb kérdése is. Megnősült; ohajtása szerinti művelt lelkü nőt nyert házastársul, a ki, mint gróf Csekonics egyik előkelő régi gazdatisztjének a leánya, kevés gyakorlati ismeretet hozott az egyszerü iparos házához, de annál több jóakaratot, szelidséget, gyöngédséget. Az ifju iparos szegény ember volt, midőn apjának tetemes adóssággal terhelt vagyonát átvette. Neje több butort mint pénzt hozott a házhoz, az ifjunak minden belátását föl kellett használnia, hogy nejét bevezesse a házi munkásság szeretetébe, mit főként jó anyja vállalt magára.

Hogy Bakay a határozott józan munkásság terére lépett, két nemtőnek köszönheti: anyjának s feleségének, hozzájárulván ehez az idő fölismerése, mi aztán eléje tüzte föladatát. Gyára nagy munkástelep volt, telve sajátságos alakokkal, kipusztult mesterekkel, a régi czéh-rendszer romjaival s az ujkor gyermekeivel, több művelt ifjuval s utczai csőcselékkel. Erős marokkal fogta a gyeplőt, atyailag támogatta a gyöngét, szigorral sujtotta a gonoszt. Házához szeszes ital nem került soha; korcsmába nem járt, éjjelre ki nem maradt;

gyárában, sőt még iróasztalánál sem ült le soha. Mint mester örökké intett, példázott; és össze tudta tartani embereit, kik őt minden szigorusága daczára is bálványozták. Mindig tanult, dolgozott; jelszava: „az élet a munka, s a munka az élet!“

Mikor gyárát a fejlődés magas fokára és oly szinvonalra emelte, hogy a külföldön is kevés hasonló berendezésü kötélgyár volt, akkor a tulajdonost ért különböző csapások folytán a gyárat részvénytársasággá kellett átalakitani, melynek rövid ideig Bakay volt az igazgatója, de nemsokára ez állást is odahagyta. És mikor ifjukora ábrándképét maga előtt látta: a gyárat, mely a fejlődés legmagasabb fokára emelkedett, akkor az már nem volt az övé. Az a sors jutott neki, mint hajdan Mózesnek. Nem juthatott az igéret földére és mások ültek örökébe. — Bakay megadással viselte e keserű sorsot is. Dolgozott, fáradt más téren s egy pillanatra sem hagyta el az ipar közügyeit. Különben is egyike volt a legelsőknek, kik a napi sajtó terén sorompóba léptek a hazai ipar érdekében. Iparosgyüléseken, szaktanácskozásokban sokszor képviselte az ipar érdekeit, Szegeden elnöke volt az ipartársulatnak, az iparoskörnek, több más közhasznu egyesületnek és egy izben három éven át képviselte volt Szeged város felső kerületét az országgyülésen.

Az 1876. évi szegedi országos kiállitás végrehajtó és rendező bizottságának elnöke volt s e minőségben rendkivül sokat fáradozott. E kiállitásnak tizezer frtnyi tiszta jövedelme vetette meg alapját a szegedi ipartestület mai diszes palotájának.

Bakay sokat foglalkozott a szakirodalommal és évek óta nagy odaadással szerkeszti az „Alföldi Iparlap“-ot, melynek hasábjain a hazai iparügy érdekeiért száll sikra és józan munkásságra inti iparostársait. Bakay tehát nemcsak a gyakorlati téren, hanem az ipar szellemi munkásai között is uttörői szerepet vitt s ez utóbbi irányban ma is élénk tevékenységet fejt ki.

STREITMANN JÓZSEF, kötélgyártó Gyöngyösön.

Az uttörők közül való, kik nem jutottak el az igéret földére. Fáradozásainak, küzdelmeinek gyümölcsét és eredményét nem tudta megérni. A kegyetlen sors férfikorának legszebb éveiben szólitotta ki a küzdők sorából. De ha kihullott is a fegyver a kezéből, a harczok, melyeket a magyar ipar érdekében küzdött, nem lesznek elfeledve. És neve nemcsak a gyakorlati iparosok, hanem a szellemi uttörők sorában is meg lesz örökitve.

Született 1829. év márczius 24-én Nagy-Károlyban, főelemi iskolákat végzett, és már 12 éves korában atyjánál, id. Streitmann Józsefnél a köteles mesterség tanulását megkezdette. — Az 1845-ik évben, 16 éves korában vándorbotot véve kezébe, hazánkban és a szomszéd tartományok kisebb-nagyobb városainak 42 műhelyében dolgozott.

Több izben 50, 60 sőt 100 mérföldet is gyalogolt, különösen 1847-ben 94 napot, az évnek $^1/_4$ részét utazta át, mivel kellő és alkalmas műhelyre nem talált; — később jó műhelyekbe jutott és 1852. év május 5-én Gyöngyösön telepedett meg, hol kölcsön vett műszerekkel kezdette meg üzletét. Öt évig mint teljesen ismeretlen

munkálkodott, míg végre szorgalma s kitartó munkássága folytán ipara annyira fejlődött, hogy 1857-ben boltot nyitott és 1858. és 1861-ben a hevesmegyei gazdasági egyesület kiállításán első rendü arany-jutalmat, 1861-ben a török-szent-miklósi kiállításon az első dijat (nagy ezüst érem), 1871-ben a londoni kiállításon elismerő oklevelet, 1872. évben Kecskeméten ezüstérmet, 1873. évben a bécsi kiállításon ugyancsak elismerő oklevelet nyert. Sőt ugyanekkor, mint a bécsi világkiállításnak országos bizottmányi tagja Ő Felsége a király az ipar terén szerzett érdemeiért, neki legmagasabb elismerését irásban nyilvánitotta.

Az ország iparosainak bizalmát már az 1869. évben „az iparállapot és az ipartörvény“ czimü röpirata által annyira megnyerte, hogy több város iparosai a testületek pecsétjével ellátott iratban kiváló bizalmat szavaztak neki, — és Kolozsvártt, valamint több városban létező iparegyesület tiszteletbeli tagjává választatott, a tokaj-hegyaljai iparegyesülettől pedig diszoklevelet nyert.

A megtisztelő ragaszkodás és bizalomnak oka abban rejlik, hogy Streitmann József már évek előtt aggodalommal nézte, hogy a hazai ipar és iparosaink hanyatlanak, és elhatározta egy országos értekezlet összehivását. Már 1871-ben julius 6-án tett is lépéseket ez ügyben Debreczenben; de minden siker nélkül. Tudta azonban Streitmann, hogy egy ily országos értekezlet a fővárosban volna sikerrel megtartható és ismételve tett lépést ez iránt, de támogatásra nem talált, mi annyira elkeseritette, hogy elhatározta, hogy egy ily országos gyülést egy maga fog összehivni, és 100 különféle városba küldött meghivót. Ezek visszhangra találtak és a miskolczi iparosok néhai Bede Györgygyel élükön pártfogó és buzditó átiratokkal helyeselték az eszmét. Streitmann József meghivására tehát 1871. évi január 6-án a fővárosban egy kisebb országos értekezlet tartatott, mely egy központi bizottságot alkotott; ez 1872-ik febr. 25., 26-án tartott országos nagygyülést összehivta. Ez emlékezetes gyülés alkalmával az országos iparos-szövetség létesitése kimondatott, és Streitmann egyhangulag a szövetség elnökévé választatott.

Streitmann József az 1871. évben, vagyis oly időtájban, midőn ipari szaklap nem volt, Gyöngyösön „A Kézműiparosok Országos Értesitője“ czim alatt lapot szerkesztett. E lap a gyülés előtt igen nagy szolgálatokat tett az iparos ügyeknek, azonban 1872-ben, midőn az iparos-szövetség közlönye életbe lépett — nehogy az erők szétforgácsoltassanak — megszünt.

Streitmann a korlátlan szabad iparnak, úgy a mint az ma van, a hazai viszonyokat tekintetbe véve, kezdettől fogva nem volt barátja. Az ipartörvény tárgyalásakor 1871-ben nyilt levelet menesztett az országgyülési képviselőkhöz, melyben feltárta a helyi iparosviszonyokat, s kifejtette, hogy a már meglévő intézményt nem végkép lerombolni, hanem a kornak megfelelő törvény által átalakitani kell. — De kérelme nem vétetett figyelembe; pedig csak azt kérte, hogy mondja ki a törvény, miszerint mindazon iparos, ki valamely ipart folytat, társulat tagja lenni tartozik. Senki sem hallgatott reá, nézete kicsinyléssel találkozott — pedig ő előre látta a bajokat, melyek bekövetkezendők voltak, és az akkori közvélemény ezért elitélte. Ez azonban őt nem ingatta meg hitében, megmaradt tapasztalataiból meritett nézeténél, és e végett nem egyszer volt támadásoknak kitéve. De végre nézete helyességét a korlátlan szabad ipar hivei is belátták. Igy járt ő másik eszméjével is, a kézműipar korlátozásával, illetőleg a képesités kimutatásának követelésével, mely elvet eleinte a legtöbb modern üttörő ellenzett ugyan, később azonban az 1879. évi iparosgyülés egyhangulag elfogadott.

Streitmann a vidéken az iparosmozgalmak első szervezője volt. Első volt az iparosok között, ki irt és felszólalt érdekeikben s bár életében nagy sikereket el nem érhetett, tagadhatatlan, hogy az ő vezetése alatt megindult mozgalmak, az iparosgyülések határozatai vetették meg alapját a mai ipari szervezetnek.

Ő a mai eredményeknek alapvetője volt s a legelsők egyike a vidéki kézműiparosok sorában, ki műveltsége és férfias fellépése által a többi osztályok előtt nemcsak képviselte az ipar érdekeit, de az iparos törekvéseknek rokonszenvet is tudott biztositani.

Ez érdemeinek tulajdonitandó, hogy Gyöngyös város hatósága őt főkapitánynyá választotta. Azonban sem ez állásának, sem népszerüségének, melylyel az ország iparosai között birt, nem örvendhetett sokáig, mert betegeskedni kezdett és 1880-ban legszebb férfikorában, birtokán, Lajos-Mizsén meghalt.

Példás iparos volt a gyakorlati iparűzés s uttörő a szellemi munkálkodás terén. Emlékének hálás kegyelettel adóznak az ország iparosai s érdemeit az országos iparegyesület diszközgyülésén, melyen József főherczeg is jelen volt, méltatta az egyesület igazgatója.

V. CSOPORT.

MŰIPAR.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

SZENTPÉTERY JÓZSEF, ötvös.

A középkori hires magyarországi ötvösök méltó utóda volt Szentpétery József, ki oly időben élt és alkotott remekeket, midőn hazánkban művészet alig volt, műiparról pedig szólni sem lehetett. Hírt, dicsőséget szerzett iparunknak már e század első felében, egyike volt a legelsőknek, kik a negyvenes évek után kezdődő általános kiállitásokon részt vettek s mint magyar ember, dicsőségesen állta meg helyét a világversenyben. Pedig sokat nélkülözött, sokáig küzdött s teljesen magára hagyatva tört rést a magyar műipar teljesen elhanyagolt pusztájában. De nagy műveltségénél csak szorgalma és kitartása volt nagyobb és ez a titka boldogulásának.

Szentpétery József 1781-ik évi április hó 12-én Rimaszombaton született, hol apja Sámuel puskaműves volt. A gyermek már kora éveiben nagy örömmel játszott apja műhelyében és a czifrán faragott és berakott fegyverek rajzai utánzásra és kisérletekre serkenték őt. A mint néha már a gyermek kedvencz játékai közt rejlik azon hajlam, melyhez az ifju mintegy ösztönszerüleg nyul, ugy volt az e gyermeknél is. Az itteni esperes, Szőke Ferencz, felismervén az ifju szép hajlamait, őt oly helyekre kivánta adni, hol magát a rajzban

és festészetben kimüvelje. De ily intézetet hazánkban, a mult század vége felé találni, nehéz volt. Az ifju tehát Szathmáry Pálhoz került; nem festőnek, csak közönséges piktornak lehet e kiszolgált gárdistát nevezni, ki Hangácson, falusi lakában csak időtöltésből foglalkozott a muzsákkal. Az ifju Szentpétery nem lelte itt azt, a mit sovárgó lelke keresett és Kassára indult, hol mint ezüstmüves-inas öt keserves évet töltött. Felszabadulása után a szokásos vándorutra kelt.

E percztől fogva nehéz életküzdelmek közt látjuk az ifjut, és azon, a lángészt gyakran jellemző nyugtalanságban, majd itt, majd ott egy rendszeres pálya megkezdésére kisérleteket tenni. Majd Lőcsén, majd Bécsben volt, olasz földre is szándékozott menni, de az 1806-iki franczia hadjárat megakadályozá szándéka kivitelét. 1809-ben először találkozunk vele Pesten; egy szegény kis műhelyt nyitott, s küzdött azon nehézségekkel, melyek kezdő üzlettel járnak. Megrendelések, üzleti tőke és munka hiányában, tespedés és nyomor közt látjuk küzdeni azt, ki egy magasabb pályára érzé magát hivatva.

Mint a fáradt utas, ki végső erejét összeszedi, hogy kitüzött czélját még alkonyat előtt elérje, igy volt művészünk is. Lelke egész erejével fogott az utolsó kisérlethez, egy nagyszerű domborműhöz, mely megalapitá hirét s hazánk legkitűnőbb műiparosai sorába emelte.

Művészi jövője e kisérlet fényes sikere által biztositva volt; de nem anyagi léte. Művészünk kis boltja előtt már hosszú sorban látjuk a látogatók hintait, és a mint a dombormű a lapos lemezből kikerült, abban az arányban terjedt alkotójának hire is. Bécs, felismerve e mű jelességét, mely „Nagy Sándornak a Granicus vizén való átkelését“ ábrázolja, azt a császári kincstár számára nagy összegért megvette. Második műve, az arbelai ütközet, Londonban létezik.

Ez még jobban megalapitá hirét. A bécsi ötvös czéh nagyszerű elismerő oklevéllel iktatta Szentpéteryt mestertagjai közé s az első (1851. évi) londoni világkiállitás biráló bizottsága is kitüntetéssel jutalmazta a hires művészt.

Teljes elismeréssel szólt műveiről a kritika is. Egy elsőrendű angol lap, melynek birálója Szentpétery művét a lóndoni kiállitáson bámulattal látta, a következőket irja róla:

„Felesleges volna Szentpétery kitűnő remekművét hosszan dicsérni, mely szakértők által egyhangúlag a legcsodálatraméltóbb

műnek ismertetett el, a domborműkészítés története által felmutatott művek között; e művészet, ámbár a görögök és rómaiak által úgy, mint a 16-ik századbeli olaszok által művelve, a modern művészek által végkép elhanyagoltatott, mignem egy magyarnak maradt fenn azon dicsőség, azt előbbi fényébe visszahelyezni, és megmutatni azt, hogy a domborművész kalapácsa és vésője vezetve egy lángész keze által, a szobrász vésőjével vetélkedik, készitvén oly munkákat, melyek a jövőkor bámulatát megérdemlik."

Legutólsó és legszebb domborművét, mely tiszta ezüstből készült, s 300 latot nyom, melyen a művész három évig dolgozott, és mely Porus király fogságba esését ábrázolja, a nemzet vette meg a nemzeti muzeum számára, hol a remekmű még ma is közszemlére van kitéve.

E műve után a jelesebb műbirálók a „magyar Benvenuto Cellini"-nek nevezték Szentpéteryt, kivel különben a legelőkelőbb körök is szivesen érintkeztek, mert művelt ember volt s több nyelvet folyékonyan beszélt. A tudományos és vallásos munkák voltak kedvencz olvasmányai s ezek érdekében hasznosan érvényesitette bő nyelvismereteit. Öreg napjaiban a vésőt tollal cserélte föl és sokat irt kedvencz thémájáról, a vallásbeli főigazságokról és az ipar több fontos napi kérdéséről. Ez utóbbi czikkei az iparegylet akkori lapjában, a Hetilapban jelentek meg.

A magyar műipar e nagynevű úttörője, mint törődött agg, 1862. junius 13-án 82 éves korában halt el, de neve túlélte őt és alkotásaiban gyönyörködni, tanúlni és buzdulni fognak a későbbi nemzedékek is.

FARKASHÁZI FISCHER MÓR, porczellángyáros Herenden.

Valamikor a herendi porczellángyár világhírű volt; súlyos viszonyok közt, diadalmasan küzdött idegen versenytársaival, készítményei díszére váltak sok kiállításon a magyar osztálynak és fényt árasztottak erre; tulajdonosát a XIX. század legkiválóbb iparosai közé sorolták.

Fischer Mór, a herendi gyár megalapítója, ivadéka volt egy tekintélyes iparos családnak, mely már emberemlékezet óta lakott Tatán és ott mindenha igen buzgón foglalkozott az agyaggyártással. A harminczas évek közepe táján egy pápai kőedénygyárt birt bérben, melyet oly eszélyesen vezetett, hogy kis vagyonra is tett szert. Akkoriban történt, hogy Stiengl, ki szakértő volt a porczellángyártás terén, a sűrű bakonyi erdő kellő közepén porczellángyárat állított fel.

Kevés pénzzel fogott hozzá vállalatához, telepét műveletlen vidéken állította fel, első égetési kísérleteivel kudarczot vallott, úgy hogy az egészet már-már elhibázott spekulácziónak tekinté.

Ekkor történt, hogy gróf Eszterházy Károly, a pápai uradalom administrátora, a pápai kőedénygyár bérlőjét, a kiben becsülte

a szorgalmat és értelmes vállalkozási szellemet, buzdítani kezdte nagyobb szabású kisérletekre. „Üveghutám bérlői", mondá neki, „csak idomtalan zöld üvegeket, papirgyáramban mind csak durva papirt gyártanak s nem kivánnak előre haladni. Legyen ön jobb ezeknél."

Fischer Mórra hatottak e szavak; eltökélte magában, hogy átveszi és magasabb fokra emeli a Stiengl-féle gyárat. Bizott a maga tőkéjében és remélte, hogy Stiengl-nek és akkor felnőtt fiainak, Leónak és Dezsőnek segélyével czélt fog érni. Nem riasztotta vissza, hogy az olcsó és kényelmes szállítási eszközök hiányoztak, hogy a magyar ipart csirájában elfojtani iparkodó Metternich-féle kormány közegei részéről támogatást nem remélhetett, de még csak jó akaratot sem, hogy a gyár félre esett minden kényelmes közlekedéstől, hogy a bakonyi zsiványok nem egyszer sarczolták meg a gyárat, hogy az osztrák, nevezetesen a csehországi készítményeket vámmentesen hozhatták be, míg az innen kiküldöttek nagy vámdíjak alá estek.

Három évig folytatta a küzdelmet; birkózott az óriási nehézségek ellen, rááldozta a gyárra majdnem egész vagyonát és a tönk szélére jutott.

Ekkor egy szerencsés gondolata támadt. A régi antik stylt kezdé utánozni. Pártfogója, gróf Eszterházy Károly, adott neki mintául chinai porczellánt, és sok szép példányt a „vieux Sèvres"-ből és a „vieux Saxe"-ből. Egyes előkelő családok, az Eszterházyak, Batthyányiak, Károlyiak, Pálffyak, Zichyek, kik rokonszenvvel kísérték a gyár erőfeszítéseit, segíteni óhajtottak a gyáron és kiegészítés végett hiányos vagy megcsonkult régi porczellánedényeiket oda küldték. Nehéz feladat volt ez, melyre még a legrégibb és leghíresebb gyárak sem mertek vállalkozni.

De Fischer Mór páratlan kitartással küzdött és probálgatott és meg is oldotta a nehéz feladatot. Hogy milyen sikerrel, azt alább fogjuk látni.

Nemsokára a birodalom legelső családai: az Eszterházyak, Lobkoviczok, Liechtensteinok, Kinskyek, továbbá a követségek tettek a herendi gyárosnál megrendeléseket. Ez folyvást buzditá őt, úgy hogy utóbb nemcsak az anyag tökéletességében, hanem az utánozhatlannak tartott festések élénk színeiben is annyira elérte a khinai mintát, hogy nemsokára az innen került utánzatot alig lehetett megkülönböztetni az eredetitől. E porczellánok festései úgy szólván plasztikusok;

s azon szinvonalon állanak, hol a mesterség már művészetté lesz. Ő sok karú gyertyatartót is volt képes egy darabból kiállítani, holott máshol az ilyen mindig több darabból áll, s csak belől alkalmazott csavarok tartják össze.

Az első kitüntetést Fischer itthon kapta, 1842-ben egy bronz érmet az első magyar iparműkiállításon, melynek lelke Kossuth volt. A másik évben ugyanott ezüst érdempénzzel tüntették ki, 1847-ben pedig a nagy arany érdempénzzel. 1845-ben a bécsi iparműkiállításon dicsérő oklevelet nyert.

A herendi gyár fénykorát jellemzi „Budapesti Közlöny" 1872. aug. 6-ik számában Nendtvich Károly ismert műegyetemi tanár és író, kinek ismertetéséből következőket közöljük: „Az ős Bakony lombos árnyékában lappang egy gyár, mely nemcsak hazánk legszebb díszei közé tartozik, de a melyről bizton elmondhatjuk, hogy Európában, sőt az egész világon nincsen párja.

E gyár Fischer Mór porczellángyára.

Kevesen vannak hazánkban, kik e gyárat nevéről, még kevesebben, a kik műveiről ismernék, mert Fischer Mór művei nem fordulnak elő a kereskedésben, gyártmányai nem a közhasználatra vannak szánva; azok csak a legmagasabb körökben, herczegeknél és királyoknál találtatnak, a porczellán ritkaságainak szenvedélyes kedvelőinél, hol a legfinomabb chinai „vieux Sèvres" és „vieux Saxe" porczellán mellett, mint egyrangú gyártmány, a díszszekrényben tartanak.

Valamint nincs barátja a szépművészetnek, a ki egy Murillo, Van-Dyk, Paolo Veronese, vagy egy Benvenuto Cellini nevét és műveit nem ismerné, éppen úgy nincsen Európában a finom chinai, sèvresi és régi meisseni porczellánnak kedvelője, a ki Fischer Mór nevét Herendről nem ismerné.

Fischer úr művei nemcsak hazánkban, a legmagasabb aristokraciában, de Angol- és Francziaországban, Német- és Oroszországban is el vannak terjedve a legmagasabb körökben, s mint valóságos remekművek és ritkaságok becsültetnek.

De Fischer úr készítményei nem is tekintendők gyátmányoknak: annak minden egyes darabja valóságos mű.

Neki sikerült a porczellángyártásnak legnehezebb kérdéseit megoldani, újra feltámasztani a mult század és századok művészetét, sikerült neki a sèvresi gyár régi gyártmányait, melyek a „vieux Sèvres"

és „pâte tendre“ név alatt a régi nagy családok hagyományai közt csak mint különös ritkaságok tartatnak, s a melyeknek újbóli fejlesztése kürül a híres Brogniard és utódja Regnault siker nélkül fáradoztak, valamint a meisseni gyár műveit a mult század elejéről minden sajátságaival utánozni elannyira, hogy az utánzott az eredeti mellé állítva alig különböztethető meg.

Azonban fáradhatatlan munkásságának és művészete iránti szenvedélyének sikerült még az is, a mi eddig még semmiféle európai gyárnak nem sikerült, t. i. a legfinomabb chinai porczellánnak, mely annak legvirágzóbb korszakából származik, s a melyet a chinaiak maguk jelenleg előállítani többé nem képesek, oly tökéletes és annyira hű utánzása, hogy az ember meglepetve érzi magát, midőn e gyönyörű műveket megtekinti.“

Nendtvich úr czikkéhez csak még egy pár szót kell fűznünk. Nevezetesen felemlítjük, hogy Fischer Mór a kiállításokon nyert első rangú érmeken kívül más kitüntetésekben is részesült; cs. k. udvari porczellángyáros czímet kapott. Ő felsége a király pedig rendjeleket adományozott neki és az 1867-iki párisi kiállítás után „a legmagasabb elismerés és megelégedés kifejezését“ nyilváníttatta, neki és az egész családnak a magyar nemességet, farkasházi előnévvel adományozta; az osztrák műipari muzeum és a franczia ipar-akadémia és több külföldi tudományos egyesület megválasztották tagjukká, a franczia, belga, orosz és több fejedelmek rendjelekkel diszítették fel stb. stb.

Fischer készitményeit több világhirü ember is kitüntetéssel említette. Igy Thiers, a franczia köztársaság elnöke igen elismerőleg nyilatkozott róluk; Humboldt Sándor, a nagy német tudós Fischerhez Potsdamból, 1857-ben intézett levelében többek között a következőket mondta: A művészetszerető és müértő báró Koller szemtanuja volt ama nagy örömnek, melyet önnek szép születésnapi ajándéka okozott nekem. Azt azóta sokan bámulták házamban. Annak bebizonyitása végett, hogy e tárgyaknak rám nézve különös becscsel kelle birniok, örömest elbeszélem, hogy én 22 éves koromban a nagy vegytudós Klapprosth-tal közösen, a berlini királyi porczellángyár műtani üzleténél voltam alkalmazva, hogy én még kisérleteket is tettem a porczellánföldek ugynevezett görgetése iránt, hogy ama szibériai expeditió alatt, melyet 1829-ben Miklós császár részére eszközöltem, én Khuni Macka Hug, s a Dsaisan tó keresése közben

a chinai dsungárságba behatolván, a Shi chinai tartomány egyik völgyében, Tsugutsang Mandzsor várostól éjszak-keletre azon örömben részesültem, hogy egy átlátszó porczellán márgaagyag-réteget láthattam. Brogniard Sándorral, a sèvresi igazgatóval és Julien Sanislóval, a porczellángyártásra vonatkozó chinai müvek forditójával való régi barátságom folytán éreztem az ön készitményei iránt általánosan elismert érdekeltség fontosságát; a fenséges kidolgozás, az alakok gyöngéd karcsusága, s az utánzott régi festészet szinezése és izlése tekintetében én sohasem láttam valami hasonlóbban tökéletest, mint azt, mit ön saját herendi nagy intézetében állit elő. Findzsák, tányérok és diszedények hálószerü átlyuggatása, mindez egyformán megcsalja a szemet, s hálaérzetem szintoly benső, mint ama nagyrabecsülés, mely az aesthetikai ipari tevékenység nemes és szerencsés előmozditóját nagy mérvben megilleti. Humboldt Sándor.

Falke Jakab, a mütörténet terén elismert szaktekintély és mübiráló, a „Wiener Zeitung" 1868. január 3-ki számában ezeket irta: „Fischer Mór ugyszólván az egész világgal daczolva óvta meg Párisban a maga álláspontját és ezt helyesen tette. Neki specialitása van, még pedig igen szerencsés. Köztudomásu, hogy ő mint utánzó ritkitja párját és még a chinaiakat is fölülmulja saját régi porczellánjaik utánzásában. De az ő saját modora nem kevésbé érdemel elismerést. A porczellán ma az anyag és a diszités tekintetében nem az, a mi régen volt, nem önmagában keresi müvészetét, hanem abban, hogy lehetőleg fehér alapon minél tökéletesebb festést alkalmaz. Ezzel nem emelkedett a magas müvészet fokára, hanem azt a kellemetlen simaságot nyerte, melyet a „pocallainnak" neveznek. Ezzel ellentétben helyezkedve Fischer a sürü porczellánnál és a tisztán decorativ diszitésnél marad és összes készitményei a chinai vagy rococo-porczellán kellemes benyomását teszik. Fischernek továbbá az a szeszélye, hogy technikailag kifogástalan tárgyakat állit elő csupán, sőt keresi a nehézségeket, hogy azok legyőzésével megmutassa a maga müvészetét. E tekintetben megalapitotta a „Fischer-féle genre"-t, az edényeket, melyek kettős falazattal birnak, oly formán, hogy az egyik át van törve. Párisban kiállitott nagy vázái valóságos remekei voltak az ilyen technikának. De kisebb müvei is a kifogástalan tökély mintái voltak, mig pl. a sèvresi császári gyár müvei hihetetlen technikai hanyagságnak voltak a mutatványai."

A bécsi világkiállitás alkalmából Falke a „Wiener Abendpost“ 1873. augusztus 23-ki számában igy nyilatkozott: „Fischer Mór nem szoritkozott egy-egy hires gyár készitményeinek vagy egy bizonyos porczellánfajnak utánzására; utánzott mindent, a mi hires és jó volt: a pâte-tendre sèvres-it, kemény meissenit, bécsit és berlinit, chinait és japánit. Ezek hü utánzásánál pedig nemcsak a szint, formát és festést, de a sajátszerü állagot is kellett utánoznia, mely a szakértőnél döntő befolyással bir. És mindezen irányokban nincs olyan nehézség, nincs olyan kérdés, melyet a herendi gyár meg ne oldott volna. Fischer megmaradt azon az álláspontun, hogy a régi porczellánt feleleventse, annak modernizálására nem gondolt. Ezt az álláspontot nem ajánlanók ugyan mint absolute helyeset; de a dolog másképáll, ha egy gyár specialitásáról van szó. Akkor a gyár jól teszi, ha ragaszkodik hozzá, ugy a hogy Wedgewood az idők változásai közepette megmarad Wedgewoodnak, de Fischer ur mást is tesz. Ő elmélkedett a maga müvészetéről, egy modern Palissy ő. Szenvedélye az, hogy technikai problemákat vet föl és megoldja azokat; mindenik ujabb kiállitáson uj talányokat állit elénk, melyek a műértőt gondolkodóba ejtik. Az ily megoldások nem birnak mindig rögtön nyilvánuló művészeti jelentőséggel, de az iparnak uj, olykor nagy sikerü utakat nyitnak meg, a mint hogy az egész modern kőedény-ipar Palissy vállain nyugszik.“

A bécsi világkiállitás óta a gyár anyagi helyzete mind rosszabbra fordult, mig végül beállott a válság és Fischer Mór fiai végre kivihették azt a tervüket, hogy a gyárat átveszik atyjuktól és tisztán kereskedelmi alapra helyezik.

Csakhogy csekély eszközökkel rendelkezvén, a gyár gyors hanyatlásnak indult. — Éveken át folytatták az alkudozásokat a kormánynyal az iránt, hogy a gyár átalakittassék részvénytársulattá, mig végül kénytelenek voltak a gyárat potom 40,000 frtért átengedni a kormánynak, mely azt részvénytársulattá alakitotta át.

A Fischer név letünt a czégről és teljesen kiszorult a gyárból. Fischer Mór Tatára vonult vissza és ott új porczellángyárat akart alapitani, hogy tovább haladjon a diczö pályán, melyen egy emberéleten át annyit fáradott a magyar porczellán-ipar érdekében, és melyen oly fényes sikereket aratott. De négy év multán 1880-ban a halál elragadta.

A magyar ipar történetének azon fényes epizódja, melyet a

fentebbiekben ecseteltünk, nem végződik a legörvendetesebben. — De remélnünk kell, hogy a herendi gyár, mely világhirre tudott emelkedni, mikor a magyar ipar gyermekéveit élte, még visszanyerheti régi fényét, ha oly férfiakat fognak élére állitani, kik áthatva a Fischer Mór-féle gyár nagy tradiczióitól — új sikereket fognak aratni, új dicsőséget fognak szerezni a magyar iparnak.

És Fischer Mórnak, a kiről, midőn elhalt, a lapok alig emlékeztek meg, előkelő hely jut a magyar ipar uttörőinek pantheonjában. Hálás kegyelettel övezi nevét és emlékét az utókor, mely méltányolni tudja küzdelmeit és mérlegelni fogja elért sikereinek kiváló becsét. Ő életében mint iparos szédítő magasra jutott föl, de a szerencse nem kedvezett neki végig s munkássága gyümölcsét agg napjaiban nem élvezhette, mint más, nálánál szerencsésebb kortársai. De ez egy okkal több arra, hogy emlékét kegyelettel őrizzük s nevét hálás elismeréssel említsük, mert oly időben szerzett hirt és dicsőséget a magyar iparnak, midőn magyar ipar még alig volt. És ma, midőn a magyar ipar szépen fejlődik, övezzük nevét a hir és dicsőség ama meleg sugaraival, melyeket ő életében ipari fejlődésünk legfiatalabb korában a magyar iparnak szerzett.

ZSOLNAY VILMOS, majolikagyáros, Pécsett.

A magyar műipar terén ma az elsőség határozottan Zsolnay Vilmost illeti meg. Hazánkban a műipari törekvéseknek senki sem tudott annyira érvényt szerezni, mint ő, kinek alkotásai feltünést keltettek a belföldön és a külföldön egyaránt. Fényes tehetsége nyilvánult remekműveiben, melyek az ő hirével együtt a magyar műipari haladás hirét is megalapitották a művelt külföld előtt. Sőt bátran állithatjuk, hogy minél előrehaladottabb valamely állam a műigények terén, minél kényesebb a műizlése, annál jobban tudja méltányolni Zsolnay készitményeinek műipari becsét. Hajdan a művészek hire és lángesze terjedt el a világon, ma a művészekkel versenyez a műiparos. Zsolnay hirneve is diadalmasan járta be a világot s mint világitó példa meg lesz örökitve a magyar ipar történetében, hogy a későbbi nemzedékek tanuljanak, buzduljanak rajta. Az ő érdemeit a hazai ipar terén — teljes valójukban — csak a későbbi nemzedék lesz hivatva méltányolni. Ma még bizonyos tekintetek e helyen is akadályoznak abban, hogy teljes érdeme szerint méltányoljuk azt a férfiut, kit a modern magyar műipar megalapitójának és nesztorának tekinthetünk s ki még életében oly magas

fokra emelkedett, hogy rendkivüli sikerei mellett kiváló érdemeit is az egész ország osztatlan elismeréssel, sőt kitüntetéssel méltányolja. E közelismerés legfelsőbb helyről is kifejezést nyert, midőn Zsolnay az 1885. évi országos kiállitás alkalmával ő felsége a király által a III-ad osztályu vaskorona-renddel lőn kitüntetve.

Hogy működését, törekvéseit és sikereit egész valójukban méltányoljuk, közelebbről kell ismertetnünk azt a nagyszerű ipartelepet, melynek ma művészi eredményeit tekintve — kevés párja van a világon.

Zsolnay Vilmos született Pécsett 1818. ápr. 27-én. Atyja, ki kereskedő volt, őt is a kereskedői pályára szánta, a fiatal Zsolnay azonban szivesebben hajlott a festőművészet felé. Bécsben, Frankfurtban, Drezdában, Münchenben nagyobb kereskedésekben lévén alkalmazva, kevés szabad idejének minden perczét festészeti tanulmányokkal töltötte. Később — mintha csak sejtette volna jövőjét — az üveggyártást és bányászatot tanulmányozta. Midőn visszakerült és atyjának rövid- és kézműáru-üzletét átvette, ennek emelését tette föladatává s az üzletet csakhamar nagy bazárrá alakitotta át, mely egy egész kis utczát, az üvegtetővel fedett „párisi utczát" töltötte be.

Zsolnaynak azonban ez nem elégítette ki ambicióját s noha a közéletben tevékeny részt vett, (többek közt ő alapitotta a pécsi kölcsönös segélyző-egyletet, mely az e nemű intézetek közt ma az első helyet foglalja el hazánkban), folyton tanult, kutatott, tervezett. Nemsokára egy üveghutát bérelt, de hát a boldogulhatás elé nagyon sok akadály gördült; a bányászatot is űzte, de evvel sem ment sokra. Mindez nem kedvetlenítette el Zsolnayt, hanem ujabb és más irányú tevékenységre ösztönözte. Ekkor átvett egy régi, elhagyatott s szemétlerakodó helyül szolgált t é g l a v e t ő t, melyen ma világhirű, óriási kiterjedésü s gyönyörű berendezésü gyára áll. Itt téglavetésen —1855-ben — kezdte. A téglákat jobbára maga használta fel apróbb műhelyek épitésére. A téglák mellett aztán épitészeti terracotta-diszítményeket, majd közönséges használati edényeket, utóbb közönséges majolikákat készitett. Igy kezdődött az edények gyártása, melyek közt a magyar stylbeli ékítményekkel ellátott különféle kancsók a főbb szerepet játszották. Ezután felölelte a majolika- és az egyszerü porczellánczikkek gyártását. Igy fejlődött, emelkedett e gyár, folyton ujabb és ujabb czikkek gyártását karolva fel, miközben azonban a régebbi közönséges agyagipari czikkek gyártásának tökéletesbitésére is kiváló gondot forditott.

Az 1873-ik év nevezetes fordulópontot képez e gyár történetében. Ugyanis a gyár tulajdonosának: Zsolnay Vilmosnak folytonos kisérletezés és kutatás után egy sajátos, elefántcsontszinü porczellánt sikerült előállitani, mely a kereskedésben a Zsolnay-féle ivoir-porczellán elnevezés alatt ismeretes. E porczellán, melynek imént emlitett sajátossága részint az agyag, részint pedig a máz vegyi összetételében rejlik, a gyárnak kiváló speczialitása lett, s ezt még egy porczellángyárnak sem sikerült utánozni. Az ivoir-porczellán, mint egyedül álló speczialitás, ma legalább is oly kincs, mint az angol Wedgewood. Ez alapanyagra most keleti perzsa és indiai stylusban tartott diszítések alkalmaztattak a leggondosabb technikai kivitellel. S mind ezzel egyuttal ritka tökélyre emeltetett e gyárban a tűzben való zománczozás, mely 1500—1600 Celsius szerinti fok hőségben történik. E páratlan eljárás következtében minden szinben oly elevenséget, oly intenzivitást láthatni Zsolnay készitményein, mely messze földön ritkitja párját.

A legutóbbi párisi világkiállitásra küldött Zsolnay-féle edények átalános feltünést keltettek és osztatlan tetszésben részesültek. A gyár hirnevének szélesebb körben való megismertetése ez időtől kezdődik. A kiállitás után mindenfelől sürün érkeztek megrendelések, melyeknek csak ugy lehetett megfelelni, hogy a gyár tetemesen kibővittetett. S a megrendelések azóta folyton szaporodnak. Zsolnay gyártmányainak kelendőséget leginkább az biztosit, hogy Zsolnay folyton ujabb meg ujabb speczialitásokkal jelenik meg a piaczokon.

A Zsolnay-féle diszművek ugy a színek elevensége és finomsága, mint a rajz és forma korrektsége és stylszerűsége tekintetében a legjobb e nembeli angol termékek mellett is fényesen megállják a versenyt. Az anyag kedves meleg szine az oiron-fajánszra emlékeztet. A máz alatt levő pâte-email szinek annyira összhangzók az alappal, hogy e nemben mi kivánni valót sem hagynak fenn.

A gyárban előállitott magyar genreü korsók, kancsók stb. igen sikerültek s nagy önállóságra mutatnak. Zsolnay ujabb időben sajátos sárga szinü reliefes s bizarr aranydiszitéssel ellátott magyar korsókat készit, melyek kizárólag Amerikába küldetnek, hol igen kedveltek.

Zsolnay diszműgyártmányain az izlés irányát illetőleg kétségtelenül látszik az a nemes hatás, melyet Oven Jones, Readgrave, Racinet s különösen Andsley pompás publikáczióinak alapos ismerete

és azok tájékoztató befolyása keltett. Ez irány helyes alkalmazása mint igazi typusa a síkdiszitménynek, gazdagon gyümölcsözött is eredményeiben.

Zsolnay gyárában ma 817 munkás van alkalmazva. Ezek közül 91 fiu-tanuló részint a festészetnél s részint a mintázásnál. E tanulók hetenkint 2—5 frtot keresnek. Zománczkitöltéssel, mázfelrakással 120 női munkás foglalkozik, kiknek heti keresete a munkásnő ügyessége és szorgalmához képest 3—8 frt. A porczellánfestők száma 150, kiknek heti keresete szintén a munkás szorgalma és ügyességéhez képest 8—20 frtig hullámzik. Egyes művészi képzettségü festők hetenként 25—40 frtot is keresnek. A korongolásnál 60, az égetésnél s egyéb közönséges munkánál 100 munkás van alkalmazva. A napszámosokat kivéve minden munkás darab számra fizettetik.

Zsolnay gyárában van egy 60, egy 15 és 20 lóerejü gőzgép. Az agyag előkészitésére 35 különféle gép u. m. őrlők, törők, zuzók, gyuró, keverő stb. használtatik. Az agyag iszapolására és szürésére 1882-ben a legujabb rendszerü készülékek állittattak fel. A porczellán négy nagy körkemenczében, a terracotta és majolika nyolcz ives kemenczében égettetik. Ezenkivül 23 fiókos kemenczében a finomabb majolika és aranyozott diszművek égettetnek. Ez égetésre használt legmagasabb hőfok 1500—1600 fokig teljed Celsius szerint. A tüzelés kőszénnel történik, kivéve a finomabb majolikát, melynél fa használtatik tüzelő anyagul.

Zsolnay gyárában a majolika- és porczellán-czikkeken kivül előállittatik még az ujabb időben meglehetősen elterjedt u. n. épitészeti majolika (épületek diszitésére), különféle technikai czélokra szolgáló tüzálló anyag, minden alaku és formáju tüzálló téglák, és görebek, csövek, műépitészeti terracotta czikkek, terracotta szobrok, közönséges használati edények (ólommáz nélkül), gyógyszertári és vegyészeti edények stb. A gyár legujabban a díszkályháknak nagymérvü gyártását kezdte meg és e czikkben is szép eredményt képes fölmutatni.

A Zsolnay gyárában előállitatni szokott minden gyártmányfajból egy-egy mintadarab van a gyár muzeumában elhelyezve. E muzeumban a gyárnak keletkezésétől kezdve minden gyártmányfajból lévén egy darab elhelyezve, a gyár mikénti fejlődéséről érdekes képet nyujt.

Az export gyártmányok értékesitését Wahlis bécsi porczellán-

kereskedő eszközli. Zsolnay e gyártmányokat kizárólag Wahlisnak szállitja, ki aztán azokat a világ minden részébe küldi. A Zsolnay-féle porczellán diszművek kiváló kelendőségi piaczai Angliában, Franczia-országban, ujabban (némileg) Németországban, de különösen Amerikában vannak. Nagyobbmérvü föllendülését e gyár leginkább az egyre élénkülő amerikai keresletnek köszönheti. Közönségesebb áruk rendszerint az aldunai országokba s 1882 óta Ausztráliába is exportáltatnak.

Zsolnaynak nagy érdemei vannak a magyar motivumok és minták feltüntetésében, melyeket gyárában sikerrel használt fel. Gyárában ma a tiszta keleti stylus kiválóan kultiváltatik. Zsolnay a diszedények gyártása terén ujabban követett iránynak úgyszólván alapitója. Nemcsak itt az országban, hanem Német- és Angolországban is nagy előszeretettel, de csak többé-kevésbbé sikeresen utánozzák őt. Legujabb vivmánya Zsolnaynak az üvegtechnikának (gyöngyház-modorban) a keramiával való egyesitése, mely gyártmányok legközelebb piaczra kerülve, előreláthatólag nagy meglepetést és tetszést fognak kelteni.

Zsolnay gyárában, mint már emlitettük, több mint 800 munkás dolgozik s a mi igen örvendetes, ezeknek fele magyar (nők, leányok, férfiak, fiúk), kik mindannyian Zsolnay gyárában képeztettek ki. E czélból Zsolnay gyárában saját költségén egy iskolát tart fenn, melynek ma 80 tanúlója van, kik itt elméleti és gyakorlati oktatásban részesülnek s az egyszerűbb munkáknál is foglalkozást nyernek, 30—60 kr. napi fizetés mellett.

Még egy kiváló érdeme Zsolnaynak az, hogy az anyagot kizárólag Magyarországon szerzi be, noha ilyent Csehországból olcsóbban kapna. Zsolnayt tevékenységében nagyban támogatja egyetlen fia: a jeles képzettségű Miklós, ki jelenleg a gyár kereskedelmi részét vezeti. Zsolnay leányai: Teréz és Julcsa valóságos festőművészek, kik a mily nemes passzióval, ép oly kitűnő izléssel és ügyességgel áldoznak a családi élet által igénybe nem vett óráikban a festőművészetnek s nekik is jelentékeny részük van a Zsolnay-féle műgyártmányok által képviselt typus megteremtésében.

Ime, ez Zsolnay, a magyar műipar mai legkiválóbb képviselője. Ha életrajzát, mely egyedül tevékenységének tüzetes ismertetéséből áll, elolvassuk, mintha egy középkori művész alakja állana előttünk, ki nagy alkotó erejével, kutató szellemével folyton dolgozik, fárad,

kutat, alkot, uj eljárásokat alkalmaz, az izlést az örök szépnek folytonos kellemes és meglepő változtatásával ingerli, a folyton emelkedő és nagyobbodó igényeket bámulatosan kielégiti s mintha készitményeivel egy bűvös látkört nyitna meg, mely mindig változó, de mindig vonzó és lebilincselő képet tár a figyelmes szemlélő elé. E munkájában támogatja két leánya és fia, kik kora ifjúságuktól kezdve szivták magukba atyjuk alkotó szellemét, elsajátitották hatalmas akaraterejét, tanúltak nemes izlésén és okultak ritka tehetségein.

És a mint Zsolnay alakja szemeink előtt emelkedett napról-napra, hisszük, hogy még nem érte el emelkedése tetőpontját s a magyar műipar még sokat várhat tőle.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

FISCHER IGNÁCZ, majolikagyáros.

A modern kerámiai iparban nagyon előtérbe lépett a majolika-ipar, mely sehol sem mutathat föl oly sikereket, mint Magyarországban, hol annak leghivatottabb művelői vannak. Ezek közé tartozik Fischer Ignácz, ki ez iparágban rövid idő alatt bámulatos eredményeket ért el. Az eddigi hazai és részben a külföldi kiállitások, melyekben Fischer készítményeinek nagy változatosságát mutatta be, nevét ismertté tették az egész országban, sőt a külföldön is. Az ujabbkori iparosok között Fischer előkelő helyet foglal el. Alapos képzettsége, kitünő szakértelme, rendkivüli izlése és vállalkozó szelleme egyaránt segítségére voltak ipartelepének fokról-fokra való fejlesztésében. Készítményeinek formája, stylje, diszitése és a diszitésben alkalmazott szinezés kellemes harmóniája a Fischer-féle majolikák terjesztésére a legkedvezőbb befolyással volt. És ma már ritka az az előkelő ház hazánkban, melyből ez ipartelep jeles készitményei, vagy ezeknek egyik-másik formában való utánzása hiányoznék és igen nagy ama külföldi piaczok száma, melyek e czikk állandó megrendelői közé tartoznak.

Mai kiterjedt és kitünően berendezett telepét Fischer ugy

szólván semmiből emelte mintaszerű szinvonalra és készítményeinek változatos és vonzó szépsége, valamint kelendősége annak a nagy szorgalomnak és odaadó buzgalomnak köszönhető, melyet Fischer iparága és ipartelepe érdekében kifejtett.

Született 1840-ben, Tata-Tóváros, hol atyja Fischer M. A. már 1821 óta szerény kőedénygyárral birt. A mesterség első fogásait Fischer atyjánál tanulta s később a hires herendi porczellángyárban tökéletesítette szakismereteit. 1864-ben Pestre jött s itt megvetette mai nagy telepének szerény alapját. Kis porczellánfestő-műhelylyel kezdte, melyben eleinte csak maga dolgozott; később már agyagipari tárgyakat állitott elő, munkásokat foglalkoztatott s 1869-ben már 20 munkással dolgozott. Készítményei az 1872. évi és az 1876. évi szegedi országos kiállításon szép elismerést arattak s e siker által buzdítva kezdte meg 1877-ben a majolikagyártást, mi oly szerencsésen sikerült, hogy 1880-ban már 70 munkást foglalkoztatott s egy évvel később gyártelepe már elégtelennek bizonyult a nagyszámu rendelmények teljesítésére, mi arra birta, hogy nagyobbszerű telepet létesítsen. E tervét 1882-ben meg is valósította. A külső dob-utczában a volt Ildényi-féle keretgyár-épületet megvette és ezt saját ipari czéljaira mintaszerűen berendezte. A gyárban gőzerőt alkalmazott; ma 14 égető kemenczéje s ötven segédgépe működik s ezek mellett kétszázötven munkás nyer nála állandó foglalkozást. Munkásai közül csak nagyon kevés került hozzá külföldről; a legtöbbet mind ő maga nevelte. Festődéjében 140 munkás, ezek között 40 nő dolgozik. E munkások egész iskolát képeznek s a festészetben az alaptól kezdve itt gyakoroltatnak s fejlesztetnek.

A gyár fővezetése Fischer Ignácz kezében van összpontosítva; a technikai vezetésben segitségére van Emil fia, mig az üzlet kereskedelmi részét Géza fia vezeti. És ez ipartelepnél rendkivüli fontossággal bir a technikai s művészi fejlesztés mellett a kereskedelmi rész vezetése is, mert Fischer készítményeinek majdnem kilencz-tizedrésze külföldre megy és pedig nagyrészben Amerikába, sőt Chinába is. Raktárai vannak Bécsben, Lipcsében, Hamburgban, Brüsselben, Párisban, Londonban, Koppenhágában, Varsóban, Konstantinápolyban, Smyrnában, Portóban és Milanóban.

A Fischer-féle majolikák a külföldi kiállításokon átalános feltünést keltettek. A legnevezetesebb muzeumok siettek azokból egyes mintadarabokat gyüjteményeik számára megszerezni s az ügyes

kereskedelmi vezetés folytán, de a tárgyak műipari becsénél fogva is e czikkek elterjedtek a világ minden részében s mint legkiválóbb magyar specialitások ismeretesek. Mert Fischer főtörekvését arra is irányozta, hogy az edényekben a magyar formákat s azokon a magyar motivumok szerint való diszitéseket alkalmazza. A magyar kulacs, korsó stb. formái, természetesen többé-kevésbbé nemesített alakban immár a földkerekségén terjedtek el s magukon viselik az eredeti magyar szűr- és suba-, valamint a tulipán-ládák diszitéseinek finomitott és nemesitett izlésben való kiadását. E magyar tárgyak közkedveltségűek lettek természetesen hazánkban is. De Fischer még tovább ment; a különböző diszkulacsokon, disztányérokon s más alkalmas tárgyakon a magyar népéletből merített jeleneteket örökitett meg s ezeket is terjesztvén a külföldön, a magyar specialitásoknak bizonyos népszerűséget és kelendőséget biztositott.

Gyára nagy terjedelménél fogva felölelte továbbá a diszvázák készitését s a kiállitásban bemutatott több óriás vázája a technikai akadályok leküzdésén kivül a szinezés és égetés remeklését tüntette föl. A külföldi majolikaipar is halad, ámbár távolról sem közeliti meg a hazait. Fischer figyelemmel kiséri ez iparnak fejlődését s a hol egy-egy figyelemre méltó haladási mozzanatot észlel, azonnal kész annak utánzására, illetőleg megfelelő érvényesitésére. Fiai évenkint tanulmányutat tesznek a külföldön és tapasztalataikat mindig iparuk javára értékesitik, de az üzlet fő-lüktető ereje mégis az a genialis találékonyság, az az alkotó- és teremtő-képesség marad, mely Fischer tevékenységének legjellemzőbb vonása, mely számos akadályt küzdött le, sok nehézséget háritott el, míg gyárát a fejlődés oly magas fokára, készitményeit oly általános népszerüségre tudta emelni, mint azok ma tényleg állanak.

Fáradozásainak sikerét ma üzlete virágzásában élvezheti. Érdemeit számos kiállitáson a legnagyobb kitüntetések jutalmazták. Ő felsége a koronás arany érdemkeresztet és a Ferencz József-rend lovagkeresztjével tüntette ki; ezenkivül elnyerte a franczia nagy diszérmet, a svéd királyi diszérmet, a svéd kir. muzeumnak tisztteletbeli tagja lőn s megkapta az udvari szállitói czimet. Legkedvesebb kitüntetései közé tartozik az a gyémántos melltű, melyet Stefánia, trónörökösünk fenséges neje adott Fischernek, viszonzásul ama disztálért, mely a trónörökösnének művésziesen festett arczképét tartalmazta.

Ezenkivül Fischer tevékenyen részt vesz az ipari közélet fejlesztésében is. Nyolcz kiállításnak volt tevékeny biráló bizottsági tagja, a budapesti keresk. s iparkamara beltagja, iparhatósági megbizott; tagja az országos iparegyesület igazgatóságának és az iparművészeti társulat választmányának, stb. Nem kimél idő-, munka- és pénzbeli áldozatot, ha közérdekek előmozditásáról van szó s ezért szavának sulya van. Általános tiszteletnek örvend s férfikorának javában levén, bizonyára még hosszu ideig fogja az ipar ügyét a szellemi és a gyakorlati téren lankadatlan buzgalommal támogatni.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ZAHN J. GYÖRGY, üveggyáros Zlatnón.

A magyar üvegipar meghonosítása és az üveggyártás nagymérvü fejlesztése körül a legkiválóbb érdemeket szerezte Zahn J. György, ki egész életét e fontos iparág emelésének szentelte. Kitünő szakerők alkalmazása, az ő saját beavatkozása, valamint jeles szakértelme által sikerült is neki nemcsak a közönséges üveggyártás terén szép sikereket elérni, hanem az üveggyártás müipari részét is fölkarolni. Sőt Zahn hirnevét éppen az alapitotta meg, hogy nem maradt a kereskedelmi üveggyártás szük korlátai között, hanem nemesebb ambiczió által vezetve, áldozatok árán is megalapitotta hazánkban az ugynevezett fényüzési üvegipart, melyben kellő kitartás által oly fényes sikereket ért el, hogy a külföld is teljes elismeréssel szólott készitményeinek jelességéről.

Igy az üvegipar terén oly jó hirnévnek örvendő Lobmayer, ki e szakmában egyike legelső szaktekintélyeinknek s ma az osztrák urakházának tagja, Zahn készitményeiről az 1873. évi bécsi kiállitás alkalmából a következőket irta:

„Magyarországból csak Zahn J. Györgynek voltak érdekes tárgyai a luxusüvegből, a mint őt más kiállitásokon is láttuk már

e nemben kitűnni. Luxus-üvegei közül felemlitendők első sorban az üvegpénzek, melyek csak az érem egyik felén vannak nyomva, részint ezüstözve, hogy igazi pénzeknek lássanak, részint ezüst nélkül beetetve, vagy az üveg talpába téve. E pénzek éles nyomatuak, a milyeneket üvegből még sehol sem állitottak elő s készitési módjukat hyaloplastikának nevezik, mely eljárást a Zahnnál 1849-ben működő dr. Pantotsek L. V. talált fel. Kár, hogy e kitünő és érdekes találmány technikájának titkát a feltaláló magával vitte a sirba.

Zahn kiállitott egy erős falú csészét is, szabadon álló, köszörült kőirással, a római diatréták formájára, melyekből egyes darabok az antik kabinetekben még előfordulnak. Az első enemű edényt dr. Pantotsek még 1866-ban készitette, később kettőt ő maga köszörült latin és magyar felirásokkal s a pesti koronázás alkalmával ő felségeiknek ajándékozta.

Az ilyen csészékre a pohár külső falának közepén egy üres gyűrűt fújnak. Ennek a gyűrűnek a külső falát köszörülik ki aztán oly módon, hogy az öntött betük rajta maradjanak. Az antik diatrétánál a betüket tömör üvegből vágták ki s csupán a hegyes alakú zsinegeket hagyták meg, melyek a gyűrűhálót a csészéhez tartották. A technika tehát különböző. Pantotsek köszörülése rendkivül művészies és másutt talán nem is utánozható.

Zahn szivárványos, opalizáló üvegei kiválóak. Valószinü, hogy valami fémoldat felkenése vagy beolvasztása által nyerik ezt a szinjátékot. Érdekes ebben az, hogy az átható szines sugarak a visszaverődött sugarakat pótolják. Ezt is Pantotsek találta ki 1856-ban és e találmány, melynek szépsége és sajátszerüsége átalános feltünést keltett, magyar speciálitásnak nevezhető.

Zahn a muranói fehér és tarka virágu csillárokhoz, melyek csábosak, mint minden velenczei üveg, teljesen hasonló üveg-csillárokat, lámpákat és koszorú-gyertyatartókat is készitett és mutatott be és pedig bronz fölszereléssel, kristály- és szines üvegdiszitéssel, melyek részint a forma kedves változatai, részint az árak olcsósága, de művészi kivitelük miatt is, átalános figyelmet keltettek."

Zahn még egy 1807-ben alapitott üveggyárat vett át s azt 1839-ben Zlatnóra telepitette át. Az üvegipar folytonos és fokozatos fejlesztésére és műipari szempontból való emelésére törekedvén, már a Kossuth által 1846-ban rendezett műiparkiállitáson feltünő és a műizlés magas fokán álló készitményeiért a nagy arany érdempénzt kapta jutalmul.

Gyárát fokról-fokra fejlesztette s később a Bolváryakat örökbe fogadván, halála után ezek vették át a gyárat. A mai tulajdonos és igazgató: Bolváry Zahn Dénes. A gyár ma 150—300 munkással dolgozik, gőzerőre berendezett csiszolója van 25 teleppel. A gyár évi termelése ma meghaladja a 100,000 forintot.

Készitményei ma is elsőrendüek és a legjobbak közé tartoznak, miket e nemben hazánkban produkálnak. Az 1885. évi országos kiállitás alkalmával valamint 1872-ben Kecskeméten, 1876-ban Szegeden, továbbá a londoni, párisi és bécsi kiállitáson mindig elsőrendü kitüntetéseket nyert. A gyár Zahn J. György szellemében és intencziói szerint fejlődik ma is s műipari telepeink között kiváló helyet foglal el.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

GÖPFERT MIKSA, a Schreiber J. és unokaöcscsei üveggyáros czég magyarországi főnöke, Zay-Ugrócz.

Az üveggyártás terén Ausztria-Magyarország legkiválóbb czégei közé tartozik a Schreiber J. és unokaöcscsei czég. E czégnek hazánkban három üveggyári telepe van és pedig Szt-Szidóniában, Karolina-völgyben és Zay-Ugróczon, mely utóbbi berendezésre és versenyképességre nézve egyike a monarchia legelső üveggyárainak, sőt szakértők állitása szerint határozottan a legelső. E magyar gyárnak intéző főnöke Göpfert Miksa, a Schreiber-féle czég beltagja, kinek szakképzettsége és az üvegipar fejlesztése körüli érdemei egyaránt ismeretesek.

Göpfert Miksa élettörténete érdekes és tanulságos. Példája bizonyitja, hogy az élet változataihoz ügyesen kell alkalmazkodni s főleg, hogy minden helyzetben tanulékonynak és munkára késznek kell lenni. A felnőtt ember se sajnálja uj és uj mesterséget tanulni, ha ezáltal jövőjét és szerencséjét megalapithatja.

Göpfert Miksa 1838-ban született és szegény szülőktől származik; dédapja Flandriából vándorolt be. Tobitschauban, egy kis morva városkában nevelkedett, hol az elemi iskolákat szép sikerrel

végezte. Innen Olmüczbe került a főiskolába, de felejthetlen anyja, Schreiber Wilhelmina (az id. Schreiber József unokahuga) halála ez iskolák befejezésében meggátolták. Atyja, kiszolgált dragonyos-katona csak akkor kezdett gazdálkodni s nem birta két fiát neveltetni. Igy került idősebb fivére, Göpfert Ede nagybátyja, Schreiber József bécsi üvegkereskedésébe tanulóul, ő maga pedig a kereskedelmi pályára lőn szánva, s egy bécsi vegyeskereskedésbe vétetett föl tanonczul. Itt három és fél éven át türelemmel és megadással szenvedte az inasévek kellemes és kellemetlen változatait. A gyakorlati üzleti foglalkozás mellett czipelte a talyigát, hordozta a terhet, mosta az olajos-üvegeket, kávét pörkölt, csizmát tisztitott s édesen aludt télen át a fűtetlen, hideg szobában. Lelki gyönyörűséggel látogatta a vasárnapi iskolát s a mily szorgalmas és jóviseletű volt az üzletben, oly kitünően tanult az iskolában. Harmadéves inaskorában az iskolában kitüntetést is kapott, a mi még ma is legkedvesebb emlékei közé tartozik.

Használhatóságát és lankadatlan szorgalmát látván főnöke, öt hónapot elengedett a kikötött tanulói időből s Göpfert Miksát 1856 november 27-én, a kereskedelmi grémium előtt felszabaditotta. Ekkor látták el szülei utóljára a fehérnemüvel s ez idő óta Göpfert Miksa atyjának egy garas áldozatába sem került többé. A saját emberségéből vergődött tovább az élet rögös utain. Egy előkelő bécsi üzletben mint segéd nyert alkalmazást és e minőségében ismereteit a kereskedelmi szakma minden ágazatában kibővitette.

Nagybátyja, Schreiber József 1859-ben bérbe vette a Sina báró tulajdonát képező Szt-Stefán (morva) és Szt-Szidonie (Magyarország, trencsénmegyei) üveghutákat s elhatározta, hogy unokaöcscseit ez iparvállalatában fogja alkalmazni. Göpfert Miksa, ki ekkor már testestül-lelkestül kereskedő volt, némi habozás után elfogadta az ajánlatot. Eleinte gondolkozott a fölött, vajjon egy uj életpályát kezdjen-e egészen előlrül, uj existentiát alapitson-e magának, de miután atyja és Ede bátyja (mai társa) rábeszélték, engedett kivánságuknak és 1859-ben Szt-Szidóniába utazott, hol nagybátyja már epedve várta. Schreiber József bár egyszerű, de tetőtül-talpig derék, becsületes, komoly és szigoru férfiu volt. E férfiu oldala mellett avattatott be Göpfert Miksa az üveggyártás titkaiba. És kedvvel fogott az üveggyártás pályájához. Mint a legegyszerűbb munkás dolgozott az üveghutában, megtanulta az olvasztást, a hengerezést

és az üvegfuvás és gyártás egyéb fogásait s rövid idő mulva e buzgalma folytán annyira megnyerte nagybátyja megelégedését, hogy ez őt az emlitett gyár ellenőrévé nevezte ki. 1861-ben a josefsthali papirmalmot is megvette a czég s itt üvegcsiszoló intézetet rendezett be. Az üveggyár igazgatója, Barta, e csiszoló-intézet főnökévé neveztetett ki, hogy a munkásokat beavassa s az uj telepet vezesse. Előbb azonban Göpfer Miksát beavatta az igazgatás titkaiba, a munkásokkal való bánásmóddal megismertette s a fiatal ember rövid idő mulva a szidoniai gyár igazgatója lett. Erős akarattal, kötelességeinek teljes tudatában vette át Göpfert a gyár vezetését és ugy ügyessége, mint a munkásokkal való kitünő bánásmódja oly népszerűvé tették, hogy csakhamar mindenki meg volt vele elégedve, nagybátyja pedig meggyőződött róla, hogy a rája bizottaknak becsülettel képes megfelelni, hogy személye iránt általános a tisztelet és a rokonszenv, a munkások, mint a szorgalmas méhraj dolgoztak s a gyár fokról-fokra fejlődött, a szegény lakosságu vidéknek áldása lett s kitünő, olcsó készitményeivel megalapitotta hirnevét.

Ekkor a petróleum-világitás használata nevezetes átalakulást idézett elő a gyárban. 1862-ben Göpfert az uj világitási anyaghoz való üveg tömeges gyártására rendezte be üzletét s ez átalakulás a gyárra nézve rendkivüli haszonnal járt. A gyár fokozatos és avatott fejlesztése körüli érdemeiért nagybátyja 1865-ben a czég társtagjai közé vette föl.

1868-ban Göpfert hosszabb tanulmányutat tett Németországban és Belgiumban és itt figyelemmel kisérte az üvegipar nagymérvü fejlődését. Ekkor fedezte föl a Grönlandból származó ugynevezett tejüveg valódi anyagát, melyből lámpaernyők, csészék sat. gyártattak és melyet a német gyárosok hamis név alatt importáltak Ausztria-Magyarországba, rendkivüli drága árak mellett. E czikk felkarolását is kezébe vette Göpfert és azt oly tökélyre vitte, hogy a külföldi versenyt az országból teljesen kiszoritotta.

A világitási czikkekben a gyár évről-évre nagyobb haladást mutatott föl, a formák tökéletesedtek, a készitmények jósága és szoliditása emelkedett, az árak olcsóbbak lettek, ugy hogy a gyár készitményei nagy mennyiségben exportáltattak Anglia- és Franczia-országba, sőt Amerikába is. Az 1873-ik évi bécsi világkiállitás alatt e gyár versenyképessége annyira kitünt, hogy az a legnagyobb jutalomban részesült a diszokmány megitélése által.

Göpfert kezdeményezése és fáradozása folytán 1874-ben a czég még erősebb gyökereket vert Magyarországban, midőn Zay Albert gróftól a zay-ugróczi posztógyárat kibérelte s e mellé nagy áldozatok árán kitünően berendezett üveggyárat épitett. A régi posztógyári épületben az üvegcsiszolót helyezték elé s az ujonan épitett üveggyár a technika legujabb vivmányai szerint, a legkitünőbb segédgépekkel lett berendezve, ugy, hogy ma a zay-ugróczi üveggyár nemcsak Magyarországon, hanem az egész osztrák-magyar monarchiában mint legkitünőbben berendezett s legmodernebb üveggyár van elismerve. A magyar kormány ezért e gyárnak 1895-ig adómentességet engedélyezett.

A Schreiber-féle gyár rendkivüli haladásáról élénk tanuságot tett az 1885. évi országos kiállitás, mely alkalommal illetékes helyről különösen kiemelték Göpfert érdemeit, ki ez iparágat hazánkban a fejlődés nem remélt fokára emelte s kinek minden törekvése oda van irányozva, hogy az iparág Magyarországban európai szinvonalon maradjon.

Kitartó munkássága, odaadó buzgalma és gazdag tapasztalatok árán szerzett szakavatottsága bizonyára még sok szolgálatot fog tenni e nagyfontosságu hazai iparágnak, melynek kitünő hirnevét nemcsak az ország határain belül, hanem messze azon túl már eddig is oly nagy mértékben terjesztette.

TRATTNER-KÁROLYI ISTVÁN, nyomdász.

A Trattner név kiváló szerepet játszik a hazai nyomdászat történetében. A legelső hires Trattner nemes petrózai Trattner Mátyás volt, ki 1828 február 16-án, élte 84. évében hunyt el. Trattner Mátyás Párisban töltött tiz évet szakmája tanulmányozása végett, de Mária Terézia királyné által hazájába visszahivatott s a bécsi egyetemi nyomda igazgatójává neveztetett ki. Trattner Mátyás volt megalapitója a hires Trattner-féle nyomdának s hazánknak sok más alkalmas központján létesitett könyvnyomtató-intézeteket. Életéből érdemes fölemliteni, hogy a nyomdászat iránt nagy előszeretettel viseltető II. József császárt ő avatta be a betűszedés és a nyomdászat mesterségébe. II. Lipóttól kapta a magyar nemességet és I. Ferencz által a római birodalom lovagjává neveztetett ki.

Az ő fia és utódja volt nemes petrózai Trattner János Tamás, cs. kir. szab. könyvnyomdász, Szatmár és Krassó megyék táblabirája, ki 1824 márczius 14-én, élete 44. évében hunyt el. Trattner János Tamás a nyomdászat fejlődését nagyban emelte és hazai irodalomért felette lelkesülvén, ennek felvirágzása körül nagy érdemeket szerzett; az akkkori irók, különösen Kisfaludy Károly, majdnem mindennaposak voltak házánál.

Trattner János Tamásnak volt veje nemes Károlyi István, ki később a Trattner-Károlyi nevet vette föl. Nemes Károlyi István

hites ügyvéd volt, Pest és több nemes vármegyék táblabirájává választatott, Pest városának képviselője és 1847/8. években országgyűlési követe volt. A Trattner-Károlyi czimü nyomdát apósa halála után tulajdonába véve, annak fokozatos fejlesztésére törekedett. Egyéb számos érdemei közé tartozik, hogy ő hozta be az első gyorssajtót hazánkba.

A Trattner-Károlyi nyomda Magyarország első rangu könyvnyomdája volt. Károlyi István e nyomda számára épittetett egy külön, oszlopokon nyugvó nagy termet, mely a nagy Trattner-Károlyi ház egész középosztályát foglalta el. E nyomdában egyszerre 14 sajtó müködött és 80 tagból álló személyzet volt alkalmazva és nem tulzás, ha azt mondjuk, hogy ez volt akkor Magyarország legnagyobb ipartelepe. A tulajdonos nemesszivüségét élénken bizonyitja az is, hogy az 1838-iki emlékezetes árviz idejében a nyomda egész személyzete és ezek családjai számára a nyomdahelyiséget lakásul rendezte be, de sőt munkásait egész a veszedelem elmultáig élelemmel is bőven ellátta.

Az 1835—46-iki évekig e nyomda volt az irodalmi világ központja, itt nyomtatták az akkori összes lapokat és pedig a „Hazai és külföldi tudósitások"-at, a „Hasznos mulatságok"-at, később a „Nemzeti Ujság"-ot, gróf Dessewffy Aurél közlönyeit: a „Jelenkor"-t, a „Társalkodó"-t, gróf Széchenyi István közlönyeit, a „Religio"-t, a „Protestáns Lap"-ot, a „Regélő"-t, a „Honmüvész"-t, az „Ungar"t, Széchenyi legtöbb müveit, a tud. akadémia gyüjteményeit, sat.

De Károlyi különös sulyt is fektetett arra, hogy nyomdája mindég a kor szinvonalán álljon s mig az előbbi két Trattner a hazai nyomdászat megalapitójának, addig Károlyi e nyomdászat első szerencsés fejlesztőjének nevezhető.

Hogy ez érdemeit az előkelő körök is teljesen méltányolták, az kitünik abból, hogy, mint már emlitve volt, több vármegye táblabirájává választotta, Pestváros százak tanácsának nagy befolyásu tekintélyes tagja volt és 1847-ben Pestváros az országgyülésbe őt küldte követül. Ő volt tehát az első iparos, ki hazánk parlamentjében helyet foglalt.

Élte 69-ik évében, 1863 április 27-én halt meg, miután nyomdáját előbb más vezetésre bizta. A Trattnerek érdemei a hazai nyomdászat történetében kiváló helyet foglalnak el.

ID. EMICH GUSZTÁV, könyvkereskedő és nyomdász.

Fejlődő nemzeti műiparunknak már csak eszközi sokoldalúságánál fogva is alig van az érdekeltséget maga iránt nagyobb mérvben felhivó ága, mint a nyomdászat s az ezzel kapcsolatban levő vállalatok és foglalkozások.

Az a férfiu, kinek életrajzát itt bemutatjuk, ezen a téren működött, s mint uttörő, kiérdemelte kortársainak elismerését, mig mi utódok csak a hálás visszaemlékezéssel adózhatunk a tevékeny iparos érdemeinek.

Fényes siker koronázta vállalatait, s agg korában önérzettel tekinthetett vissza multjára, mert nem a vak szerencsének köszönhette jóllétét, hanem lankadhatlan tevékenységének, melylyel önerejéből felküzdötte magát hazánk legelső iparosai sorába.

Papirra nyomtatva igen kevés ember neve fordult meg még annyiszor Magyarországon, mint Emiché. Az ő nevét tehát ismerheti hazánkban mindenki, s mert nevét oly nyomtatványok után ismeri, melyek a nemzeti érzület életben tartására, közmüvelődésünk fejlesztésére, a hazai költészet és tudomány termékeinek terjesztésére hatottak, azért Emich nevét méltán olyanul ismerjük, mint a mely-

nek évtizedeken át szerepe volt művelődéstörténetünkben és a szellemi téren való küzdelmeinkben.

Guttenberget örök időkre halhatatlanná tette találmánya; halhatatlanná, mert igénytelen kis sajtójával az emberiség egyik legnagyobb jóltevőjévé vált. De érdemet szereznek maguknak Guttenberg azon követői is, kik a jelen korszak legnagyobb hatalmát, s legerősebb fegyverét, a sajtót, nem tekintik pusztán önzésük eszközének, hanem azon közegnek, melyet a gondviselés az igazak, okosak, becsületes lelkek és fenkölt szellemek számára gyujtott, hogy annak segélyével emeljék az egyént, oktassák a családot, neveljék a népek jogait, terjeszszék eszméiket és boldogitsák az emberiséget.

Emich Gusztáv ily nevezetü utódai közé tartozott Guttenbergnek; tanuskodnak erről az általa millió meg millió példányban nyomtatott és kiadott könyvek és hirlapok, melyek egyike vagy másika minden magyar család könyves-asztalán vagy szekrényében ott található.

Id. Emich Gusztáv 1814. nov. 3-án Pesten, polgári állásu szülőktől származott. Tanulmányait a pesti piaristáknál kezdte, s a m. kir. egyetemen végezte. Atyját már 12 éves korában elvesztvén, s mert a jogi pályán önállást gyorsan nem remélhetett, azért nem kedvező anyagi helyzete, de hajlama is a könyvkereskedői pályára utalta, melyen munkásságát az akkor nagyhirü Eggenberger-féle könyvkereskedésben kezdé meg; később szakmájához tartozó tapasztalatok szerzése végett Bécsben, Párisban és az európai könyvkereskedés és nyomdászat gyúpontján, Lipcsében több évet töltött. Bécsben ismerkedett meg nejével is, kivel egybekelvén, csakhamar visszatelepedett Pestre s 1842-ben itt önálló könyvkereskedést nyitott, fősulyt a nemzeti irodalom fejlesztésére fektetvén. Az Emich féle „nemzeti könyvkereskedés“ igen gyakran gyülhelye volt a politikai tekintélyeknek, egészen 1848-ig. Emich idáig terjedő pályafutásába esik Petőfi költeményeinek, az akkorig hazánkban legnépszerübbé vált könyvnek kiadása s Petőfi minden költeményei tulajdonjogának megszerzése.

Emich Eisenfels Rudolffal 1848-ban alapitá nyomdáját. A forradalom időszakában Emich igen sok művet nyomott s adott ki a magyar kormány megbizásából. A később bekövetkezett események után kiadásainak legnagyobb része elkoboztatván s a nyomdai számlák kifizetetlenül maradván, a legnagyobb kitartásra, áldozatokra és buzgalomra volt szüksége, hogy fiatal kiadó nyomdai vállalatát föntartsa

Emich vállalatában indult meg 1850-ben a ma is fennálló „Pesti Napló“, s azután egymást követték az ujabb és ujabb kiadványok, melyekre soha nem nyugvó vállalkozói szelleme ösztökélte.

Mindjobban terjeszkedő üzlete szükségessé tette nyomdája és kiadói helyisége megnagyobbitását s megvásárolván a volt Eggenberger-féle könyvkereskedés háta mögött levő házat, annak helyére épittette azután minden igénynek megfelelni képes nyomdáját.

Százak és százakra megy azon könyvek száma, melyek Emich Gusztáv kiadásában megjelentek s azok legnagyobb része nemzeti irodalmunk becsületére váló mű, s kiadásuk a nyereményt illetőleg igen csekély mértékben volt kecsegtető. Az általa kiadott hirlapokat is nagy veszteséggel tartotta fenn, s ha mindezek daczára anyagilag mégis mosolygott rá a szerencse, ez kitartásának, szakismeretének és becsületességének volt a gyümölcse.

Fiát, ifj. Emich Gusztávot, a 60-as években maga mellé vette üzlettársul, kivel együtt több oly ezrekbe került művet adott és állitott ki saját nyomdájában, melyekkel tisztán csak nyomdászi tekintélyét kivánta fentartani s a hazai nyomdászat számára tiszteletre méltó helyet kivívni a külföldi nyomdászattal szemben. Ilyen többi közt az ugynevezett bécsi magyar krónikának kiadása, mely mintegy 14,000 frtba került, s melyért a párisi világtárlaton érmet is nyert.

Emichnek a hazai nyomdászat terén való érdemeiért a magyar kormány ajánlására a király emeőkei előnévvel nemességet, mintegy tizennégy európai uralkodó pedig különböző érdemjeleket adott.

Tekintve ernyedetlen munkásságát, melyet a hazai nyomda-ipar terén kifejtett, méltán sorolhatjuk Emichet is azon derekak mellé, kik önérzettel kiálthattak fel életük alkonyán a költővel:

Köszönöm sors áldomásidat,
Ez derék mulatság, férfi munka volt.

Üzleti jegyén, mely az általa kiadott könyvek némelyikén még századok mulva is fenn fogja tartani a jeles magyar nyomdász emlékét, következő szavak állanak: Si deus pro nobis, quis contra nos. (Ha isten velünk, ki ellenünk?) Nagykiterjedésű könyvkiadó- és nyomdaintézetéből alakult a még ma is fennálló és mindinkább virágzó „Athenaeum“ irodalmi és nyomdai részvénytársaság.

POSNER KÁROLY LAJOS, kőnyomdász és műkönyvkötő.

A nemzeti közjóllét és vagyonosodás előmozditásában leghathatósabb szerepet játszanak ma azok, kiket az ég indusztriális szellemmel áldott meg, s miként a katonának egyedüli büszkesége a csatatéren nyert babér, vagy a politikusok a kivivott jog igazságának szentsége: úgy a kereskedelem és műipar terén azon egyszerü vivmányok képezik a szakember dicsőségét, melyeket saját képességének ernyedetlen kitartásának és szakadatlan munkásságának alkotása gyanánt mutathat föl az összes mivelt világ előtt.

Ezelőtt a tudomány, a társadalom egyéb mozgalmaitól teljesen elkülönitve, hogy ugy mondjuk elszigetelve önmagának élt, midőn t. i. még a munka becsét, természetét és méltóságát el nem ismerték s legtöbben azt hitték, hogy a tudománynak ellenkező érdeke van, mint az anyagi törekvéseknek: Ma azonban a tudomány az élettel egyesülésre törekszik, s magas föladatát és jótékony czéljait az élet mozgalmaiban és az általános jóllét emelésében keresi, úgy hogy az élet testet ad az igének, s az anyagi eredmények, miként a gyémánt, millió sugarakban ragyogtatják szerteszét a tudományt, a szellemi erőt...

Ily értelemben és szellemben kell megitélni Posner Károly Lajos működését, mely különös súlyt nyer az által, ha tevékenységének irányát, munkásságának lényegét és felfogásának szellemét azon egyesülésből származtatjuk, mely a tudomány és az anyagi munka között létezik.

Posner Károly Lajos született Pesten, az 1822-ik év október hó 4-én. Édes atyját korán elvesztvén, gyámolitó támasz nélkül állott a világon, — egyedül azon nagy és forró szeretet által vigasztalva, mely az édes anyai szívnek legédesebb tulajdona. De e szeretet egyszersmind kútforrása volt az örökös könyeknek, mert anyagi szükségekkel küzdve, az egész család elhagyottnak és árvának képzelé magát, nem levén egyéb tulajdona a sirnál, mely az elvesztett kincset, az édes atyát takarta el.

És igy a gyermek életének kora hajnalán munkára volt utalva; lelkében tehát a tettvágy föllángolt és saját eszétől kellett tanácsot kérnie. Ekként fejlődött munkaszeretetben, tevékenységben és szellemben. A munka és tevékenység idővel vagyont szerzett neki a szellem pedig a vagyon bölcs használására szoktatta.

Ő a kereskedelem és a műipar terén egyszerre tünt föl, hirdetvén a munka becsét. Legelső föllépésével a papirkereskedésnek uj irányt adott; a műkönyvkötészetet pedig rendszeresen és fokozatosan fejlesztette. Posner könyvkötészetében a műipar vivmányát és hatalmas fejlődését lehet üdvözölni.

Papirkereskedését az Erzsébet-téren 1856-ban alapitá, mely helyiségre nézve szintoly diszes, mint a milyen dúsan el van látva az üzletczikkek különfélesége és mennyiségének sokaságával.

Posner a papirüzlet világfontosságát hathatósan emelé az által hogy az árakat szabályozta és tetemesen olcsóbbá tette, mi korántsem mondható kereskedői spekulácziónak, hanem az idők szelleme és a műveltség tiszta és öntudatos felfogásának, minthogy a papirforgalom hatványozása egyszersmind a tudomány népszerűsitése s minél kiválóbb virágzásnak örvend a papirkereskedés, annál nagyobb mérvben terjed a műveltség.

1853-ban körvonalozó és könyvkötő intézetet alapitott, mely vállalatával a műipar legelső fejleményeinek korszakát élte. És ő e szakmát oly lelkesedéssel és annyi szaktudománynyal karolta föl, hogy e nemben készitményeivel a versenyképesség magas fokra emelkedhetett.

A legelső londoni világkiállitás alkalmával kapta Posner az első kitüntetést. E kiállitás alkalmával 30.000 kiállitó közül 2000 nyert jutalmat, s ő nemcsak a megjutalmazottak között volt, hanem háromszázad magával abban a kitüntetésben részesült, hogy kiállitott munkájának egy hires angol művész által készitett rajza azon diszalbumban foglalt helyet, mely az angol királynőnek örö kemlékül ünnepélyesen lőn átnyujtva.

Posner ezután készitette a hires „Aranykönyv"-et és a „Vendégkönyv"et, melyeket a magyar tudományos Akadémiának ajándékozott. E két diszalbumot, melyek az első enemü készitmények voltak hazánkban, az akkori sajtó dicsérettel emlitett meg. Az országos képviselő testület és a szegedi kaszinó megrendelésére „Deák emlék-albumokat" is készitett, melyek művészi elegantiával, pazar bőkezüséggel és izléses szakavatottsággal voltak kiállitva. Mind e diszmüvek általános elismerést arattak.

Az első sikereken fölbuzdulva Posner különös gondot forditott a diszműkönyvkötészet fokozatos fejlesztésére s e téren igazán nagy tökélyre emelte műhelyét. Az általa előállitott diszalbumok és diszfeliratok izléses kiállitás és művészi kivitel tekintetben versenyeznek a külföld hasonnemű legjobb készitményeivel. A kereskedelmi könyvek gyártásával is nagyban foglalkozott s ez iparczikkel hazánkban egy nagy és versenyképes, sőt jelentékeny kivitelre dolgozó iparágnak vetette meg alapját. Nagy figyelmet forditott Posner a kőnyomdászat fejlesztésére. Szines nyomtatványaival és kivitelre szánt soknemű papir-neműivel uj irányt szabott a hazai kőnyomdászatnak. Műintézetét a legujabb nyomtató-, fűző-, számozó- s egyéb segédgépekkel látta el, miáltal a külfölddel való versenyben mindig sikerrel haladt előre. Ujabb időben nagy áldozatokkal külön térképészeti osztályt rendezett be, mely hazai térképeinket vagy precizióval állitja elő. Kőnyomdája számos specialitást honositott meg, mint például a czimkék, a szivarpapirok a ragasztópapirok, a csomagoló-etikettek gyártását és kitünő érdeméül tudandó be, hogy mindenkor nagy gondot forditott a jeles műipari mintákterjesztésére. Szóval minden törekvése oda irányult, hogy a könyvkötészet és kőnyomdászat terén a külföld versenye ellenében a hazai szükségleteknek megfeleljen s lehetőleg a külföldet is ellássa. E törekvései fényes sikert értek el, mert műintézete ma a legtekintélyesebbek egyike s számos specialitásban mint uttörő nagy sikereket ért el.

Papirkereskedését az 1885. évben egy társaságra ruházta át s műintézetét fiának, lovag Posner Alfrédnak adván át, visszavonult az üzleti tevékenységtől, de nem a közügyektől, melyeknek ő évtizedek óta egyik leghívebb s legáldozatkészebb munkása volt.

A kiállítási ügy terén Posner úttörő volt. Mikor a külföldi kiállítások iránt hazánkban még kevés volt az érzék, ő már buzdított és lelkesített s agitált az azokon való részvétel érdekében. Minden nevezetesebb kiállításon részt vett, s nemcsak mint gyakorlati ember, mint kiállító tünk ki, hanem a kiállítások rendezése és szervezése körül is becses tapasztalatokat szerzett, melyeket később hazánkban, az első kiállítások alkalmával szerencsésen érvényesitett. Az országos iparegyesület kiállitási szakosztályának keletkezése óta ő az elnöke.

Az ipari köztevékenység terén is sok érdemet szerzett Posner. Egyike volt az elsőknek, kik a műipari és technologiai muzeumok létesitését kezdeményezték s az utóbbira ezer forintot ajánlott föl, az orsz. iparegyesületnek ujjá alkotása óta legtevékenyebb igazgatósági tagja, a budapesti kereskedelmi s iparkamarának beltagja, a Concordia jót. egyletnek elnöke, a főváros köztörvényhatóságának tagja, sat. sat. Az akadémia előtt ő inditványozta először a keresk. műszótár kiadását. Irt egy gyakorlati kereskedelmi könyviteltant, számos praktikus segédkönyvet adott ki, s az ujabb kiállításokról sok alapossággal tanuskodó érdekes jelentéseket szerkesztett.

Szóval egész életén át munkálkodott az ipar gyakorlati és szellemi érdekei előmozditásáért. Egyike a legelső úttörőknek, ki számos érdemeiért különböző kitüntetésekben részesült. Sok bel- és külföldi rendjelnek birtokosa s ezekből való gyüjteménye ritkán található egy polgárnál együtt. A Ferencz-József- és vaskorona-rendek elnyerése után a lovagi rangot kapta s 1884-ben királyi tanácsossá neveztetett ki. Széles körökben ismerik és tisztelik nevét, érdemeit pedig méltánylattal emliti a hazai iparos-osztály.

FALK ZSIGMOND, nyomdaigazgató.

Falk Zsigmond Pesten, 1831 április hó 27-én született. Szegény szülők gyermeke lévén, csak a rendes elemi iskolát végezte és már tiz éves korában nyomdász-tanuló lett e Beimel-féle üzletben; a hol azonban csak rövid ideig volt maradása, minthogy itt, mint egyáltalán az akkori időben majd minden nyomdában, szokásban volt, a háziszolgai teendőket is a tanulókkal végeztetni. Ily teendők voltak: a formák és hengerek mosása, korán reggel a helyiséget kisöpörni és fűteni, sőt a fiatal Falknál az az eset is volt, hogy mindennap 9—10 óra tájt a princzipális tiszteletreméltó nejével a napi szükségletre valók bevásárlása és haza czipelése végett, piaczra kellett mennie. Ily körülmények között nem csudálkozhatunk azon, hogy a Gutenberg találmánya iránt nemes ambitióval viseltető ifju Falk, reményeiben csalódva, csakhamar hátat fordított az emlitett nyomdának. Kitünő iskolai bizonyitványai alapján sikerült neki a már ekkor is szép hirnévnek örvendő m. kir. egyetemi nyomdába jutni; mi már annyiból is figyelmet érdemel, mert akkoriban az egyetemi nyomdában két tanoncznál — az akkori hivatalos megjelölés szerint „Praktikanten“ — többet nem tartottak. Itt töltött Falk, mint tanuló,

három évet; és pedig meglehetős sanyarú viszonyok között, minthogy mindennap meg kellett tennie a fárasztó utat Pestről Budára, föl a várba s a mellett ebédre valóul nem kapott többet otthonról naponta négy garasnál, vagyis nyolcz krajczárt a mai érték szerint. Daczára e nehézségeknek, Falk 1843-ban választott pályája iránt lelkesültséggel eltelve, végezte tanulási idejét és az akkor divatos czeremóniákkal segéddé avattatott.

Mint segéd, eleinte az egyetemi nyomdában foglalkozott, később azonban, egész 1848-ig, Pesten a Beimel-féle nyomdában működött, s a hol alatta Wodianer Fülöp és Kertész (Gärtner) József nyomdatulajdonosok is tanultak. Hosszabb időn át „Der Ungar" czimü tekintélyes lapot tördelte itten, mely időben játszódott le Falk életében a következő, az akkori politikai és társadalmi viszonyokat élénken jellemző epizód is. — Ugyanis megtörtént egyszer, hogy az emlitett lap szinházi kritikájában egy fiatal szinésznő játékáról nem a legkedvezőbben nyilatkozott. A lap illető száma, mint rendesen, mielőtt a sajtóba került, láttamozás végett felküldetik a czenzurára. Az akkori időben nagyhatalmu czenzor — kiről csak azután tudta meg Falk és a nyomdavezetőség, hogy a szóban forgó szinésznőhöz gyöngéd kötelékek füzik — Argus-szemeivel azonnal észrevette a kérdéses szinésznő ellenében elkövetni szándékolt főben járó vétséget és vörös czeruzájával még nyomát is eltüntette a vakmerő kritikus merényletének. A fiu a megplajbászolt lappal a nyomdába visszakerülvén, átadta azt Falknak, hogy mint tördelő vegye ki a lapból a kifogásolt sorokat: Falk azonban, minthogy sejtelme sem volt a mindenható czenzor tettének titkos rugóiról, nem vette komolyan a dolgot és a lapot a megplajbászolt sorokkal együtt kinyomatta. Volt aztán másnap hadd-el-hadd! Csak sok utánjárással sikerült Falknak megmenekülni egy pár heti fogságtól vagy megfelelő pénzbirság fizetése alól. Mutatvány a „régi jó időkből!"

1848-ban, a forradalom kitörése után, Falkot, mint nemzetőrt a szabadság-harczosok sorában találjuk, s mint ilyen vett részt az akkori mozgalmakban.

1849-ben, a szabadságharcz lezajlásával, Falk hosszabb bujdosás után Bécsbe került, hol bátyja — dr. Falk Miksa, akkor a „Wanderer" czimü befolyásos bécsi napilap társszerkesztője, jelenleg pedig a „Pester Lloyd" főszerkesztője, a ki mint publiczista már akkor is jó hirnévnek örvendett — közvetitése folytán a Sommer-féle nyom-

dában mint szedő talált alkalmazást. Ez volt a forduló pont Falk viszontagságteljes életében. Fölebbvalói benne csakhamar fölismerték és becsülni kezdték a törekvő, hasznavehető munkást; s midőn haláleset következtében a nyomdavezetői hely ott megürült, őt kinálták meg ez igen megtisztelő, de felelősségteljes állással. Hogy a benne helyezett bizalomnak milyen szép eredménynyel felelt meg, bizonyitja az, hogy az azelőtt igen elhanyagolt állapotban volt üzlet az ő vezetése alatt megint visszavívta magának régi jó hirnevét és egyre szaporodó munkakörrel dicsekedhetett; mi abban is kifejezést és elismerést talált az üzlettulajdonos részéről, hogy Falk az ötvenes évek végével a nagyterjedelmü üzletnek igazgatójává kineveztetett.

Emlékezetes marad Falk ez időbeli müködéséről azon nemes buzgalom, melyet magyar nyomtatványok előállitásában és kiadásában kifejtett. Az ő vezetése alatt jelent meg az ötvenes évek közepén a Sommer-féle nyomdában Török János „Magyar Sajtója"-ja, később pedig, 1865 elején, a Kecskeméthy Aurél által szerkesztett „Bécsi Hiradó" czimü másik napilap. Ezenkivül számos tudományos és tankönyv került ki magyar nyelven e nyomda sajtói alól; a hirneves Hartleben Konrád Adolf könyvkiadóval benső baráti viszonyban állván, rábirta azt sok kiadványának magyar nyelven való közrebocsátására. Igy buzgólkodott Falk Bécsben — tehetsége szerint — nemzeti irodalmunk ügyében oly időben, midőn arra itt Magyarországon még nehéz bilincsek sulyosodtak.

Alárendeltjei iránt mindig igaz rokonszenvvel viseltetett s gondoskodott arról, hogy méltányos kivánságaiknak mindenkor elég tétessék. Midőn Bécsben a nyomdászok önképző-köre megalakult, ő volt egyike a legelsőknek, kik abba beléptek, s évi járulékul tiz forintot fizetett. Hogy mennyire sikerült Falknak szaktársai, különösen pedig nyomdaszemélyzete tiszteletét és szeretét megnyerni, kitűnik abból, hogy midőn 1868-ban bucsút mondott Bécsnek, hogy visszatérve Pestre, itt az újonnan alapitott Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság igazgatói tisztét átvegye: a Sommer-féle nyomda egész személyzete lelkes és őszinte szerencsekivánatok mellett távozó igazgatóját igen diszes arany serleggel lepte meg.

Falk családi élete szintén a legszerencsésebbnek mondható. 1863-ban ismerkedett meg Dirnhuber Leopoldina kisasszonynyal, egy jóhirű bécsi könyvkötőmester bájos leányával, kit még azon évben

oltárhoz vezetett. A boldog frigynek három gyermek (két leány és egy fiu) képezi áldását.

S most térjünk át Falk Zsigmond, mint a Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság vezérigazgatójának jellemzésére.

Ismeretes, hogy az 1867-ben beköszöntöt alkotmányos aera mily ébresztőleg hatott hazánkban az ipar és művészet minden ágára. A nyomda-ipart is, mely addig régi, elavult nyomokon haladt, úgy a tőkepénzesek, mint az intelligentia köréből hathatósan kezdték fölkarolni, s igy történt, hogy Klapka György köré lelkesült férfiakból kis társaság csoportosult, mely föladatul tüzte magának, a külföldi nagy typographiai műintézetek példájára, hazánkban egy minta-nyomdát alapitani. A társaság Klapka elnöklete alatt csakhamar megalakult, s az ifju vállalat technikai vezetésével — hirneve és szakképzettségénél fogva mint leghivatottabb — Falk Zsigmond bizatott meg.

Bátran koczkáztathatjuk azon állitást, hogy Falk Pestre jövetele, valamint, hogy az emlitett nyomda igazgatói állása általa töltetett be, a hazai nyomdászat fejlődésére jelentékeny befolyással volt; a mennyiben a vezetése alatt fölállitott fiatal intézet, szakavatott és ügybuzgó személyzet támogatása s a modern technika legujabb vivmányainak fölhasználása mellett, uj, hazánkban eddig ismeretlen műizlést kezdett terjeszteni. A Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság rohamos fölvirágzása és jövedelmezősége különben legjobban igazolja állitásunk helyességét, valamint azt is, hogy a nagy közönség méltányolni tudta Falk intenczióit.

Azonban társadalmi tekintetben is üdvösen hatott a nyomdászatra Falk lejövetele; mert Falk Zsigmond a nyomdászok egyleti élete körül is elévülhetetlen érdemeket szerzett magának.

1869-ben, egy évvel hazatérése után, bizalomteljesen megkinálták őt a fővárosi nyomdászok az elnöki tisztséggel és ő azt készséggel elfogadta, de roppant elfoglaltsága miatt kénytelen volt 1872. elején attól visszalépni. Falk elnökségének ez idejében történt az első alapszabály-reform, melynek sarkkövét a segédek befolyása a segélyző-egylet ügyeire képezte.

Hornyánszky Viktornak, az egylet érdemes és buzgó elnökének, 1882. május havában történt váratlan elhunytával az elárvult elnöki szék betöltése végett a tagok összesége ujra Falk Zsigmond ügyszeretetéhez és emberbaráti érzelmeihez appellált. Falk egy perczig sem habozott a nehéz terhet ismét vállaira venni és most e tiszt-

ségének pontos és lelkiismeretes betöltésében találja örömét és büszkeségét. Hogy Falk mennyit áldozott anyagilag is az egyletért azt, mint általánosan tudvalevő dolgot, itt bővebben nem érintjük

Hogy Falk egyéb sokoldalu, embertársai és a hazai ipar érdekében kifejtett tevékenységéről tájékozást nyujtsunk, fölsoroljuk itt főbb tisztségeit. Falk az „Országos Iparegyesület" alelnöke, mely magas tisztségében ott találjuk őt hol tanácsadóként, hol kezdeményező szerepben, de mindig lankadatlanul iparos-társai érdekeit előmozditva. Két tekintélyes pénzintézetnek: a „Budapesti Bankegyesület"-nek és a „III. ker. takarékpénztár"-nak elnöke; a „Pénzintézetek tisztviselői orsz. nyugdij-intézeté"-nek szintén elnöke; a „Fővárosi Szeretetház" pénztárosa, a „Lipótvárosi Kör" alelnöke. Továbbá a kereskedelmi és váltótörvényszék, valamint a kereskedelmi és iparkamara rendes tanácsosa, a „Hirlapirók nyugdijintézeté"-nek igazgatósági tagja stb., stb.

A legelső küldöttség, melyet Rudolf trónörökös a király engedelmével „hivatalosan" fogadott, az volt, melyet Falk, a „Rudolf koronaherczeg jótékony egyesület" akkori elnöke, ezen egylet nevében vezetett, hogy a koronaherczeg előtt felséges apja, királyunk trónraléptének 25-ik évfordulójára az egylet szerencsekivánatait tolmácsolja. Ez 1873. őszén volt; a koronaherczeg akkor, 15 éves korában, a bécsi Burgban fogadta a küldöttséget; környezetét képezték Latour tábornok, nevelője és gróf Pálffy főudvarmester; a koronaherczeg fekete szalonöltözetet viselt, fehér nyakkendővel, nyakán az aranygyapjas renddel.

Falk magyar nyelven tartott beszédére a koronaherczeg hosszasabban felelt, tiszta, folyékony magyar beszédben; e beszéd kéziratát a főudvarmester később Falknak átadta. A királyné, ki ugyanazon a napon, mikor a küldöttség fogadtatott, valamely utazásról jött vissza, a mint Latour tábornok Falknak elmondta, élénk érdeklődéssel tudakozódott a koronaherczeg ezen első fogadásának minden részlete felől.

Megbecsülhetetlen szolgálatokat tett Falk a hazai iparnak, különösen pedig a nyomdászatnak a kiállítások terén. 1873-ban történt a bécsi világtárlaton, hogy a Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság kiállított munkáiért első kitüntetését kapta; ezután minden kiállítás alkalmával vagy a nyomda, vagy a személyzet egyes tagjai ki lettek tüntetve. Az 1873-ki bécsi világkiállitáson, a szegedi

1876-ki kiállításon, a székesfehérvári kiállításon 1879-ben s a triesztin 1881-ben mint jury-tag működött. 1878-ban pedig a párisi közkiállítás alkalmából Falk azon ritka megtiszteltetésben részesült, hogy mint kormánybiztossági tag lett kiküldve; ekkor történt, hogy a párisi magyar egylet javára 100 frankos alapítványt tett. Falk tevékeny részvétele az 1885-ik évi budapesti kiállításon, és azon áldozatkészség, melylyel az általa képviselt intézet egy külön pavillon fölállítására határozta el magát, mindenki előtt ismeretes. Falk e buzgó és eredményteljes munkálkodása legmagasabb helyen a korona részéről is annak érdeme szerint méltattatott, s már tiz évvel ezelőtt a Ferencz-József-renddel és a kir. kereskedelmi tanácsosi czimmel, 1878-ban pedig a III. osztályu vaskorona-renddel lett kitüntetve, mely utóbbinak alapján a lovagi rangot is nyerte. Ugyancsak 1878-ban a franczia kormány a becsületrendet adományozta neki; ezen kivül több más külföldi rendjelben is részesíttetett. Végül az 1885-ki országos kiállítás körül szerzett érdemeiért a király Falkot a királyi tanácsosi czímmel ruházta fel.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

TÜRK GYÖRGY, papirgyáros, Brassóban.

Lankadatlan szorgalom, vas erély és kitartás jellemezték Türk Györgyöt, ki szegény parasztfiuból emelkedett föl vagyonos gyárossá. Született 1817-ben, tizennégy éves korában mint inas került a brassai papirmalomba s átszenvedte az inasságnak minden keserveit. Szegény fiu volt, földhöz ragadt szegény szülők gyermeke és igy kétszeresen nehéz volt a helyzete. Mint inas mindazon alárendelt munkákat végezte, melyekre akkori időben az inasokat kényszeritették. De négy évi kitartó szolgálat után felszabadult s 1836-ban elment vándorolni. A legjobb hirű gyárakban nyert alkalmazást, dolgozott a Glognitz melletti Schlögelmühlben, a Majna melletti Frankfurtban, Berlinben, stb. 1843-ban Brassóba visszatért s az ottani papirmalomban mint mestert alkalmazták.

Két évi munkálkodása alatt józan és igen takarékos életet élt s megtakaritott pénzecskéjével már két év mulva saját papirmalmát létesitette. Prásmárban egy meglehetős szétzüllött fürészmalmot 25 esztendőre évi 300 frt bérfizetés mellett kibérelt s papirmalommá alakitott át. Szorgalmasan dolgozgatott s minden megszerzett garast ipartelepébe fektetett be, miáltal ez folyvást nagyobbodott. Az

1848-iki mozgalmas időkben azonban minden alkotását tönkre tették, készletét kifosztották s Türk ismét ugy állott mint önállósága előtt. A következő évben azonban sikerült 600 frt kölcsönt szereznie, melylyel ipartelepét talpra állitotta, ujitásokat hozott be, papirgépeket szerzett s az akkor (1857.) e vidéken fönállott kezdetleges papirmalmokat csakhamar tulszárnyalta. 1859-ben anyagi helyzete még nem volt fényes s igy az J. L. és A. Hesshaimer brassai czéggel társaságban megvette a brassai papirmalmot, s mivel ez meglehetősen el volt hanyagolva, nyomban berendezte s modern gyárrá alakitotta át. Szorgalma és kitartó munkássága által sikerült a gyárat nehány év mulva teljesen saját tulajdona gyanánt átvenni.

Anyagi helyzete folyton javult, s mivel benne a vállalkozási szellem is felébredt, 1874-ben Alsó-Tömösben époly költséges, mint a kor szinvonalán álló műmalmot épitett s nemsokára, 1877-ben ugyanott nagyobbszerű faipari telepet is létesitett. E háromféle telepén alkotott és munkálkodott törhetlen buzgósággal s odaadó szorgalommal, mig 1881-ben ötvenéves papír-ipari-munkásságát megünnepelte. Nemsokára e szép ünnep után meghalt és egy törvényszékileg 230.000 frtra becsült vagyont hagyott hátra. Az egyszerű parasztfiu tehát majdnem egy negyed millió frt vagyont szerzett két keze munkájával és e szerzeményének kezelését hagyta fiaira, kik közül a legidősebb Türk Gusztáv vette át az ipartelepek vezetését.

Türk György több gyermeket, két fiut és két leányt hagyott hátra, de ezek közül csak legidősebb leányának adatta ki örökségét, a többiek része a telepre betábláztatott, hogy a forgalmi tőke ne gyöngíttessék. A beavatottak bizton hitték, hogy a külföldi szakiskolában kiképzett s technikailag is avatott fiatal Türk méltón fogja apja örökét fejleszteni s ipartelepeit még nagyobb virágzásra emelni. Sajnos, e föltevés nem valósult. A fiatal gyáros nem haladt apja nyomdokain, nem az egyszerüség, nem a törhetlen szorgalom, nem a körültekintő gondosság voltak egyedül irányadók e nagy telepek továbbvezetése körül s miután még Türk Gusztáv öcscse, az elhunyt György kisebbik fia, mikor a gyárak már hanyatlottak s szorongattatásoknak voltak kitéve, apai örökségéről s a gyárakhoz való jogáról nagylelküen s azon hiszemben, hogy bátyját megmenti, lemondott, a gyár 1886-ban csődbe kerül s Türk Gusztáv teljesen tönkre jutva, ma mint egy németalföldi gyár alkalmazottja keresi kenyerét.

Sajátos fátum lebegett e gyár fölött. A papirmalom első

tulajdonosa, Reich Dániel, szintén saját hibáján kivül szegényedett el, de összeszedte magát, megfeszitve szorgalmát és buzgalmát, ujból tekintélyes vagyonhoz jutott. Azonban fia, a kinek nagyon költséges kedvtelései voltak, e vagyont elfecsérelte s mint nagyon szegény ember vergődött tovább és halt meg. Türk György is igen szép vagyont szerzett s alig hat év alatt e vagyonból nem maradt semmi.

Mi ebből a tanulság? Egyrészt az, hogy az iparos, ha fiát az üzlet folytatására neveli, nevelje egyszersmind arra, hogy iparoshoz való szerény és tisztességes életmódot folytasson. Tanuság másrészt az is, hogy a ki apjától virágzó üzletet vett át, jegyezze meg jól magának, hogy azt csak szorgalom, munka, takarékosság és józan életmód által tarthatja meg. A ki mint gazdag iparosnak a fia, vagyonára való tekintettel, urnak képzeli magát, uri mód él és fecsérli a verejtékmunkával szerzett tőkét, az bizonyára a tönk szélére jut. És ha a tehenet csak fejni akarjuk s nem ápoljuk, nem etetjük, akkor csakhamar kiapad a tej forrása s elpusztul a tehén is. Ha üzletünket fejős tehénnek akarjuk tekinteni, ne feledjük el, hogy a miből hasznot huzunk, azt gondoznunk és a gazda teljes figyelmével föntartanunk, továbbfejlesztenünk önmagunk iránt való legelső kötelesség.

KRÁLIK SÁMUEL, órás.

A magyar óra-ipar terén eddig kevés jelesünk emelkedett ki. A legelsők közé, kik ez ipart nálunk nagy jelentőségre és magasabb szinvonalra emelték, tartozott Králik Sámuel, ki egy munkás, tevékeny életet szentelt ez iparág fejlesztésének. Müvészetének élt s boldog volt, ha sikereit elismerték. És erre sok alkalom kinálkozott, mert Králik oly kiválóan képzett szakember volt, hogy minden külföldi kiállitásra készitett munkája egy-egy műremek volt, mely előtt a szakértők is tisztelettel és elismeréssel hajoltak meg.

Králik 1815-ben Beszterczebányán született s itt a gimnáziumot végezte. Már tanuló korában feltünt a szép és gyakorlati irányt ápoló ifju. Különböző körülmények kényszeritették, hogy 1829-ben tanulmányait abba hagyja. Bécsbe adták, hol öt évig volt inas egy nagyobb órás-műhelyben. Ez öt hosszu esztendőt sok küzdelemmel, de lankadatlan tanulási kedvvel és tevékenységgel töltötte ki. Felszabadulása után Svájczba, az órások ez Eldorádójába kivánkozott, de az akkori politikai viszonyok miatt megtagadták neki a külföldre utazás iránt való engedélyt. Egy pártfogója tanácsára visszatért tehát Magyarországba és Pesten telepedett le, hol Hahn Gáspár műhelyének

egyik legmunkásabb segéde lett. A mester elhunyta után Králik vette át az üzlet vezetését s több évi szorgalmas gyakorlat után végre 1843-ban mester lett s önálló üzletet nyitott. Jó hire már korábban meg volt alapitva s készitményeinek jelessége oly széles körben nyert csakhamar elismerést, hogy Králik önállóságának második évében már az órás czéh elnökévé választatott, s ez állásban erélye és tapintata által szaktársainak tiszteletét és becsülését nagy mértékben kiérdemelte.

A következő években Králik több kiállitásra készült s jó hirnevét mindinkább megalapitotta. 1851-ben Králik Ausztria-Magyarországból az egyetlen órás volt, ki a londoni első nemzetközi kiállitáson részt vett. Kiállitott órája általános feltünést keltett, mert oly czélszerü javitásokat tartalmazott, melyek előtt elismeréssel hajoltak meg szaktársai. Bécsben, midőn azt a kiállítást megelőzőleg kiállitották, az órások és mechanikusok dicsérettel halmozták el e remek alkotást, melyet az akkori osztrák közoktatási miniszter annyira méltányolt, hogy azt a kir. József-műegyetem számára megvásárolta.

Külföldön, főleg Londonban való tartózkodása alatt Králik meglátogatta a legnevezetesebb ipartelepeket s gyüjtött tapasztalatait sikerrel érvényesitette hazájában. A későbbi kiállitásokon való részvétele alkalmával Králik mindig kitünő munkákat mutatott be és elsőrendü dijakkal lett kitüntetve. A király a koronás arany érdemkereszttel tüntette ki s az udvari szállitói czimet adományozta neki, később pedig ugyancsak az uralkodótól a művészet és a tudomány arany érmét kapta. Az ujabb kiállitásokon is élénk részt vett ugy a belföldön, mint a nevezetesebb kiállitásokon s talán elég lesz munkáinak jellemzésére egyik legkiválóbb szaktekintélyünk birálatát közölni, ki az 1885. évi országos kiállitás alkalmából a következőket irja róla a kiállitási főjelentésben:

Králik Sámuel, a budapesti órások nesztora, két csillagászati ingaórát állitott ki Greham horgonynyal higany compensatióval, rubin csapágyakkal és achát horgonylapátokkal; ezeken kivül még egy pár utazó órával is illusztrálta műhelyének tevékenységét. Králik müveit csaknem a tulságig üzött szoliditás jellemzi, egyszerű formákkal, minden czikornyáktól ment nemes izlésü, gondos kidolgozással. Csillagászati órák azonban csak szükebb körben találván alkalmazást, műhelye nem fejthet ki olyan tevékenységet, mint az a hazai órásipar fejlesztése s tanonczok képzése érdekében óhajtandó

volna, s ennek megfelelni Králik műhelye, minthogy az minden szükséges óramüvészeti segédeszközökkel és gépekkel gazdagon fel van szerelve, első sorban volna képes; Králik e csoportban jury taggá és alelnökké választatván, művei versenyen kivül voltak, és a megérdemlett kitüntetésben nem részesülhettek.

De Králik Sámuel műhelyének vezetése mellett a közügyekkel is ráért foglalkozni. Az ev. egyháznak éveken át gondnoka volt; az iparegyesületnek igazg. tagja és ellenőre.

Készséggel támogatott minden nemes közügyet. Az egyszerű, munkás, józan és szorgalmas iparosok mintaképe volt. Becsületes munkában őszült meg, köztiszteletet szerezve nevének s iparának. Fiaiból derék polgárokat nevelt. Lajos egyike a főváros legképzettebb és keresett ügyvédeinek, Jenő pedig az órás-üzletet vezeti tovább atyja szellemében.

Mikor Králik Sámuel 1886. elején, 71 éves korában meghalt, koporsóját az elismerés számos koszoruja diszité s nagyszámu tisztelői kisérték az örök nyugalom helyére. A régi iparosok gárdájának egyik tipikus alakja szállt vele a sírba, de tevékenysége és jellemének példája közöttünk él, hogy követésre buzditsa a jóravaló fiatal iparos nemzedéket.

SCHOLCZ RÓBERT, szobafestő.

Az építési iparral együtt fejlődött a szobafestőipar, melyhez minél szebb, minél diszesebb palotákat és közintézeteket épitettek, annál több igényeket, fűztek. Scholcz Róbert volt hazánkban az első, ki ez ipart a mesterség szűk korlátaiból kiemelve, igazi és elsőrendű műiparrá fejlesztette. A főváros számos közintézete, sok kiváló épülete tanuskodik e jeles műiparosunk kiváló versenyképességéről és kitünő izléséről.

Scholcz Róbert született 1837 január 1-én Boroszló mellett, Sziléziában. Atyja szerény állásu hivatalnok volt s fiát az iparos pályára szánta. Scholcz Róbert tehát első tanulmányai befejezte után egy szobafestőhöz került inasnak és tanuló évei alatt is kitünt sok jó tulajdonsága, engedelmessége és igyekvő, példás magaviselete által. Felszabadulása után, az ötvenes évek elején, Bécsbe ment, hol ez idő szerint atyja lakott. Itt munkába állván, az akkor jó hírrel biró szobafestőmestereknél dolgozott, de mivel ekkor ez iparág meglehetős középszerű szinvonalon állott, valami nagy előhaladást ezeknél nem tehetett. Pedig erős volt benne a vágy és az ösztön, hogy magát szakmájában tökéletesitse. Az akkor a műipariskolák s

a rajzakadémiával kapcsolatos tanfolyamokat látogatta tehát és itt uj világ tárult szemei elé. Megismerkedett a formák tökélyével, a minták legjavával, a színkeverés, a színezés nemes titkaival s rendkivüli buzgalommal és odaadással szentelte szabad idejét az esti tanfolyamok szorgalmas látogatásának és ismeretei gyarapításának. Itt szerzett tapasztalatai és sokoldalú ismeretei fejlesztették benne később a jeles müiparost, vagy mint sokan nevezik, a művészt.

Még bécsi segéd korában sokat dolgozott Scholcz Magyarországba. Középületek és magánpaloták kifestési munkáit vezette s ez alkalommal tapasztalta egyszersmind azt is, hogy Pesten a szobafestő-ipar ez időben rendkivül szük keretekben mozgott. Miután továbbá látta, hogy fővárosunk emelkedőben van s mivel viszonyainkkal nagyon megbarátkozott, 1857-ben megtelepedett Pesten s megnyitotta üzletét. Ez időtől számithatjuk a szobafestő iparnak hazánkban való fokozatos fejlődését. Eleinte sok nehézséggel kellett megküzdenie, mert alig volt nálunk alkalmas munkaerő. A segédek akkor vándorlásaikban csak Bécsig jutottak, Pest mint ipari központ akkor még ismeretlen volt. De Scholcz ügyesen segített a bajon, maga nevelt, maga képzett, értelmes munkásokat és ezek segélyével, az ő mesteri vezetése alatt és a fejlődő, mindinkább épülő és szépülő főváros által nyujtott alkalom következtében végre oly magas fokra emelte iparát, hogy ma — és ez a magyar iparnak becsületére válik — a külföldi munkások nem Bécsbe mennek tanulni, hanem hozzánk, Budapestre jönnek és Scholcz műhelyében számos, főleg az északeurópai országokból való külföldi munkás, kik állami ösztöndijak segélyével tökéletesitették magukat szakmájukban, tanulta meg a szobafestő-müipart a szó valódi értelmében. Scholcz különben művészi hirnevét rendkivüli pontosságával és szigorúságával állapitotta meg. Soha nem adott át munkát, mint a melynek tökéletességéről személyes meggyőződést szerzett s ha a munkásai által már-már befejezett munkán hibákat fedezett fel, sokszor volt rá eset, hogy egész szobákat átmázoltatott s a szabatos munkát elölről kezdette. Az általa elért haladást — anélkül, hogy a mestert jellemző szerénységet meg ne sértsük — túlságos dicséretekkel elhalmoznunk nem szabad. De jellemzi az ő sikereit egyik kiváló szaktekintélynek nyilatkozata. Eitelberger, bécsi müipari muzeum volt hirneves igazgatója, a müipari haladás egyik legalaposabb ismerője ugyanis, egyszer fővárosunkban való időzése alatt odanyilatkozott, hogy az

épitőipar Budapesten a bécsi épitő-iparral nagyon sok ágazatában lépést tart, de vannak oly ágai is, melyek haladásukban a bécsi ipart már túlszárnyalták. Ezek közé tartozik a szobafestőipar is. És ha ez igy van, a mi kétségtelen, akkor ez első sorban Scholcz érdeme.

Scholcz műipari haladásának legékesebben szóló bizonyitékai az operaház, a ferenczvárosi templom, a várkerti bazárépületek, a redoute, a királypavillon, az iparművészeti muzeum s több más középület, valamint számos kiváló magánépület szobafestési munkálatai. Iparában való jelességéről tanuskodik továbbá a mai szobafestőnemzedék, melynek sok kiválóbb tagját ő nevelte és képezte, biztositván ezáltal e műiparágnak fővárosunkban való továbbfejlődését. E fiatal nemzedék Scholcztól különben nemcsak ipari jelességet, hanem kiváló szorgalmat, szakmája iránt való előszeretetet, takarékosságot és példás, józan életmódot is tanulhatott.

Ipara körül szerzett érdemeit legfelsőbb helyen is méltányolták, midőn őt két izben kitüntették s neki az udvari szobafestő czimet ajándékozták. Az országos iparegyesület is diszérmével tüntette ki Scholczot „műipari haladás"-ért. Szaktársai tisztelik benne ez iparág fejlesztőjét és érdemes uttörőjét s midőn Budapesten a szobafestők, mázolók, aranyozók, stb. ipartestületben tömörültek, e testület elnökévé Scholczot választották, ez által is kifejezvén a bizalmat és tiszteletet, melylyel iránta méltán viseltetnek.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

VI. CSOPORT.

FORGALOM ÉS KERESKEDELEM.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

LÉVAY HENRIK, biztositó társ. igazgagató, a főrendiház tagja.

A magyar biztositási ügynek megalapitója és fejlesztője Lévay Henrik volt, kinek neve hazánkban a biztositási ügy rohamos fejlődésével össze van forrva. Született Jankováczon, Bácsmegyében, 1828. april 16-án. Az elemi iskolákat szülőhelyén végezte s innen a fővárosban akkor fönnállott egyetlen (Bibancó-féle) kereskedelmi iskolába került, melyet kitünő sikerrel végzett. Ezután egy előkelő szegedi kereskedő házban lépett a gyakorlati pályára, hol jeles tulajdonai, éles elméje, szorgalma és fényes tehetségei által csakhamar kitünt.

Az 1848-iki forradalom alatt otthagyta állását és besoroztatta magát a honvédek közé. Ezek sorában lelkesedéssel harczolt hazája szent ügyeért s a forradalom leveretése után, rövid bujdokolás után a fővárosba került, hol egy külföldi biztositó intézetnél nyert meglehetősen előnyös alkalmazást.

A biztositási ügy hazánkban ekkor még nem tett számbavehető hóditásokat. Évenként városok és falvak égtek le, ezer és ezer család jutott inségre, tömérdek vagyon pusztult el. — A kár meg nem térittetett, mert biztositva az elpusztult vagyonból semmi vagy csak

igen kevés volt. A magyarországi épületeknek alig három százaléka volt a tűz ellen biztositva.

E tapasztalat is birta rá Lévay Henriket, hogy 1857-ben hazai biztositó társaság alapitásának kezdeményezéséhez fogjon. Nagy erélylyel, nagy tevékenységgel, az ügyszeretet melegségével s a szakismeret előnyével fogott az akkor fölötte nehéz munkához. A nagy nehézségek vissza nem riasztak.

Nagy bátorság, mondhatni merészség kellett 1857-ben ahhoz, hogy oly vállalat életbeléptetését kisértse meg, melynek „magyar" legyen a neve; azon szomoru időben, midőn az alig ébredező tettvágyra is gyanakodó szemmel tekintett a hatalom. És e vállalat élén magyar hazafiak álljanak! Nagy önbizalom kellett ahhoz, hogy 1857-ben, mikor még a hazai miveltebb, vagyonosabb körökben is igen csekély volt a fogékonyság, a bizalom, részvényekre alapitott vállalatot inditványozzon.

Azok, kik Lévayt küzdéseiben, fáradozásaiban támogatták, kik a nehezen kiküzdött engedély megnyerése után készek voltak a hazai vállalat megalakitásánál vele kezet fogni, tudják, hogy a magyar vállalat a kétely, a bizalmatlanság, az aggodalom érzésével fogadtatott azok részéről, kik a megelőző hazai vállalatok és főleg a legünnepeltebb nevek védelme alatt 1848 előtt keletkezettek nagy részének szomorú sorsára s a részvényesek keserü csalódásaira gondoltak.

Nagy munka várt tehát az ifju, a még akkor alig ismert alkotóra. Az azokkal való többszörös érintkezés azonban, a kiket a vállalat részére megnyerni óhajtott, a személye és szakképzettsége tekintetében támadó és erősödő bizodalom mind közelebb juttatá Lévayt azon czélhoz, azon óhajtás teljesüléséhez, hogy a maga nemében első hazai vállalat élén mint alapitók és a társaság vezetésében részvevők, oly férfiak álljanak, a kiknek neve, politikai jelentősége, társadalmi állása, jellemi és értelmi súlya bizalmat gerjeszszen a kezdő vállalat iránt, megnyugtassa az aggodalmat, lefegyverezze a kételyt. És ez is sikerült. Lévay körül mint alapitók a következő hazafiak csoportosultak, a kiknek aláirásával adatott be az engedélyért való folyamodás: Gróf Apponyi György, Deák Ferencz, gr. Dessewffy Emil, báró Eötvös József, Havas József, b. Jósika Sámuel, Beodrai Karácsonyi László, gr. Károlyi György, Kiss Andor, Nádossy István, b. Sennyey Pál, Somssich Pál, gróf Szécsen Antal,

Szögyényi László, Ürményi József, gr. Zichy Ferencz és gr. Zichy Henrik.

Nagyobb fáradságába került Lévaynak a kereskedők szinét javát a vállalat részére megnyerni. De erélyének, meggyőző érveinek mind a fővárosban, mind az ország nevezetesebb pontjain ez is sikerült. A társaság első igazgatóságának tagjai a fővárosi kereskedők legtekintélyesebbjeiből kerültek ki.

Hátra volt még a legnagyobb akadály, az akkori kormány engedélyének kieszközlése, a mit Lévay szivós kitartása sok küzdelem után végre is kieszközölt.

Ekkor aztán teljes erővel megindult, az előkészületek alapján a tevékenység.

Akkor még kevés magyar ember adta magát a biztositási téren való foglalkozásra. Lévay azonban a tisztviselőket nem az idegen társulatok irodáiból toborzá, hanem hazai erőkre támaszkodott. Sok honvéd talált alkalmazást az első magyar általános biztositó társaságnál, kik közül most is nem egy még mindig tagja a tisztviselői karnak, mig a társaság szolgálatában elhunyt honvéd özvegye és árvái a társaság által bőkezüleg adott nyug- és kegydijban részesittetnek.

Az üzlet már az első évben oly lendületet vett, hogy az e téren eddig uralkodott biztositási körök aggodalommal tekintettek a hazai közönség rokonszenve által felkarolt uj társaságra.

A hazai társaság iránt a főurak és nagybirtokosok részéről feltünőleg nyilatkozó bizodalom vonzó erővel birt nem csak a magas klerusra s a nagybirtokosokra, nemcsak a megyékre nézve, melyek nagy részben mind a középületeket, mind a megyei árvák vagyonát a hazai társulatnál biztositák, hanem a közép birtokos osztályra is, valamint a városok lakosaira s a falu népére is. Ezek is örömmel üdvözlék a magyar társaságot.

E rokonszenv, ez egyre növekedő pártfogás indokai között bizonyosan a hazafiság is feltalálható volt az üzlet elején. De a mint az idő haladt, a nagy közönség is meggyőződött a felől, hogy a társaság ügyei nem csak szakismerettel, de a bizalmat igazoló feddhetlenséggel s szilárd üzleti elvekkel vezettetnek.

A társaság ennélfogva egyre fejlődött, erősödött. Zárszámláját minden évben nyereséggel zárta le. Magába olvasztott több társulatot, megalapitá a ma is virágzó „Pannonia“ magyar viszontbiztositási inté-

zetet, melynek Lévay lett az igazgatója, s miután a külföld bizodalma is mindinkább feléje fordult, üzletét a haza határán túlra is kiterjeszté.

Az első magyar átalános biztositó társaság harmincz évi fönnállása óta fényesen fejlődött s ma a világ legelső hasonnemű intézetei között foglal helyet. Ez intézetnek ily magas fokra való emelése s ezáltal a biztositás ügyének hazánkban való népszerűsitése Lévay érdeme, kinek neve közgazdasági életünk fejlődésében előkelő helyet foglal el. Érdemeinek részbeni jutalmazása gyanánt nyerte Lévay kisteleki előnévvel a magyar nemességet s érdemei révén jutott 1886-ban a magyar főrendiház kinevezett tagjai sorába. Lévay közéletünkben is előkelő helyet vivott ki magának. Jótékonysága, a közügyekért való áldozatkészsége a legszélesebb körökben elismerést és tiszteletet szereztek nevének. Az első magyar biztositó-társaság alapitásának eszméje, a közgazdasági történeten kivül, meg van örökitve abban a képben is, melyet a társulat huszonöt éves fönnállása alkalmából a társaság tisztviselői rendeltek és melyben Benczur Gyula mesteri ecsetje Lévayt az ötvenes évek legelső szerepvivői körében ábrázolja. És közhasznu, áldásos működése által Lévay tényleg ezek közé emelkedett s állami fejlődésünk keretében az ő buzgó és sikeres munkálkodása mindig a számottevő eredményekkel lesz kapcsolatba hozva.

KAUTZ GYULA, nemzetgazdasági iró, az osztrák-magyar bank magyarországi kormányzója.

A nemzetgazdasági irodalom terén hazánkban Kautz Gyula nemcsak uttörő, hanem e szakma leghivatottabb megalapítója. Mint ilyen, természetesen nagy befolyást gyakorolt a nemzetgazdasági eszmék fejlődésére, a gazdasági élet élénkebb lendületére és jelentékeny része Magyarország ujabbkori gazdasági fejlődésében.

Szakismereteit mint tanár és tudós, mint iró, mint országgyülési képviselő, mint az osztrák-magyar bank alkormányzója s ujabban mint a főrendiház tagja is érvényesitette és áldásos munkásságot fejtett ki az egészséges közszellem fejlesztése és közügyeink előmozdítása körül.

Kautz Gyula 1829 nov. 5-én született Győrött. Tanulmányait szülővárosa középtanodájában és jogakadémiáján kezdette és folytatta, a pesti egyetemen végezte, hol már 20 éves korában jogtudorrá avattatott. Majd külföldi egyetemek látogatására indult, s különösen Lipcsében szorgalmasan hallgatta a nagy nemzetgazdát, Németország, sőt Európa e terén elsőrendű tudományos tekintélyét Roschert. Külföldi utjából visszatérve Kautz, miután ifjusága kezdetétől fogva

már a tanári pályát választotta életczéljául s magát erre mind itthon, mind künn előkészítette, előbb a pozsonyi kir. jogakadémián mint segédtanár, 1853 elején pedig a nagyváradin, mint rendes tanár nyert alkalmazást.

1857-ben a kir. József-műegyetem Budán ujra szerveztetvén, ide, saját kérelmére, mint a nemzetgazdaság tanára helyeztetett át, s ezzel a magyar irodalmi, tudományos és közéletnek középpontjába jutott, hol mind több és több alkalma nyilt tudományos készültségét s roppant munkásságát közhaszonnal és minél szélesebb körben érvényesiteni.

1859-ben magát a tud. egyetemen a politikai tudományok magántanárául is habituálván, 1863-ban ugyanoda rendes tanárrá neveztetett ki s azóta első hazai tanintézetünkön a nemzetgazdaság a pénzügytan és politika rendes tanára s a magyar közjog egyik képviselője. És itt kezdődik Kautz pályájának tulajdonképeni fénykora. Mert tanári fáradhatatlan működésén kivül, melyen évenkint százakra hatott a magyar ifjuság soraiból, ezóta fejtette ki azt a rendkivüli nagymérvü irodalmi munkásságot is, mely őt nemcsak hazánkban tette a politikai és nemzetgazdasági tudomány elsőrendü képviselőjévé, hanem külföldön is méltó elismerést, sőt tiszteletet szerzett nevének.

Magyarországon a nemzetgazdasági tudományok terjesztésére és népszerüsítésére senki sem tett annyit, mint ő; mert didaktikai modora mind könyveiben, mind előadásaiban, azáltal, hogy nem egyoldalulag igyekszik a különböző rendszerek valamelyikét egyszerüen elfogadtatni, hanem hallgatóit és olvasóit a világirodalomba bevezetvén, önálló búvárlatra ösztönzi; s mint tanár és iró, nem az eredetiség hajhászására, nem csillogó paradoxonok fölállitására, hanem a tárgy objektiv és minden oldalról való megvilágitására törekszik: azt az eredményt szülte, hogy nemzetgazdasági irodalmunk fiatalabb nemzedéke nemcsak Kautztól nyerte legnagyobb részben az impulzust, hanem az általa kimutatott és megvilágitott ösvényeken is halad.

Hazánkban nincs, de egész Európában is kevés tudós van, ki széleskörü olvasottságra nézve Kautzczal mérkőzhetnék; szaktudományában nemcsak a nagy munkákat, de még a folyóiratokat is folytonos figyelemmel kiséri s hangyaszorgalommal gyüjti az adatokat, a minek bizonyságát adja mindannyiszor, ha valamely régibb munkája ujabb kiadást ér, melybe mindig földolgozza a tudomány e téren nyert legujabb vívmányait is.

Első nagyobb munkája: „Az ausztriai birodalom statisztikája különös tekintettel Magyarországra“ 1854-ben jelent meg; a második: „A politikai tudományok kézikönyve“ 1861-ben, (s azóta már harmadik kiadást ért.)

1862-ben a műegyetem részéről, mint nemzetgazdasági szaktanár a londoni világkiállításra küldetvén ki, arra vonatkozó Jelentését közzé is tette, s abban behatóan fejtegette hazai közgazdaságunk reformjának némely főelveit.

Az akadémia által már 1860-ban levelező-, 1865-ben rendes taggá választatván meg, székét első izben az állameszme történetének fejtegetésével foglalta el, a mint az az ó, közép- és ujkorban nyilvánult.

Két legfőbb munkája az akadémián nagy jutalmakban részesült: „A nemzetgazdasági eszmék fejlődési története és befolyása a közviszonyokra Magyarországon“ az akadémiai rendes nagyjutalmat; „Nemzetgazdaságunk és a vámpolitika, folytonos tekintettel törvényhozási feladatainkra és társadalmi teendőinkre az anyagi érdekek terén“ (1868.) a pesti takarékpénztár által kitüzött Fáy-dijat nyerte el; az előbbi németül is megjelent s a külföldön is nagy elismerésben részesült: „Die geschichtliche Entwiklung der National Oekonomik und ihre Literatur“ (1860); valamint: „Theorie der National-Oekonomik als Wissenschaft“ czimü műve is. A német irodalomban nem csekély feltünést okozott azon két nagyobb politikai jellemrajza is, melyet a Brockhaus-féle „Unsere Zeit“-ban (1859—61) gróf Széchenyi Istvánról és Deák Ferenczről adott, e nagy államférfiainkat a külfölddel ismertetve.

Kautz tanulmányai és irodalmi tevékenysége az állam és és társadalmi tudományok minden főbb ágára kiterjeszkedett; fő szaka azonban a nemzetgazdasági tudomány, melyet már fönnebb említett s akadémiai nagyjutalmat nyert művén kivül még egy nagyobb művében egész rendszerben kidolgozott, három nagy kötetben: „A nemzetgazdaság és pénzügytan rendszere: I. A nemzetgazdaság általános tanai; II. A nemzetgazdaság különös tanai; III. Pénzügytan.“ Önálló adalék ugyan e tárgy teljes kimeritéséhez: „A társulási intézmények a nemzetgazdaságban.“ Ezeken kivül több nemzetgazdasági, vámpolitikai, pénzügyi stb. értekezése jelent meg. Azután a valuta és pénzkérdést tette alapos tanulmány tárgyává; s e tanulmányainak eredményét szakfolyóiratokban és akadémiai felolvasásokban nagyobbára közzé is tette.

E tanulmányok mellett a sajátképeni politikai tudományokat sem hanyagolta el, igy egy kitünő franczia folyóiratban tett közzé egy nagyobb politikai tanulmányt, a mely a parlamentárizmusról szólott. Kautz neve és működése különben már ezelőtt sem volt a franczia tudományos körökben ismeretlen, igy a franczia irodalom első szaklapja, a „Journal des Economistes“ kiváló elismerésben részesítette „a nemzetgazdaság tudománya és irodalmának története“ czimü nagy művét, melyet a németek is sok részben uttörőnek ismertek el, s róla a legelső német szaktudósok, mint Roscher, Stein s mások a leghizelgőbben nyilatkoztak.

Kautz nyilvános pályája nem szoritkozott az irodalomra és az egyetemi tanszékre. Ő a törvényhozásban is, hol 1865 óta négy országgyülésen képviselte szülővárosát, előkelő szerepet játszott mint szakember, szónok s egyike volt a legmunkásabb képviselőknek. Többször volt a vámügy és a költségvetés előadója és szakszerű előadásával mindenkor kitünt.

Mikor a parlamenti küzdtérről visszavonult, az akkor elhalálozott Fest Imre helyébe az osztrák-magyar bank alkormányzójává ő neveztetett ki. E minőségben is kitünően érvényesiti szakképzettségét és működése által tiszteletet szerez a magyar tudományosságnak a külföldi szakkörök előtt is.

Érdemeit a tudós-társaság több ízben jutalmazta. Tanársága 25 éves fordulója alkalmával tanitványai arany tollal tisztelték meg; ő felsége a király a Lipót-rend lovagkeresztjével tüntette ki. 1885-ben a főrendiház tagjává neveztetett ki s fényes parlamenti tehetségeit most a főrendiházban érvényesiti közgazdasági fejlődésünk nem csekély előnyére.

TOLNAY LAJOS, volt vasutigazgató.

A hazai vasutügynek fejlődése és óriási fellendülése Tolnay Lajos nevével van összefüggésben, ki mint a m. kir. államvasutak volt igazgatója és később igazgatósági elnöke, fényes sikerrel érvényesitette jeles tehetségeit és szervező képességét. Az ő vezetése alatt fejlődött a magyar államvasutak hálózata mai rendkivüli kiterjedtségére és az ő éleslátó, a forgalom érdekeit helyes érzékkel felismerő tapintata létesitette hazánkban a közgazdasági-, forgalmi-, és hadászati szempontból is legnevezetesebb vonalakat. És midőn két év előtt oly nagy sikerrel betöltött állását elhagyta, a szakkörök mélyen sajnálták távozását, és csak abban a tudatban vigasztalódtak meg, hogy a Tolnay által meginditott uton, az ő nyomdokaiban, mások is képesek lesznek továbbhaladni.

De e téren az első érdemes uttörő Tolnay Lajos marad s az ő neve és tevékenysége a hazai vasutügy fejlődését jelenti.

Tolnay Lajos 1837. máj. 31-én született Budapesten. Atyja, kit 10 éves korában vesztett el, a Koburg uradalom ügyvédje volt. Ő tőle örökölte kitűnő előadási képességét, a melylyel még ama jeles szónoki erők közt is, a kik ez idő szerint a mérnök-egylet

tagjai közt találhatók, föltűnik. Előadási képessége igen nagy mértékben hozzájárult pályája sikeréhez, sokszor a legnehezebb kérdésekben sikerülvén az illetékes köröket saját nézetei részére megnyerni.

Mint tanuló, az akkori budai polytechnikumot nem végezhette be teljes nyugodtsággal. 1857-ben besoroztatott mint végző technikus s mint őrmester vévén részt az olaszországi hadjáratban, a hidak fölvetésében volt alkalma gyakorolni magát. Kiszabadulván a katonai szolgálatból, s elvégezvén tanulmányait, mint magán-mérnök keresett foglalkozást. E pályáját az akkor épülő pest-losonczi vasutnál 1862-ben kezdette meg, honnan már mint főmérnök ment át a kassa-oderbergi vasut fővállalatához. Az 1870. év végén pedig a duna-drávai vasut igazgatója lett.

Épen ez időben nevezetes áramlat tartotta feszültségben a döntő köröket. A közlekedési miniszteriumban válságok állottak be. Gorove István az uj miniszter, proklamálta a tiszta kéz politikáját, de az ő erős magyar fölfogásával nem egyezhetett meg az akkor Thommen Achilles vezetése alatt állott vasutépitési igazgatóság német személyzete és német szelleme sem. Azzal a tapintattal, mely őt személyi kérdésekben kitüntette, embert keresett e helyre és igy lett 1871-ben a fiatal Tolnay Lajos a vasutépitési igazgatóság vezetője, s midőn Gorove még egy lépéssel tovább menvén, az időközben államivá lett pest-losonczi vasut akkori vezérigazgatójával, Stempf Károlylyal szemben szintén erélyesen érvenyesitette programmját: Tolnay Lajos lett az akkor még kicsiny, jelentéktelen magyar államvasuti hálózat igazgatója, 1872-ben. De ő ez állásában ritka tehetségeit kitűnően érvényesitette és rendkivüli sikereket ért el.

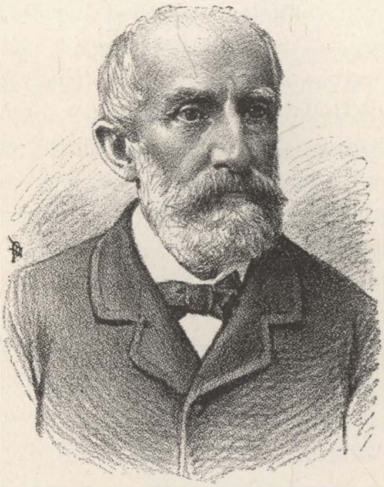
A tiszavidéki vasut megszerzése, nemzeti forgalmi politikánk e hatalmas ténye, a duna-drávai vasut állami kezelésbe vétele, a buda-pécsi, a pest-zimonyi vasut kiépitése, a rákos-ujszászi vonal létesitése, Bécsnek Budapesttel magyar vonalakkal való összekötése (budapest-brucki vonal), a buda-ujszőnyi vonal létesitése sat. mind az ő érdemei s általában az ő érdeme, hogy a magyar vasuti hálózat évről-évre jobban és jobban kiterjedt és a közforgalom mindnagyobbodó igényeinek megfelelt. Az ő érdeme az államvasuti gépgyárak és javitó-műhelyek tetemes fejlődése és a budapesti központi pályaháznak, valamint a ferenczvárosi teherpályaudvarnak létesitése is.

Az ő érdeme az, hogy a kisebb magánvasútak legnagyobb

része államivá tétetett s megalapították a m. kir. államvasútak hatalmas hálózatát. Az ő érdeme az, hogy egészségesebb és ipari viszonyainknak megfelelőbb tarifapolitikát követhettünk. Végre az ő érdeme az is, hogy a megerősödött hazai vasútak szükségleteinek fedezése körül a magyar ipar mindjobban igénybe vétetett. Ezáltal hatalmas iparágak keletkeztek és fejlődtek s számos iparosnak exisztenciája lőn biztosítva. És ez alapon lehet tovább fejleszteni azt az üdvös mozgalmat, mely ma odairányul, hogy a hazai közlekedési vállalatok összes szükségletei lehetőleg teljesen a hazai ipar által fedeztessenek.

Sikerei napról-napra gyarapodtak; az elismerés nyomon követte működését, a mérnök- és épitész-egylet megválasztotta első elnökévé s általános sajnálkozás kisérte azt az elhatározást, melylyel állásától megvált. D ő oly kiváló szakerő e téren, hogy bátran remélhetjük, hogy sikereinek és alkotásainak terén még előkelő állást fog elfoglalni.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

KOCHMEISTER FRIGYES báró, a budapesti kereskedelmi s iparkamara elnöke.

Életét hazánk közgazdasági fejlesztésének szentelte. E téren szerzett maradandó érdemeiért nyerte jutalmul a bárói czimet s később a főrendiházba való kimeveztetését. Ez érdemeiért szerezte meg a főváros kereskedelmi- s iparososztályának és társadalmunk minden rétegének kiváló tiszteletét és a közbecsülést. Érdemeinek méltánylására elég volna fölhozni, hogy 36 év óta tagja és husz év óta elnöke az ország legelső vezérkamarájának. És nem csak névleg elnök, hanem tényleg is. Naponkint tölt 1—2 órát a kamara irodájában s nincs ügydarab, melynek beérkeztéről, nincs fontosabb tárgy, melynek elintézéséről tudomással nem birna.

Pedig nem csupán mit elnök állott élén majdnem három évtizeden át a kamarának, hanem a legváltozatosabb politikai viszonyok közt, az abszolutizmus szomoru emlékü korszakában épugy, mint alkotmányos életünk ujjászületése óta, mozgató és éltető szelleme volt az e testületből kiindult minden közhasznu működésnek.

Komoly, szomorú idők voltak azok, midőn a hazánkat lenyügözve tartott önkényuralom még a kereskedelmi és iparkamarák

szakszerű működésében is közveszélyes politikai tendentiákat keresett; s mégis Kochmeister nem riadott vissza az 50-es évek végén egyik kamarai jelentésében a legelsők között intő szavát emelni: hogy az ország nemzetgazdászati érdekei mindaddig lendületes fejlődésnek nem indulhatnak, mig a nemzet politikai élete elnyomva és alkotmányos jogai konfiskálva vannak.

Azon férfiu, a ki a kamarai intézmény életbe léptetése óta oly kitartó és eredménydús munkássággal vezényelte az ország első kereskedelmi kamaráját, annak közhasznu működése nem érvényesülhetett csupán ezen testület keblében, hanem érvényesülnie kellett az üzleti és vállalkozási magántevékenység körében ép ugy, mint a közügyek legkülönbözőbb terén.

S csakugyan, ha egy rövid visszapillantást vetünk e legszebb értelemben produktiv munkásságnak szentelt hosszú életpályára, ugyanazon kezdeményezési és cselekvési erővel, ugyanazon gyakorlati irányzattal, ugyanazon gyakorlati becsü eredményekkel találkozunk, akár a kereskedelmi és ipari vállalkozó, akár a közhasznu intézetek és egyesületek megteremtője avagy ügybuzgó vezetője áll előttünk.

Közel félszázada annak, hogy báró Kochmeister 1842-ben fővárosunk legtekintélyesebb nagykereskedő czégeinek egyikét megalapitá. Kiterjedt üzletének szakavatott vezetése számos hazai terményünknek szerzett állandó piaczokat, és a felső-magyarországi bányaipar némely ága már a 40-es évek elején nagy lendületet nyert az ő szakértelmének, szolid és tág látkörü üzleti szellemének közrehatása mellett.

A pesti Lloyd-társulat kezdeményezői között ott találjuk őt ép ugy, mint később első helyen találkozunk nevével azok sorában, kiknek csak 1865-ben sikerült végre az áru- és értéktőzsdének engedélyezését kivívni. S ha a budapesti tőzsde-bíróság oly életerős és a legszélesebb kereskedelmi körökre nézve felette üdvös, még a külföldön is mintaszerűnek elismert intézménynyé fejlődött, sem az ügybuzgalommal közreműködő többi jeles szaktársai közt, sem az összes érdekelt kereskedői körökben véleményeltérés nem létezik arra nézve, hogy báró Kochmeister szakavatott vezetésének és kiváló ügyszeretetének első sorban köszönhető az elért siker.

Nem kevésbé hálásan elismert érdemei vannak felsőbb kereskedelmi tanintézetünk és a pesti kereskedelmi testü-

let érdekeinek előmozditása körül, s hogy a közjótékonysági czélok is mennyire számithattak mindenkor támogatására, elég ha az 1877-ben létesitett evangelikus árvaházat, mint főleg az ő emberbaráti alkotását, emlitjük föl.

Végre, csak hogy némileg teljes képét nyerjük sokoldalu közérdekü tevékenységének, nem feledkezhetünk meg azon sikeres működéséről sem, melyet a gróf Széchenyi által létesitett, legelső és hosszú időn át egyetlen magyar gőzmalom, a hengermalom-részvénytársaság, majd a pesti kereskedelmi bank, ujabb időben pedig a pesti biztositó intézet, a magyar általános hitelbank s több más nagyobb szabásu szolid vállalat életbelép tetése s vezetése körül kifejtett.

És midőn ez életen és közhasznu tevékenységen végig tekintünk, önkénytelenül is feltünik előttünk, hogy ez egyes cselekmények nem képeznek laza egymásutánt, hogy azokat nem a véletlen fűzte egymáshoz, hanem eleitől végig egy vezéreszme vonul azokon át, mely ezen összes tevékenységet rendszeressé, összhangzóvá alakitja. Magyarországnak mindenkor voltak kitűnő kereskedői, jeles iparosai, hanem azoknak mindegyike elszigetelten a maga szük körében és a többiekkel való összefüggés nélkül működött. Amaz egyes kitünő erőket egyesiteni, bennök a testületi szellemet táplálni, őket egy egészszé foglalni össze, mely azután imponáló erővel felléphessen és fontos tényezőként érvényesithesse magát a közéletben: ez vala az, a mit Kochmeister Frigyes báró életének feladatául tekintett. És ezen feladat nem volt könnyü. Mert, valljuk meg őszintén, nemzetünkben nem volt meg mindig a teljes érzék a kereskedelem és ipar jelentősége iránt. És e jelenség némileg kifolyása volt a mi történelmünknek, politikai és társadalmi intézményeinknek; de a jelenség meg volt, és az anyagi téren való hátramaradásunknak legalább egyik okát képezte.

Kochmeister Frigyes báró, ha nem is az egyetlen, de mindenesetre egyike volt azoknak, a kik a baj forrását felismerték és tisztában voltak magukkal az orvoslás eszközeire nézve is. Ő maga előtt látta a nagy Angliát, mely világ-állását legnagyobb részben virágzó kereskedelmének és iparának köszönhette, és melynek népe mosolyogva türi el a „szatócsnép“ gúnynevet, tudván, hogy e névben hatalmának és tekintélyének forrása is meg van jelölve. Maga előtt látta a nagy Franciaországot, mely Európában élvezett tekin-

télyét ugyanazon tényezőknek köszönhette és azok által annyira megerősödött, hogy kevés évvel oly véres háború után, mely az egész országot ellepte, és majdnem hallatlan hadi sarcz lefizetése után, ezen sebeit majdnem teljesen kiheverte, régi imponáló állását majdnem teljesen visszafoglalta. Maga előtt látta a kis Belgiumot, mely szabadságát és függetlenségét szintén túlnyomólag kereskedelme és ipara emelkedettségének köszönhette. Végtére maga előtt látta Németországot, hol a kereskedelmi egység szintén úttörője volt a politikai egységnek, és az ő éles esze azonnal felismerte azon igazságot: miszerint mindezen államok nem azért lettek gazdagokká, mert szabadok és hatalmasok voltak, hanem szabadakká és hatalmasakká lettek azért, mert gazdagok voltak, mert az anyagi jólét legkiválóbb forrásait, a kereskedelmet és ipart gondosan ápolták, mert a kereskedelmi és iparbeli érdekek ott kellő méltánylásra találtak és ez érdekek képviselői a társadalmi ügy, miként a politikai életben, az őket megillető tekintélyben részesültek. Ugyanezt számunkra is kivívni, ugyanezen czélt itt is elérni, erre irányultak szakadatlanul Kochmeister báró törekvései. Ő ezáltal nem egyszer látszólagos ellentétbe jutott más, szintén hazafias áramlattal, mely hazánk szabadságát és hatalmát egyesegyedül politikai intézmények által vélte elérhetőnek és biztosithatónak. De az ellentét csak látszólagos volt, a czél: Magyarország felvirágzása, anyagi és szellemi jólétének gyarapitása, ezen országnak a kulturállamok sorába való felemelése, a czél, ugyanaz volt mindkét részen, csak az utak tértek el egymástól. De valamint a vallásos érzület is különféle módon nyilatkozhatik, és valamint minden vallás az örökkévaló egy isten imádását tanitja és az embereket jobbakká tenni törekszik, ugy a hazafiasság minden árnyalatának ugyanazon egy alapvonása van: azon törekvés, Magyarországot nagygyá, boldoggá, tiszteltté tenni. Ezen czélnak, nem pedig holmi kasztszellemnek, nem egyes rend külön érdeke előmozditásának vala szentelve báró Kochmeister tevékenysége, hanem a köznek. Ezért mindenütt ott találjuk őt, a hol a kereskedelem és ipar képviselői közös működésre egyesültek.

És mindenütt, a hol megjelent, eredményes, áldásos működést fejtett ki, melyet nem a zajos sikerek, hanem az üdvös hatásnak csöndes és kiapadhatlan folytonossága kisért. Munkálkodásának hatása olyan volt, mint a permeteg eső, mely enyhe tavaszi napon a

földre hull és megmérhetlen hasznot hajt az elvetett magvak kicsirázására, a vegetáczió előmozditására.

A hol a kereskedelmi s ipari élet közérdekei megkivánták, ott Kochmeister Frigyes báró mindenütt közreműködött. Uttörője, megalapitója volt a kereskedelem anyagi haladásának és erkölcsi fejlődésének és ezzel együtt fölkarolni segitette a nagyipar megalapitását és fejlesztését, mely, főleg a részvénytársaságokat tekintve, a kereskedelem támogatása nélkül nem fejlődhetett volna a mai magasabb szinvonalra.

Az ő fáradhatlan munkálkodása előmozdította a fővárosi ipar és kereskedelmi élet vegetácziójá és ezzel együtt a főváros rohamos fejlődését is. És ez érdeme fönn fogja tartani nevét legjobbjaink között.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Dr. SZVETENAY MIKLÓS, a budapesti kereskedelmi és iparkamara volt titkára.

A nemzetgazdaságban magában ép ugy, mint annak minden ágában, kell lenni munkafelosztásnak. Maguk a szereplők nem lehetnek univerzal-zsenik s igazán az tehet hasznot az ügynek, ki kiválólag egy szakmának szenteli erejét. Dr. Szvetenay Miklós, mint a budapesti kereskedelmi és iparkamara titkára, első sorban a nagyipar és nagykereskedelem érdekeinek szentelte működését és ezen a téren széleskörü jogi képzettségével, az ipar- és kereskedelmi szakirodalomban és a közgazdasági életben tett gyakorlati tanulmányainak értékesitésével évek hosszu sora óta szép eredményeket ért el.

Abban az időben lépett e pályára, melyben az alkotmányos élet ujjáébredt, a mikor évek és évtizedek mulasztásait kellett pótolni, a mikor az oly fontos és előkelő állásu embereknek, mint Szvetenay, éles szemmel, helyes érzékkel és kellő tapintattal kellett az uj intézkedések egész sorára rámutatni és a lethargiából fölébredt középosztály érdekeit kettőzött erővel, de nem tulsietve, képviselni.

Kevesed magával kezdte meg a nagy munkát, melynek férfikora legszebb éveit szentelte s mely az eredményekben és sikerekben

gazdag volt. A főváros előkelő kereskedő- és iparos köreiben folyton emelkedő népszerűségre tett szert és még akkor is, mikor az 1872-iki ipartörvény reviziójára vezetett mozgalom nagyon előtérbe lépett, mindazok, kik e kérdésben a Szvetenay szabadipari elveivel és nézeteivel ellenkező álláspontot foglaltak el, tisztelték mély meggyőződésből eredt ellen-nézeteit.

Egész az utóbbi időig, mikor ugyanis egészségének időnkinti megrendülésével munkakedve is csökkent, kiváló szorgalommal és odaadással szentelte magát nemes hivatásának és irodalmilag is sokat dolgozott. Helyes érzékével, munka- és rendszeretetével a budapesti kereskedelmi és iparkamarát magas színvonalra, s az ország első kamarájává emelte. Munkaerőit mindig szerencsésen választotta meg és a kamara irodájában és működésében oly szervezetet, oly szellemet honositott meg, mely méltó az ország első minta-kamarájához s melyet nehéz volt megalapitani, de rajta tovább épiteni könnyü föladat lesz.

Az a sok fölterjesztés, emlékirat s szakjelentés, mely az ő tolla alól kikerült, jellemzik erős judiciumát, tárgyismeretét, közgazdasági követelményeink iránt való helyes érzékét. A kamara által kiadott évi jelentések, melyeket eleinte maga szerkesztett, később azok összeállitására felügyelt, szintén nevezetes és történelmi becsü anyagát tartalmazzák a közelmult iparos-mozgalmainak.

Mint tanár is kiváló munkásságot fejtett ki és a mai fiatal kereskedői nemzedék képzése körül sok érdemet szerzett.

Mikor a budapesti kereskedelmi és iparkamarától nyugdijaztatását kérte, méltóképen nyilvánult az elismerés eddigi érdemei és a rokonszenv egyénisége iránt; mind a kettőt teljes mértékben kiérdemelte.

És bár a kamarától eltávozott s hivatalos müködése itt megszünt, reméljük, hogy a közgazdasági érdekekben még sokszor és hosszú ideig fogja szép tehetségét és tapasztalatait érvényesiteni.

Dr. Szvetenay Miklós született Pesten; 1833-ban. Atyja Szvetenay Márton, ismert és keresett ügyvéd és háziur volt a fővárosban, ki nyilvános müködése által polgártársai bizalmát és általános elismerését nyerte el, mi maradandó nyilvánulását abban is találta, hogy Pest főváros képviselőtestülete indíttatva érezte magát a főváros egy utczáját ez amugy is érdemdus család neve után elnevezni.

Miklós fia kitünő nevelésben részesült. Miután a középiskolákat

igen jó eredménynyel végezte, szigorlati vizsgálatait tette le kitünő sikerrel és 1857-ben az összes jogtudományok doktorátusát szerezte meg, 1858. évben pedig a cs. kir. országos főtörvényszék ügyvédvizsgáló-bizottsága által az ügyvédség gyakorlására képesittetett.

Ama bizonyitékok, melyeket a még egész fiatal ember képességéről és ismereteiről nyujtott, már ez időben meghozták gyümölcseiket, a mennyiben a még alig 24 éves jogászt Vácz város és kerülete cs. kir. nyilvános jegyzőjévé nevezték ki.

A gyakorlati működésre nyilt eme tág téren, mindig a közjó érdekében működött mindaddig, mig a politikai viszonyokban beállott változások, melyek többek közt a nyilvános jegyzők intézményeinek megszüntetését vonták maguk után, más pálya választására kényszeritették.

A kir. tábla által, tekintettel több izben tanusitott ismereteire és gyakorlati működésére, felmentetett a közügyvédség gyakorlására képesitő szigoru vizsgálattól, 1861. évben pedig, abban az időben, mikor a magyarországi jogakadémiákat ujjá szervezték, ő felsége kinevezte dr. Szvetenayt a kassai jogakadémiához a váltó- és kereskedelmi jog és a politikai- és pénzügyi tudományok tanárává, és egyszersmind az ugyanez akadémiánál működő államvizsgálati bizottság tagjává.

A tanári minőségben való egy évi működés után, dr. Szvetenay már kir. udvari ügynök lett Bécsben, hol érintkezve a legmagasabb központi hivatalokkal, kedvező alkalma nyilt honfitársai érdekében kitünő szolgálatokat teljesiteni és különösen a magyarországi érdekeket képviselni.

Az alkotmányos aera visszatérte, mint sok más jeles hazafit, hazájába vezette dr. Szvetenayt is, hol azóta szakadatlanul sokoldalu és eredménydus működést fejtett ki.

1868-ban a budapesti egyetemen a kereskedelmi és váltójog tanára lett, egyszersmind felhatalmaztatott a vallás- és közoktatásügyi miniszterium által a műegyetemen a kötelmi és közigazgatási jogból előadásokat tarthatni, továbbá kineveztetett a jog- és államtudományok államvizsgálati bizottsága tagjává.

Ha ezáltal nyilvánult is abbeli szándéka, hogy ismereteit a tudomány érdekében, mint egyetemi tanár értékesitse, nem állhatott ellen ama hivatásnak sem, hogy az ily megtisztelő módon nyitott tág téren a nemzet gyakorlati gazdasági életére irányuló tevékenységet is kifejtsen.

Az 1868-ik évben dr. Szvetenayt a budapesti kereskedelmi és iparkamarához hivták meg titkárnak. Magától értetődik, hogy a tevékeny férfiu kedvvel ragadta meg az alkalmat, mely az ország első kamarája élén, messzire nyuló és hatásos működési teret nyitott számára. E működés sikereiről ékesen szóló tanuságot tesz az a jelentőség, melyet a budapesti kamara hivatalos működésének ideje alatt nyert; az az általános elismerés, melyben a főváros legelőkelőbb kereskedelmi és iparos körei és nem kevésbbé a jog- és államtudományok hirneves szaktudósai és legbefolyásosabb férfiai részesitették.

De nem vesztette el a tudomány sem e jelentékeny tanerőt. Ugyancsak 1869-ben a budapesti kereskedelmi akadémiához hivták meg, mint a nemzetgazdaságtan, a pénzügyi tudományok és kereskedelmi és váltójog tanárát, mely állásban az 1880-ik évig fényes eredménynyel működött.

Ebben az évben azonban, az intézet vezérférfiainak végtelen sajnálatára, kénytelen volt ez állását feladni, hogy egészen másirányu nagymérvü hivatásának szentelhesse magát. De még most is működik, mint a kereskedelmi tanárjelöltek vizsgáló bizottságának tagja.

Ama tevékenység részletes előadása, melyet dr. Szvetenay, mint a budapesti kereskedelmi és iparkamara titkára, 17 év folyamán kifejtett, jóval tullépné az életrajz keretét, azért e tevékenységet csak néhány vonással, szük vázlatként rajzolhatjuk.

Mint szakértő és mint számos enquête tagja, dr. Szvetenay az illetékes miniszteriumok vagy a törvényhozótestületek felszólitása folytán, közreműködött mindama legfontosabb, organikus törvények alkotásánál, melyek gazdasági kérdéseket érintenek.

A szocziális tevékenység mindenütt, hol a tudomány gyakorlati alkalmazását, a nemzetgazdasági működést tüzte ki czélul, dr. Szvetenayban tehetséges, buzgó munkatársat talált.

Tevékenyen működött és működik: mint a kormány által szervezett országos statisztikai tanács, a közlekedésügyi tanács, az országos iparegyesület igazgatóságának, a műszaki iparmuzeum fölügyelő bizottsága és a IX. nemzetközi statisztikai kongresszus szervező bizottságának tagja, a különféle iparos társulatoknál, a kereskedelmi testületeknél stb.

Jelentékeny szerepe jutott dr. Szvetenaynak Magyarország

részvételénél a különböző kiállításokon. Tagja volt amaz országos bizottságoknak, melyeket a kormány a bécsi világkiállitás (1873) és a budapesti országos kiállitás (1885) alkalmából szervezett. Bécsben a jury egyik csoportjának alelnökévé nevezték ki, Budapesten pedig a nagy-jury alelnökévé választották 385 szavazat közül 352-vel. A budapesti kereskedelmi és iparkamara által Bécsben kiállitott nagy mű: „A magyarországi nyerstermények árainak története a XIX. században" nagyobbára neki köszönheti létrejöttét és e jelentékeny és fontos mű megteremtése körüli érdemeit ugy bel-, mint külföldön általánosan és a leghizelgőbb módon méltatták. Továbbá működött dr. Szvetenay, mint a párisi nemzetközi kiállitás jury-tagja 1878-ban, a székesfehérvári országos kiállitáson 1879-ben és végül, mint a jury-tanács alelnöke, a trieszti kiállitáson 1882-ben.

Ily sokoldalu tevékenység az elmélet és gyakorlat terén egyaránt, természetesen maga után vonta az elismerés külső jeleit is. Ő felsége különféle alkalmakkal méltatta érdemeit, igy nevezetesen: a párisi és bécsi kiállitás alkalmával, a magyar kereskedelmi törvény létrejöttekor, a Magyarország és az osztrák reichsrathban képviselt királyságok és tartományok közt történt kiegyezéskor, a fontosabb nemzetgazdasági ügyek rendezésekor kitüntettetett, a mennyiben ő felsége indittatva érezte magát, neki a Ferencz József-rend lovagkeresztjét, a királyi tanácsosi czimet, továbbá a III. oszt. vaskoronarendet adományozni és ezeken kivül legfelsőbb elismerését.

A külföld is elismerte számos érdemét. Kineveztetett Portugália magyarországi konzuljává és még csak rövid ideig működött ily minőségben, máris kitüntették a Krisztus-rend csillagos nagy tiszti keresztjével. Ezenkivül számos kitüntetésben részesült.

A soproni, aradi, temesvári kereskedelmi és iparkamarák megválasztották levelező tagjukká; és igen jelentékeny amaz elismerő testületek és magánosok száma, melyek és kik jogosan érezték magukat hivatva őt megtisztelő és elismerő nyilatkozatukkal felkeresni

WEISZ BERNÁT FERENCZ, volt nagykereskedő.

Weisz Bernát Ferencz mint nagykereskedő sok szolgálatot tett a hazai ipar fejlődésének is. A negyvenes években tevékeny választmányi tagja volt a gróf Batthyány Lajos és Kossuth vezetése alatt álló iparegyletnek; több hazai gyártmánynak bizományosa volt s a hazai iparczikkek első áruraktára az ő házánál volt. Választmányi tagja és pénztárnoka volt a „Gyáralapitó-Társaság"-nak. Később midőn az iparegyesület ujra alakult, a régiek közül ő volt egyike azoknak, kik a régi iparegylet irományait és vagyonát a mai egyesületnek átadták. Egyike volt a legelsőknek, ki a magyar iparegyletbe mint alapitó tag belépett.

Született Lugoson, Krassómegyében, 1800. auguszt. 1-jén. A jelen század elején szokásos nevelés- és oktatásban részesülvén, már 16 éves korában lépett a kereskedelmi pályára. Öt év mulva Szegeden már egy előkelő czég társa; 25 éves korában pedig önálló főnökévé küzdötte fel magát oly üzletnek, mely fáradhatatlan tevékenység által virágzásnak indult. Üzletét a negyvenes évek elején Pestre tette át és ekkor már élénk részt vett a közéletben; az iparegyletben, s általában minden közhasznu és humánus czél előmozditásában.

1861-ben beválasztották a fővárosi bizottságba. E minőségben

első inditványa volt a városi leányárvaház felállitása, melyre a maga részéről legott 500 frtot ajánlott fel, később kétezer frtra kiegészítve ez összeget. A fővárosi közraktárak és a vizvezeték létesitésében is jelentékeny része van. Mint hazafias kereskedő, buzgón részt vett a kereskedelmi akadémia megalapitásában, melynek maig — egy negyedszázadon át egyhuzamban — fentartó bizottsági elnöke. A „Pester-Lloyd" társaságnak s e társaság közlönyének szintén alapitója.

A fővárosi szeretetház, mely 1876. óta áll fenn, szintén neki köszönheti létét. Ha Weisz B. F., a szeretetház e bőkezű elnöke, nem járt volna sorba a nagy urakhoz, a gazdag s tekintélyesebb fővárosi polgárokhoz, aligha maradhatott volna fenn e humanus intézet. Ő maga is minden évben tetemes összeggel járul a kiadások fedezéséhez és születése 80. évfordulójakor 2000 frtos alapitványt tett ez intézet javára.

Ő hivta életbe a fővárosi egyletet, sürgette a szegények számára a dunai szabad fürdőt, mely utóbbit a nyári hónapokban ezer és ezer szegény ember keres fel, kikre nézve megbecsülhetlen jótéteményt képez ez a fürdő.

Nem csekélyebb elismerés illeti az ingatlanok tűzkártérítésének állami szervezése ügyében kifejtett buzgó tevékenysége miatt. 1869-ben ugyanis „Az ingatlan tűzkártérítésének állami szervezéséről" czimű röpirat jelent meg tőle, melyet a sajtó nagyobb része igen kedvezően fogadott s a kritika is ajánlólag szólott róla. Az ország törvényhatóságainak pedig majdnem fele kérvényt nyujtott be az országgyüléshez a Weisz B. F. által ajánlott eme nagyfontosságú intézmény meghonosítása iránt.

Az eszme — hazánk sajátos viszonyai miatt — maig sem ölthetett ugyan testet nálunk, s még mindig a jövőé, de Weisz B. F. ez irányban kifejtett úttörő munkássága hazánk kulturális törekvéseinek emléklapjain maradandólag van bevésve.

A legutóbbi évtizedben legtöbbet tett az általa oly melegen felkarolt iskolatakarékpénztári intézmény elterjesztése ügyében. Nem kimélt sem időt, sem fáradságot. Beiratkozott a tanitóegyletekbe, megjelent az egyleti gyűléseken s ott szóval, a szaklapokban tollal harczolt s buzditott lankadatlanul, ifjú erővel, oly korban, midőn a legtöbb ember fáradtan nyugalomra dől.

Családot korán alapitott. Boldog házasságából 3 leány származott, kik mindannyian német könyvkereskedők (egyik a hirneves

Brockhaus) nejei. És ő bármennyire szereti gyermekeit és unokáit, nem akar, mert nem tud megválni e szép magyar haza földjétől. E hazaszeretetet, mely lelkét áthatja, gyermekei szivébe is beoltotta s megtanitotta őket, mikép kell tiszteltté és becsültté tenni a magyar nevet a külföldön is, idegenek között.

Látható ezekből, hogy Weisz B. F.-nek elévülhetlen érdemei vannak. Mily sok tanulság rejlik az ő tettdús élete folyamatában! Hangya szorgalom, szívós kitartás, józan takarékosság, becsületesség, jószivűség, könyörületesség, hazafiasság, hosszú élet, mily szép sorozata az emberi erényeknek! E férfiút, ki ily hazafias szellemben működött hazánkban úgyszólván ez egész évszázadon át; kit — ha valami jó és szép eszme megtestesitéséről volt szó, mindenütt ott lehetett találni; ki egész életét a jótékonyság ernyedetlen munkásságában töltötte; kinek neve számos közhasznú, életrevaló intézménynyel forrt össze: nagyon is megérdemelt kitüntetésekkel halmozták el polgártársai egyes kiváló alkalmakkor; az egyetemes tanitógyülés szerencsekivánatait és őszinte elismerését fejezte ki irányában az iskolatakarékpénztáraknak hazánkban való fennállása 10-dik évfordulója alkalmából; sőt Ő Felsége, királyunk magas figyelmét sem kerülték ki az ő érdemei. Évekkel ezelőtt a királyi tanácsosi czimet, újabban pedig a vaskoronarend lovagkeresztjét nyerte a legfelsőbb elismeres jeléül.

Az iskola-takarékpénztárak terjesztése érdekében meginditott mozgalom közepette ujabb időben főleg oda is törekedett, hogy ily takarékpénztárak az *ipariskolákban* létesittessenek, hol az iparos-tanulóknak alkalmat kell adni megtakaritott filléreiknek megőrzésére. És valóban nemes a czél, melyet Weisz B. F. az iskola-takarékp. által elérni óhajt! Ő ezek utján sok-sok százezer bölcsen takarékoskodó és a józan takarékosság által jómódú, független és hitelre képes állampolgárt akar nevelni; hogy lehetőleg kis térre szorittassék a proletáriatus s szűnjön meg a vagyonosok iránti gyülölet. S e czélt elérhetjük, ha az iskola-takarékpénztárakat helyesen kezeljük. „Az iskolai takarékpénztár óvatosan és következetesen kezelve — mondja Weisz B. F. — megtanit önmagunkon uralkodni s munkánk gyümölcsét okosan és czélszerűen felhasználni.“

Hazánknak szüksége volt az iskola-takarékpénztárak ily lelkes, fáradhatatlanul tevékeny magyar apostolára!

JELLINEK MÓR, nagykereskedő, a közuti vasut megalapítója.

Egy kiválóan művelt, nemes lélek volt Jellinek Mór. Fiatalságában a szabadság eszméiért rajongott és küzdött; férfikorában az anyagi haladás ügyét szolgálta kiváló buzgalommal és odaadással. Eszmékben gazdag, tevékenységben példás volt működése. A közjónak érdekei voltak rá nézve irányadók s abban a korban, mikor a kereskedelmi pályán vajmi gyönge volt a vezetés, előtérbe lépett gyakorlati eszméivel, életrevaló indítványaival és tettleg közreműködött számos fontos közgazdasági intézmény létesítésében. Egész élete a közérdeknek volt szentelve és üdvös tevékenysége a mily hasznos volt a kereskedelem és általában a közérdekek fejlesztésére, oly szerény keretben mozgott, nem provokálva az elismerést, a méltánylást, de áldásosan munkálkodva a társadalmi érdekek fejlesztése körül. A ki egész életét a közügyeknek szentelte, a kit nemes szive, józan gondolkodása a közélet munkásává avatott, az nem kereste a dicsőség, az elismerés, a kitüntetés babérjait, hanem szerényen megvonulva boldog családi körébe, akkor volt igazán boldog, ha derült és kellemes otthonában legelső pályájának művelői fölkeresték és körében néhány kellemes órát tölthettek. A napi fáradalmak után

való pihenőjében szeretettel áldozott az irodalom, a művészet géniuszának s az írók és művészek egy kis, válogatott csoportjának közepette, imádott neje, szerető gyermekei által körülvéve, élvezte élte delén legkellemesebb óráit.

Jellinek Mór működése a mily közhasznu, oly szerény volt. Csak a közérdek ösztönözte abban, hogy egy-egy fontosabb eszméjével, melynek érvényesülését sajnosan nélkülözte, előtérbe lépjen és talán túlhajtott szerénységének tulajdonítható, hogy működésének sokoldalu eredményéről a nagy közönség ma már alig tud beszámolni, hogy alkotásainak és érvényre jutott üdvös eszméinek megtestesítőjét nem ő benne keresi a közvélemény.

De a történetiró kötelessége ébren tartani a közfigyelmet s a hálásabb utókor számára megörökíteni az oly uttörő férfiak emlékét, a milyen Jellinek Mór volt. Kétszeres kötelesség ez ő vele szemben, a ki zajtalanúl, de sikeresen és oly időben fejtette ki eredménydús működését, a mikor a közgazdasági érdekek legelhanyagoltabb ágainak alig voltak hivatottabb és az övéhez hasonló tehetséggel megáldott művelői.

Jellinek Mór született 1823-ban Magyar-Bródban. Tanulmányait a prágai és a lipcsei egyetemeken fejezte be. Az 1848-ban keletkezett osztrák forradalmi mozgalmakban élénk részt vett s ezek előmozdítására Brünnben szabadelvű lapot adott ki. Később, midőn az osztrák birodalmi gyülések Kremsbe tétettek át, ő is ide vonult s itt szintén szabadelvű szellemben tartott napilapot adott ki. A bécsi forradalom lezajlása után rendőri felügyelet alá helyeztetett, mert tudva volt, hogy bátyja dr. Jellinek Ármin utján, ki Blum és Messenhauserrel együtt halálra itéltetett, a bécsi forradalom intézőivel összeköttetésben állott.

Az ötvenes évek elején állandóan a fővárosban telepedett le, hol eleinte a közgazdasági irodalomnak szentelte tevékenységét. Nemsokára az elméleti térről a gyakorlatira lépett s kitünően szervezett nagykereskedést nyitott. Mint kereskedő buzgón vett részt az akkori közérdekű mozgalmak intézésében s példát adott arra nézve, hogy a gyakorlati pályán is mily élénk és közhasznu tevékenységet lehet közügyeinkben kifejteni. Részt vett az első magyar általános biztositó-társaság megvalósitásában s azok között, kik Benczur képén mint e társaság alapitói meg vannak örökítve, ott van ő is. Jó ideig elnöke volt a kereskedelmi érdekek képviseletét akkor egyedül

összpontositó gabonacsarnoknak s e kiváló állása élénken bizonyitja, hogy már akkor is mily nagy mértékben birta kartársainak bizalmát és tiszteletét. Mint a gabonacsarnok elnöke ő penditette meg először a választott birósag, a mai tőzsdebirósag létesitésének eszméjét s még életében tapasztalta ez alkotása rendkivüli üdvös müködésének közhasznu eredményeit. E mellett azonban föladatának ismerte, hogy az elterjedtebb külföldi lapokban a magyar gabonakereskedelem érdekeinek megfelelő szakczikkeket közöljön.

A hatvanas évek elején, mikor a magyar alkotmányos mozgalmak ujjáébredése kezdődött, részt vett a „Hon“ (a mai Nemzet) alapitásában és hosszu ideig ezen, akkor általános tekintélynek és elterjedtségnek örvendő napilapunknak egyik legkiválóbb közgazdasági munkatársa volt. E lap hasábjain inditotta meg mint első a nagyszabásu mozgalmat hazai kereskedelmünk magyarositása érdekében s hogy e tekintetben mily kiváló sikereket ért el, azt csak az képes méltányolni, a ki két évtized előtti viszonyainkat közelebbről ismerte s azokat a mai viszonyokkal összehasonlitja. Irodalmi tevékenysége azonban, mely nem csak a napi érdekü kérdéseket karolta föl, hanem a fontosabb, és messze kiható tárgyakra is kiterjedt, komolyabb tanulmányokban is érvényesült. Nagyobb és közérdeklődést keltett tanulmányokat irt a gabonaárakról, az országos statsztika szervezéséről s ezek, valamint több más közérdekü tanulmánya a magyar tudományos akadémia akkori évkönyveiben jelent meg.

Élénk szelleme, mely folyvást a gyakorlati téren mutatkozó hézagok pótlása körül foglalatoskodott, 1864-ben a lóvonatu-vasut létesitésére irányult és miután ez eszmét fölvetette s annak szélesebb körökben propagandát csinált, egy év mulva már érvényesitve látta azt. Eleinte a kis sörcsarnoktól a Károlykaszárnyáig terjedt a vonal, de később mindinkább kiszélesült s körülhálózta az egész fővárost. Budán is keletkezett egy hasonló vállalat s midőn a Margithid kiépült, Jellinek kezdeményezésére sikerült a két vállalatot egyesiteni, melyből a mai hatalmas részvénytársaság keletkezett. Az első lóvonatu vasutvonal létesitésének idejétől kezdve Jellinek Mór egész tevékenységét kizárólag a főváros helyi forgalmának emelésére szentelte s e tekintetben a fővároshoz méltó eredményeket ért el. Az ő alkotása, a közuti-vasut ugyan ujabb időben sokszor képezi illetékes és illetéktelen körök megtámadásának tárgyát, de ezek közül csak kevesen tudnak számot vetni azzal, hogy valóban nem közönséges

föladat volt a főváros rohamos fejlődésének érdekeivel összhangzatban a közuti vasut hálózatát megteremteni s hogy ma valóban bajos volna eldönteni azt a kérdést: a közuti-vasut hálózata gyakorolt-e nagyobb befolyást a főváros nagymérvü fejlődésére, vagy a főváros fokozatos fejlődése terjesztette-e ki a közuti-vasut hálózatát. Mi azt hisszük, hogy Jellinek Mórnak széles látköre, előrelátó szelleme a közuti vasut-hálózat szervezésével sok tekintetben irányt adott a főváros fejlődésének is és ez érdeme époly kevéssé vitatható el, mint a hogy nem lehet eltagadni, hogy az ő kezdeményezése és alkotása nyomán terjedt az ország nevezetesebb központjain e fontos helyi közlekedési eszköz. Áldásos munkássága közepette, tevékenységének szinhelyén, iróasztala mellett érte utól a halál, 1883. junius 13-án. Mielőtt még kiváló érdemeit méltányolták volna, kellett távoznia az élők sorából. A munka volt éltető eleme s munkássága delelő pontján fejezte be sikerteljes müködését, melynek méltánylásával az utókor maradt neki adósa.

Nem könnyü a föladat e tartozást leróni oly férfiúval szemben, a ki életében sohasem kereste az elismerést. És kétszeresen nehéz vele szemben, a ki derék fiakat és ezek között másodszülött Henrik fiát a saját állásának betöltésére, a saját munkásságának folytatására nevelt . . . Nem az érdem elismerésére volt alapítva tevékenysége, hanem arra, hogy ott, a hol hézag mutatkozik a köztevékenység terén, az pótoltassék, hogy ott, a hol munkás kézre van szükség valamely intézmény megerősítése és támogatása körül, ott legjobb erőnkhöz képest munkálkodjunk, hogy ott a hol a köznek érdekeit kell előmozdítani, legyünk áldozatokra is készen, támogassuk a jót, a nemeset, munkálkodjunk hasznosan, áldásosan. E fennköltt gondolkozása és ehez idomított sokoldalú, üdvös tevékenysége nevét és emlékét legjobbjaink között fogja fönntartani.

GMEINER GYULA, petróleumgyáros Brassóban.

A nyilvános életben rendszerint hangosan hirdetik és dicsérik azok neveit, akik szorgalmukkal, képességeikkel, becsületességükkel magas állásokra, nagy tisztességre küzdik fel magukat. Nem egészen igy van ez az iparosnál, aki szerény viszonyok közt kezdve pályáját, ugyanily tulajdonságokkal nagyra viszi. És ez érthető is! Hisz az iparos — ezt állitják sokan — első sorban nem a közjóért, hanem a maga külön érdekeiért küzd, fáradozik és ha buzgó munkálkodását sikerek koronázzák, azokban találja meg jutalmát. Pedig az iparosnak a maga javára folytatott küzdelme, igen nagy hatással, szoros összefüggésben van az általános jóléttel. A virágzó ipar emeli az ország gazdagságát, kulturáját és főkép e két faktor idézi elő a közvagyonosodást, az általános jólétet. Igy az iparos zajtalan, szakadatlan tevékenységével emeli az ipart és nagyban hozzájárul a közjólét emeléséhez. Azért teljes tiszteletünket és becsülésünket érdemlik meg amaz iparosok, kik folytonos munkásságukkal, fáradhatatlan tevékenységükkel virágzásra emelik egyik vagy másik iparágat; kétszeres elismerés illeti azokat, a kik minden külső tényező hozzájárulása nélkül, a maguk erejéből, a maguk szorgalmából tudnak ily sikereket fölmutatni.

Ez utóbbiak közé tartozik Gmeiner Gyula brassói petroleumgyáros. Ha élete folyását tekintjük, ha annak rövid vázlatát adjuk, az nem lesz tarka színpompában ragyogó kép, hanem egyszerű rajza az ernyedetlen szorgalomnak, a szakadatlan munkásságnak, a melyet az élet nagy küzdelmeiben megérdemlett sikerek koronáztak.

Gmeiner Gyula mint egy Tirolból származott orvos és ennek nejének, egy brassói szász asszonynak gyermeke, 1840. junius 1-én született Brassóban. Atyját már másféléves korában veszitette el és miután az elemi iskolákat és az algimnáziumot szülővárosában elvégezte, 1854-ben mint inas került a legnagyobb brassói fűszerkereskedésbe, a Hesshaimer J. L. és A. czéghez, a hol inaskodási éveinek letelte után, mint segéd 1864-ig megmaradt. A jónevű kereskedőnél sokat tanult, ismereteket, tapasztalatokat szerzett a törekvő fiatal ember, s miután 10 évet töltött ez üzletben gazdái teljes megelégedésére, Emil nevü bátyjával és Galtz Józseffel társaságban fűszerkereskedést nyitott Brassóban. A kezdet igen nehéz volt. Gmeiner anyjának vagyona nem volt, a szerény jövedelem pedig alig volt elég a négy tagu családnak (Gmeinernek egy nővére is volt) a megélhetésre. De a fiatal ember bizalomkeltő jó tulajdonságai arra birták egy nőrokonát, hogy az az üzletnyitáshoz 5000 pengő forintot adott neki kamat nélkül kölcsön. Ugyanennyit adott a másik két társ is az üzlethez és a fiatal főnök ezzel az összeggel rendezte be üzletét, bele fektetve minden krajczárt, ugy hogy üzletén kivül még csak egy ágya sem volt, melyben a fáradságos napi munka után üdülést kereshetett volna, hanem egyszerű fa-lóczán aludt, a melyen gyermekkorában vetettek neki ágyat. De a brassai vásártéren levő, „A vörös csillaghoz“ czimzett fűszerkereskedés, melynek Gmeiner Gyula volt a lelke, mindinkább virágzott és rövid időn az alapitáshoz kölcsön vett 5000 forint pengő pénz adósság is törlesztve volt.

Miután ennyit kivívtak a társak egyesült erővel, 1869-ben a czég feloszlott, s Gmeiner Gyula szállitó- és termény-üzletet alapitott, a mely üzlettel addig tekintélyes, régi czégek foglalkoztak, s mikor a fiatal ember ezekkel versenyre kelt, nehéz föladatot vállalt magára. De az uj vállalkozó vasszorgalma s iparkodása, becsületessége és szoliditása sikeresen küzdött meg a konkurrenczával. Már két évi működés után annyira megszilárdult üzlete, hogy családi tüzhely alapitására gondolhatott. 1871-ben oltárhoz vezette egy tekintélyes brassai ügyvéd szeretetreméltó leányát, Hintz Juliát, a ki még ma

is hü hitvestársa, s boldog házasságban 8 gyermek anyja lett, kik közül ma 6 van életben. A szállitási üzlet tetemesen emelkedett 1877-ben, az orosz-török háboru idején, s Gmeinernek jelentékeny hasznot hajtott, de az örökös munka, tevékenység egészségét annyira aláásta, hogy kénytelen volt e virágzó üzletággal felhagyni.

És a munkához szokott férfiu azonnal más irányban keresett teret tevékenységének, s munkakedvének. Termény-üzletét továbbra is folytatta és hogy az annak egyik ágát képező gabonát jobban értékesithesse, műmalmot vásárolt. Az időközben nagyra nőtt vagyonával ekkor már nagyobb vállalatokra is gondolhatott és kereskedői éleslátással rögtön felismerte, hogy Brassóban a petroleum-iparnak nagy jövője van. Romániában, alig 84—120 kilométernyire Brassótól, gazdag petroleum forrásokat fedeztek föl, s nyitottak meg; Ausztria-Magyarországban pedig igen nagy a finomitott petroleum vámja. Keresve sem lehetett volna a nyers petroleum finomitására és értékesitésére alkalmasabb helyet találni, mint Brassót, mely Ausztria-Magyarországnak Romániához legközelebb fekvő városa. Ez időtájt volt is már Brassóban két petroleum finomitó, s mindkettő sikeresen dolgozott. Gmeiner tehát fölkarolta a petroleumipart, s Brassóban, 1879-ben petroleum-finomitót alapitott. Eleinte természetesen nagy nehézségekkel kellett küzdenie; Brassó és Románia még akkor nem voltak vasuttal összekötve, s igy a nyers anyagot 80—120 kilométernyire szekéren kellett szállitani, s a Romániával való kereskedés minden időkben nehézségekkel járt. Mindezek daczára az üzlet elég jól prosperált, olyan jól, hogy Gmeinernek 1880-ban és 1881-ben gyárát már tetemesen meg kellett nagyobbitania, annál inkább, mert ez időben épült ki a vasut is, a mely Brassót a romániai petroleum-forrásokkal közvetlenül összekötötte. Ekkor hagyott fel Gmeiner a malomiparral is, hogy egészen ez uj iparnak szentelhesse magát. Gyára megnagyobbitásánál ismét sok nehézséget kellett a fáradhatatlan férfiunak elháritani; igy a gyárigazgató, a kit Brémából hozatott, hogy a gyárat berendezze, s technikai vezetését átvegye, egyáltalában nem felelt meg e feladatnak, s ekkor Gmeiner maga vette az egésznek vezetését a kezeibe. Bámulatos enerzsiával s szorgalommal sajátitotta el a szükséges szakismereteket; éjt nappallá téve tanult, kisérleteket tett és több szakismerettel, ügyességgel vezette gyárát, mint bármely egyetemeket végzett szaktudós.

A gyár, a kitünő kezelés folytán, napról-napra terjedt, nagyob-

bodott, s Gmeiner már most a hulladékok értékesitéséről is gondoskodott. Legelébb gépkenőolajat gyártott különböző minőségben, majd tetőlakkot és izoláló rétegekhez való maszszát is állitott elő. Majd különböző minőségü kocsikenőt, nyers s finomitott vaselinet, bőr-kenőcsöt, fegyverolajat és parafint is gyártott.

Gmeiner petroleum-finomitója rövid időn elterjedt hirnévre tett szert. A gyárban ma hat uj destilláló kazán működik, melyek 24 óra alatt 200 métermázsa nyerspetroleumot destillálnak és finomitanak. A nyers anyagot hat kizárólag e czélra szolgáló cziszterna-waggon szállitja a romániai forrásoktól a gyár helyiségeihez, ami a rövid távolság mellett, nem csekély dolog. Ily módon fejlesztve üzletét és gyárát, az nagy virágzásnak indult.

Ily módon Gmeiner Gyula, aki 1864-ben egy garas saját vagyon nélkül kezdte meg kereskedői pályáját, nem egészen husz esztendő alatt a brassai viszonyokhoz mérve, tekintélyes vagyon ura lett, mely az ugyanannyi idei szakadatlan munkásság, a kereskedői ügyesség és a szolid üzletvezetés jól megérdemelt jutalma volt. Emellett a legboldogabb családi élethez, — melyet mint hű, szeretetteljes, figyelmes férj, mint gondos, körültekintő s gyermekei nevelését nagy figyelemmel vezető apa méltán megérdemel, — polgártársai tisztelete, becsülése járul, mit lépten-nyomon éreztetnek vele, nemcsak azért, mert szülővárosában több iparágat teremtett meg és hozott virágzásra, nemcsak mert becsületesség, szoliditás vezette mindig üzleteiben, hanem, mert magánjelleme is tiszteletre kényszerit. Azt, hogy nagy vagyonára vagy tekintélyére büszke, elbizakodott lenne, sohasem éreztette senkivel, de igenis mindig megemlékezett arról, hogy milyen szük, sulyos viszonyok között kezdte ő meg pályafutását s ezért szive, erszénye mindig nyitva van azok számára, a kik igazán rászorultak, tanácscsal, erkölcsi vagy anyagi támogatással soha sem késik, ha valódi szükséget lát, vagy nyomort enyhithet.

Ez az egyszerü ember életfolyásának egyszerü története, mely bizonyára nagyon alkalmas annak bizonyitására, hogy komoly törekvés, igazi szorgalom s buzgalom mindig meghozza áldásos gyümölcseit.

BRÁZAY KÁLMÁN, nagykereskedő.

A kereskedők képzettsége és kitűnősége nagy befolyással van az ipar fejlesztésére, a forgalom élénkitésére s általában a közgazdasági élet élénkitésére. Természetes tehát, hogy nagy nyereség az országra nézve, ha a kereskedői osztály sorából is érdemes, képzett férfiak emelkednek ki, a kik nemcsak hivatásuknak képesek a gyakorlatban megfelelni, hanem a kereskedelmi osztály érdekeiért is tudnak sorompóba lépni. Ezek közé tartozik Brázay Kálmán, a ki saját erejéből emelkedett ama tekintélyre, melynek ma fővárosszerte örülhet.

De különösen ki kell emelnünk, hogy Brázay e tekintélyes állást törhetlen vasszorgalmának, szigorú és az üzletben következetesen alkalmazott elveinek köszönheti, melyektől nem tágított soha. Az a felügyelet, melyet rendkivül nagyszámú személyzete fölött gyakorol, az az ellenőrzés, melylyel üzletmenetének minden apró részleteit kiséri, az a körültekintés és szerencsés tapintat, melyet az üzleti összeköttetések előnyös ápolása körül tanúsít, és az a figyelem, melylyel a vevőközönség sokoldalú igényeit kielégíteni törekszik, jellemzik körülbelül azokat az elveket, melyeket Brázay üzletében alkalmaz és melyeknek kereskedése fokozatos fejlődését köszönheti.

Született Kis-Kún-Halason 1839. október 16-án. Iskoláit szülővárosában végezte. A kereskedelmi pályára levén szánva, némi gyakorlat után külföldön tett tanulmányútat és saját erejéből képezte magát kitünő kereskedővé. Önállóvá 1865-ben lett, a mikor Pesten szerény fűszerkereskedést nyitott. Ez vasszorgalma és szolid üzleti elvei következtében csakhamar szép fejlődésnek indult s nemsokára oly lendületet nyert, hogy néhány év alatt a jobbhírű kereskedések sorába emelkedett s fokról-fokra nagyobbodván, végre a legelső fővárosi nagykereskedések sorában foglalt helyet.

Az elsők egyike volt hazánkban, kik a sósborszesz gyártását felkarolták s ez iparczikket oly kitünő minőségben állította elő, hogy az gyorsan a legkeresettebb kereskedelmi czikkek egyike lett, sőt mint kitünő gyógyhatású czikk napról-napra nagyobb tért foglalt a bel- és külföldön. Miután kereskedése a nagyobb üzletek körét is túllépte és a legtekintélyesebb és mintaszerű nagykereskedések sorába emelkedett, s ez által Brázay tekintélyes vagyonhoz jutott, legelőször is azzal rótta le háláját a közügyek iránt, hogy évenkint tekintélyes összegeket fordított különböző jótékony czélokra. Ezáltal is feléje fordult a figyelem s Brázayt lassankint bevonták a közügyek szolgálatába is. Megválasztották fővárosi bizottsági taggá, a kereskedelmi csarnok alelnökévé, a kereskedelmi muzeum igazgatósági tagjává, stb. mely állásokban mindeddig kiváló buzgalmat fejtett hi.

Az 1885. évi országos kiállítás alkalmával is élénk tevékenysége által tűnt ki. A vegyészeti csoportot ő rendezte, tagja volt a biráló bizottságnak, működött mint csoportbiztos s élénk részt vett mindama mozgalmakban, melyek a kiállítással szorosabb kapcsolatban állanak. E kiállítás alkalmával kifejtett munkásságáért ő felsége a Ferencz József-renddel tüntette ki.

A közügyek terén való tevékenységét nem forgácsolja szét. Nem tartozik azok közé, kik mindenütt ott vannak, a hol szerepelni lehet, de ama czélokat, melyeknek támogatására vállalkozott, törhetlen buzgalommal és áldozatkészséggel szolgálja s ezek sikeréért kész ernyedetlenül munkálkodni. E mellett azonban ideje túlnyomó nagy részét üzletében tölti s ennek érdekeit ismert lelkiismeretességével és szigorúságával intézi. Kiváló figyelmet fordít gyermekei nevelésére s legujabban Somogymegyében nagyobb nemesi birtokot vásárolt, melyet maga vett kezelés alá. Mint művelt, képzett és gondos kereskedő mintaképe lehet a törekvő fiatal nemzedéknek.

VII. CSOPORT.

AZ IPAR SZELLEMI MUNKÁSAI.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN.

Budapest fővárosában a Ferencz-József téren, az akadémia előtt áll Gróf Széchenyi István szobra. E szoborral, mely nehány év előtt lepleztetett le, nem háláját leróni, csak annak látható és maradandó kifejezést adni kivánt a nemzet a „legnagyobb magyar“ iránt, ki nemzeti becse, közmivelődése s anyagi érdekei előmozditására annyit tett, mint talán senki előtte s utána.

Gróf Széchenyi István élete hatvankilencz évre terjedt; közpályája s tevékenysége csak huszonhárom évet, a század második negyedét töltötte be. 1825-ben lépett föl a pozsonyi országgyülésen, s nyilvános élete tulajdonképen bezáródott az 1848-ki év szeptemberében, — mikor a haza sorsán kétségbeesett elméje homályba borult, szive megtört. Élete még tizenkét évig tartott azután; s lelki egyensulyát visszanyerve, ismét a haza gondja s jövője iránti aggodalom foglalkoztatá s adott szellemének uj rugalmasságot. Utolsó, nagy irodalmi műve („Ein Blick“) e korszakra esett. De ő a kórházból a tevékenység nyilt terére nem léphetett ki, nem is vágyott vissza többé. S igy tevékenységét, nagyban és egészben csak ama huszonhárom esztendőre mondhatjuk szoritva, mely 25-diki föl- és 1848-diki lelépése közt folyt le.

De e huszonhárom év alatt minden gondolata hazája fölvirágoztatásának s nemzete jólléte emelésének volt szentelve s tevékenysége oly sokoldalu s oly rendkivüli mértékü volt, melyhez hasonlót államférfiaink egyike se tud fölmutatni.

Első tette egy szó volt, a pozsonyi rendek körében, kik latinul hozták a törvényt s folytatták részben tanácskozásaikat is, és németül társalogtak; egy magyar szó a magyar nyelv s nemzeti és tudományos művelődés érdekében; de nem üres szó, mely másokat biztasson, hogy tegyenek valamit, hanem egy nagy tett váratlan s annál gyujtóbb kinyilatkoztatása. – megdöbbentő a mult mulasztásaira vetett fénynyel, lelkesitő a szebb jövőre; egy szikra, mely a hamu és parázs alá temetett, de gyulékony anyagba esve, hirtelen robbanást idézett elő, de ugy, hogy állandó tüzet gyujtott általa.

Ez első szó, ez első tett, az akadémia megalapitása, életének mindvégig legnagyobb ténye maradt abban az értelemben, hogy lelke egész gondolatát s összes irányát ez fejezte ki; azt a vezéreszmét, melyet mindvégig, minden tettében maga előtt tartott: anyagi eszközök által szellemi haladást s ezzel a nemzet emelkedését és erősbülését idézni elő. Ez első szava és tette volt egész életének programmja, közpályájának kinyomata.

Gróf Széchenyi István pályája elejétől végig oly összhangzatos, oly következetes, annyira magán viseli minden részletében a tervszerüség s egy magával teljesen tisztában levő szellem nyomait; az egymásután, melyet ő az általa fölvetett vagy fölkarolt eszmék valósitásában követett; a szellemi és anyagi érdekek annyi különböző, egymást kiegészitő és föltételező ágazataiban való folytonos és fokozatos, fejlesztő munkássága; az eszmék és a tett emberének, a kezdeményezőnek és a végrehajtónak ritka egyesülése benne; a tapintat és erély, az eszély és a szivósság azon csodás párosulása, melylyel semmit nem kezdett, nem épen a kellő időben, de aztán semmit sem is hagyott abba végrehajtatlan, a mit megkezdett; mindez igazolja azt az itéletet, melyet honfitársai s az utána jövő nemzedék egyhangulag ejtettek felőle, hogy történelmünkben nem volt még ember, ki magasabb czélt s nagyobb föladatot öntudatosabban tüzött volna maga elébe s választott pályáján és kitüzött iránya felé egyenesebben, következetesebben és lankadatlanabbul haladt volna, mint gróf Széchenyi István.

A mint az akadémia megalapitásával a tettek terére lépett,

azonnal körültekintett az eszközök után, a melyekkel — s az utak és módok után, a melyeken kitüzött czélja eléréséhez juthasson vagy inkább juttathassa nemzetét. Az eszközt, mint az akadémia alapitójától várható is volt, legelőször az eszmék mozgalmának irodalmi uton előidézésében találta föl s miután egy, — látszólag alárendelt, de nemzetgazdasági tekintetben elég fontos, s a mellett az arisztokraczia előtt, melyre mindenek fölött hatni kivánt, nem kevésbbé érdekes tárgyról: a Lovakról irt röpiratát közrebocsátotta — összekötve, mint mindig, az irodalmi föllépést a társadalmi mozgalommal, a könyvet a lóversenyek megalapitásával, — mindjárt egy nagy irodalmi tényre készült, melyben minden téren annyira hátramaradt hazája anyagi s átalában lét-érdekei megóvására s nemzete regenerálására irányzott programmját, ha nem egyszerre teljesen kifejteni, de annak irányát megjelölni s proklamálni szándékozott. A Hitel az akadémia megalakulása évében (1830) jelent meg s valódi forradalmat idézett elő az eszmékben.

Széchenyi előtt nem volt váratlan az ellenzés, melylyel föllépése találkozott. A ki az alvót és tespedőt hosszas, megszokott és megkedvelt pihenéséből s mintegy önkivületből rázza föl, annak készen kell lennie, hogy a nehezen ébredőnek első dolga lesz: rámordulni ébresztőjére, még mielőtt megköszönné neki, hogy a fölötte égő háztető alatt, vagy a meredek szélén, a hol elaludt, felköltötte. De gróf Széchenyi István nem az az ember volt, a kit jól átgondolt munkaprogrammjától a visszatetszés eltéríthetett volna. — A Hitelre a Taglalat (gróf Dessewffy Józseftől), a Taglalatra pedig Széchenyitől a Világ következett, részint elég keserü, mert a gúny nyilaival vérig sebző s az érvek sulyával megsemmisitő válaszul a megtámadásra, részint a Hitelben előadott nézetei bővebb kifejtéseül. Röpiratai: A magyar játékszinről (1831) s a Budapesti Lánczhidrúl (1833) csak jelzői voltak összefüggő programmja sokoldalúságának; magát e programmot, ugyanazon évben irt, de meg csak később (s jellemző: külföldön, Lipcsében) megjelent Stádiumá-ban fejtette ki.

S most egyszerre, s ettől fogva szakadatlanul, uj meg uj irányait jelölte ki a haladásnak, melyekben lángszellemével s — lázasnak mondanók, ha oly meggondolt és következetes nem lett volna — lankadatlan tevékenységével ragadta nemzetét. Az anyagi, különösen a közlekedési, a társadalmi s jelesen a társulási, a tudományos,

jelesen az akadémiai s törvényhozási, kivált az adóreform-téren, megannyi tettszámba jövő irattal, élő szóval s nem kevesebb tettel és munkával lépett föl, hatott és mutatott példát. De ha százfelé szakadt is munkássága és hatása, mindenüvé az egész ember jutott belőle; mert mindenben és mindenütt egy gondolat vezette, mely egész lelkén uralkodó szenvedélyes vágygyá vált benne: anyagilag és szellemileg emelni, haladásra birni, nagygyá tenni nemzetét.

Egész élete munkáját csak futólag is vázolni, messze túlhaladja erőnket. Széchenyi óriási nagysága, tevékenységének sokoldaluságában nem kevésbbé áll, mint összefüggő tervszerűségében s következetességében. A Duna-gőzhajózás megteremtése — s hogy az lehetővé legyen: az al-Duna, jelesen a Vaskapu, megtisztitása a hajózás természeti akadályaitól; a Tisza-szabályozás s ezzel száz meg százezer hold termőföldnek visszahóditása az emberi munkának ellenséges elem hatalmából; a vasutak hálózatának tervezése s a kivitel megkezdése, átalában közlekedési eszközeinknek, az ipar és a kereskedés ez éltető és tápláló ereinek létrehozása; másfelől a nemzeti játékszín, a kaszinók és lóversenyek, — mint társadalmi s közmívelődési eszközök megteremtésére irányúlt sikeres törekvése s mellettök az akadémia, mint legfőbb irodalmi és tudományos intézet fejlesztése s nemzeti irányának épentartása, de szűkkeblű kizárólagosság nélkül; — s végre törvényhozási működése, mely oda irányult, hogy középkori, hűbérrendszerű alkotmányunkat, lassanként, modern alkotmánynyá alakítsa át, kimondva a közteherviselés elvét s meg is valósítva azt — legszebb alkotásai egyikén a Budát és Pestet összekötő láncz hidon, s átalában megpendítve, sőt meg is inditva az adóreformokat; előkészitve a jobbágyság fölszabaditását, a királyi városok emelését, s a felelős kormányzat eszméjét: ime, tevékenységének három, egymástól megkülönböztethető iránya: az anyagi, a társadalmi és a törvényhozási; de melyek, nem csak eszméjében és tervében, hanem a kivitelben is szorosan összevágtak, mint egyazon gép különböző kerekei, melyek egymásba fogóznak, egymásnak adják át mozgató erejöket, s közösen mozditják elő az egésznek működését.

A mi Széchenyit, roppant sokoldalúsága s majdnem lázas tevékenysége mellett oly kiválólag s minden másoktól megkülönböztetve,

sajátlag jellemzi: az, a mit ő majd ildomnak, majd modornak nevezett, s a mire épen oly nagy, ha nem nagyobb súlyt fektetett, mint nagy tervei és kezdeményei lényegére. „Mindent a maga idejében," tehát el nem hamarkodva, nem erőltetve, megérés előtt a gyümölcsöt nem siettetve, — s „mindent erőszak nélkül," tehát az ellenkező érdekeket nem sértve, harczra ok nélkül ki nem híva, sőt lehetőleg megnyerve s kibékítve: ezt értette ő az ildom és modor alatt. S ezért remegett mindentől, a mi forradalom színét viselte magán.

Az 1848-iki forradalom után következett visszaesésből a nemzet csak lassan, de életrevaló levén, mégis felocsudott. S uj életre ébredése épen összeesett Széchenyi — egykor imádott, majd félreismert vezére — halálával. Most már csak sirjára tehette le koszoruit a nemzet s hálájának csak érczszoborral adhata kifejezést. De ez érczszobor örökre hirdetni fogja Széchenyi tetteit, melyeken buzdulni fog a magyar, mig „nemzet él e hazán . . ."

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

KOSSUTH LAJOS, az iparegylet első igazgatója.

Kossuth nevét minden magyar ember ismeri. Ismerik hazánk határain messze tul is, mint a szabadság, az egyenlőség, a testvériség egyik legkiválóbb bajnokának nevét. Ismerik és tisztelik őt mint az ujabb magyar hirlapirodalom megalapitóját, mint a negyvenes évek parlamenti életének egyik legkimagaslóbb alakját, mint első magyar felelős pénzügyminisztert, majd mint az 1848-iki forradalom vezetőjét, mint kormányelnököt, mint Magyarország kormányzóját s a szabadságharcz éltető szellemét, lánglelkű vezetőjét. Ismerik a nagy bujdosót, ki önkéntes számkivetéséből is éles szemmel kiséri imádott hazája sorsát, a ki szeretettel csügg fejlődésünk és kulturai haladásunk minden mozzanatán.

A kegyelet és hála, a tisztelet és szeretet övezi körül nevét, mely Magyarország ujabb fejlődésének történetében messzeható korszakot teremtett. Müködését és örökre kiható sokoldalu tevékenységét megismerteti a közelmult története. Jellemrajza egész kötetekre terjedne s egy szük gyüjtemény korlátolt keretébe nem erőszakolható bele. Sokoldalu, nemzetébresztő és fölvillanyozó működéséből itt csak egy ágra lehet kiterjeszkednünk, a mikor Kossuthot mint a magyar ipari

mozgalmak legelső megindítóját és legérdemesebb úttörőjét akarjuk bemutatni.

Midőn a negyvenes évek legelején Pesten több kiváló férfiú összegyült, hogy egy közismereteket terjesztő egyesületet alkossanak, már az első gyülésen Kossuth meggyőző érvekkel utalt a parlagon heverő nemzeti iparra és ezt a tért mint olyant jelezte, melynek leginkább van szüksége a fejlesztésre és a társadalom hathatós pártolására. Szavai gyujtó hatásának lehet tulajdonitani, hogy a gyülekezet a tervezett népmivelési egylet helyett nyomban az *iparegylet* alakitását határozta el. 1841-ben végleg meg is alakult ez egyesület, elnökévé Batthyányi Lajos grófot, aligazgotójává (később igazgatójává) Kossuth Lajost választván meg. Kossuth nagy előszeretettel fogott az iparegylet szervezéséhez s már az első közgyülésen egy *iparmükiállitás* rendezését inditványozta, melyet 1842-ben rendkivüli odaadással és buzgalommal szervezett. Az e tárgyban kibocsájtott fölhivásban a kiállitás rendezését Kossuth a következőkben indokolja: „A honi műipar kombinált előmozditására *mindenekelőtt szükséges a jelen állapot ismerete*; erre honunkban eddig mód nem vala; de sikeresebb tán nem is lehet, mint egy nyilvános kiállitás, mely mindent, a mit a honi műipar széles Magyarhonban szerteszórva teremt, a szakrokonság szabályai szerint összeállitja s igy hazánk egyetemes műiparának mintegy tükörképét állitja fel megtekintésre; a szerény csendben rejtőző vagy mostoha körülmények miatt egy elfelejtett zugban tespedő ügyességet napfényre hozza, a honi műipar tekintetében önmagával megismerteti, az igyekezetnek ingerül szolgál, gyárnokot és kézművest nemes versenyzésre buzdit, s a közönséggel közelebb viszonyba hozván, a kölcsönhatásnak jótékony erejét ébreszti föl."

Kossuth volt tehát hazánkban a kiállitási ügynek megteremtője s mint rendező, első úttörője. Az 1842-ben tartott első magyar műiparkiállitásról Kossuth maga szerkesztette a jelentést, melynek minden sora méltán leköti az olvasó figyelmét. Annak nemzetgazdasági és iparpolitikai fejtegetései ma is kiváló becscsel birnak. E jelentés éleslátással, kiváló tapintattal, bámulatos érzékkel és szakértelemmel oly művet nyujtott, melynél tökéletesebbet ma, négy évtizednek óriási politikai, társadalmi és közgazdasági átalakulásai után *egy országos kiállitás* sem volt képes produkálni. Az egyes iparágaknál nyujtott statistikai és históriai adatok pedig oly becsesek, hogy

szakirodalmunk ereklyéjévé teszik e munkát és ez ereklye értéke sokszorosan becses lesz ránk nézve akkor, ha megfontoljuk, hogy 45 évvel ezelőtt mily roppant nehéz volt a szükséges statisztikai és históriai adatokat összegyüjteni. Az akkori ipari állapotokat Kossuth a kiállitás birálati eredményeiből kiindulva ismertette s a históriai és statisztikai adatok szakszerű feldolgozásán kivül nemcsak a jelesebb gyárak részletes ismertetésével foglalkozik, hanem egyes iparágak fejlesztésére vonatkozólag óhajokat, kivánalmakat fejez ki, sőt kész javaslatokat is tesz.

E kiállitás alapján indult meg a védegyleti mozgalom, melynek az volt a czélja, hogy a hazai iparczikkek pártolása és terjesztése érdekében az egész országban egyöntetű mozgalmat létesitsen. A védegyletnek minden nevezetesebb vidéki városban fiókja és választmánya volt s igy az ipari fejlődésre akkor nagy hatással volt. E mozgalmat megerősitette az 1843-ik évi kiállitás, melynek alapján több üdvös kezdeményezés történt. Végre a nagy kiállitások sorozatát berekesztette az 1846. évi orsz. kiállitás, mely terjedelemben és hatásban még nagyobb volt a két elsőnél. E kiállitásokon kivül Kossuth az első ipar-rajzmű-kiállitás s 1847-ben az első mesterinas-művek kiállitására adta meg az impulzust. Ezeknek az volt a czéljuk, hogy a fejlődést, a tökéletesedést a fiatalabb és legfiatalabb iparosnemzedékben is előmozditsák.

További üdvös kezdeményezései közé tartoznak az iparosok számára rendezett nyilvános szakelőadások (a vegyészet, gépészet sat. köréből) s az első mesterinasiskolák létesitése, illetőleg az iparoktatás első rendszeresebb megindítása.

Létesitette továbbá a gyáralapitó-társaságot, az első árucsarnokot a kész hazai iparczikkek terjesztésére, hitelintézeteket, kereskedelmi társulatot s tervben volt egy magyar Lloydtársulatnak is megalakitása, mely intézetek alapszabálytervezetét mind Kossuth maga dolgozta ki.

Mindez alkotások az ő kezdeményezése és az ő tevékeny közreműködése mellett létesültek. Az ipari tevékenység terén uj élet kezdődött, a társadalom figyelme ekkor fordult először a hazai ipar felé s e mozgalomnak rendkivüli eredményei már-már észlelhetők voltak s ki tudja mily örvendetesen fejlődtek volna, ha az 1848-iki forradalom más térre nem viszi és másfelé nem veszi vala igénybe a nemzet minden erejét . . .

. . . Majdnem egy félszázad zajlott le az első iparmozgalmak óta. A szabadság- és önvédelmi harcz, az abszolut uralom, majd ismét a nemzeti mozgalmak ujjáébredése, az alkotmány helyreállitása uj és uj helyzeteket teremtett. Hazafiak fölvették a Kossuth kezéből kiesett fonalat az ipari köztevékenység terén is s alkottak tovább, tovább. De miként Kossuth neve és müködése örök nyomokat hagyott hazánk történetében, azonképen meg lesznek örökitve amaz érdemek is, melyeket mint a magyar ipar első szellemi munkása és uttörője a negyvenes években szerzett s melyek mai ipari fejlődésünknek erős alapjait képezik.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

TREFORT ÁGOSTON, vallás- és közoktatási minister.

Trefort Ágoston neve Magyarország mai társadalmában és közművelődésében mint fontos tényező van elismerve. Kora fiatalságától kezdve a haladás és modern fejlődés eszméit terjesztette s később, mint miniszter annyit tett ez eszmék megvalósitása érdekében, hogy nálánál érdemesebb férfiut kulturai fejlődésünk mai történetében alig ismerünk. Hálás volna az ő tevékenységét kezdettől fogva egész a mai napig jellemezni, mert e jellemrajzból nemcsak egy kimagasló tehetség, egy korának és nemzetének haladásáért lelkesedni tudó, hanem a köztevékenység, a soha nem muló és folyton gyümölcsöző alkotások terén is példátlan erélyű és érdemekben gazdag államférfiu egyénisége domborodnék ki. Mert az ő lelkes tevékenysége és agitációja befolyással volt a modern magyar társadalom és a modern magyar állam fejlődésére, különösen pedig közművelődési állapotaink fokozatos emelkedésére. Az ő közvetlen beavatkozásának és üdvös intézkedéseinek köszönhető közoktatásunknak minden téren való örvendetes fejlődése. Hazánkban a legelőrehaladottabb reformer ő, ki korát jóval megelőzte s ki eszméiben épugy mint alkotásaiban a magyar nemzet európai szinvonalának alapjait szilárditotta meg.

De e helyen nem az érdemekben megőszült államférfiu és politikus sokoldalu és maradandó érdemeit kell méltányolnunk; hanem a magyar iparügynek egyik leglelkesebb bajnokát, ki szóval és tettel egyaránt hirdette a magyar műipar fejlődésének szükségességét, a ki arról a magas helyről, melyet elfoglal, a magyar ipar pártolása érdekében évek óta rendszeresen és kiváló sikerrel agitál s a kinek végre az ipari és műipari szakoktatás fejlődését és fokozatos emelkedését köszönhetjük.

Trefort Ágoston, kinek neve minden időkre a magyar kultura egyik legszerencsésebb fordulópontját fogja jelezni, látva ama szomorú állapotokat, melyek iparoktatásunk terén még csak egy évtizeddel ezelőtt észlelhetők voltak, tudva, hogy kellőleg előképzett és megfelelően továbbképzett, szóval jól iskolázott fiatal iparosnemzedék nélkül a mindenfelé hangoztatott és kivánatosnak elismert ipari fejlődés csak illuzió marad, átható értelemmel, kitünő érzékkel és czéltudatosan létesítette azon alkotásokat, melyekből ipari-szakoktatásunk lánczolatos fejlődése és emelkedése fokozatosan várható. — Ő létesítette, illetőleg fejlesztette a rajztanár-képezdét, s ezzel kapcsolatban a m. kir. iparművészeti tanodát, melynek a műfaragásra, a cizellirozásra (ötvös-ipar), a diszitő- és festészet rajzolásra, az iparművészeti rajzra és tervezésre, a fametszészetre, a rézmetszésre és rézkarczra, a kerámia fejlesztésére berendezett szakosztályai évről-évre nagyobb sikereket mutathatnak föl. A legnagyobb elismerést vívta ki az üvegfestészeti intézet, melynek munkái az egész országban el vannak terjedve. És ezek mellé sorakozik az iparművészeti muzeum ujjászervezése az ő hasznos gyűjteményeivel, rajztermeivel és váltakozó kiállításaival; továbbá a m. kir. technologiai iparmuzeum a fa- és fémiparban a gyakorlati ismeretek terjesztésére, a legujabb gépek, szerszámok, ipari eljárások stb. megismertetésére. Végre legkiválóbb alkotásai közé tartozik az állami középipartanoda, az épitészeti, gépészeti, vegyészeti, fém-vasipari, faipari és szövetipari szakcsoportokkal. Ez intézettel továbbá kapcsolatban állanak az épitő-iparosok téli tanfolyama, a gépkezelők és fütők tanfolyama s a malom-ipari tanfolyam.

Ez intézetek fontossága abban rejlik, hogy a magyar ifjuság egy részét kisegitik abból a szük körből, a melyben eddigelé minden művelődési törekvés mozgott. S az életczél kitüzésében mutatkozott

egyhangú korlátoltság a magyar ifjúságnak nem lényegében, hanem helyzetében rejlett, nem valamely szervi hibája az ő minden életrevaló, serkentésre hajló szellemének okozta ezt, hanem külső körülmények működtek közre, melyek sívár tunyaságban öröklődtek át egyik nemzedékről a másikra.

Mióta a tanult s bizonyos átlagos tehetséggel ellátott ifjúságnak oly intézeteket tettünk hozzáférhetőkké, melyek fölülemelik a közönséges, soványan díjazott kézművességen, a nélkül, hogy melléje állítanák a főiskolát végzettek csaknem beláthatatlan sorának — csakis ezóta van jogunk a magyar ipar fejlődésében komolyan bízni.

A magyar társadalom előtt a tevékenységnek oly mezeje nyilik meg, a melyen minden, még a középszerű képesség is elismerést szerezhet s a melyet a meglevő erők korántsem töltenek be egészen, nemhogy túltermelésről lehetne szó.

Tagadhatatlan, hogy a felsorolt intézetek által elérhetjük a magyar munkás nevelését, s ha e tekintetben az eddigi irányban haladunk, már évek mulva számottevő eredményeket érhetünk el. És erre nagy szükségünk van, a mi közönségünknek is megvan valamennyi önállóság nélkül való népnek az a közös vonása, hogy váltig bámulja az idegen alkotásokat s nem tudja magát rávenni, hogy az önálló hazai munkát méltányolja. Trefort e részben is uttörő. Mihelyt csak alkalmat vehet magának, oda szól a nemességnek és a polgárságnak: „Ne legyetek kislelkűek és elfogultak a párisi izlés és izléstelenség imádásában, — tiszteljétek a hazai munkát!“

És sürün találkozunk az ő intéseivel, melyek ma a főpapságot, holnap a nemességet vagy a polgárságot figyelmeztetik a hazai ipar pártolására, ma itt, holnap ott agitál és ujjal mutat az iparpártolás terén való gyakorlati teendők részleteire.

E nemes intencziók által vezérelve létesitette a műipar-egyletet, melynek tevékeny elnöke. Ez egyletnek is az a czélja, hogy a magyar műipar készitményeit terjeszsze s a műiparosokat haladásra buzditsa. Ez egylet létesitette a „Művészi Ipar“ czimü folyóiratot s a műipar fejlődése érdekében több üdvös mozgalmat kezdeményezett.

A polgári iskolákkal kapcsolatban létesitette a tanműhelyeket s a tanitó- és tanitónő-képzőintézetekkel a háziipar rendszeres tanitására mintaszerű szakiskolákat rendezett be. Tervbe vette egy

háziipari és ethnografiai muzeum létesitését és végre néhány évvel ezelőtt az egész országban létesitette az alsófoku ipariskolákat, a mesterinasok rendszeres oktatásának előmozditása érdekében.

Kedvencz eszméje marad az ipar fejlesztése s rendkivül sokat tett ez eszméjének megvalósitása érdekében. Ha áttekinti azt az időszakot, mely miniszterségének kezdetétől a mai napig terjed s az akkori kezdetleges állapotokat a maiakkal összehasonlitja, önelégülten tekinthet vissza műveire, alkotásaira. Össze lesznek ezek forrva a magyar ipar fejlődésének ujabb korszakával, melyben Trefort kétségtelenül a legüdvösebb lendületet biztositotta. És a magyar ipar szellemi munkásai, uttörői sorában ma az elsőség Trefort Ágostont illeti meg.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Dr. SZABÓKY ADOLF, az országos iparegyesület volt alelnöke.

A magyar iparos-ifjúság nevelése körül, mint úttörő, a legkiválóbb érdemeket dr. Szabóky Adolf szerezte. Életczélja volt a zsenge fiatalság ismereteit gyarapítani, erkölcseit nemesíteni és jóra buzdítani. És e magasztos czélja megvalósítása körül rendkivüli sikereket ért el. A legényegyletben a főváros mai iparos-nemzedékének színe-javát ő nevelte: és milyen volt e nevelés! Apa több gondossággal, több odaadó szeretettel nem nevelheti dédelgetett gyermekét, mint ő mesterlegényeit. A kath. legényegyletnek nemcsak elnöke, hanem tanítója is volt. A kik nem tudtak irni-olvasni, azokkal leült és megtanította őket az irás-olvasásra. A kik már tudtak valamit, azoknak ismereteit kibővítette s általában oda törekedett, hogy a mesterlegények az iparukhoz szükséges legfontosabb ismereteket, úgy mint a rajzot, a könyvvezetést, az üzleti fogalmazást elsajátítsák. Évenkint a segédek készítményeiből munkakiállításokat rendezett, az igyekvő és tehetséges fiatal erőket fejlődésre buzdította és meg is jutalmazta. De még itt sem állapodott meg. Mikor a képzett fiatal emberek védszárnyai alól kikerültek, és önnálló üzletet nyitottak, jó tanácscsal támogatta őket, sokaknak megszerezte a

boldogúlásukhoz szükséges anyagi eszközöket s legkészségesebb, atyai jóindulattal támogatta őket további haladásukban.

Nagy figyelmet fordított az iparos-tanulók oktatására is. Az ő lelkes kezdeményezése folytán létesültek Budapesten a legelső mesterinas-iskolák s ezeknek vezetését élete legutolsó lehelletéig rendkivüli buzgalommal teljesítette. Előteremtette az iskolák fönntartásához szükséges pénzt, irt tankönyveket, személyesen fölügyelt a tanításra és a jó tanulókat jutalmakkal ajándékozta meg.

A fiatal iparos-nemzedék nevelése körül kifejtett e szivós, odaadó munkássága által magára vonta az iparosság figyelmét. Személyében csakhamar központosult az iparosság bizalma és így Szabóky részt vett az iparosmozgalmakban s főleg az iparegyesület volt tevékenységének színhelye, hol mint a kézműipari szakosztály elnöke, később mint igazgatósági tag és alelnök megbecsülhetlen szolgálatokat tett az uj egyesületnek, mint általában a hazai ipar ügyének. Szakosztályában is az ismeretek terjesztésére, az iparosok művelődésének és tökéletesedésének előmozdítására fektette a fősulyt s az országos és világkiállítások alkalmával a fővárosi iparosok méltó képviselete érdekében bámulatos tevékenységet fejtett ki, melyet csak az képes méltányolni, ki Szabókynak rendkivüli ügyszeretetét közelről ismerte. E sok oldalú, eredményes és áldásos tevékenysége a magyar ipar szellemi uttörői között előkelő helyet biztosított neki.

Dr. Szabóky Adolf született Budán 1821 szept. 9-én, polgári szülőktől. Már gyermekkorában nagy hajlamot tanusitott a tanulmányok iránt, s kitüzött czélja volt a tudomány, választott pályáján előre haladni és mint a következmény tanusitja, azt mint tudományosan kiképzett ifju fényes sikerrel folytatni is törekedett. Tanulmányainak végeztével a kegyesrendüek sorába lépett és mint tanár Kanizsán, Szegeden és Kolozsvártt kitünően müködött, mig végre Pestre hivatván, itt kezdette meg tulajdonképen jelentékeny hivatásának tetterős müködését, kiválólag mint tanár, különösen pedig mint a szegényebb néposztály nevelője. 1856-ban ő alapitotta meg a kath. legényegyletet, melynek áldásdus eredménye ipari és kézmű-viszonyainkra tetemes befolyást gyakorolt és továbbra is gyakorol. 31 év óta áll fönn ezen általa alapitott és szép eredményekről tanuskodó népszerü egylet, hol kezdettől fogva az egylet tagjait a közönséges iskolai tantárgyakon kivül még a rajzolás, számtan, alakképzés, szóval a különböző iparágakra befolyással biró

minden műtani tanulmányokban ingyen kiképezte. Az ötvenes években hazánk fővárosában a reáliskolai tanulmányok a fejlődés első korszakában voltak, annál inkább érdemteljes cselekedet volt tehát dr. Szabóky részéről, hogy ő a legényegylet alakitása folytán, mint a kézműipar fejlesztésének első emeltyüje által, az alig megindult hazai ipar népnevelésének gyorsan haladó kerekeibe kapott, és az ő magas érdemeinek köszönhető, hogy ezen idő alatt a legényegyletben kiképzett oly sok iparos a társadalmi életbe fényes sikerrel beléphetett. Müködése alatt több mint 10,000 ifjut vallás- és nemzetiség különbség nélkül képezett ki.

Azonban dr. Szabóky Adolf a többi iskolákban nemcsak mint kitünő tanár szerzett magának érdemeket a népnevelés tekintetében, hanem saját szerkezetü számos paedagogia és tankönyv kiadásával, valamint jelentékenyebb tankönyvek német nyelvből magyarra forditásával (u. m. Nagel, Mocnik, Hiezing stb.) a hazai tanintézeteket megbecsülhetlen taneszközökkel is gazdagitotta, azáltal pedig önmagának örök emlékoszlopot emelt.

Kiváló irói és szakképességének élénk bizonyitékául szolgálhat az, hogy az akkori helytartóság rendelete folytán a dr. Szabóky által németből magyarra forditott tankönyvek valamennyi magyar tanodában alkalmaztattak. Sok tankönyv szerkezetén kivül az igazi vallás szellemétől áthatott „egyházi énekeket“ is gyüjtött és azokat kiadta; több évig a „Religió“ czimü lapnak szerkesztőtársa, a „Katholikus Néplap“ és az „Iparlap“ czimü folyóiratoknak pedig szerkesztője volt.

Eszerint dr. Szabóky Adolf nemcsak a „legény-egylet“ tagjainak, de a főváros egész iparosztályának kiváló közbecsülésében, kegyeletében, teljes tiszteletében és szeretetében is részesült, mert ahol valamely kézmü vagy iparág fejlesztésének érdeke forgott szóban, ott dr. Szabóky bizonyára érdemeket szerzett magának.

Hasonlólag mindenütt, hol a hazai ipar feltüntetésére a szakmabeli kiállitások rendeztettek, dr. Szabóky volt az elsők között, hogy a kinálkozó alkalmat a haza előnyére tetterővel megragadja s annak hasznára fáradhatatlan tevékenységével s sikerteljes müködésével befolyását felhasználja. Igy az 1871-iki londoni, az 1872-ki kiállitásnál Kecskeméten, az 1873-ki bécsi világtárlatnál hol mint a nemzetközi jury-nak tagja és a budapesti kiállitóknak elnöke az 1876-ki szegedi orsz. kiállitásnál, hol mint a budapesti kiállitó biz. elnöke,

350 jelentékeny kiállitót szerzett, az 1879-iki székesfehérvári kiállitás alkalmával, melyre a fővárosból 500 kiállitót toborzott össze, minden tekintetben bebizonyitotta, sőt valamennyi érdeklett elismerését elnyerte, hogy kedves hazánk érdekei és érdemeinek emelésére kitünő szolgálatokat tett.

Áldásteljes müködéseért Ő Felsége az uralkodó legmagasabb figyelmét magára vonta, a mennyiben dr. Szabóky Adolf, mint tanár, a Ferencz József-rend lovagkeresztjével tüntettetett ki. Továbbá az ipari közélet terén való kiváló tevékenységének elismeréseül a bécsi kiállitás alkalmából ő felsége őt a III. osztályu vaskorona lovagrendjével diszitette föl.

Minő tekintély volt dr. Szabóky honpolgárai között, kitűnik abból is, hogy a fővárosi testületek és egyletek részéről mily számos kitüntetésben részesült. Budapest főváros közigazgatási biz. tagja, mintegy husz jótékonyczélu és közmüködési egyletnek tiszteletbeli tagja, a budapesti kereskedelmi és iparkamara levelező tagja és az országos magyar iparegyesületnek pedig alelnöke volt.

Lehetetlen rendkivül hasznos működésének, mely sokféle és mindig hasznos irányban ágazott, teljes képét adni. Életrajzi vázlataiból kiemeljük még a következő jelentékenyebb momentumokat. Mint polgár Szegeden és Kecskeméten, 1848-ban a nemzetőrök soraiban teljesitette kötelességét. Az orsz. m. iparegyesület által kezdeményezett, esti tanitással egybekötött ipariskolákat ingyen igazgatta, a mely iskolák az ő vezetése alatt 21 osztályt foglaltak magukban, 7 fővárosi kerületben mintegy 1300 iparostanulóval.

Irodalmi müködése jellemzésére, mint közérdekü adatokat fölemlitjük továbbá, hogy a kecskeméti, bécsi és szegedi kiállitásokról érdekes ipartörténeti adatokat állitott össze és adott ki; kiadta továbbá a budapesti ipari czimtárt, az országos gyári czimtárt és előmunkálatokat tett az ipari műszótár szerkesztésére nézve. A szabadságharcz után tevékenyen részt vett a jó és olcsó könyvkiadó-társulat megalapitásában, mely most „Szt-István-társulat“ nevet visel. E társulatnak hat éven át volt titkára és titkári tiszteletdijáról a társulat javára mindig lemondott. Ekkor adta ki „ABC“ olvasó könyvét, mely 50,000 példányban kelt el. Ezt is ingyen engedte át a társulatnak.

Élete tehát örökös tevékenység a közjó érdekében, önzetlen odaadással, kitartó, fáradhatatlan buzgósággal.

Ritka tüneménynek mondható, hogy egy áldozár, ki mint hit-

tudor és az igazi keresztény vallás terjesztője, e szent hivatásának minden mozzanatában ugy szóval, mint irásban oly kitünő módon megfelelvén, más szellemi és anyagi irányban oly nagy érdemeket szerzett volna magának, mint dr. Szabóky Adolf; s vajmi ritkán hatott a tudomány embere hallgatóinak környezetére oly ellenállhatlan hatással s erővel nemcsak a szellemre egyedül, hanem az ember szivére és lelkületére is oly tanulságos és magasztos erélyyel, mint ő; aki mély és alapos ismereteinél fogva, folyton fáradhatatlan és önzéstelen tevékenységével a társadalom minden rétegében, sőt mindenütt, a hol megjelent és működött: áldást, világosságot és igazságot terjesztett.

Buzgó tevékenységét a kérlelhetlen halál szakitotta félbe, mely 1880. julius havában kiragadta áldásos munkássága köréből.

Azon lelki és erkölcsi gyümölcsöket, melyeket igazi vallásosságból eredő emberszeretete termett, az iparosoknak juttatta..... Azon ismereteket és tapasztalatokat, melyek benne fáradalmas tanitói pályáján érlelődtek, az iparnak ajándékozta..... Ennek áldozta munkaerejének, nyugalomra és üdülésre rendelt idejének minden megtakaritható morzsáját, életének jobb felét és legnemesebb hazafiui érzelmeit.

És miért? Ha mint az egyház szolgája úgy cselekedett mindenkor, hogy utánzandó például állhat a világ előtt; — ha mint tanár buzgósággal és kedvvel járt el hivatásában; — ha mint a szerencsétlenek vigasztalója és segitője mindenkor az elsők sorában állott ott, a hol tenni kellett; — ha mint hazafi önzetlen odaadással szolgálta a nemzet ügyét: mindez hivatásához és kötelességéhez tartozott, és mindezekért megtalálhatta a jutalmat az érdekeltek vagy a nemzet elismerésében, és a mi még szebb és emberhez még méltóbb, megtalálhatta azt a jutalmat, melyet az öntudat megnyugvása ad, azon tudatot, hogy hivatását és kötelességét teljesité.

De a mit az iparért és az iparosokért tett, azt az emberi kötelesség mértékén felül cselekedte.... És mi jutalmat várhatott ezért; mily elégtétellel kecsegtethette magát, mily elismerésre számolhatott, mily öntudatbeli megnyugvást nyerhetett ezért?

Hiszen az évek során át tartó küzdelmekben, midőn a hazai ipar még nyilván a nemzet mostoha gyermeke vala, s midőn az ipar emelésére irányzott törekvések lépten-nyomon a közöny, a

kicsinylés, sőt az ellenszenv akadályaiba ütköztek, az ebbeli működés sem az elismerés babérjait, sem az elért eredmények megnyugtató tudatát nem nyujthatta azoknak, kik az ügy munkásai voltak. És ő mégis az iparnak élt, mert szive tele volt szeretettel az iparosok, a nemzet mostoha gyermekei iránt.

És ebben nem keresett és nem remélt jutalmat talált. A szeretet hóditó hatalommal bir. Mivel ő szeretetével átkarolta az iparosokat — ezek is szivükbe fogadták őt . . . szerették és bálványozták derék mesterüket.

A végzet épen akkor ragadta el őt tőlünk, midőn a hazai ipar ügyére egy szebb jövő hajnala kezdett derengeni . . . A miért évekkel ezelőtt majdnem reménytelenül küzdött, az ma már a valósulás küszöbéig jutott. A hazai ipar ügyét a nemzet magáévá tette; a hazai ipar felkarolása és emelése nemzeti feladatnak van elismerve; s ha a jeleknek hinni lehet, a nemzet kész e feladatot és a hazai ipar iránti kötelezettségeit teljesiteni. Elértünk a remélt jobb jövő határáig. De midőn ez távolról megpillantottuk, ő behunyta szemét örökre.

Ismétlődött Mózes története, ki midőn népét a pusztán át az igéret földére vezette, azt népének megmutatta, de maga megszünt élni. És Szabóky Mózese volt az iparosoknak. Oly helyzetben, mely méltán nevezhető sivatag pusztaságnak, oly korban, midőn az iparos osztály, különösen ennek ifjú nemzedéke, egészen magára volt hagyatva, ő egész lelki odaadással vállalkozott a vezérkedésre az iparos ifjúság oktatásában. És később, midőn az országos iparegyesület létrejött, itt folytatta nagyobb körben megkezdett uttörő munkásságát . . .

De az igéret földét ő nem érhette el. Elérhetjük-e majd mi? Ha mindazok, kikre szelleme hatást gyakorolhatott, szellemi örökőseinek fogják magukat tekinteni és az ő nyomdokaiba lépnek, és nem fogják a lelkesedésnek, a buzgóságnak tőle nyert szikráit kialudni engedni: az igéret földjét el fogjuk érni, és hazánk boldogúlni fog művelt, képzett és a kor szinvonalán álló iparosai által.

MATLEKOVITS SÁNDOR, a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterium államtitkára.

Az ipari fejlődés átalában és mindenütt szoros összefüggésben áll azzal a kérdéssel: mily mértékben mozdítja elő az állam az iparfejlesztést, miként avatkozik bele az ipari haladás létföltételeinek megteremtésébe, kivánalmainak teljesitésébe. Hazánkban az alkotmányos élet ujjáébredése óta, e téren sok mulasztás történt, de mintha a gondviselés a mulasztásokat kárpótolni akarta volna, mióta a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterium egy fiatal, előkelő és munkás tisztviselője, Matlekovits Sándor neveztetett ki e miniszterium államtitkárává, az iparfejlődés ügye hatalmas léptekkel halad előre.

Matlekovits a gyakorlati élet szorgos megfigyelése, alapos készültsége, széleskörü ismeretei és tapasztalatai alapján csakhamar fölismerte hazánkban az iparfejlesztés fontos föladatait. Észrevette, hogy e téren sokat mulasztottunk s az okos államférfiu tervszerű megfontolásával fogott a nagy munkához, melylyel az ipari fejlődést fokról-fokra előbbre vinni kivánta. És e tervszerü munkálkodása már rövid idő alatt kiváló eredményeket mutathatott föl s Matlekovits Sándort a közgazdasági élet fejlődésében fontos tényezővé tette.

A háziipari tanműhelyeket rationális alapra fektette, megalkotta az ipari felügyelők, a közgazdasági előadók intézményét, rendszeresitette a gyakorlati ipari oktatást, s tervezte az iparnak nyujtandó állami kedvezményekről szóló törvényjavaslatot, az uj ipartörvényt, a vizjogi törvényt, a bánya-törvényjavaslatot, létesitette a kulturmérnökséget, szervezte a selyemtenyésztési kormánybiztosságot, a műipari mintalapok terjesztését, kezdeményezte, fölkarolta a kereskedelmi muzeum eszméjét, végre létesitette az 1885. évi országos kiállitást, melynek szervezője, intézője és lelke volt. De a közgazdaság többi ágait, a földmivelést és a kereskedelmet érintő üdvös működését is a céltudatos alkotások szellème lengi át, s közgazdasági kormányzatunknak a gyakorlati és hasznos téren való érvényesülése igen nagy részben az ő érdeméül tudandó be.

Dr. Matlekovits Sándor született 1842. október 12-én Budapesten, hol atyja akkor ügyvédkedett. A fővárosban is végezte összes tanulmányait; a kegyesrendiek itteni iskolájában a gymnaziális osztályokat, az egyetemen a jogot 1860—64-ig. Huszonkét éves korában már mint jogtudor rendezte be ügyvédi irodáját a fővárosban. A peres ügyek viteléhez azonban vajmi kevés kedve volt, s ő, ki már jogász korában feltűnt irodalmi működésével — „A magyar örökösödési jogról“ irt pályanyertes munkájával, továbbá: „A földbirtok a nemzetgazdaság jelenlegi álláspontja szerint rendezve, különös tekintettel Magyarország törvényhozására“, „Magyarország törvényei és országgyűléseinek működése nemzetgazdasági tekintetben, különösen a 18-ik század óta“ czimü müveivel — most ujra kezdte folytatni nemzetgazdaság- és pénzügytani irodalmi működését, különböző napi és szaklapokban, valamint önálló könyvekben.

Hogy megélhessen, a közigazgatási pályára lépve, elvállalta Pest városa tanácsánál a tollnokságot. Ez időtájt pályázott egyetemi tanárságra is, miután már 1865-ben mint a nemzetgazdaságtan és a pénzügytan magántanára habilitáltatta magát; a tanári pálya azonban zárva maradt előtte, mert ugy a tudomány-, mint a műegyetemen mások győztek vele szemben.

1867. májusban lépett be a kereskedelmi miniszteriumba, mint fogalmazó. Szorgalmasan dolgozott ugy hivatalában, mint otthon iróasztalánál s fölös idejét számos nagy érdekü czikk megirására fordította. Bátran mondhatni, hogy Matlekovits tulajdonkép éveken

át kitűnő hírlapíró volt s hirlapírói működése adta meg neki azt a sokoldalúságot, mely nála nem esett az alaposság rovására.

Ez idő alatt irta egyetemi előadásai vezérfonaláúl első rendszeres művét, a nemzetgazdaságtant, ezt követte a pénzügytan, majd a kereskedelem története s számos tanulmány a szaklapokban, később különösen a „Budapesti Szemlé"-ben.

A „Századunk"-ban megjelent egy czikksorozata az akkor közzétett ipartörvényjavaslatról, irányozta először miniszterének figyelmét a fiatal hivatalnokra s ez időtől kezdve nem is lehetett többé a kereskedelmi miniszterium legfontosabb teendőiben Matlekovits tanácsát és közreműködését nélkülözni. Egy hosszabb külföldi tanulmányutja után átvette a v á m ü g y e k vezetését s ezzel teljesen elemébe jutott. Itt nyilt csak alkalma fényes tehetségeinek kifejtésére. Az Ausztriával csakhamar megindult kiegyezési tárgyalásokon az egyszerü osztálytanácsos lett mindenütt az irányadó; gyorsan, de biztosan itélő, mindent áttekintő alkudozó fél, ki e mellett folyton restanczia nélkül végezte egyéb folyóügyeinek hivatalos aktáit, — mert már akkor szokásos lett a miniszteriumban minden, nehezebb, bonyolultabb kérdést Matlekovitsra szignálni.

Báró Sennyey Pál 1880-ban felajánlotta neki az akkor alakult Országos Bank vezérigazgatóságát; de Matlekovits, kit Tisza miniszterelnök minden áron meg akart tartani az állam szolgálatában, kész volt a dusan jövedelmező állást visszautasitani, ha mód nyujtatik neki, hogy egész erejét a közügyeknek szentelhesse. A kormány tehát kinevezte helyettes államtitkárnak. És ez időtől kezdve uj korszak kezdődik életében és a magyar közgazdasági kormányzat életében is. Működése közben nem riadt vissza a nehézségektől, számolt a körülményekkel s mindig meg tudta választani a nehézségek legyőzésének módját és alkalmát. Miniszterének bizalmát mindig kiérdemelte, de gyakran a tőle nem függő viszonyok és körülmények kényszeritették őt még jobb meggyőződése ellenére is oly elveket elfogadni, melyek hirdetett tanaival nem mindenben állottak összhangban.

Az 1885. évi országos kiállitás alkalmával rendkivüli erélyt és tapintatot fejtett ki a kiállitási ügyek vezetése körül s ügy is mint a fontos jury-tanács elnöke. Sok akadályt kellett leküzdenie e kiállitás alatt. Az egyéni és személyes érdekek száz és ezer örvénye fölött tudott nagy tapintattal átsiklani. Ereje megfeszítésével szentelte magát a kiállitás fontos ügyének és az ő érdeme, hogy büszke

önérzettel hivatkozhatunk arra a messzeható sikerre, melyet a kiállitás elért; arra az elismerésre, mely a közgazdaság számos ágában való haladásunkat itthon és a távolabbi külföldön érte. Nem lehet kétségbe vonni, hogy a gazdasági föllendülés újabb korszaka e zárkövének, az országos kiállitásnak még ma is élénken elismert sikere buzditólag fog hatni a közgazdasági élet számos ágának rendszeres továbbfejlesztésére. E kiállitás egyrészt a legjobb alkalom volt arra, hogy a külföldön felőlünk táplált igen gyakran téves véleményeket kedvezőbbre alakitsa, de másrészt alkalom volt arra is, hogy haladásunk, előnyeink és vívmányaink mellett hiányainkat és gyöngéinket feltüntesse. A kiállitás fényes sikerének emléke az ő nevéhez is fűződik s ez ügyben való munkálkodása életének egyik legszebb korszakát fogja képezni.

Az országos kiállitás mellett azonban egy perczig sem hanyagolta el az általa teljesen ujjászervezett miniszterium vezetését s mihelyt annak fáradságos lebonyolítása be volt fejezve, Matlekovits ismét teljesen hivatalos teendőinek szentelte munkásságát, melytől a közgazdasági élet fokozatos fejlődése érdekében még oly sokat várhat a nemzet.

Hivatalos működése közben kifejtett tevékenységeért s a kiállitás szervezése körül való érdemeiért számos kitüntetésben részesült s legutóbb a Szent-István-rend középkeresztjével lett feldiszítve, a mi oly kiváló kitüntetés, mely hazánkban kevés halandónak jutott osztályrészül. E mellett az ország iparosainak tisztelete és nagyrabecsülése környezi.

KELETI KÁROLY, az országos statisztikai hivatal főnöke.

Keleti Károly három irányban szerzett a hazai ipar körül kiváló érdemeket. Először hivatalos működésében, mint az országos statisztikai hivatal főnöke, másodszor a gyakorlati téren, amennyiben az országos magyar iparegyesületnek alelnöke, a volt átalános iparegyletnek igazgatója s a mai orsz. iparegyletnek is alelnöke volt, végre harmadszor irodalmi téren, maradandó becsű és kiváló szakmunkái, főleg pedig kiállítási jelentései által. Mikor a nyilvánosság terére lépett, már akkor fölismerte a hazai ipar fejlesztésének fontosságát s elhatározta, hogy e szakmának szenteli erejét és tehetségét. Ama kevesek közé tartozott, ki odaállt az iparosok közé s ezeket buzditva, velük együtt dolgozott az iparügyek hathatós fejlesztésén. Nem az elmélet vesszőparipáját, nem a nagyhangu oktatás módját választotta, hanem a gyakorlati vezetésnek és tanácsadásnak akkor még legjobban elhanyagolt terét. És e téren alapos ismereteivel, kitünő és gyakorlati érzékű tapintata, de rokonszenves egyéniségével is sokat használt és sok üdvös eredmény eléréséhez vagy nevezetes kezdeményezéshez nyujtott segédkezet.

Keleti Károly 1833-ban született Pozsonyban. Tanulmányait a

forradalom, melynek harczaiban már 16 éves korában részt vett, megszakitotta s a gazdasági pályán tett kisérletet Alcsuthon, József nádor örököseinek uradalmában. Majd a hivatalos pályára vitte őt a kényszerűség, hogy az akkori időben a kényszerbesoroztatás elől meneküljön. Mint hivatalnok végezte a bölcsészeti és jogi tanfolyamot. Hivatalát elhagyva, nemsokára megtalálta mostani működése körét és nemzetgazdasági tanulmányait Baudrillart jeles kézikönyvének átdolgozásával nyitotta meg. E közben a hirlapoknak is dolgozott, s a magyar földhitelintézetnél is hivataloskodott. Irodalmi működésének eredményei a „Budapesti Szemle"-ben és a magyar tudományos akadémia „Statisztikai és nemzetgazdasági közleményei"-ben jelentek meg. 1865—66-ik évben b. Eötvös lapját, a „Politikai Hetilap"-ot szerkesztette, s ugyancsak Eötvös mellett, mint az ujra éledt országos iparegyesület elnöke mellett, működött, mint az egyesület igazgatósági tagja s később mint alelnöke.

1868-ban választatott az akadémia történelmi és államtudományi osztályában levelező tagnak nemzetgazdasági tudományos működéseért. E tudományos működés azóta is tovább folyt és pedig ekkor már, hivatalos állásával kapcsolatosan, a statisztikai téren érvényesült legkiválóbban. A kiegyezés után az Andrássy-miniszterium megalakulásakor ugyanis osztálytanácsossá lett a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszteriumban, s egyszersmind az általa szervezett országos statisztikai hivatal vezetésével is megbizatott, s ez állását, mint miniszteri tanácsos, a statisztikai hivatal önálló és szélesebb körü ujra szervezése után is megtartotta.

A tudományos téren jó hatása volt az 1867 – 1869-iki tanévek alatt a pesti tudomány-egyetemnél általa meginditott statisztikai tanfolyamoknak, mig más oldalról az 1869 és 1870-ben vezetése alatt végrehajtott országos népszámlálás nagy munkája nemcsak az anyagot gyüjtötte össze számára, hanem annak feldolgozására is ösztönözte. Igy jött létre „Hazánk és népe" czimü kitünő munkája, mely a társadalmi statisztika terén nagy fontosságu munka az akadémiai rendes tagságot és a kétszáz aranyos nagy jutalommal való kitüntetést is megszerezte szerzőjének.

A magyar statisztikai tudomány állami képviselője gyanánt 1869-ben és 1872-ben Hágában és Szent-Pétervárott megjelent a nemzetközi statisztikai kongresszusokon, s mint az 1876-ik évi budapesti kongresszus szervező bizottságának egyik alelnöke, lankadatlan

tevékenységgel intézte és irányozta az előkészületi teendőket. Időközben a párisi földrajzi kiállításon első rendü érmet nyertek munkái, s több kiváló külföldi szaktudományos társulat is tagjává választotta. „A gyakorlati statisztika kézi könyve," szintén a statisztikai tudomány felvirágoztatására törekszik, egyrészt meg akarván ismertetni mindenkivel a statisztikai anyag gyüjtése körüli teendőjét, másrészt még átalánosabbá akarván tenni a közönségben a statisztika fontossága iránti meggyőződést.

A statisztika terén különben is üdvös működést fejtett ki s e téren szerzett kiváló érdemei elismeréseül számos kitüntetésben részesült. Ő szervezte ez első iparstatisztikát és az 1885. évi orsz. kiállitás előtt szintén az ő részletes javaslatai alapján hajtatott végre az iparstatisztikai fölvétel. Hivatalos működésében érdemül tudandó be neki továbbá az is, hogy a statisztikai irodalom terén több kiváló fiatal erőt nevelt, szakirodalmunk nem csekély előnyére.

Az országos magyar iparegyesület ujjáalakitásában tevékenyen részt vett és 1870—76-ig annak tevékeny alelnöke volt. 1879-ben részt vett az általános iparegylet alakitásában s ennek alelnöke és igazgatója volt; e két egyesület összeolvadása után pedig a mai iparegyesület alelnökévé választatott. E működése folyamában ismerkedett meg az ipar gyakorlati viszonyaival s mindig egyike volt az ipar leglelkesebb pártfogóinak és az iparmozgalmak támogatóinak. Az 1873. évi bécsi nemzetközi kiállításra készitette már emlitett művét, a „Hazánk és népé"-t, mely az ujabb időben az első alapos statisztikai ismertetője volt hazánk közgazdasági viszonyainak.

Egyik legfontosabb ágát a közgazdasági irodalmaknak is Keleti honositotta meg. Ez a kiállitási jelentések szerkesztése. Az 1878-iki párisi közkiállitás alkalmából hazai iparunkról a kormány megbizásából rendkivül terjedelmes és alapos készültséggel összeállitott szakjelentést adott ki, mely elé „Hazánk közgazdasági és közmüvelődési állapotai" czim alatt maradandó becsü bevezetést irt, mely mint önálló kötet is megjelent. (Az 1873. évi és 1878. évi világkiállitások magyar osztályának katalógusait is ő szerkesztette.) Az 1879. évi székesfehérvári kiállitásról ugyancsak a kormány megbizásából szakszerü jelentést szerkesztett s 1885-ben az országos kiállitás alkalmából adta ki a „Balkán-államok" közgazdasági állapotáról szóló jeles művét s ugyancsak e messzeható kiállitásról négy terjedelmes kötetben szerkesztette a „Hivatalos Főjelentés"-t. Ez

utóbbinak bevezető része, mely „Magyarország közgazdasági és közmüvelődési állapotai az 1885. évi országos kiállitás szempontjából“ czim alatt mint önálló kötet szintén megjelent, szakirodalmunk legjelesebb termékei közé tartozik és élénk tanuságot tesz arról, hogy Keleti közgazdasági s főleg ipari állapotainknak nemcsak alapos ismerője, hanem mint a nemzetlét fejlődése iránt kiváló érzékkel biró szakférfiu, képes amaz irányt is kijelölni, melyben ipari fejlődésünknek rendszeresen haladni kell. Most emlitett müvei a legbecsesebbek közé tartoznak, melyek iparunk ismertetése s programmszerü fejlesztése érdekében valaha irattak s ha egyéb érdemei nem is volnának, ezek által is kiváló jogot szerzett arra, hogy iparunk legjelesebb szellemi uttörői között foglaljon helyet.

De Keleti nemcsak az irodalomban uttörő munkása a szó mai modernebb értelmében az iparnak, hanem bevitte ennek népszerüsitését a tudományos körökbe is és egyike ama keveseknek, kik egyrészt példát adtak az ujabb nemzedéknek e parlagi tér müvelésére és végre — s ez nem legcsekélyebb érdeme — azok közé tartozott, kik az ipar ügye érdekében fölfelé is küzdöttek.

Népszerüséget sohasem hajhászott. Ment a maga egyenes utján s ha az ipar érdekeinek szolgálatokat tett, abban az öntudatban találta jutalmát, hogy hasznos munkát végzett. Az ipar gyakorlati igényeit ama fontos állásaiban sem tévesztette szem elől, melyeket, mint pénzintézeti igazgatósági tag, mint az „Adria“ tengeri hajózási társulat igazgatósági tagja, sat. elfoglalt. E közhasznu és sokoldalu tevékenység Keletinek méltán biztosit uttörőink első sorában előkelő helyet, melyet az iparosság tisztelete és nagyrabecsülése által kisérve tölt be.

GRÓF ZICHY JENŐ, az országos iparegyesület elnöke.

Zichy Jenő grófnak a hazai ipar történetében kiváló hely jut. Az ipari mozgalmak mindaddig nem tudtak nagyobb népszerűségre vergődni, az ipari törekvések mindaddig nem tudtak érvényesülni, mig az általa rendezett székesfehérvári országos kiállitás az egész hazai iparügynek lendületet nem adott. Nem szabad a magyar ipar érdekében eddig is önzetlenül és sok hazafias jóakarattal működött jeles vezérférfiak érdemeit kisebbiteni vagy csorbitani, de tény, hogy az egész mozgalomnak nemcsak népszerüsége, hanem sikerei és tényleges gyakorlati eredményei is azon időtől kezdve datálódnak, melyben Zichy Jenő, mint a székesfehérvári orsz. kiállitás elnöke az egész országot bejárva, buzditott a kiállitásban való részvételre, emelte az iparosok önérzetét és propagált a hazai ipar pártolásának nagy eszméje mellett. A székesfehérvári kiállitásnak az ő páratlan buzgalma, rendkivüli munkássága és áldozatkészsége biztositotta a jelentékeny sikert. És midőn látták, hogy az előkelő arisztokrata a szó szoros értelmében mint napszámos dolgozik az ügy sikere érdekében, midőn tapasztalták, hogy a dusgazdag mágnás komolyan szivén viseli az ipar fejlesztésének nemzeti nagy érdekét: önkényte-

lenül szaporodott a tábor, mely őt törekvéseiben és terveiben, munkásságában és czéljaiban támogatta és midőn — egyelőre csak a szüntelen szép beszédek, később a tettek által — a közvélemény egyszerre meg volt nyerve a hazai iparpártolás ügyének: akkor az ország intéző köreiben is nagyobb figyelmet forditottak az iparügy felé s mintha évek, sőt évtizedek mulasztásait akarták volna pótolni, egyszerre keltették életre a mai nap már érvényben és működésben levő ujabbkori ipari intézményeket és alkotásokat. És ha az igazságos történetiró a magyar ipar életében beállott e kedvező fordulatot nem is fogja kizárólag Zichy Jenő érdeme gyanánt felróni, azt sem fogja elhallgathatni, hogy annak előidézésében Zichynek nagy, sőt bizonyára a legnagyobb érdeme volt . . .

Gróf Zichy Jenő 1837-ben született. Fia gróf Zichy Edmundnak és Odescalchy Paulina herczegnőnek. Tanulmányait Németországban végezte s alig került vissza hazájába, — 24 éves korában — már országgyülési képviselővé választatott; az élesdi választó-kerületet képviselte egész 1872-ig, de ezután belefáradva a politika élet meddő harczaiba, visszavonult a politikai pályától. Közben az ügyvédi vizsgát is letette. Külföldön hosszabb ideig tartózkodott s az időt főleg nemzetgazdasági tanulmányainak gyarapitására forditotta. Angliában a csatornázás és vizépitészet rendszerét tanulmányozta, hogy ezeknek hazánkban hasznát vegye. Igyekezett is e tanulmányait érvényesiteni, 1868-ban a magyar alföld csatornázási terveit bőven fejtegette „a duna-tiszai vagyis a Pest, Szeged, Szabadka és Kula közötti csatorna" czimü röpiratában. E terve kivitelére nagy áldozatokat hozott, s bár a képviselő-testület megszavazta a költségeket, az magántekintetek miatt megbukott, nem kis hátrányára az árvizek által gyakran sujtott alföldi városoknak. Szeged őt e tervéért diszpolgárrá választotta. Zichy kezdeményezte a székesfehérvári Vörösmarty-szobor felállitását s az ottani állandó szinház eszméje is nagyrészt neki köszönhette megvalósitását. Az 1876-ban Budapesten rendezettt mütörténelmi és régiségi kiállitás létrejöttén buzgón fáradozott és annak rendezése körül is nagy szolgálatokat tett.

A fehérvári kiállitás eszméjét ő penditette meg, ő készitette annak terveit, szabályzatait és a rendezésre vonatkozó javaslatokat; ő hivta meg a gazda-kongresszust és előmozditója volt az ugynevezett nagyobb agrárius mozgalomnak. Az iparosok által tartott szakgyülések után a „hazai ipar fejlesztése" czimü röpiratában összefoglalta azon

nézeteket, melyeket a székesfehérvári kiállitás tanulságából meritett. Nemsokára ezután az „orsz. magyar iparegyület“ elnökévé választatván, lakását állandóan a fővárosba tette át s müködését az iparegyesületben központositotta. Nagy erélylyel vitte keresztül a fővárosban fönnállott két iparegyesület fuzióját; mint az 1881-ik évi országos „nőiparkiállitás“ elnöke, rendkivüli buzgalma és páratlan, gyakran félemletes erélye a kiállitás erkölcsi és anyagi sikerét egyaránt biztositotta, annak tanulságait a kormány figyelmébe ajánlva, igyekezett értékesiteni és a hazai szövőipar fejlesztése érdekében megkezdett mozgalomba anyagi áldozatok árán bevonta az arisztokraczia, a főpapság, a pénzemberek és intézetek javát, ugy hogy mintegy 10.000 forint áll rendelkezésére, melyet az e czélra alakitott külön bizottság a magyar szövőipar javitása, terjesztése, fejlesztése és bizonyos tekintetben való biztositása érdekében fölhasználni igyekszik.

Ezen kivül Zichy Jenő nagy maecenása a magyar festőművészetnek és a műiparnak. Kastélyában és lakásaiban a legtehetségesebb magyar festők müveit nagy számban találjuk; nem mulik el képtárlat, műtárlat stb., melyen ő jelentékenyebb vásárlásokat ne tenne.

Áldozatkészsége sokkal nagyobb, semmint a tőle távolabb állók gandolják.

Hogy csak nehányat emlitsünk, föl kell jegyeznünk, hogy az orsz. nőiparegylet nőipariskolája számára saját költségén egy ujabb közös munkatermet rendezett be; szövőszékre 500 frtot adományozott; az orsz. iparegyesület vezetése alatt álló ipariskolák tankönyveinek olcsóbbá, illetőleg az iparostanulók számára hozzáférhetőbbé tételére 1000 frtot adott. Az országgyülésen pedig mindenki elismeréssel fogadta a vidéken létesitendő ipariskolák javára általa adományozott 12,000 frtot.

Zichy Jenő ma az ország legnépszerübb emberei közé tartozik. Számos vidéki és fővárosi ipartársulat és egyletnek tiszteletbeli tagja, de a mi még ennél is többet jelent, az illető egyletek és társulatok a legőszintébb tisztelettel viseltetnek irányában. Ez őszinte tiszteletnek, e meleg ragaszkodásnak elvitázhatlan tanujelét tapasztalta a legközelebbi választások alkalmával is, a midőn az ország első kerülete, Budapest belvárosa a Deák Ferencz helyébe ültette őt, megválasztván nagy többséggel képviselőjének. A közügyek terén kifejtett közhasznu és nagymérvü müködését a korona is sietett méltányolni, a midőn őt a valóságos belső titkos tanácsosi méltóságra emelte.

Müködésének és buzgalmának hálás tért nyilt az 1885-ik évi országos kiállitás rendezése körül. Mig az eszme testté vált, az iparegyesület élén rendkivüli ügyszeretettel vett részt az előmunkálatokban, a mint pedig a kiállitás ügye a miniszterium vezetése alá került, ő lett annak másodelnöke, mely tisztét ugy az adminisztráczió, mint az agitáczió terén igaz lelkesedéssel, lankadatlan buzgalommal teljesitette. A kiállitás körül szerzett érdemei elismeréseül nyerte az I. oszt. vaskoronarendet, a Takova-rend nagykeresztjét, a Sándor-rend nagykeresztjét és a franczia becsületrend középkeresztjét.

Zichy ma férfikorának legszebb éveit éli. Még csak 50 éves, de testben és erőben ruganyosabb, mint sok fiatal ember. Az ő müködése is, mely tulajdonképen az 1879. évi székesfehérvári kiállitás óta vált országos jellegüvé és ez idő óta vert nagyobb hullámokat, bár már eddig is jelentősebb eredményeket ér él, éppen eddigi irányánál és jelentékeny sikereinél fogva még nagyobb reményekre jogosit bennünket — a jövőben. A lelkes főur minden közügy előmozditásának legodaadóbb munkása és áldozatkész hive. És ha eddigi szereplése már is elsőrendü helyet biztosit neki a leghazafiasabbb magyar főurak sorában, közéletünk kimagasló jelesei között: még nagyobb reményekkel lehetünk eltelve azon jövő iránt, melynek az ő eddigi szereplése és áldásos munkálkodása sokat igérő programmja gyanánt tekinthető. Ő reá igazán el lehet modani, hogy a tettek embere. A hol a nemzet közgazdasági fejlődése érdekében tettekre van szükség, ott Zichy Jenőt mindig az elsők között lehet találni.

RÁTH KÁROLY, a budapesti kereskedelmi s iparkamara alelnöke.

Ama kevés szakférfiak közé tartozik Ráth Károly, a ki egész tevékenységét kizárólag a magyar iparfejlesztés ügyének szentelte. A magyar ipar modern fejlesztése, az ipari szervezet szabályozása, az iparos-érdekek képviselete, az iparos-osztály önérzetének emelése, ezek voltak vezéreszméi s ezek megvalósításáért lankadatlanul küzdött, czéltudatosan munkálkodott. Főtörekvése az volt, hogy az iparos-osztály a társadalomban az őt megillető helyet elfoglalja, hogy felemelje az iparosságot a mai kor színvonalára s közelebb hozza a társadalom ugynevezett domináló osztályát az iparossághoz. E mellett az ipari szervezkedés megfelelő átalakításáért s ezzel együtt az ipari jog (törvények) kivánatosnak mutatkozó módosításáért, végre az iparosok anyagi jóllétének előmozdításáért küzdött a legnagyobb odaadással és lelkesedéssel. Ez utóbbi czél elérése szempontjából buzgó uttörője volt a szövetkezeti ügy népszerűsítésének, az állami és közhatósági szükségleteknek a hazai ipar által való fedezését is biztosítani törekedett s általában minden iránt, a mi az ipar érdekeivel erkölcsi és anyagi tekintetben összefügg, a legmelegebben érdeklődött s rendkivüli munkaképességét, kiváló tehetségeit több

mint másfél évtized óta szivós kitartással majdnem kizárólag a hazai ipar érdekében érvényesíti.

Az ipar szellemi munkásai között neki az első sorban jutott hely s e téren való működéséhez a sikerek egész sorozata fűződik.

Ráth Károly 1838. julius 6-án született Szegeden s gondos nevelésben részesült. Tanulmányait a külföld jeles tanintézeteiben végezte s széleskörű tudományos műveltségének és nyelvbeli ismereteinek az ipari köztevékenység terén való szereplése alkalmával nagy hasznát vette. A hatvanas évek végén mint gyáros tünt föl először az iparos körökben.

Egy jelentéktelennek látszó iparágat honosítván meg, azt csakhamar nem csupán mint gyáripart, hanem egyszersmind mint népipart is a fejlődésnek oly fokára emelte, hogy mint első helyen álló hazai ipartelep volt elismerve és a külföldi kiállításokon szerzett kitüntetések mellett Ráth Károly az iparfejlesztés körüli érdemeiért már 1867-ben Ő Felsége által a koronás arany érdemkereszttel lett feldiszítve. Hirlapi szak-czikkei, felolvasásai már ekkor figyelmet keltettek, és belépve az országos magyar iparegyesület tagjai közé, csakhamar az egyesület igazgatósági tagjává választatott, mely testületben később az iparegyesület széleskörű működésére mind a mai napig jelentékeny befolyást gyakorolt.

Az 1872-iki ipartörvény megalkotása után megindult iparos mozgalmak kezdetén csakhamar az ő tudományos készültséggel párosult kezdeményezési erélyére irányult az iparos körök figyelme, úgy, hogy az 1872-iki 1-ső iparos kongresszus előkészitő bizottságának elnökévé választatott; magán a zajos nagygyülésen pedig mint másodelnök oly erélyesen és egyszersmind oly higgadt tapintattal tudta a felizgatott kedélyeket lecsillapítani, hogy ez időtől fogva az iparosság osztatlan bizalma számára első vezérszerepet jelölt ki, és megválasztották az ország összes ipartársulatait felölelni hivatott országos iparos szövetség központi elnökévé. Ugyanazon év tavaszán választotta meg az országos iparegyesület közgyülése — a miniszterré kinevezett gróf Zichy József helyébe — az egyesület alelnökévé.

A gyakorlati kezdeményezések hosszu sorának az ekkor elfoglalt vezénylő bizalmi állások képezik kiinduló pontját. Az iparosok társulati szervezkedése, a hitelügy fejlesztése, az állami szükségletek

fedezésénél a teljesen mellőzött hazai munkának bevonása, az iparos szakoktatás felkarolása, az iparosok szellemi művelődésének és társadalmi tömörülésének előmozdítása, — s számos más téren kifejtett lankadatlan munkálkodás, buzdítás, eredményes cselekvés jelzik Ráth Károly nyilvános pályájának ezen első időszakát. Egyik maradandó alkotását képezi a „Fővárosi iparos-kör" alapítása, mely virágzó egylet immár 14 év óta fejt ki a főváros iparos polgárságának társadalmi életére sokféle irányban jótékonyan kiható működést. A „Fővárosi iparos-kör" 10 éves fennállásának emlékünnepe alkalmából a kör alapítójának és elnökének életnagyságu arczképe az iránta legőszintébb hálával és ragaszkodással viseltető tagoknak lelkes ovácziói mellett lelepleztetett.

A kiállitási ügy terén Ráth Károly egyik legavatottabb szaktekintélyként van elismerve. Az 1872-iki kecskeméti és 1876-iki szegedi országos kiállitások szervezésében dr. Szabókyval élénk részt vett, s vezénylő szerep jutott neki mindkét kiállitáson a biráló bizottságok munkálkodásának vezetése körül. Nem kevésbbé tevékenyen támogatta Zichy Jenő grófot a székesfehérvári országos kiállitás szervezési előmunkálatainál, s mint a csoportbiráló bizottságok elnökeiből és előadóiból alakitott központi elnök-jury másodelnöke, gróf Zichy távollétében közelismerésben részesült erélylyel mindvégig ő vezette e nagy tekintélyü testület tanácskozásait, mely számos fontos elvi kérdés felett volt hivatva dönteni és sokféle igényekkel meg érdekekkel szembe szállni. Mint az 1873-iki bécsi és 1877-iki párisi világkiállitások magyarországi központi bizottságának és jury-jének tagja, alkalma volt ugy a kiállitási ügyek körül további gazdag tapasztalatokat szerezni, mint a magyar kiállitók érdekeit is hathatósan képviselni.

Ő volt az, ki még az 1876-ik évben határozott alakban penditette meg a budapesti országos kiállitás eszméjét, melyet az 1879-iki iparos-kongresszus az ő javaslata értelmében ünnepélyesen magáévá tett. „A hazai iparkiállitások multban és jövőben" czimü munkája által tovább érlelte az eszmét. Az előmunkálatok érdekében azután sorba látogatta és tanulmányozta a külföldi országos kiállitásokat (Brüszel, Berlin, Halle, Stuttgart, Nürnberg stb.) s e kiállitások szervezetét egy önálló munkában ismertette azon alkalomból, midőn előadói javaslatképpen a budapesti országos kiállitás szervezetére nézve egy terjedelmes munkálatot terjesztett

az országos magyar iparegyesülethez, mely tervezet a később a kormány vezetése alatt megállapitott végleges szervezésnek is jó részben alapjául vétetett. 1882-ben a kereskedelmi miniszterium kiküldése folytán meglátogatta a moszkvai orosz birodalmi kiállitást és ez alkalomból „Oroszország közgazdasági fejlődése“ czimü oly terjedelmes müvel gazdagitotta szakirodalmunkat, mely a felhalmozott adatok kiváló érdekénél fogva egyes részeiben angolra is lefordittatott. Az 1883-ik évben a zürichi, berlini és amsterdami kiállitásokon folytatta saját nemzeti kiállitásunk javára értékesitendő tanulmányait.

Kiváló szerep jutott neki az 1885. évi budapesti országos kiállitás körül. Az országos bizottságnak és számos szakbizottságnak egyik legtevékenyebb tagja, a budapesti helyi bizottságnak alelnöke és központi előadója volt, s ily minőségben nagy része volt azon eredményben, hogy 800 versenyképes budapesti iparos részvétele emelte a kiállitás fényét. S e mellett a „Kiállitási Lapok“ szerkesztése által is szolgálta a nagy nemzeti vállalat érdekeit s mint a biráló bizottság egyik legnagyobb csoportjának elnöke s több csoport biráló bizottsági tagja, kiváló szolgálatokat tett a kiállitás ügyének.

Az iparos mozgalmak vezetése körüli szereplése eléggé ismeretes. Mint az 1872-iki I. országos iparos-kongresszus központi bizottságának elnöke, az ő hatásköréhez tartozott a minden oldalról sürgetett II-ik iparos-gyülésnek egybehivása. Fényes, nagy szabásu, higgadt lefolyásu volt az 1879-iki iparos-kongresszus, melynek elnöke és vezetője iránt ujból csak öregbedett az iparos osztály tisztelete és bizalma. Ráth Károlynak akkor alkalma volt a törvényhozás termében is nyomatékkal sikra szállni azon kivánalmak mellett, melyek öt év multán, ha nem is teljesen, de legalább jó részben érvényre jutottak. Mint az országos iparegyesület kézműipari és a budapesti ipartársulatok képviselőiből alakult ipartársulati szakosztályoknak elnöke, Ráth Károly irányadó tevékenységet fejtett ki a különböző javaselkészitésénél, s az ipar-törvényjavaslat benyújtása alkalmával már 8 nap alatt megtartotta nemcsak a II-ik iparos-gyülés központi bizottságának ülését, hanem összehivta február 17-én azon szükebbkörü országos érlekezletet is, mely ismét oly üdvös kihatásu volt az

iparosok egyértelmű állásfoglalására. Az új ipartörvény hatását érvényesíteni hivatott országos ipartestületi értekezletnek is ő volt kezdeményezője, szervezője és tapintatos elnöke és ez alkalommal pendítette meg az országos iparos segély- és nyugdíjintézet létesítésének eszméjét.

Ráth Károly 1876-ik év óta alelnöke az ország első kereskedelmi és iparkamarájának, s ha a budapesti kamara, eltérve régebbi tradiczióitól, ujabban szabadabb, nemzetiesebb irányban karolja fel a gondozására bízott fontos érdekeket és az azelőtt kizárólagos német szót a magyar váltotta fel, ebben Ráthnak nem csekély érdeme van, melyet a fővárosi szakkörök osztatlanúl elismernek. De nemcsak az iparügyek terén összpontosúl e sokoldalú tevékenység. A kereskedelem érdekei, úgy, mint a parlamentben, a társadalmi téren is buzgó szószólóját találja benne. Bizonyság erre, hogy a „Magyar Kereskedelmi Csarnok"-nak több év óta választmányi tagja, s kezdettől fogva törvényhatósági tagja volt a budapesti Elevátor és közraktári bizottságnak, sőt a szűkebb körű közraktári építőbizottságnak is. A jogtudósok mellett b. Kochmeister, Strasser Alajos és Ráth Károly vettek annak idején részt a kereskedelmi törvénykönyv kidolgozásával megbízott enquèteben, mely közel 100 ülésben készitette elő ezen, az országgyülés alatt tudvalevőleg egész terjedelmében elfogadott jeles codexünket. Ez alkalommal Ráth K. Ő Felsége legfelsőbb megelégedésének nyilvánításával lett kitűntetve, mely legfelsőbb kitűntetésekben különben a bécsi és párisi kiállitások alkalmával is részesült.

Ráth Károly 1873-ban választatott a fővárosi törvényhatósági bizottság tagjává, melynek kebelében fontos szakbizottmányokban, — mint a pénzügyi és gazdaságiban, a közoktatásiban — fejtette ki megszokott tevékenységét, mely ezenfelül több éven keresztül még a közigazgatási bizottság hatósági ügykörére is kiterjedett. Tagja a Matlekovits államtitkár elnöklete alatt a kereskedelmi miniszterium által alakitott „iparoktatási és házi ipari országos bizottságnak", mely a szakbavágó összes szervezési és segélyezési ügyekben tanácsadó közege a nevezett miniszteriumnak. 1882-ik év tavaszán Trefort közoktatásügyi miniszter által Ráth K. megbízatott kormánybiztosi minőségben „a magy. kir. technologiai iparmuzeum" szervezésével.

Miután már az előző évben Romániában és az aldunai kikötőkben a Fekete tengerig és Odesszáig tette a forgalmi és közgazdasági viszonyokat tanulmánya tárgyává, a szervezés érdekében 1882-ben több havi tanulmányi utat tett Németországba, Svájczba, Belgiumba, Angliába, Dániába, Svéd- és Norvégországba, Finnlandba és Oroszországba, egész Nischni-Novgorodig. (Az ily gyakori külföldi utazásai alkalmával nyelvismeretei nagy segitségeül vannak. Beszéli ugyanis a németen kivül a franczia, angol és olasz nyelveket is.) Az általa mintaszerüen szervezett technikai iparintézet azóta megnyilt és az iparosok gyakorlati képzésére nagy befelyást van hivatva gyakorolni.

Meg kell még emlékeznünk Ráth Károlynak parlamentáris müködéséről. Már 1872-ben lett Kolozsvárott felléptetve; de a nagy lelkesedéssel megejtett választás gróf Péchy Manó, akkori királyi biztossal szemben győzelemre nem vezethetett, bár a szavazatkülönbség nagyon jelentéktelen volt. 1875-ben heves küzdelem után megválasztatott Pápa városa országos képviselőjévé. 1878-ban roppant többséggel ujból megválasztatott a pápai mérsékelt ellenzéki párt által; de 1881-ben kimaradt a parlamentből, melynek egyik tevékenyebb tagja és elismert szakférfia volt. Beszédeit átgondoltság, komoly tanulmány, a hangzatos frázisok szorgos kerülése jellemezte. Tagja levén a közlekedési bizottságnak, a közgazdasági, pénzügyi, ipar- és kereskedelmi kérdések mellett a közlekedési ügyek, különösen pedig a tariffa-kérdések képezték beszédeinek tárgyát, melyek a legtartalmasabbak közt foglaltak méltó helyet, különösen pedig az adatok gazdasága tekintetében még későbbi időkben is becses adatforrásul szolgálhatnak. Még 1876-ban az ő inditványára emelte a képviselőház határozattá, hogy az állami szükségletek a hazai ipar által fedezendők. Az ő inditványára törültettek el a luxus-adók legkinzóbb nemei, pl. a tekeasztal-adó. A közlekedésügyi bizottságban az ő inditványára elejtetett a közmunka szabályozására vonatkozó törvényjavaslatba felvett állami utvám, mint uj adó. Ellenben jelentékeny részt vett az iparügyi budget fokozatos felemelésében, mely ma már a 100,000 forintot jóval meghaladja. Az ő szorgalmazása folytán terjesztetett be annak idején a novelláris törvény, mely az önsegélyző hitelszövetkezetek adómentességét biztositja.

Közérdekü működésének jellemzésére megemlékezhetünk még szakirodalmi működéséről is. A politikai lapokban már a 70-es évek elején jelentek meg a közgazdasági napi kérdéseket alaposan tárgyaló czikkei. Jó ideig a Pesti Naplónak rendes munkatársai között mint közgazdasági, közlekedési és pénzügyek vezérczikkíró szerepelt. A 70-es évek első felében szerkesztette és kiadta a Kézműiparosok Lapját; később az Ipartársulati Lapokat, és legujabban az „Iparügyeket“ mely közp. szakközlönyök jelentékenyen hozzájárultak az iparos köröknek saját közérdekeik iránt való tájékoztatásához, valamint a gyakorlati ipari szakismeretek terjesztéséhez. Önállóan megjelent munkái, melyek némelyikéről már megemlékeztünk, szintén a közgazdaság, ipar és kereskedelem érdekeit ölelik fel és összegyüjtve csinos kis szakirodalmi könyvtárt képeznének.

Tiszteletbeli állásainak felsorolását bátran mellőzhetjük; mert az itt vázolt sokoldalu tevékenység és az iparos osztálynak több mint másfél évtized óta személye iránt nyilvánuló bizalma és ragaszkodása természetesnek tünteti fel azon tiszteletbeli és védnöki elnökségek meg tiszteletbeli tagságok hosszu sorát, mely ép úgy mint a kiállítási s egyéb alkalmi kitüntetések, érmek és díszoklevelek, bátran egy kis muzeumot képezhetnének.

Csak vázlatosan ismeretett tevékenységét a kitartó munkásság, a sokoldalu komoly tanulmány, a meg nem ingatható következetesség s egy magasztos vezéreszméért való lelkesedés jellemzik. Sikerei és a tevékenységéhez füződő eredmények értékben kifejezve, a gazdasági haladás, az általános jólét hatalmas fejlődését jelentik. S ha a nemzeti ipar emelésének eszméje ma már általában gyökeret vert, ha az anyagi fejlődés és haladás iránt való érzék ma már illetékes körökben is kifejlődött, ha az ipar számos terén ma már számbavehető eredményeket érhettünk el, ebben kétségkivül kiváló érdeme van Ráth Károlynak és az ő odaadó, szünetnélküli, üdvös munkálkodásának.

MUDRONY SOMA, az országos iparegyesület igazgatója.

Az iparügyek terére lépett fiatal korában. Józan felfogással és helyes tapintattal korán ismerte föl ez akkor még nagyon elhanyagolt tér kiváló fontosságát. Erős elhatározással, erélyes kitartással tanulmányozta e „szüz“ terrenumot és most már majdnem husz év óta működik e téren, mint az iparegyesület titkára, majd igazgatója, felköltve tehetsége iránt a legkiválóbb nemzetgazdák és államférfiak figyelmét. Kossuth leveleiben többször elismerőleg emlékezett meg Mudrony Somáról, kinek a közgazdasági ügyekben irodalmilag nyilvánitott nézeteit helyeselte.

Mint jelentékeny erő, szivós kitartással küzdött fontos hivatalában és alig van ma Magyarországban fontosabb ipari alkotás, alig indult meg kezdeményezés e téren, mely az ő közreműködését nélkülözte volna. Buzgalmával és lelkesedésével, melyet e pályára vitt, párosult szorgalma; folytonosan gyarapitotta tanulmányait és tapasztalatait, melyek tehetsége által kifejezésre és érvényre jutottak.

A mint működése nyomról-nyomra sikereket ért el, ugy biztositotta magának a hazai iparosság elismerését és tiszteletét, melyek

neki az iparos körök legnépszerübb emberei között előkelő állást biztositottak.

A szakminiszterium is felismerte tehetségeit, szakavatottságát, midőn az országos házi-ipari és ipari oktatási bizottság állandó tagjává kinevezte. E minőségben Mudrony előnyös befolyást gyakorol az összes hazai ipari szakintézetek fejlesztésére.

Jó hirneve és népszerüsége folytán ma határozottan azon nem-iparosok közé való, a kik ipari közérdekeink előmozditása körül buzgón és rendszeresen fáradoznak. Mudrony emellett az iparosok bizalmát az egész országban a legteljesebb mértékben birja és reméljük, hogy még sokáig fogja birni és e kedvező helyzeténél fogva erejét és tehetségét haszonnal érvényesitheti hazai közgazdasági érdekeink fejlesztése körül. Életrajzi adatai a következők:

Mudrony Soma született Késmárkon, Szepesmegyében, 1841. évi november 27-én. Atyja Sándor egyike a legértelmesebb és okszerüen gazdálkodó földbirtokosainknak. A család 1848-ban kénytelen volt — a hon védői közt hátramaradt családfő nélkül — Zemplénmegyébe, Gesztelybe vonulni, honnan — az ellenség ide is bevonulván, — Erdőbényére ment. Később álllandó lakása e családnak Gesztely lett, hol a kis Soma első iskoláit végezte; innen Miskolczra és Késmárkra ment, mig a két felsőbb osztályt Pesten végezvén, 1861-ben a pesti egyetemnek jogi karán egyetemi polgár lett s a jogot 1865-ben végezve, letette a szigorlatot s elnyerte a jogtudori koszorút.

Már kora ifjuságában kitünt széprehajló, fogékony lelke s magasröptü szelleme által. Az alsóbb iskolákban több pályadijat nyert munkáival. Később a komoly tudományokra adta magát, melyekhez az angol, franczia és német nyelvekben oly kulcscsal birt, mely fölötte könnyüvé tette neki azon kincsekhez jutni s hazánk hasznára forditani, melyek a nemzetgazdasági tudomány nagy tárházában vannak.

A tudori szigorlatok letétele után és közben két évig gyakornok volt a pesti kir. táblánál. Ez időben a „Magyar Ujság“ közgazdasági rovatát is kitünően vezette.

Ez idő tájt vette kezdetét a pesti munkások mozgalma, melyben Mudrony Soma jelentékenyen részt vett. A „budapesti munkásképző-egylet“-nek elnöke lett s mint ilyen, erélyes kitartással küzdött a munkások ügyének előbbrevitelén. Egyik kitünő munkatársa volt a „Haladás“-nak, mely a munkáskérdés minden ágával foglalkozott.

1867-ben megválasztatott az országos iparegyesület titkárává, mikor is nemsokára ott hagyta a „Magyar Ujság"-ot és átvette a „Hazánk" közgazdasági rovatának vezetését. Midőn iparegyesületi titkár lett, csakhamar megbizatott az „Anyagi Érdekeink" czimü szaklap szerkesztésével, melyet 1880-ig és ez idő óta „Magyar Ipar" czim alatt szerkeszt.

Mudrony Soma az ipar és nemzetgazdaság terén, fiatal kora daczára, rövid idő alatt oly nagy elismerést szerzett, hogy az iparegyesület igazgatósága által előbb a vezér-titkári, később az igazgatói teendőkkel is felruháztatott. Vezértitkár 1872-ben, igazgató pedig 1874-ben lett.

Mudronynak irodalmi munkássága is igen becses és széles körökben méltó a figyelemre. Eltekintve ama sok közgazdasági és főleg ipari érdekü fölterjesztéstől és sok nagybecsü emlékirattól melyeket mint az iparegyesület főtisztviselője, eddig szerkesztett, melyeket a logikus gondolkozás, eszmék bősége s eredetiségtől duzzadó erő jellemeznek. Mudrony népszerü nemzetgazdaságtant is irt az ipariskolák használatára. Müvei közül sokat emlegették a „Vámügy és Magyarország közgazdaságának ujjászervezése" czimü munkát, mely 1872-ben jelent meg és nagy feltünést keltett. Két nagyobb munkája van továbbá Mudronynak, melyekre méltán büszke lehet. Az egyik az „Iparpolitikai Tanulmányok," melyben összes hazai iparviszonyainkra kritikailag kiterjeszkedik és bő tárgyismerettel, nagy szakavatottsággal s okos előrelátással vázolja teendőinket az ipari alkotások és reformok minden terén. E szakmunka egyike a legjobb magyar forrásmunkáknak és történelmi nevezetességgel is bir. Másik kiváló munkája a két kötetes „Ipariskolai Olvasókönyv", melyet az iparegyesület külön iskolai tanterve alapján irt (eleitől végig i r t és nem összeállitott), mely felöleli az összes ipariskolai tantárgyakat és Mudrony széles körü ismereteiről és képzettségéről tesz fényes tanubizonyságot.

Ezenkivül irt több kisebb könyvet, melyek közül kiemeljük az „iparmuzeumok irányáról" szóló könyvet. Hosszu ideig közgazdasági vezérczikkirója volt a „Hon"-nak és egy időben az „Egyetértés"-nek Mindkét lapban magvas vezérczikkei közkedveltségnek örvendtek.

Az iparosgyüléseken is előkelő szerepet játszott. Az 1872-ik évi iparos-gyülésnek jegyzője volt; az 1876-iki szegedi közgazdasági kongresszuson gyakorlati felszólalásaival vonta magára a figyelmet és 1879-ben az iparosgyülésen a legfogasabb kérdésnek volt előadója.

Az ipartörvény reviziójának akkor legfogasabb kérdésében egész tudományos apparátussal lépett az előadói székbe és népszerü előadásával az ellenvéleményüeknél is figyelmet és elismerést aratott.

Az 1885. évi országos kiállitás első előmunkálataiban, melyek az iparegyesület kebelében folytak, az oroszlánrész neki jutott és akkor is, midőn az országos kiállitás rendezését a kormány vette kezébe, mint az országos bizottság egyik legbuzgóbb és legmunkásabb tagja, az összes kiállitási, szervezési munkálatokban élénk részt vett. A katalógus szerkesztésével ő bizatott meg és ennek bevezetésében oly munkát adott, mely hazai közgazdaságunknak eddig legteljesebb monografiája és emellett nagybecsü történelmi visszapillantásainál, igen gazdag anyag- és adathalmazánál fogva is rendkivüli becses szakmunka.

Országos hirü ember levén, a képviselőválasztások alkalmával is többször fordult feléje egy-egy kiválóbb választókerület figyelme. 1875—78-ig a gölniczbányai kerületet képviselte, és egy országgyülési cyclus alatt Debreczen város III. kerületét. Jelölve volt ezenkivül több más kerületben is. Az ország közgazdasági és főleg iparügyei igazán hátrányt szenvednek az által, hogy Mudrony Soma a házban nem töltheti be állandóan az őt megillető helyet, melynek törvényhozói müködése alatt kiváló szakértelemmel és buzgalommal felelt meg.

LANGE TRAUGOTT PÉTER, Brassó.

Az utókor mindig elismersésel adózik azoknak az embereknek, kik önzéstelen odaadással szentelték erejüket, tehetségeiket, képességeiket az összeség czéljainak és érdekeinek elérésére, az általános jólét emelésére, s a kik legszebb jutalmukat munkásságuk, fáradozásaik virágzó továbbfejlődésében találják. S valamint az emberi tevékenység tere, kiterjedése és mértéke különböző, úgy az emberekről is majd a világtörténelem kitörölhetetlen betüi emlékeznek meg, majd borostyán koszorúzza fejüket, majd meg, ha csak kisebb körben működött, egyes kerületek, vidékek vagy városok évkönyvei örökitik meg neveiket, vagy hálás embertársai őrzik meg emléküket. Ha az életnek eme szerény körben, de áldásthozón működő egyszerü munkásai halhatatlanságra nem is tarthatnak igényt, annyit mégis megérdemlenek, hogy neveiket följegyezzük, példájukból tanuljunk, okoljunk s életfolyásukat, müködésüket figyelemmel kisérjük.

E sorok is olyan férfiú élettörténetét vázolják, aki egész életében minden erejével szolgálta nemzetgazdasági fejlődésünket, s aki különösen szülővárosa fejlődése körül kiváló érdemeket szerzett.

Lange Traugott Péter az 1797-ik esztendő első óráiban született Brassóban, mint ama régi szász Lange-család ivadéka, a mely az

1384-ben Brémából bevándorolt kereskedőre, Lange Gáspárra vezethető vissza származását. A gyermek igen gondos nevelésben részesült és miután a gimnáziumban becsülettel végezte első tanulmányait, a kolozsvári királyi liczeumba ment a jog- és államtudományok elsajátitására. Vasszorgalommal folytatva tanulmányait, 1819-ben fejezte be, s ekkor a kir. guberniumnál államszolgálatba lépett, és 1861-ig, a helytartó tanács nyugalmaztatásáig nyilvános (állami, kerületi és községi) szolgálatban maradt.

Már korán megszületett Langeben az a gondolat, hogy az intéző körök addig nagyon is elhanyagolt főfeladata az lenne, Erdély ipari és mezőgazdasági viszonyainak észszerű és folytonos fejlődését éber figyelemmel kisérni és buzgóan elősegiteni. Ez eszme megvalósitására való törekvés mellett, a nemzetgazdasági téren való müködésre irányuló hajlam képezik Lange működésének alapját és ezen a téren sok szép és maradandó művel emelt magának emléket.

Már a 20-as években sikerült Langenek keresztülvinni, hogy az evangelikus gimnázium kertjében a gyümölcsfák nevelésére és nemesitésére iskolát alapitottak, mely azután igen szép eredményeket ért el. Sokkal nagyobb jelentősége volt azonban a „Brassói általános takarékpénztár" alapitásának. Lange Bécsben való tartózkodása alatt megismerte az „Első osztrák takarékpénztár"-t és a vele kapcsolatos intézményeket; s már ekkor elhatározta, hogy e közhasznu intézetet szülővárosában meghonositja. Alapos tanulmányok után Lange kidolgozta az intézet alapszabályait és hazafias érzelmü elvtársai támogatásával 1835-ben életbe léptette a „Brassói általános takarékpénztár"-t, mely az első ilynemü intézet volt a magyar korona országainak összes területén. Ez intézet még ma is örvendetes módon virágzik és több mint ötven éves fennállása alatt, fölkeltette és istápolta a takarékosságra való hajlamot, a szükséget látókat kis kamatlábra adott kölcsönökkel támogatta, gyámolitotta; s a tiszta haszonból e hosszú idő alatt sok ezer forintot forditott jótékony czélokra.

Egy másik nagy érdeme Langenek a „Brassai iparegyesület" megalapitása, mely 1842-ben, a Lange által szerkesztett szabályzatok alapján lépett életbe. Ez egyesület rendezte és 1843. junius 6-án nyitotta meg az „Első brassói iparkiállitás"-t, amely egyszersmind az első vidéki iparkiállitás volt az országban.

De mindez még nem meritette ki Lange tevékenységét. Majdnem minden osztály, — ugymond Lange egy az iparegyesületben

előterjesztett inditványában, — gondoskodott arról, hogy tagjai vénségükre nyomort ne lássanak, csakis az iparos, meg a mezőgazda, tehát a legfontosabb osztályok, nem gondoskodtak arról, hogy agg korukban, mikor már a munkára képtelenek, legyen miből megélniök. Ezért egy általános nyugdijintézet alapitását javasolta, mely főleg az iparosokra és mezőgazdákra forditsa figyelmét, s ez az intézet Brassóban 1844-ben tényleg meg is alakult.

Ha eddigelé Lange az iparegyesület által az iparos osztálynak eszmecsere és tanulás által való szellemi emelkedéséről; a takarékpénztár által a takarékossági hajlam kifejlődéséről és öregbedéséről; a nyugdijintézet által az elaggott munkaképtelenek megélhetéséről, s a két utóbbi által a polgárnak és mezőgazdának adandó olcsó kölcsönökről gondoskodott, — e jótevő intézeteit 1847-ben a brassói zálog-kölcsön-intézet megalapitása által tette teljesekké. Olcsó kölcsönök szerzésére nyujtott ezáltal módot olyanoknak, akiknél pillanatnyi szükséglet megszüntetéséről van szó, s akiknek szilárd vagyonuk nincsen; és a mi főérdeme, gátat vetett az erősen elharapódzott uzsorának.

De Lange sok más irányban is áldásthozó működést fejtett ki. Igy Schenk Györgynek egy az élő törvényekről irt német röpiratát lefordította magyarra, s mind a két nyelven kinyomatva terjesztette. Lange e munkájában a Schenk által Gácsországra fölállitott theoriákat Magyarországra és az erdélyi részekre is alkalmazta, és az élő törvényeknek a házak, pajták, magtárak körül való alkalmazását, mint a fahiány megszüntetésére, s a tüzvészek terjedésének meggátlására szolgáló eszközt melegen ajánlotta. E röpirat közhasznu czélját fölismerve az erdélyrészi gazdasági egylet Langet tiszteletbeli tagjává választotta. Sokat tett és fáradozott ezeken kivül Lange a selyemtenyésztés meghonositása és terjedése érdekében is.

Ily sokoldalu és kizárólag közhasznu működésért bő elismerést aratott; különösen földiei tisztelték, szerették és föltétlen bizalommal viseltettek iránta. Ez általános szeretet nagyban enyhitette e nemes emberbarát szenvedéseit, melyeket kinos betegsége, mely élte alkonyán lepte meg, okozott neki. A halál, mely 1875 április 18-án érte utól, megváltás volt számára. Fájdalmas részvéttel kisérte Lange Pétert sirjához mindenki aki ösmerte, s emléke tuléli őt nemzedékeken át. Férfi volt a szó nemes értelmében; az önzetlen, közhasznu törekvés méltó példaképe.

GÁMÁN ZSIGMOND, a kereskedelmi s iparkamara titkára, Kolozsvártt.

A kereskedelmi s iparkamarák keletkezésüktől fogva hivatva voltak a hazai ipar és kereskedelem érdekeit hathatósan előmozditani. Működésük első időszakában azonban ez intézmény nem mindenütt találkozott az iparosok rokonszenvével. Lassan-lassan azonban a kamarák működése ellen mutatkozó ellenszenv is eloszlott s ez főleg a kamarák derék titkárainak köszönhető, kiknek közhasznu működése által a legszélesebb körökben meg kellett győződni a kamarai intézmény fontosságáról, sőt szükségességéről. E titkárok között első helyen áll Gámán Zsigmond, ki több mint harminczöt év óta működik egy és ugyanazon kamaránál. Maga e negyedfél évtized alatt kifejtett munkásság, ha csak a közönséges mederben mozgott volna is, érdemül volna betudandó. De kétszeresen érdemteljes és elismerésre méltó e működés, ha az oly hasznos irányban érvényesül, mint Gámán Zsigmond által, ki közhasznu tevékenységével mintául szolgált többi kollégáinak.

Még az ötvenes évek elején kezdte meg hivatalos működését és csakhamar beleélte magát uj hatáskörébe. Alapos tanulmányokat

tett a közgazdaság minden ágában és kiváló előszeretettel fordult az akkor még teljesen parlagon heverő ipar mezejének művelésére. Az ipar szellemi munkásai között egyike volt a legelsőknek és buzditó, serkentő szavainak, fejlesztő cselekedeteinek sokat köszönhet az erdélyi részek ipara. Pénzintézeteket létesített, kiállításokat rendezett, a vasuthálózat kiterjesztéseért küzdött, ipar- s kereskedelmi iskolákat, tanműhelyeket létesített, és sok-sok üdvös mozgalomnak kiindulási pontja az ő eszméiben, az ő kezdeményezésében, az ő tevékenységében keresendő.

Példás volt mint tisztviselő; szorgalma, lankadatlan, tevékeny munkássága nem ismert határt. És kötelességeinek pontos teljesítése által, szerény fellépése, nyájas modora és kellemes érintkezési módja által csakhamar köztiszteletet szerzett magának, ezáltal tekintélye is folyton emelkedett s igy jelentékeny befolyást nyervén a közügyek intézésében, működéséhez a legszebb eredmények fűződhettek.

De nemcsak működésének szinhelyén, nemcsak kerületében és az erdélyi részekben, hanem a közgazdasági élet fejlődésével az egész országban lett neve ismeretes és köztisztelet tárgya. A kik az ő kamarai jelentéseit ismerik, tudják, hogy azoknak irója, Gámán Zsigmond széles látkörrel, rendkivüli szakmabeli műveltséggel van megáldva; nézetei egészséges alapon nyugosznak, kitünő érzéke fölismeri az ipar és kereskedelemnek sokirányu követelményeit s a legcsekélyebb tér sem kerüli el figyelmét, melyen javítani, teremteni lehet, s a legkisebb hiba sem, a melyen segíteni kell.

A fontosabb közgazdasági kérdésekben kidolgozott emlékiratai, például legutóbb a romániai vámkérdésben készített memoranduma a legbecsesebb enemű szakmunkák közé tartoznak. Rendkivüli gyakorlati tapasztalatait s elismert szakértelmét máltányolják a felsőbb körök is, mert kevés oly fontos közgazdasági és ipari intézkedés van, melyre nézve — ha ugyan szakvélemények általában kikéretnek — a Gámán véleménye be nem kéretett volna.

De mint már érintve volt, nemcsak a tollal, az irodalmi téren száll síkra a kereskedelem és ipar érdekeiért, hanem a gyakorlati térre is átviszi tevékenységét és számos nagyfontosságú kezdeményezés és sok közhasznú intézkedés neki köszöni létét. Kiváló és maradandó érdemeket szerzett az erdélyi részek közgazdasági életének fejlesztésében és azok között, kiket e néven mint uttörőket említettünk, Gámán mindenesetre a legelsők közé valók. És negyedfél évtizeden

át tartó buzgó, odaadó ügyszeretetéért és soha nem lankadó munkás tevékenységeért méltán tarthat számot a legjobbak kitüntető elismerésére. Mint a kamarai titkárok nesztora nemcsak korban, hanem az általa fölmutatható eredmények és elévülhetlen érdemeiért is az elsők sorában áll, kinek példáját kollegái tisztelettel ismerik el követésre méltónak.

Gámán Zsigmond született Kolozsvártt 1829-ben márcz. 2-án polgári szülőktől. Tanulmányait a kolozsvári gymnaziumban s lyceumban végezte. A tanteremből 1848-ban az „Ellenőr“ czimű ellenzéki lap szerkesztőségébe, s 1849-ben a honvédség kötelékébe lépett. Báró Kemény Farkas ezredesnek segédtisztje lett s mint főhadnagy Sibőn tette le a fegyvert. Be volt sorozva az osztrák hadseregbe s midőn Olaszországból 1850-ben haza került, előbb mint nevelő és író foglalkozott, 1851-ben pedig az akkor felállított kereskedelmi és iparkamaránál nyert alkalmazást, mint jegyző.

1855-ben e kamara titkárává lőn választva s e minőségben működött és működik azóta. Része van tehát mindabban, a mit ez intézet 35 év alatt létre hozott — kiválóan az addig annyira elhanyagolt hitelügy szervezése és az ipar és kereskedelmi szakoktatás terén. A kolozsvári pénzintézetek legidősbike, a „kisegitő takarékpénztár“ 1858-ban az ő kezdeményezésére létesült s ez intézet mintájára alakúltak az erdélyi más városok hasonló pénzintézetei.

Ő rendezte 1857-ben az első erdélyi iparkiállítást Kolozsvártt, a kamara megbízásából. Sokat küzdött az erdélyi vasút létesüléseért hogy az arad-gyulafejérvári előbb létesült, mint a n.-várad-brassói, annak a Schmerling-féle politika volt az oka.

Része volt az újabb időben keletkezett pénzintézetek alakításában s azoknál az igazgatóság tagjaként szerepel, mig a Hitelbanknál a titkári teendőket is végzi.

Mint közgazdasági előadó indítványozta a kolozsvári ipartanműhelyek felállítását, a melyek az építő-, a fa- és fémipar számára azon feladatot kisérték meg: miképp lehetne a gyakorlati tanitást az elméletivel sikeresen összekötni? A kisérlet most harmadik évfolyamában van, s ha sikerül, utánzásra méltó például szolgálhat az egész ország számára.

KATONA ZSIGMOND, gyógyszerész, Kecskemét.

Katona Zsigmond nagyfontosságu szolgálatokat tett a magyar ipar ügyének az iparos-mozgalmaknak a vidéken való fölébresztése, és rendszeres, józan fejlesztése, továbbá a kiállitási ügynek ujból való fölkarolása által. A kecskeméti iparegyletnek ő volt éveken át buzgó és tevékeny elnöke, s e minőségében rendezte 1872-ben a kecskeméti iparkiállitást, melynek lelke volt. E kiállitással meghonositotta az ujabb alkotmányos aerában a kiállitásokat, melyek azóta nemcsak a fővárosban, hanem a vidéken is szépen fejlődtek az ipar s az iparosok nem csekély előnyére.

Született Szatmármegyében 1828. máj. 1. Vámfaluban, hol atyja református lelkész volt. 1831-be árván maradt, további neveltetéséről akkor még életben volt nagyatyja gondoskodott. Gimnáziumi tanulmányait előbb Nagy-Bányán, majd Máramaros-Szigeten végezte, összes tanévein át minden tantárgyból kitüntetéssel. — Tanuló korában a papi pálya volt czélja, de Nagy-Bányán egy gyógyszerész, kivel véletlenül ismerkedett meg, a gyógyszerészetre buzditotta, igy rokonai tanácsára is hajolva 1843-ban a gyógyszerészi pályára lépett. Az 1848-ki forradalom mint segédet Debreczenben találta, honnan

mint önkéntes az arad-bánáti táborozásban vett részt. Századában egyedül ő beszélvén románul, több érdekes megbizatást nyert. A forradalom után egyetemi tanulmányait elvégezvén, épen külföldre készült, midőn egy igen kedvező meghivás folytán ismét Debreczenbe mehetett első segédnek. 1853. végén Aradmegyében a borosjenői gyógyszertárt megvevén, 1854-ben Debreczenből nőül vette Galambossi Kiss Mihály városi tisztviselő leányát Marit, kivel nagy családot alkotva ma is boldog és példás házasságban él.

Borosjenői kis gyógyszertára munkához szokott erejének kevés foglalkozást adott, s igy szabad óráit komoly tanulmányokra fordította. Mint gyógyszerész hamar észrevette azt, hogy nemcsak a drágább külföldi, de a hazában termő gyógynövényekért is mily roppant összeg vándorol hazánkból a gazdag külföldre, holott szorgalmas gazdálkodás és utánjárás mellett ez összegek nagy része megtakaritható lenne; megkezdte tehát mindazon gyógynövények tenyésztését, melyek éghajlatunk alatt termelhetők s föltette magában, hogy ezekből legalább annyit termel évenkint, mennyivel külföldről szerzett szükségleteit fedezheti. Fáradozásai reményeit messze tulszárnyalták; minél nagyobb mérvben igyekezett termelni, Bécs, Drezda, Stuttgart, Berlin, Hamburgból a kereslet annál nagyobb lett. E körülményre az akkori szaklapok utján felhivta kartársai figyelmét, ezeknek tanácsot, utmutatást adott a termelésre, buzditásul ingyen magvakat ajánlott, és példáját kartársai követték is. 1876-ban kormányunkat a konzulátusok figyelmeztették a gyógynövények termelésének fontosságára, minek folytán ez hazai gazdasági egyleteinket buzditva fel is hivta a gyógynövények termesztésének felkarolására. Tehát Katona 15—20 évvel elébb volt már szerény uttörő e téren, mint azt a hivatottak tanácsolni jónak látták.

Ugyancsak azon időben a községek által alakitott epreskert és minta-faiskolák főgondnoksága reá bizatván, ezeket rövid idő alatt valóban példányszerü felvirágzásra sikerült emelnie. Mely munkásságáért a járás és község elismerésével, a debreczeni kertészeti társulat pedig tiszteletbeli tagsággal jutalmazta.

Gyermekei neveltetése végett 1867-ben Kecskeméten vásárolt gyógyszertárt és bucsut vett kis városától, hol áldásos tevékenységével és szüntelen munkásságával a legszebb emléket biztositotta magának.

Kecskeméten mindenekelőtt gyógyszertára emelése volt főtörekvése; de munkabiró tevékenységét már másfél év mulva az

iparegylet vette igénybe, mely Kiss Miklós főispán lemondásával, elnökéül választotta. E váratlanul jött, legkevésbé se keresett tisztet ugy vette idegen létére, mint a szives bizalom előlegezését, melyet kiérdemelni szent kötelességének ismert. A kötelességet hat és féléven át hiven teljesitette. Az iparegyletnek a legkedvezőbb feltételek mellett diszes házat szerzett, s oly népszerüvé tette az egyletet, minő addig és azóta soha sem volt. Tagjai számát megháromszorozta; saját vagyona koczkáztatásával rendezte az 1872. évi országos iparkiállitást, mely fényes sikert aratott. E kiállitás érdekében bámulatos tevékenységet fejtett ki. Senkisem bizott az ügy sikerében, Katonát gunyolták, tervét kicsinyelték, de ő rendithetlen bizalommal dolgozott az ügy érdekében. És a kiállitás sikerét mindenki elismerte s abból a hivatottak bátorságot meritettek a későbbi kiállitások rendezésére. A mily nagy volt a kiállitásnak reá nehezült munkája, ép oly nagy volt a harcz, melyet érette meg kellett vivnia. Ő az iparegyletet egy egészszé, nagygyá akarta tenni; e törekvését sokan politikai és egyéb okokból meg akarták hiusitani és ez munkakedvét megingatta és elnöki állásáról lemondott. De azért nem szünt meg az ipar és kiállitások ügyét szolgálni, melyeknek azóta is igen nagy szolgálatokat tett.

Ugyanazon időben, midőn az iparegyletnél müködött, alakult a kecskeméti nőegylet 600 taggal, ez Katonát megválasztotta pénztárnokának, s e minőségben való munkássága a legszebb elismeréssel találkozott; a nők ezüst irókészlettel tisztelték meg, miután tiz évig vezette csaknem összes egyleti ügyeiket.

A szegedi és székesfehérvári országos, valamint a bécsi világkiállitások alkalmával az összes kecskeméti kiállitók ügyeinek intézője volt, mint jury-tag, a két első kiállitásban szintén tevékeny részt vett.

Mint gyógyszerész kartársai bizalmából az országos gyógyszerészi egyesületnek igazgató tagjaként működik 17 év óta. Időközben évenkint ismeretei öregbitése végett a hazában több felé, ugyszinte Dél-Német-, Franczia- és Olaszországban különböző időkben utazásokat tett, s itt szerzett tapasztalatait is a köz javára értékesítette. A gazdasági egyesületnek egyik legbuzgóbb választmányi tagja és többrendbeli kisebb kiállitásait kitünő izléssel és mindig fényes sikerrel rendezte.

A munka lévén éltető eleme, pihenő órái abból állanak, hogy szép és általa alakított nagy gyümölcsösében, hol a legkitünőbb gyümölcsök találhatók, munkálkodik. Tapasztalván, hogy hazánk

közgazdasági fejlődésének, különösen Kecskeméten, kiválóan a gyümölcsészet igen fontos ágát képezi, mely szakszerű kultura nélkül öntudatos fejlődésnek alig fog indulhatni, szünóráiban igyekezett a Kecskeméten található összes gyümölcs-fajokat tanulmányozni, helyes neveiket kikutatva, a gazdasági egyesület kertészeti szakosztályának tagjaival jóságukat megállapítani, úgyszinte termőképességük és tarthatóságuk szerint kereskedelmi értéküket megbeszélni. Igen sokszor egy pár gyümölcsből, mit a piaczon észrevett, egész kosárral kellett megvennie, mert a termelő keveset eladni nem akart, igy még e közhasznu tanulmányai is nem jelentéktelen anyagi áldozatot követeltek tőle. Négy évi munkássága eképen összeállitott eredményét a kecskeméti gazdasági egylet az 1885. évi országos kiállitás nemzetközi tárlatán mutatta be és ekkor Katona szakmunkácskáját a legelső tekintélyek örömmel és elismeréssel fogadták.

Az 1885. évi országos kiállitás érdekében mint a Kecskemét alkerületi bizottsági alelnöke a legbuzgóbban működött. Mint kiállitó három osztályban vett részt, mindhárom osztályban kitüntetést kapott. Kiállitott tárgyai felett még a külföldi szaklapok is nagy elismeréssel nyilatkoztak.

A közügyek terén kifejtett munkásságáért elismerést több izben nyert, igy még mintegy 30 év előtt a helytartóság részéről, a magyar miniszterium részéről három izben, végre az 1885. évi budapesti országos kiállitás alkalmából ő felségének legmagasabb elismerését nyerte.

De tevékenysége nem csorbult volna, ha azt elismerés sohasem kiséri. Katona ritka ember, kinek nemes, föltett szándéka volt a közügyeknek szolgálni, s bár sokszor hálátlanságot aratott, e nemes törekvésétől soha el nem tántorodott. Az ipar és a kertészet csemetéit fejtegette legnagyobb előszeretettel. A kiállitások terén egyik legérdemesebb uttörő, az ipari mozgalmaknak egyik leghivatottabb fejlesztője, s a kertészeti ipar egyik leghasznosabb munkása volt, s az ma is. Mert igazi boldogságot érez, ha egy-egy fontos, humanus ügynek szolgálatot tehetett, s ha önzéstelen, odaadó munkássága, jutalmat nem kereső, akadályt nem ismerő buzgalmával a közügyeket egyik-másik irányban előbbre vihette.

A magyar ipar ügyének kevés hivatottabb munkása volt nálánál, s ezért e téren szerzett érdemeiért nem lehet kifeledni ott, hol az ipar uttörőinek érdemeit egyenkint és összesen kell méltányolni.

LENGYEL ANTAL, Szolnok.

A kiknek elfoglalt állásukkal járó kötelességük, egy nagy nemzet, vagy annak bizonyos osztálya sorsát intézni: ebbeli kötelességüknek a haza javára való pontos teljesitése által méltó érdemet szereznek arra, hogy nevük és müködésük a történelem lapjain — az utókor okulása czéljából is — megörökittessék, a nemzet javának előmozdítása által szerzett érdemeikért pedig a minden oldalról jövő elismerés és hálanyilvánitások részeseivé legyenek, daczára annak, hogy ők csak állásukkal járó kötelességüket teljesitik.

A kinek az a rendeltetése, hogy csak szükebb körben müködjék, pl. egy-egy város ügyeinek intézésében vegyen részt és ezen rendeltetésénél, ezen hivatalos állásánál fogva kötelességét azon város lakosainak javára lelkiismeretesen és pontosan teljesiti, bizonyára nemcsak közbecsülést, hanem elismerést és hálát nyer közhasznu müködéseért és buzdító példaként dicsőittetik az utókor előtt. Pedig ez is csak kötelességét teljesiti, azon kötelességét, melynek elhanyagolása vagy nem teljesitése állásának, kenyerének elvesztését vonhatná maga után.

Ha a magyar nemzet megérdemlett tömjénzéssel jutalmazza azt, ki állásával járó kötelességét hiven teljesiti és a nép, a haza javát — habár állásánál fogva hivatalos kötelességből is — hathatósan előmozditja: mennyivel inkább tartozik elismeréssel, hálával és közbecsüléssel azoknak, kik nem hivatalos állásuknál fogva, nem kenyérkeresetből, nem haszonlesésből, hanem önzetlen hazafiságból szentelik életüket, erejüket, sőt véres verejtékkel szerzett magánvagyonuk egy részét egy fontos nemzeti ügynek, melynek előmozditása tisztán hazafias és nem hivatalos állással járó kötelesség.

Ha mintaképnek ismerjük el azt, ki kenyereért megdolgozik, a nyert fizetésért kötelességét pontosan teljesiti: mennyivel inkább szolgálhat mintaképül az utókornak az, ki a nemzet egy-egy osztályának javát nem kötelességből, hanem ügyszeretetből, nem önző célokból, hanem tisztán hazafiságból tehetségével előmozdítja; ki küzd, harczol, fárad, időt, pénzt, erőt áldoz azon néposztály érdekében, melynek ügyét önkényt magáévá tette és kinek becsvágya teljesen ki van elégítve, ha tapasztalja, hogy alkotásai üdvös gyümölcseit azok élvezik, kiknek érdekeiért élete legjavát áldozta. Ilyen, a szó legnemesebb értelmében hazafias és humanus ember Lengyel Antal Szolnokon, ki — bármily kis körben folytatja is áldásthozó ténykedését — az egész nemzet elismerésére és közbecsülésére érdemes és méltó arra, hogy az utókornak a magyar ipar terén évek óta folytatott önzetlen hazafias müködésének és úttörő alkotásainak ismertetése mellett, buzdító példaként bemutattassék.

Lengyel Antal született 1839-ben Szolnokon, hol atyja, a ki nagyon értelmes, előretörekvő ember volt, az akkoriban még virágzó szűcs ipart folytatta. Atyja jó nevelésben ohajtván legidősebb fiát, Antalt részesíteni, az elemi iskola sikeres bevégzése után a Szt.-Ferencz-rendiek szerzetének vezetése alatti szolnoki gimnáziumba iratta be, hol a szép tehetséggel megáldott fiu a négy osztályt jó sikerrel bevégezte. Ezután tanulmányai folytatása végett Szegedre ment, hol a gimnázium 5. és 6. osztályát végezte. Szegedről a német nyelvnek gyakorlatilag való elsajátítása czéljából Bécsbe ment és itt hajlamait követve, kereskedelmi tanfolyamokat látogatott. A kereskedelmi iskolából mint jól képzett kereskedő kerülvén ki, Bécsben kereskedést nyitott.

Minden szakértelme és igyekezete daczára, néhány évi küzdelem után kénytelen volt kereskedését beszüntetni. Haza jövén és látván,

hogy Szolnokon megfelelő állásra szert nem tehet, üzletnyitással pedig az akkori viszonyok között exisztencziáját meg nem alapíthatja, 1863-ban eltökélte magát arra, hogy Amerikába vándorol. E tervét végre is hajtotta, a mennyiben még ugyanazon évben már New-Yorkban volt. Számolt a körülményekkel és korántsem kecsegtette magát azon reménynyel, hogy Amerikában minden fáradozás nélkül szerezhet magának exisztencziát. Jól tudta, hogy Amerika csak azok számára tárja fel aranybányáit, kik arczuk verejtékével dolgoznak meg az aranyért. Nyolcz évig tartózkodott Amerikában, hol az angol nyelven kivül még igen tág ismeretkörre, az amerikaiak praktikus észjárására, sokoldalu tapasztalatokra és csinos vagyonra tett szert. 1871-ben haza jött, letelepedett szülővárosában Szolnokon, szerzett vagyonát öcscse üzletébe fektette, mely üzletnek azután társa, később pedig, öcscsének elhalálozása után, egyedüli birtokosa lett. Lassanként megismerkedvén a hazának és szülővárosának távolléte alatt lényegesen átalakult viszonyaival, hozzálátott, hogy az Amerikában szerzett hasznos tapasztalatokat itthon hazája, szülővárosa és polgártársai javára értékesítse. A közgazdaság terén való működését azzal kezdte, hogy a Szolnokhoz tartozó szandai szőlőtelep egy részét megvásárolván, azon a szőlőmüvelés amerikai rendszerét honosította meg. A szőlőtulajdonosokat ily módon meggyőzte és megtanította, miképen kell és lehet okszerű gazdálkodás által a szőlőfajokat nemesíteni, bebizonyította kisérletek által, hogy az amerikai és olasz szőlőfajok megteremnek kellő ápolás mellett hazánk és különösen a szandai talajban is és ezzel utánzandó példát szolgáltatott szőlőbeli birtokos szomszédainak, kiket különösen az birt arra, hogy Lengyel példáján okuljanak, hogy látták, mikép Lengyel szőlője a termesztett szőlőfajoknak a fogyasztó közönség által való kedvelése következtében mily szép jövedelmezőségnek örvend.

A jó példa és a minden oldalról jövő elismerés nem téveszték el hatásukat, mert ma már Szolnok város intelligencziájának nagyobb része szőlőbirtokos és a Lengyel által meghonositott szőlőmüvelési rendszert kezdi követni.

Az iparügyi viszonyok a hetvenes évek elején Szolnokon nagyon kedvezőtlenek voltak. A czéh-rendszer okozta izoláltságot az egyes iparszakmák képviselői között még a czéhek feloszlása után is tapasztalni lehetett. Elszigetelten álltak egymástól az iparosok és még a közös ipari érdekek sem szülték az érdekközösség szempont-

jából szükséges szövetkezést. Ezen bajon segiteni és jobb iparügyi viszonyokat teremteni lett Lengyel Antal egyik életczélja.

Tevékeny részt vett az általános ipartársulat megalakitásában és midőn 1874. évi márczius hó 25-én az ipartársulat egyelőre csekély számu taggal megalakult, Lengyel Antal az ipartársulat számvevőjeként választatott meg. Ezen minőségében és általában az ipartársulati ügyek intézésében való tevékeny részvétele közben minden felmerült ügyben oly helyes érzéket árult el az iparügy fejlesztésének módozatait illetőleg, hogy 1875. október hó 24-én egyhangulag ipartársulati elnökké választatott.

Ezen időtől kezdődik tulajdonképeni közhasznu működése az iparügy terén és ezen időtől kezdődik a szolnoki iparügy felvirágzása, a szolnoki ipartársulat mintaszerüségének elismerése. A rendszeres *ipariskola* létesitésében Lengyel Antal a szó legvalódibb értelmében uttörő volt e hazában, melynek több városában létesitettek ezután hasonló módon ipariskolákat.

Az ipariskolai intézmény megszilárditása volt az egyik, az pedig, hogy az iparosoknak otthont, az iparosok intézményeinek állandó hajlékot teremtsen, volt a másik czélja Lengyel Antal azon merész tervének, hogy 1200 frt megtakaritott tőkével 15000 frt értékü házat épitsen az ipartársulat. Csakis ily tulajdonokkal, a milyenekkel Lengyel Antal rendelkezett, lehetett a merész tervet sikerrel megvalósitani. E házépités képezi Lengyel Antal uttörő alkotásainak egyikét és ezen alkotás az *akkori* viszonyok között létesitve, méltán magára vonta a legkülönbözőbb körök közfigyelmét, csudálkozását és osztatlan elismerését.

Mint ipartársulati elnöknek Lengyel Antalnak egyik főtörekvése volt Szolnok város összes iparosait a társulat kötelékébe vonni és az iparosok összes és azelőtt egymástól izoláltan álló intézményeit a társulatban és ennek házában összpontositani, hogy igy az ipari érdekeket egyesült és nagyobb erővel és tekintélylyel lehessen a társulat által képviseltetni. És sikerült neki még a csizmadiákat is a társulatba bevonni. De nemcsak az volt a czélja, hogy a csizmadiákat az ipartársulat érdekkörébe és kötelékébe bevonja, hanem az is, hogy őket — kik a szolnoki iparosság legnagyobb kontingensét képezték — az ipartársulat legerősebb oszlopává változtassa. Csakhamar készen volt tervével.

1876. junius havában, tehát közvetlenül a beolvadás megtör-

ténte után, az összes, az ipartársulat kötelékébe tartozó csizmadiákat értekezletre hívta és megalakította az ipartársulat csizmadia szakosztályát, mely a csizmadiák specialis szakérdekeinek megóvását tüzte ki müködése czéljául és hivatva volt, ezen müködését az ipartársulat védő szárnyai alatt folytatni. Ez sikerült is. 1877. február hó 8-án már egy bizottságot választott maga mellé és ennek szakvéleményéhez képest 500 frtért talpat hozatott a megfelelő gyárból továbbelárusítás czéljából. A társulat nem rendelkezvén pénz felett, saját hitelére hozatta a talpbőrt. Mikor a talpbőr megérkezett, összehívta a bizottságot, megbiráltatta vele a nyersanyagot, megmérette, meghatároztatta eladási árát stb. és a szakbizottság véleménye alapján áruba bocsátotta ő maga a talpbőröket, melyek csekély haszonnal csakhamar értékesítve lettek. A csizmadiák nagyot kaptak az első forrásból beszerzett talpbőrökön, melyek jó minőségüek voltak, jó mértékben lettek kiszolgáltatva és lényegesen olcsóbbak voltak, mint a kereskedésekben elárusítottak. Az ipartársulat viszont az amúgy értékesített talpbőrökön néhány frtot még nyert is, melyet azonban Lengyel kizárólag az újabb és újabb vásárlások által mindinkább megizmosodó nyersanyagraktár czéljaira fordított.

A nyersanyag raktár létesítésében Lengyel Antal úttörő volt, mert míg a hazai iparosok csak most kezdik a nyersanyagraktár létesítési munkálatait, ő már egy évtizeddel ezelőtt valósította meg a legüdvösebbnek bizonyult eszmét. Ezen tíz év alatt Lengyel a nyersanyagraktár ügyeit a legönzetlenebb áldozatkészséggel, szakavatottsággal és buzgalommal vezette és intézte s ennek köszönhető, hogy a nyersanyagraktár ma már 30.000 frt évi forgalmat csinál és mintegy 3000 frt alaptőkével rendelkezik.

Lengyel a szolnoki iparosoknak nemcsak anyagi érdekeit mozdította elő, a mennyiben az ipartársulati házat szerezte meg részükre és a nyersanyagraktárt létesítette, hanem gondoskodott arról is, hogy szellemileg is tovább művelődhessenek. E czélból keresztülvitte, hogy a volt népkör könyvtárával az ipartársulatba olvadjon és megalakította Kreutzer Balázs buzgó közreműködésével az ipartársulati olvasókört. Meghonosította az ipartársulatban a nyilvános felolvasásokat, melyekben az ország számos nevezetes embere vett részt. Lengyel Antal továbbá szive egész melegével szereti azon osztály ügyeit, melynek boldogulása és képzése érdekében élete javát áldozá. Szíve minden dobbanása, lelke minden gondolata azon intézményé,

melyet ő teremtett és tett nagygyá, virágzóvá, mintaszerűvé és a mely más czím alatt ugyan, de az ő intentiói szerint folytatja áldásdús működését az ő nyomdokain haladó Kreutzer Balázs ipartestületi elnök ügybuzgó vezetése mellett.

Azon tekintélyes állást, melyet Lengyel Antal vívott ki a szolnoki ipartársulatnak, megtartotta annak jogutódja: a szolnoki ipartestület, mely mellé Lengyel Antal Szolnok város tanácsának mint elsőfokú iparhatóságának egyhangú határozata folytán állandó iparhatósági biztossá neveztetett ki. Ezen állásában minden tőle kitelhetőt elkövet az iparosok és az ipartestület érdekében; az iparosok bizalma, szeretetteljes ragaszkodása Lengyel Antal irányában azóta, mióta az iparügyek tényleges és névleges vezetését Kreutzer Balázs vette át, nemcsak nem csökkent, hanem minden alkalommal még öregbedik; bebizonyult ez a többek között akkor, mikor az 1885. évi bpesti országos kiállítás körüli érdemeiért a legfelsőbb királyi elismerésben részesült, mely alkalommal őt az ipartestület a legrokonszenvesebb óváczziókban részesítette.

Lengyel Antal, kinek nevéhez annyi úttörő alkotás fűződik, nem szünt még meg az iparügy egyik leghivatottabb bajnoka lenni, megérte még életében azt, hogy láthassa, mikép az általa teremtett intézmények virágoznak, átlengi azokat az ő szelleme, jellemzi azokat az ő praktikus rendszere.

OSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Gelléri Mór A magyar ipar uttörői

259.827
OSZK